

Vallás
a társadalomban

Religion 2. in Society

Máté-Tóth András – Juhász Valéria

VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK AZ ÍROTT SAJTÓBAN

Kvantitatív és
kvalitatív elemzések

JATEpress
Szeged-2007

SZEGEDI
EGYETEMI
KIADÓ

VALLÁS A TÁRSADALOMBAN – RELIGION IN SOCIETY – 2
VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK AZ ÍROTT SAJTÓBAN

Vallás a társadalomban – Religion in Society – 2

Mészáros András – Juhász Valéria

Vallási közösségek
az írott sajtóban

Kreatív és kvalitatív elemzés

X 43643

Vallás a társadalomban – Religion in Society – 2

Máté-Tóth András – Juhász Valéria

**Vallási közösségek
az írott sajtóban
Kvantitatív és kvalitatív elemzések**

JATEpress
Szeged 2007

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000588456

*Máté
Tóth*

Sorozatszerkesztő:
MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

X43643

© Máté-Tóth András és Juhász Valéria 2007

© JATEPress 2007

Támogatta:

Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi Tanszék
Renovabis

Renovabis
Solidaritátsaktion für Osteuropa

ISBN978-963-482-839-6

ISSN 1788-9162

Minden jog fenntartva.

Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni,
adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel
– elektronikus, mechanikus, fényképezési úton –
vagy más módon közölni a kiadó engedélye nélkül.

◆
Tartalom
◆

Előszó	9
I. FEJEZET	13
Vallási közösségek a magyar politikai napilapokban 1990–2002	15
Módszertan	15
Statisztikai adatok	17
Vallási tematika négy napilapban	23
Vallási témák	27
Tematikus megoszlások a PRESSDOK kódjai alapján	27
Tematikus megoszlások a saját kódrendszer alapján	30
Ökumenikus és vallásközi cikkek	32
Összefoglalás	33
Vallás és társadalom a magyar sajtóban	35
Vallás és kultúra	38
Vallás és politika	41
Vallás és pártok	44
Vallás és gazdaság	46
Irodalom	48
II. FEJEZET	49
Vallási közösségek a Népszabadságban	51
A vallási közösség kifejezés a Népszabadságban	52
Kisegyház	59
Szekta	62
Vallási közösségek a Magyar Hírlapban	71
Vallási közösség	74
Kisegyház	78
Szekta	83

Vallási közösségek a Magyar Nemzetben	89
Vallási közösség	89
Kisegyház	96
Szekta	107
Kommentár nélkül	116
Szekta in press	118
A sajtó mint kontextus	118
Vallás és sajtó	121
Induktív szektafogalom	121
Az írott sajtó súlya	122
Hipotézisek	123
Minta és módszer	123
Tartalomelemzés	126
Nyelvi elemzés	128
Vallási közösség	129
Kisegyház	134
Szekta	139
Következtetések	150
Vallási közösség	150
Kisegyház	151
Szekta	151
Lapok szemlélete kifejezéseink alapján	152
Pártpolitikai összefüggések	152
Kitekintés	153
Irodalom	153
III. FEJEZET	157
Destruktív nagyegyház. A katolikus egyház diskurzusa a Hetek c. hetilapban	159
Statisztikai előfordulások	159
Tematikus csomópontok	161
Bűnbánat és zsidóság	161
Destruktív egyház	164
Politikai összefonódás	165
Gazdasági negatívum	166
A babonáság terjesztése – a New Age pártolása	166
Életveszélyes egyház	168
Tudományellenesség	168
Az újjászületés ellensége	169
Mária-tisztelet babona	169
Egyház és hatalom	170

Súlyos karma

Pedofil klérus	174
Egyházfinanszírozás	176
Összegzés	178
Németh Sándor a Magyar Narancsban	179
A grice-i maximák és implikaturák	181
Cím és felvezetés	183
A törzsanyag	184
Topic-dominancia	201
Zárógondolatok	204
Irodalom	206
Ostrom után. Németh Sándor diskurzusa	209
Minta és módszer	210
Elemzés	212
Alany	212
Cselekvési szerep	212
Baloldali politikai szakértő	212
Vezető lelkész	215
Közösség	218
Üldözött és mégis élő közösség	218
Elszigetelt közösség	219
Elolvadó szövetség az SZDSZ-szel	220
Az új politika	221
Szemben a történelmi egyházakkal	222
Eszközök	223
Motiváció	224
Eredmények	225
Irodalom	226
Melléklet	227
A Hit Gyülekezete az Indexen	233
Bevezetés	233
Minta és módszer	234
Témák és vélemények	238
Média	239
Megjelenés a nyomtatott sajtóban. Fesz van	241
Elektronikus média	243
ATV és Vidám Vasárnap	246
Anyagi javak	248
Anyagi felajánlások	249
Anyagi jólét	253

Vélemények	255
Katolikus	255
Kisegyházak	258
Németh Sándor	259
Protestáns	262
Vatikán	262
Politikai kapcsolatok	263
Politika	263
SZDSZ	264
Jobboldal	265
Állam és egyház	267
Hittartalmak	268
Üdvösség	268
Átok	271
Biblia	272
Bűn	273
Attitűdök	274
Irodalom	279

Előszó

Az 1989–91-es politikai fordulatot követően a magyarországi egyházak lehetőséget kaptak a társadalomban arra, hogy helyüket újra meghatározzák. Ebben a munkában, amelynek számos vonatkoztatási rendszere volt, a nyilvánosság előtti megjelenés az egyik kiemelt fontosságú területnek mutatkozott. A sajtónak a politikai egyenirányítás alóli teljes felszabadulása, valamint a sajtópiaci alaphelyzet általánossá válása volt az a speciális közeg, amely a vallás és az egyházak iránti érdeklődést is magában hordta. A rendszerváltást közvetlenül követő évektől kezdve a mai napig újra és újra fellángolnak viták a sajtóról, annak politikai szerepéről és jelentőségéről, az általa közvetített értékekről, a sajtóetika számos kérdéséről, a sajtó és más társadalmi alrendszerek egymáshoz való viszonyáról. E vitákat egyik gerjesztő, részben kezelésüket megnehezítő elem a sajtótörvény, amely első lépésben ugyan alkalmas volt az új sajtószabadság kezdeti és kezdetleges szabályozására, de később, az újonnan megjelenő problémák kezelésére már nem. Ugyanakkor jelentősebb átdolgozását a sajtóval kapcsolatos politikai és gazdasági szempontból rendkívül érzékeny összefüggésrendszer megakadályozta.

Az egyházaknak a társadalmi nyilvánosság előtti fellépése és a számukra megfelelő pozíciójuk megtalálása nemcsak azért volt rendkívül kalandos, mert ezzel párhuzamosan, ennek közegeként a sajtó világának egésze is jelentős átrendeződésen ment át, hanem azért, mert e helykeresésben megmutatkozott az egyházak számos olyan jellegzetessége, amellyel maguk a különböző egyházak vezetői és mások is most találkozhattak először. Amellett, hogy a nem egyházi tulajdonú és a nem egyház által ellenőrzött sajtóval való kapcsolatot folytonosan alakítani kellett – ami az addig részben béklyóban tartott egyházaktól eleve szokatlan, begyakorolatlan flexibilitást követelt –, számos, az egyház saját tanításával kapcsolatos súlyos kérdést is tisztázni kellett: a lelkészek politikai szerepvállalásától kedve a különböző pártokkal való kapcsolattartáson keresztül egészen az egyház saját tere és a társadalmi nyilvánosság tere közötti határ elméleti és gyakorlati kérdéséig és még messze tovább is.

Ebben a turbulens korszakban semmi sem volt állandó azon a kényszeren kívül, hogy a folyamatokból lehetetlen kilépni, azoktól függetlenedni.

Tanulmányunkban voltaképpen rendkívül egyszerű kérdésre keressük a választ: hogyan jelent meg és hogyan alakult a magyarországi egyházak képe az

írott sajtóban. A sajtóorgánumok vallási-egyházi témák iránti érdeklődésének területeit és változásait követjük figyelemmel. Jelen elemzésünkben az alábbi hipotézisek vizsgálatára szorítokunk.

1 Az egyházi-vallási tematika a rendszerváltást követően a társadalmi kommunikációban kezdetben kevésbé volt jelen, később bekerült a vitatható témák közé. A kezdeti „vitathatatlanság” részben az egyházak 1948–1988 közötti elnyomottságából, illetve bénítottságából fakadó tisztelettel magyarázható, részben azzal, hogy a folyamatos gazdasági, jogi és politikai rendszerváltoztatásban a vallási, egyházpolitikai kérdések az első parlament ügymenetében csak később kerültek napirendre.

2 Az egyházi-vallási tematika jelenléte az 1990–2002 közötti periódusban folyamatosan növekedett. Ez a trend egyrészt valószínűsíthető a vallási és egyházi szervezetek létszámának növekedéséből, másrészt az ezekhez valamilyen formában és mélységben tartozók magas számából.

3 A három pólusú magyar politikai-ideológiai tér az általános vélekedés szerint is háromféleképpen viszonyul az egyházi-vallási tematikához. Feltételezésünk szerint az ezekhez kapcsolódó sajtótermékekben ez az ideológiai meghatározottság nyomon követhető. A jobboldali politika kifejezetten a nagy történelmi egyházakat támogatja, és a többit többé-kevésbé veszélyesnek látja. A szocialista politika ideológiamentes kiegyensúlyozottságra törekszik. A liberális politika az állam és az egyház radikális szétválasztásának elvét követve, a költségvetési összefonódás és a kiemelt politikai érdekérvényesítés miatt a történelmi nagy egyházakat kritizálja, és a vallásszabadság érvényesülését megjelölt új vallási közösségeket támogatja.

Egyháznak tekintjük azokat a társadalmi szervezeteket, amelyeket az 1990/IV-es törvény ekként határoz meg, és amelyeket mint önálló egyházak a törvény hatálybalépését követően bejegyeztek. Ez az egyházmeghatározás teljesen funkcionális és gyakorlati irányultságú. Nem foglalkozunk sem az említett törvény tartalmával, sem annak kritikájával. Szintúgy nem az egyes egyházak szervezeti öndefiníciójával, miközben tudatában vagyunk annak, hogy az egyházként bejegyzett vallási közösségek igen sokfélék, több is van közöttük, amelyeket a törvényen kívül senki soha nem nevezne egyháznak – pl. a zsidó közösségeket.

Vizsgálatunkat a PRESSDOK adatbázisban¹ rögzített írott sajtótermékek alapsokaságán végeztük el. E sajtóadatbank sajátosságai kutatásunk alaphelyzetéhez tartoznak. A PRESSDOK által alkalmazott kódolási rendszer mellett ép-

¹ A bibliográfiai adatbázis a hazai politikai, gazdasági és részben jogi sajtóban (mintegy 150 napi- és hetilapban, folyóiratban) megjelent cikkek szelektív feltárással épül. A PRESSDOK által kódolt lapok listáját ld. <http://www.ogyk.hu/konyvt/allomany/pdlist.html>

pen emiatt alkalmaztunk saját kódrendszert is, amely segítségével a közvetlen elemzésre mintánkba kiválasztottuk az egyes cikkeket.

A statisztikai elemzés képes kimutatni bizonyos tematikus trendeket, a vallások és az egyházak sajtóbeli képét azonban csak tartalomelemzési módszerrel lehet megrajzolni. A kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzéshez elektronikusan rögzített anyagra volt szükség, ami a vizsgálati periódust leszűkítette. Az egyes egyházak előfordulási sűrűsége az egyes lapokban meg kellett, hogy üsse a statisztikai elemzéshez szükséges mértéket, és egyéb, a későbbiekben részletezett szempontoknak is meg kellett felelnie. Ennek következtében a behatóbb elemzés négy országos napilapra szorítkozott: Népszabadság, Magyar Nemzet, Magyar Hírlap és Népszava.

Kötetünk három fejezetből áll. Az elsőben a statisztikai eredményeket mutatjuk be, részletesen foglalkozva a minta leválogatásának módszertanával. A másodikban pedig egy további módszerrel összeállított mintán statisztikai és kvalitatív tartalomelemzés alá vonunk bizonyos mennyiségű cikket, azt keresvén, hogy az új vallási közösségek megjelölésére használt három kifejezés milyen értelmezési dimenziókat mutat erről a sajátos vallási entitásról. Végül a harmadik fejezetben Magyarország legjelentősebb új vallási közösségének, a Hit Gyülekezetének diskurzusával foglalkozunk több önálló elemzés segítségével.

Abban a reményben adjuk közre eredményeinket, hogy azok tartalma és módszertana hozzájárulhat a vallás és a sajtó hazai kutatásához, valamint hallgatóinknak segítségül szolgálhat további saját elemzéseik elvégzésében.²

² Köszönetet mondunk a SZTE vallástudomány szakos hallgatóinak, akik a minta kiválasztásában és a kódolásban is nagy segítségünkre voltak, kivált Sárközy Csongornak és Szilárdi Rékának, továbbá a statisztikai számításaink ellenőrzésében nyújtott segítségért Nagy Gábor Dániel pécsi PhD hallgatónak; a kvalitatív elemzés szempontrendszerének kidolgozásában nyújtott értékes segítségéért Terestyéni Tamásnak az ELTE tudományos főmunkatársának.

◇

Vallási közösségek a magyar politikai napilapokban

1990–2002

◇

◇ Módszertan

A kutatáshoz az Országgyűlési Könyvtár által fenntartott Pressdok adatbázis 2003. júniusi frissítésű CD-ROM-ját használtuk. A Pressdok a hazai politikai, jogi, valamint gazdasági sajtóban (554 napi- és hetilap, folyóirat) megjelent cikkek forrásadatbázisa. A cikkek megjelenési forrásadatai, szerzői, a címük, illetve a cikkek tartalmára utaló rövid szövegek bármely szava, valamint témakódok szerint is kereshetők. Az adatbázis kezdő éve: 1989. 2003-ban 841.538 tételt tartalmazott, havonta átlagosan 5000–6000 tétellel bővül.

Első lépésben az archívum teljes anyagán hajtottunk végre kereséseket az alábbi kulcsszavakra és ezek ragozott alakjaira, kivéve belőlük a közös találatokat és a Pressdok által külföldinek jelölt cikkeket.³

egyház*	református*
felekezet*	evangélikus*
szekta*	ortodox*
gyülekezet*	buddhizmus*
kisegyház*	hinduizmus*
vallás*	kereszténység*
szabadegyház*	zsidó vallás*
katolikus*	iszlám* közösség*

Táblázat 1. A PRESSDOK adatbázison alkalmazott keresőszavak.

³ A keresés syntaxa: WRD=(egyház*) or WRD=(felekezet*) or WRD=(szekta*) or WRD=(iszlám*) or WRD=(kisegyház*) or WRD=(vallás*) or WRD=(buddhizmus*) or WRD=(hinduizmus*) or WRD=(kereszténység*) or WRD=(zsidó vallás*) or WRD=(gyülekezet*) WRD=(katolikus*) or WRD=(református*) or WRD=(evangélikus*) or WRD=(ortodox*) WRD=(szabadegyház*) WRD=(iszlám* közösség*) not WRD=(#KULFOLDI)

Az eredményekhez hozzátettük a Magyarországon bejegyzett egyházak teljes hivatalos nevére (forrás: az NKÖM 2003-as névjegyzéke) történő keresésünket, a közös találatokat itt is kiszűrtük. Az ily módon kapott 15 110 rekord képezte adatbázisunk alapját. A Pressdokból exportált táblán egy mátrixkonverziót hajtottunk végre NET környezetben, hogy keresztábrázatot kapjunk, melyet a továbbiakban MS Access-el dolgoztunk fel. A sorok egy-egy cikkre-kordot jelentenek, az oszlopokban pedig szűréssel csak az általunk használt értékeket hagytuk meg. A Pressdok saját kódjai közül csak a vallásra vonatkozókat használtuk fel.

A6 – egyház, vallás	A65 – kereszténység
A61 – Vatikán	A66 – zsidó vallás
A62 – iszlám	A67 – papság, szerzetesrendek
A63 – buddhizmus	A68 – szabad egyházak, szekták
A64 – hinduizmus	

Táblázat 2. A PRESSDOK által használt kódok.

A kapott alaptáblázat statisztikailag vizsgálható értékeit előkészítettük az SPSS-el való felhasználásra, a használt változókat kódszámokkal jelöltük.

Nehezebb módszertani kérdés annak eldöntése, hogy egy sajtóadatbank válogatását mennyire tekinthetjük reprezentatívnak a sajtó egészére nézve, illetve egyáltalán szükséges-e a reprezentativitás kérdésének felvetése. A PRESSDOK munkatársai minden cikket felvesznek az adatbázisba, a mínuszos híreket leszámítva. Amikor válogatásról beszélünk, akkor a cikkek közül ők nem azt választják meg, hogy melyik kerül be az adatbázisba és melyik nem, hanem azt, hogy az adott lapban szereplő cikkek milyen kulcsszóval látandók el. A sajtóadatbank az összes cikk címét tartalmazza. Amennyiben e címeket tekintjük kutatásunk mintájának, és a cikkeket az alapsokaságnak, akkor azt mondhatjuk, hogy mintavételünk a cikkek címekre vonatkozóan teljeskörű. Ebben az esetben eredményeink szigorú értelemben nem a cikkekre, hanem a cikkek címekre vonatkoztathatók. A reprezentativitás problémája így áttevődik az adatbank és a sajtó viszonyáról a cikkek és a címek közötti viszonyra. Statisztikai elemzésünk arra kíváncsi, hogy a vallási–egyházi tematika az írott sajtóban hogyan változik a rendszerváltást követő 12 esztendőben. Ezt a tematikai változást statisztikailag a cikkek címeinek tartalomelemzésén vizsgáljuk, a bennük szereplő kulcskifejezések előfordulásait elemezzük. Ami a cikkek tartalmát illeti, arra nézve nem statisztikai megállapításokat teszünk, hanem a grounded theory (Charmaz 2006, Glaser és Strauss 1968, Strauss és Corbin 1998) alapján megalapozott hipotéziseket állítunk fel. Ezeket egy jóval kisebb mintán tudjuk

tesztelni, amelyben a cikkek teljes szövegét elemezzük. Tanulmányunk szövegében leegyszerűsítve és összesítve a lapok neveit használtuk a cikkek címei, a cikkek és az egyes lapok megjelölésekor.

❖ Statisztikai adatok

A PRESSDOK sajtóadatbázis az 1988-as indulási évet leszámítva tekintélyes számú cikket vesz fel évente.

Megjelenés éve	Presszdok összes cikk
1988	596
1989	25 411
1990	32 924
1991	37 951
1992	44 751
1993	62 258
1994	67 164
1995	68 635
1996	77 994
1997	78 606
1998	73 274
1999	68 479
2000	57 659
2001	57 928
2002	59 321

Táblázat 3. A PRESSDOK sajtóadatbázis kódolt cikkei éves bontásban.

Ha évenkénti bontásban vesszük figyelembe, hogy a vallással kapcsolatos cikkek milyen arányt képviselnek, akkor a vallás iránti érdeklődést az adott év összes felvett cikkéhez viszonyíthatjuk.

Az adatbázisban szereplő vallási tárgyú cikkek száma a következőképpen alakult 1990 és 2002 között.

	érvényes %
1990	5,0
1991	6,3
1992	5,2
1993	7,4
1994	6,2
1995	5,0
1996	7,0
1997	9,2
1998	8,8
1999	10,8
2000	7,9
2001	10,8
2002	10,4
Összesen	100,0

Táblázat 4. Vallási tárgyú cikkek aránya éves bontásban.

A százalékos arányokból képezett diagramm mutatja a vallási kérdésekkel kapcsolatos sajtóérdeklődés hullámzó, de tendenciájában egyértelműen növekedő jellegzettségét, ami az aránynak a vizsgált periódusbeli megduplázódását mutatja.

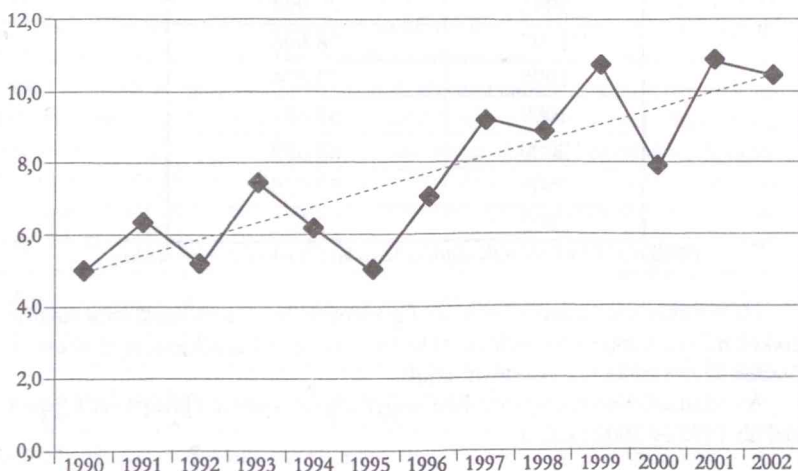

Diagramm 1. Az írott sajtóban megjelent vallási tárgyú cikkek aránya évenkénti bontásban.
(N = 13951)

Érdekes megfigyelnünk, hogy 1992-ben, de még inkább 1995-ben a legalacsonyabb az érdeklődés, majd az 1995-ös évtől kezdődően kifejezetten megugrik.

Válasszuk szét az érdeklődés növekedő és csökkenő éveit, abban a reményben, hogy valamilyen magyarázatot találhatunk ezekre az alperiódusokra vonatkozó tendenciákra!

Növekedés periódusai	Csökkenés periódusai
1990–1991	1991–1992
1992–1993	1993–1995
1995–1997	1997–1998
1998–1999	1999–2000
2000–2001	2001–2002

Táblázat 5. A vallási téma sajtójelenlétének növekedő és csökkenő periódusai.

Amennyiben a növekvő és csökkenő periódusokat a rendszerváltást követő három kormány periódusainak bontásában vizsgáljuk, akkor mindháromnál egyfajta kigyómozgást figyelhetünk meg. Mindhárom kormányra érvényes, hogy a kigyó feje lefelé néz, a kormány utolsó évében a téma sajtójelenléte csökken. A kigyó farka viszont egyedül a Horn-kormány első évében kunkorodik felfelé, jelezve, hogy a kormány működésének kezdeti szakaszában a vallási kérdések iránti érdeklődés csökkent. Ez az összefüggés semmit nem kíván állítani a három kormány vallási kérdésekkel kapcsolatos álláspontjáról. Erre majd a tartalomelemzésben térünk ki részletesebben. Azt azonban már a differenciálatlan teljes minta alapján is mindenképpen észrevételezhetjük, hogy mindhárom kormány idején hullámmozgású az érdeklődés, és a Horn-kormány idején nő meg a legnagyobb mértékben. A kigyó a legnagyobb amplitúdóval az Orbán-kormány idején mozgott. 1999 és 2000 között közel 1,5%-al csökkent a sajtóban megjelent cikkek száma, majd a következő évben ugyanennyivel növekedett.

Ha a közelebbi vizsgálatunkban szereplő négy napilap éves arányait vizsgáljuk, más képet kapunk. Látható ugyan, hogy a görbe viszonylag nagy különbségeket mutat, de ez a teljes vizsgált 12 esztendő egészére vonatkozóan igaz. A kezdeti több mint 1%-os jelenlét után 1995-ig csökkenést vehetünk észre, egészen 0,4% alá menően. 1995-től azonban a növekedés folyamatos, meghaladja a kiinduló arányt, egy teljes százalékkal növekedve 1,4%-nál áll 2002 végére.

Az összes cikk és a négy napilap cikkei közötti aránykülönbség magyarázatát a magyar sajtópia változásai is magyarázzák. Az összes cikk esetében számos olyan sajtótermék is bekerült az adatbázisba, amely néhány éven belül kikerült. A rendszerváltást követő lapalapítási láz lassan alábbhagyott. A piaci

viszonyok az újonnan alapított lapoknak nem mindig kedveztek. Témánk vonatkozásában pl. az Új Magyarország példa arra, hogy az erős politikai szándék is csak időlegesen teszi lehetővé bizonyos lapok stabil jelenlétét a sajtópiacón. Ezek a sajtópiaci változások és összefüggések olyan speciális hangsúlytevéseket is felmutathatnak, amelyek magyarázzák a kigyómozgást. A négy országos politikai napilap sokkal kiegyensúlyozottabb képet mutat. Ez a kiegyensúlyozottság későbbi elemzésünkben felment az alól, hogy a teljes sajtópiac mozgását figyelembe vegyük.

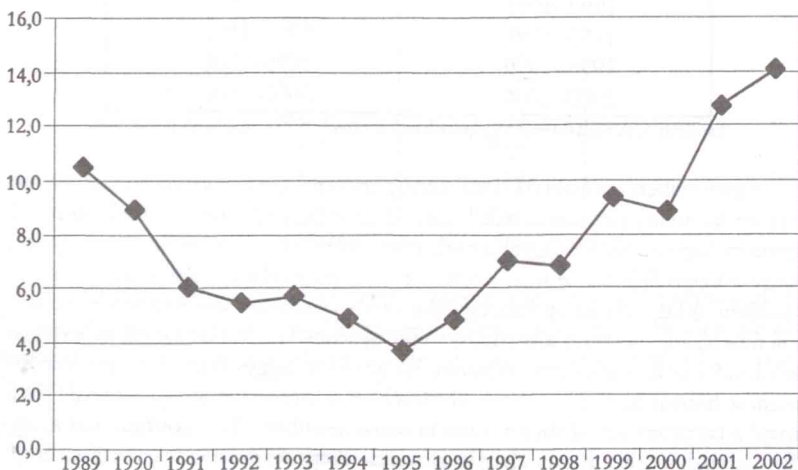

Diagram 2. A négy napilap vallási tárgyú cikkeinek aránya éves bontásban, az adott év összes cikkének százalékában megadva. (N = 6100)

Nyomban kitűnik a fenti görbe láttán, hogy a teljes adatbázison végzett elemzés eredményét nem lehet kormányokra bontással értelmezni. Az 1995-ig csökkenő, azt követően pedig emelkedő tendenciára valamilyen más magyarázatot kell találnunk. Valaminek történnie kellett, hogy a sajtó figyelme egyre erősödő mértékben újra a vallás–egyházi területre terelődött. Ez a valami történhetett a politika, az egyházak vagy magának a sajtónak a területén is.

Politikai szempontból a Horn-kormány második esztendeje az 1995-ös év. A Bokros-csomagot ekkor vezették be (március 12-én), ami az egész társadalmat nagy mértékben megrázta. A vallás egyik fontos társadalmi funkciója a nyugalom és a béke fenntartása, az egyházak világszerte aktívak az elesettek, a szegények, a társadalom peremére szorultak szolgálatában. A sajtó talán azért kezdett el ismét az egyházak felé fordulni, mert érzékelte, hogy a mindent át-

fogó nyugtalanság és a depriváció erőteljes szélesedésétől való félelem ellensúlyozására ebből a társadalmi szférából várható segítség?

Az egyházi élet területén többségi helyzetéből fakadóan a katolikus egyház életviszonyai közötti változásra kell különösen odafigyelni. A '95 körüli években két fontos egyházi eseménysorozat zajlott: az egyházfinanszírozás és az ezzel is összefüggő, a Magyar Köztársaság és a Vatikán közötti viszonyt szabályozó megállapodás belpolitikai és diplomáciai előkészítése. (A megállapodást 1997. június 20-án írták alá, az Országgyűlés december 1-én ratifikálta.) 1995-ben új tisztségviselőket választott a Magyar Katolikus Püspöki Kar (tovább MKPK): elnök Seregély István, elnökhelyettes Gyulay Endre. Már 1994-ben kezdődött, '95-'96-ban tartott a katolikus egyházmegyei szinódusok sorozata, melyek mindegyike foglalkozott a tömegkommunikáció témakörével. A szinódusok nemcsak elvi megállapításokat tettek, hanem gyakorlati intézkedéseket is hoztak. Bizonyos mértékig feltételezhető, hogy a '95-ös sajtófordulat ennek az egyházi médiamunkabeli fordulatnak is egyik következménye lehet. (Vö. Lukács összefoglalását in Horányi 1997, 199.) A szinódusi záródokumentumok ugyan mind megjelentek nyomtatásban, némelyiknek sajtóbemutatója is volt, ám jellegüknél fogva ezek nem a széles nyilvánosságunk lettek szánva. Ezzel szemben a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1996-ban kiadta az „Igazságosabb és testvériesebb világot” c. társadalmi kérdésekkel foglalkozó körlevélét, amelynek tartalma, de még inkább a vele kapcsolatos erőteljes sajtómunka miatt nagy és hosszan tartó sajtóvisszhangja lett. Minden valamirevaló politikai erő állást foglalt vele kapcsolatban. Feltehető, hogy ez a médiatény is hozzájárult a vallási téma '95-öt követő, folyamatosan erősödő médiajelenlétéhez. 1996-ban ismét Magyarországra látogatott II. János Pál, előtte Horn Gyulát magánkihallgatáson fogadta a Vatikánban, aki tárgyalt Angelo Sodano államtitkárral a Köztársaság és a Vatikán közötti tárgyalások további menetéről, beleértve az ingatlanrendezés és az egyházfinanszírozás témakörét is.

Tamás Pál írja, hogy az Antall-kormány propagandája miatt „az ateista csoportok jobban megtámadottnak érzik magukat, mint a vallásosak”. (Tamás in Horányi 1997, 28) Tamás vélekedését egy 1995 tavaszán, már a Horn-kormány idején végzett kutatási eredményekre alapozza. Nos, adataink – ugyan nem a kormány propagandáját kutatják – nem támasztják alá az Antall-kormány erős vallási propagandáját, hiszen éppen az Antall-kormány idején csökkent folyamatosan a vallási–egyházi téma jelenléte a meghatározó országos napilapokban. Megfontolásunk értékéhez hozzátartozik az a körülmény is, hogy az Új Magyarország c. egykori napilap, amely kétségtelenül az Antall-kormány fontos sajtóorgánuma volt, nem szerepel elemzésünkben, mert mi csak olyan lapokkal foglalkozunk, amelyek átfogják a 12 éves vizsgálati periódus egészét. Egy további szempont is viszonylagossá teszi állításunkat, miszerint a közhangulatra

a televízió és a rádió nagyobb hatással van, mint az írott sajtó. Az Antall-kormány idején a MTV körüli viszályok egyre elhatalmasodtak, különösen a tv-híradó vitt erőteljesen kormánypárti vonalat.

Az 1995-ös sajtóérdeklődésben beállt fordulatra adott magyarázatok mellett az addig bekövetkezett csökkenési tendenciát is értelmeznünk kell. Először értelmezési modellünk a kijózanodásra alapozhat. Számos szerző, de különösen Tomka Miklós az egyházak rendszerváltáskori magas presztízsének magyarázatát abban látja, hogy az egyházak a köztudat számára egyedüli intézmények voltak, amelyek az előző rendszerben nem járatták le magukat. Az országos szintű megújulás, a váltás szinte egyetlen intézményeiként léptek színre. Ebben az egyházakra vonatkozó reményben jelen lehettek a 2. világháború előttről származó elképzelések az egyházak társadalmi szerepéről, ezekkel párhuzamosan az egyházaknak az üldözés időszakában felhalmozott pozitív társadalmi presztízskincsei, de az az elképzelés is, miszerint az egész megújulás elsősorban az értékek, az erkölcsök, a humán viszonyok területén kell, hogy meg legyen alapozva, s ezek elsődleges intézményes képviselői az egyházak. A túlzott várakozásnak az egyházak nem tettek, mert nem tehettek eleget, hiszen maguk is osztoztak az egész társadalom hosszú, világháborút követő vándorlásában. A kijózanodás magától értetődő.

Egy másik magyarázó modell lehet az egyházaknak a rendszerváltást követő gazdasági és politikai küzdelmekben való (kényszerű?) szerepvállalása. Az egész rendszerváltást követő első periódusnak az általános kiábrándulás a jellegzetessége, a politikai szabadság csak viszonylag keveseknek hozott tüstént nagyobb jólétet, biztató jövőt. S minthogy az egyházak az átalakulásnak részben szenvedő, részben aktív részesei voltak, a politikától való öröklött különállásukat lassan elveszítették, és osztozniuk kellett ezek társadalmi megtételésében is.

Végül a harmadik magyarázatunk az egyházak fokozatos önmagára-találásra alapoz. Az ötvenes évektől kezdve az egyházakat a politika kezdetben kegyetlen, később összetettebb módon pórázon tartotta. Nem volt és nem is lehetett módjuk arra, hogy a társadalomban autonóm módon mozogjanak, hiszen éppen autonómiájukban voltak a legerőteljesebben megcsonkítva. Az Állami Egyházügyi Hivatal és a Belügyminisztérium változó szereposztásban, de egészen 1989-ig közös erővel ellenőrizte az egyházak működését, aminek az is egyik következménye lett, hogy a politikai kreativitás képessége nem alakulhatott ki bennük. A rendszerváltást követően el kellett telnie néhány évnek, a viszonylag előnyös és egyben el is kényelmesítő egyházbarát Antall-kormány időszakának is, mire az egyházak a társadalmi nyilvánosság előtt önmagukra találtak, és saját érdekeiket hangsúlyosabban kezdték érvényesíteni. A Horn-kormány akarva akaratlan az egyházak Kádár-rendszerben szocializálódott ve-

zető rétegét visszaemlékeztette a rendszerváltást megelőző korszakra, ami szintűgy kedvezett az aktivizálódásnak.

Ezek a magyarázó modellek olyan megközelítések, amelyeket itt részletebben bemutatni, illetve árnyaltabban igazolni nem szükséges. Lássuk a továbbiakban az általunk választott négy napilapban a vallási tárgyú cikkek eloszlási sajátosságait.

◇ Vallási tematika négy napilapban

A négy választott napilapban szereplő cikkek megoszlása a következő:

Lap neve	Gyakoriság	Százalék
Magyar Hírlap	1520	25
Magyar Nemzet	2376	39
Népszabadság	1524	25
Népszava	680	11
Összesen		100

Táblázat 6. A vallási tárgyú cikkek megoszlása négy országos napilapban 1990–2002 között.

Látható, hogy összességében a Magyar Nemzet foglalkozik a legtöbbit ezzel a témával, ezt követi fej-fej mellett a Népszabadság és a Magyar Hírlap. Végül a Népszava a Magyar Nemzet cikkeihez viszonyítva csupán egynegyednyi, a másik két lapéhoz viszonyítva valamivel kevesebb, mint feleannyi cikkben taglal vallási természetű témát. Amennyiben a társadalom vallási szférájával kapcsolatos viszonyt pusztán a megjelent cikkek számával akarjuk leírni, akkor a Magyar Nemzetet tekinthetjük a „legvallásosabb”, a vallási–egyházi tematikára leginkább figyelő, a Népszavát a „legvallástalanabb”, eziránti témákkal – a többi napilaphoz képest – a legkevesebbet foglalkozó lapnak. A Népszabadság és a Magyar Hírlap a két végpont közötti térben a Magyar Nemzethez mindenképpen közelebb helyezkedik el. Érdeemes ebből a szempontból megvizsgálni, hogy a 12 éves vizsgálati periódusban hogyan változott a vallási témák jelenléte a négy napilapban.

Az alábbi diagramm (ld. Diagramm 3) jól szemlélteti, hogy az adott évben megjelent vallási tárgyú cikkek milyen arányban oszlottak meg a vizsgált négy lap között. Balról jobbra haladva a diagramm oszlopelemein látható, hogy a Magyar Hírlap '92–'97 között a cikkek egyharmadát hozta, megelőzve az összes többi lapot, beleértve a Magyar Nemzetet is. Utóbbi a periódusunk első két évében témánkat illetően a legerősebb volt, ám ezt követően erőteljesen

lecsökkent – különösen 1995-ben, amikor a Népszabadsággal egyenlő arányt képviselt. E mélypontot követően – amiről fentebb már szóltunk – ismét stabilan átvette a témával kapcsolatos vezető szerepet, és azt meg is őrizte. A Népszabadság kiegyensúlyozottan és folyamatosan növelte a témával kapcsolatos részarányát, '93-tól folyamatosan. '95-ben meg is előzte egy százalékkal a Magyar Nemzetet, és a további években is csak 2–10%-kal maradt le mögötte. Végül a Népszava a periódus első és utolsó éveiben egyaránt csak 8–10% körüli arányt mutatott. '94–'98 között ezt majdnem megduplázta.

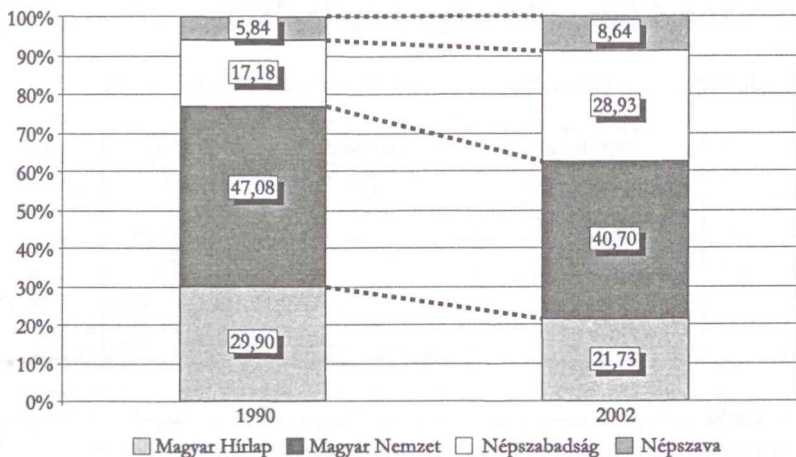

Diagram 3. Vallási tárgyú cikkek megoszlása négy országos napilapban 1990–2002 éves bontásban az adott év százalékában.

A diagrammon összefoglalva azt láthatjuk, hogy a Horn-kormány alatt a Magyar Nemzet visszaszorul a vallási–egyházi témákat tekintve. A „baloldalinak” és/vagy „liberális”-nak nevezett lapok a vallási kérdésekben ez idő alatt előretörnek, amit a Magyar Nemzet bizonyára területi korlátok miatt sem képes követni. Az iménti politikai vagy ideológiai címkét azonban csak előzetesen, mintegy munkahipotézisként ragasztjuk az említett lapokra, bármennyire is megfelelnek a közvélemény általános vélekedésének.⁴ Elemzésünk később

⁴ A sajtó politikai–ideológiai orientációjának tipizálása nem könnyű feladat. A fejlődésben szereplő önbesorolás az említett lapok esetében nem tájékoztató. A Magyar Nemzet például „polgári”-nak nevezi magát, ami nem kényszerít ilyesféle tipizálást. A Népszabadság „országos”-nak, ami eleve geográfiai kategória. Jobb és bal, nemzeti, szocialista és liberális irányultság a lapokban a következő módokon különíthető el. A vezető publicisták bevallott pártkötődése, bizonyos pártok nagyrendezvényein való kiemelt sze-

bi szakaszaiban éppen arra szeretnénk meggyőző adatokat találni, hogy mi a tartalma vallási-egyházi kérdéskörben ezeknek a címkéknek. Kérdésünk az, hogy témánkat illetően egzakt módon elkülöníthető-e valamiféle baloldali, liberális és nemzeti hozzáállástípus ezekben a lapokban.

A négy napilapban az évek során jelentősen változott a vallási témák iránti érdeklődés, amit az alábbi diagram szemléltet. Az y tengely mutatja, az adott lapban szereplő összes vallási tárgyú cikk évenkénti előfordulását. Ennek mentén figyelhető meg az egy lapon belüli vallás iránti érdeklődés alakulása. Az x tengelyen bejelöltük a kormányváltások évét. A szaggatott vonal az átlagot jelöli, ehhez mérten fogalmazhatunk meg egy-egy lapra vonatkozóan állításokat az egyes években megjelenő cikkek arányáról.

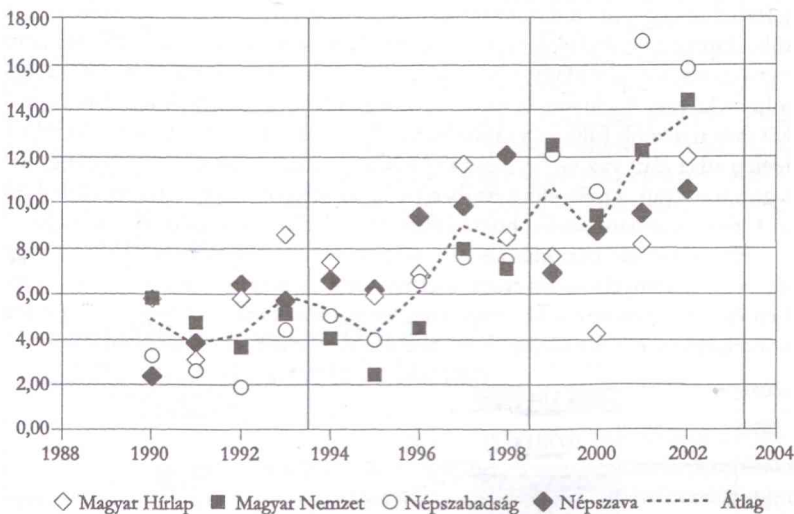

Diagram 4. Adott napilapban közölt vallási témájú cikkek megoszlása évenkénti bontásban lapok szerint. (N = 6100)

Az évek többségében a Magyar Hírlap és a Népszava hozott az éves átlagot meghaladó mennyiségű cikket. A Magyar Nemzet az átlagot alulról követő az évek többségében, míg a Népszabadság '98-ig átlagos vagy az alatti, majd '98-at követően nemcsak az átlag fölé megy, hanem az összes többi lap fölé is. A lapok különböző években szelik át az átlagot. A Magyar Hírlap '92-'98 kö-

replése; a vezető politikusok lappreferenciái; a többkolumnás vendégcikkek szerzőinek pártkötődése, illetve valamelyik kormányzati periódusban való magas rangú szerepvállalása olyan beosztásokban, melyek kormányonként természetesen változnak.

zött folyamatosan az átlag fölött van, majd '98–'99-ben átszeli az átlagot, hogy aztán megközelítse 1991-es mélypontját. Innen 2000–2002 között a legmeredekebb emelkedést hozza ugyan, de az átlagot így sem éri el újra. A Népszava először '91-ben szeli át alulról felfelé haladva az átlagot, hogy egészen '99-ig közel hozzá, de fölötte mozogjon. '99-ben 2%-kal az átlag alá kerül, amit 2000-ben egyszer elér, majd a vizsgálati periódus végéig alatta marad ugyanennyivel. A Népszabadság mozgása a legegységesebb példája annak, hogyan alakul egy lap érdeklődése adott témára vonatkozóan. Az első kormányzati ciklusban átlag alatt mozog. '94-től '98-ig nagyjából az átlagon. Majd az Orbán-kormány alatt az átlagot minden évben egyre jobban meghaladja. A Népszabadságban közölt vallási tárgyú cikkek ilyen egyenletesen növekvő eloszlása alapján feltételezhetünk egyfajta tudatos szerkesztőségi döntést a témával kapcsolatban. A többi lapnál az eloszlások egyenetlensége ilyen feltételezést statisztikailag nem támaszt alá. Végül a Magyar Nemzet az, amelyik a kormányok változását a legjobban követi. Az Antall-kormány idején az átlaghoz nagyon közel van, az első két évben inkább fölötte, a második kettőben inkább alatta. A Horn-kormány idején átlag alatt van végig, majd az Orbán-kormány alatt az első két évben átlagon fölül van, a második kettőben pedig az átlagon. A lap tehát az Antall- és az Orbán-kormány idején hozta vallási tárgyú cikkeinek a döntő többségét.

Ha a vizsgálati periódus első és utolsó évét hasonlítjuk össze, akkor a négy lap közötti arányeltolódás érzékelhetővé válik. A Magyar Nemzet hozta 1990-ben és 2002-ben témánkba vágó megjelent összes cikk többségét. E témára vonatkozóan 7%-al csökkenő mértékben, de megőrizte vezető pozícióját.

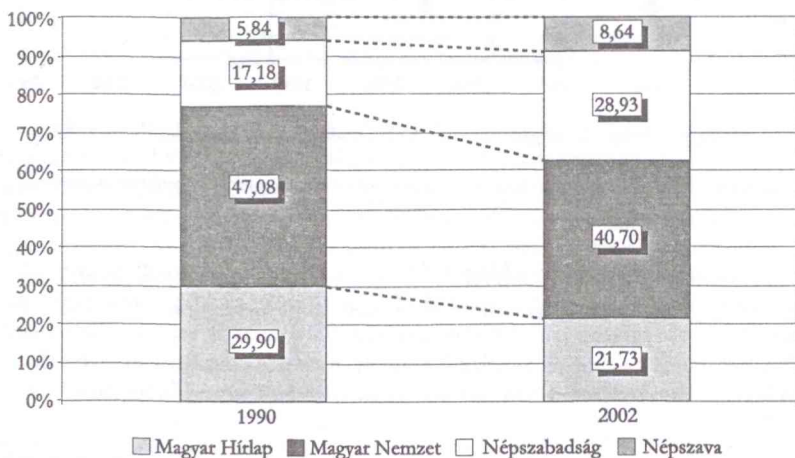

Diagram 5. A lapokban szereplő cikkek aránya 1990-ben és 2002-ben. (N = 6100)

Ugyanakkor ezek az adatok is alátámasztják a fentebb már megfogalmazott tényt, hogy a legnagyobb pozitív irányú mennyiségi változás a Népszabadságban állott be. Közel 12%-kal nagyobb arányt képviselt a 2002-ben témánkban megjelent összes cikkből, mint 1990-ben. Ha az 1990-es évet 100%-nak tekintjük, akkor a Népszabadság 2002-ben 168%-on, a Népszava 148%-on, az MN 86%-on, az MH 73%-on állt.

❖ **Vallási témák**

A következőkben az általános összefüggések bemutatása után az egyes témák felé fordítjuk figyelmünket. Arra keresünk választ, hogy a vallási-egyházi témakörön belül milyen témák azok, amelyek az országos politikai napilapokat foglalkoztatták. Első lépésben a teljes adatbázisunkat teszteljük a PRESSDOK kód kiosztása alapján, majd saját kódjaink alapján, a következő lépésben csak a 6100 rekordból álló szűkített adatbázisunkat. Ezt úgy állítottuk össze, hogy a témára vonatkozó legkézenfekvőbb kulcsszavaknak a cikkek címében és alcímében való előfordulását vettük alapul. A PRESSDOK sajtóadatbázis ilyen szintű elemzésre alkalmas.

❖ **Tematikus megoszlások a PRESSDOK kódjai alapján**

Az alábbiakban látni fogjuk, hogy a PRESSDOK kódjai némiképpen önkényesek, a lapok tematikáját vallás–egyház témakörben nem képesek kellően tisztán változók mentén leírni. A PRESSDOK kódszavai sem vallástörténeti, sem teológiai, sem a magyar politikai berendezkedés szempontjából nem tekinthetők logikusnak és disztingváltnak. A vallás és az egyház témakört nem választják szét világosan. Az egyik és a másik nagy témakör alá tartozó kódszavak közül önkényesen vagy esetlegesen választanak egyet-egyét. A „egyház–vallás” kategória túlságosan nagy, nem tudni, hogy a szerzetesség és a szabadegyházak bele tartoznak-e vagy sem, s azt sem, hogy a vallás kategóriában benne vannak-e a felsorolt világvallások. Mindazonáltal a megoszlásokat ezeknek az eredeti PRESSDOK kategóriáknak az alkalmazásával is érdemes megfigyelni, még ha ezek alapján különösebb következtetéseket nem is lehet levonni. A saját kódszavaink által összeállított adatbázisból, amely 15 109 elemet tartalmaz a PRESSDOK kódjaival csak 6591 elemet sikerült azonosítani. Ez alátámasztja, hogy a saját kódszavakkal végzett keresés több mint kétszer átfogóbb volt.

Adataink alapján a sajtó szinte kizárólag keresztény témakörökkel foglalkozik. A mintából csupán 3,6% a nem keresztény találat, ha a szabadegyházakat és a szektákat nem számoljuk bele. Ezekkel együtt az arány 8,4%-ra emelkedik. Bármennyire is világos, hogy a PRESSDOK által meghatározott kategóriák nem jogosítanak fel semmiféle statisztikai következtetésre, mégis meg kell jegyezni, hogy a fenti vallásarány, amely a keresztény kizárólagossághoz közel áll, megfelel a magyarországi vallásmegoszlásnak: a nem keresztény vallások és ezek intézményei létszámukat tekintve csupán e 1–2%-át képviselik a lakosságnak.⁵

Amennyiben a 4 vizsgált lapban a PRESSDOK kódok előfordulását vizsgáljuk, és csak az abban szereplő egyház–vallás (A6) kódot alkalmazzuk, azt láthatjuk, hogy a lapok közötti arányok a fentiekben tárgyaltaknak felelnek meg.

Lap neve	Gyakoriság	Százalék
Népszava	208	15
Népszabadság	328	25
Magyar Nemzet	541	41
Magyar Hírlap	257	19
Összesen		100

Táblázat 7. PRESSDOK kódok megoszlása
4 országos napilap vallási–egyházi tárgyú cikkeiben.

Minthogy az egyház–vallás PRESSDOK kód az összes kód által kiválasztott minta (N = 1839) 72,5%-át lefedi (N = 1334), nem csoda, ha ez a változó határozza meg ezen a részmintán a lapok közötti megoszlást is. A következő táblázatban látható a többi PRESSDOK téma eloszlása.

Ezen belül a lapok közötti megoszlás azt mutatja, hogy minden PRESSDOK témában a Magyar Nemzetben található a legtöbb cikk, második a Népszabadság, utána a Magyar Hírlap, majd a Népszava következik. Érdekességként megemlítjük, hogy az egyes lapokon belül a témák eloszlása azt mutatja, hogy éppen a Magyar Nemzet az, amelyikben az összes PRESSDOK által kiválasztott témából a vallás–egyház téma a többekhez viszonyítva a legkevesebbet foglal el. Míg a három másik napilapban ez a vallás–egyház téma (a PRESSDOK kód szerint A6) a cikkek háromnegyedét fedi le, addig a Magyar Nemzetben a kétharmadát.

⁵ Vö. a legutóbbi népszámlálás adatait.

	érvényes %
a6 – egyház, vallás	72,5
a61 – Vatikán	5,7
a62 – iszlám	3,3
a63 – buddhizmus	,5
a64 – hinduizmus	,1
a65 – kereszténység	8,3
a66 – zsidó vallás	,5
a67 – papság, szerzetesség	3,5
a68 – szabadegyházak, szekták	5,5
Összesen	100,0

Táblázat 8. PRESSDOK témakörök megoszlása a 4 lap teljes mintáján.

Végül a PRESSDOK kódokkal végzett utolsó számításunk azt mutatja, hogy az egyes években témánk hogyan oszlott meg a lapok között.

	LAPNEV				Össze- sen
	Magyar Hírlap	Magyar Nemzet	Népszabadság	Népszava	
S_EVF 1989	2,5%	64,0%	9,0%	4,5%	100,0%
1990	31,6%	46,2%	16,2%	6,0%	100,0%
1991	22,0%	46,1%	17,0%	14,9%	100,0%
1992	28,4%	33,3%	13,7%	24,5%	100,0%
1993	5,7%	43,9%	32,5%	17,9%	100,0%
1994		37,9%	36,9%	25,2%	100,0%
1995			72,7%	27,3%	100,0%
1996	10,6%	2,1%	56,4%	30,9%	100,0%
1997	41,0%	25,4%	15,2%	18,4%	100,0%
1998	4,6%	23,5%	37,9%	34,0%	100,0%
1999	13,4%	47,0%	30,8%	8,7%	100,0%
2000	1,0%	71,4%	21,9%	5,7%	100,0%
2001	14,4%	85,6%			100,0%
2002	29,9%	70,1%			100,0%
Összesen	18,7%	43,8%	22,8%	14,7%	100,0%

Táblázat 9. PRESSDOK témák megoszlása 4 országos napilapban 1989–2002 között éves bontásban. (N = 6100)

Elteltekintve attól, hogy a PRESSDOK által használt kódszavak néhol egyszerűen hiányoznak, ami megint csak az adatbázis hiányosságait húzza alá, a Magyar Nemzet az évek során szinte végig uralja a tematikát. Az Antall-kormány idején a Népszabadság és a Népszava egészen visszafogott, a Magyar Hírlap viszont a cikkek egyötödét–egynegyedét jelentette meg. Itt is tapasztalhatjuk a Horn-kormány alatt a Magyar Nemzet visszaesését a téma reprezentálásában. (Ld. fentebb a 23. oldalon közölt Diagram 4.)

A PRESSDOK általi kódolás révén tehát nem kaphatunk választ arra a feltevésünkre, hogy a különböző lapok tematikájában vannak-e jellegzetességek és következetességek. Arra azonban ezen kódrendszer alapján is megbízható adatokat kaptunk, hogy a téma a lapok között a különböző kormányok alatt más és más arányban szerepel. Ebben a tekintetben a saját kódszavak által összeállított adatbázis és a PRESSDOK alapján szerzett belátások lényegében nem térnek el egymástól.

A finomabb és részletesebb elemzést a saját kódszavak által összeállított adatbázisunk tematikus elemzésétől várjuk.

❖ **Tematikus megoszlások a saját kódrendszer alapján**

A saját keresőszavaink (ld. Táblázat 1., 6. o.) felhasználásával készült adatbázisban minden egyes cikkhez 1–4 kulcsszót rendeltünk. A kulcsszavaink között nincsen semmilyen hangsúlykülönbség. A tematikus előfordulások évfolyam és napilap szerinti megoszlását aszerint mutatjuk ki, hogy a kódszavaink a.) milyen mértékben és b.) milyen kombinációkkal szerepelnek. Ezzel a valási–egyházi tematikának a magyar országos napilapokban való jelenlétét a PRESSDOK adatbázis információinál árnyaltabban és mélyebben tudjuk meghatározni.

Első lépésben a legtöbb előfordulással bíró kulcsszavaink megoszlásait mutatjuk be: egyház, vallás, katolikus, református. Először annak alapján, hogy az adott kulcsszó szerepel-e, függetlenül attól, hogy önállóan vagy melyik másik kulcsszóval, illetve kulcsszavakkal párosítva. Ez ugyan differenciálatlan bemutatás, de alkalmas a fő tendenciák érzékeltetésére.

Az egyház kulcsszóval jelzett cikkek (N=4059) évenkénti megoszlása egyenletes növekedést mutat. 1997-től kezdve közelebb a 9%-os átlaghoz, míg előtte inkább a 6%-os átlaghoz. Már fentebb is láttuk, hogy 1995-öt követően a téma iránti érdeklődésben komoly és hosszan tartó fordulat állt be. Ezt a tendenciát ez az adatunk is alátámasztja. A laponkénti megoszlásban kiemelkedik

a Magyar Nemzet, fej fej mellett van a Népszabadság és a Magyar Hírlap, lemaradva a Népszava.

Lap neve	Gyakoriság	Százalék
Magyar Hírlap	1075	27
Magyar Nemzet	1519	37
Népszabadság	993	25
Népszava	472	11
Összesen		100

Táblázat 10. Az egyház téma megoszlása négy napilapban.

A valláscikkek (N=2755) hasonló eloszlást mutatnak mind az évenkénti, mind a laponkénti bontásban. Itt is a '97-es év jelöli a fordulatot, amelyben a témával kapcsolatban megjelent cikkek aránya hirtelen a duplájára emelkedett.

Ezekből a kimutatásokból természetesen még nem következtethetünk arra, hogy a két fő téma egymáshoz viszonyítva hogyan változott az évek és a napilapok szerint, hiszen itt az átfedések is benne vannak, ahol tehát mindkét kulcsszó szerepel.

A szekta és a kisegyház kifejezést szinonimának tekintettük, mert azt feltételeztük, hogy a sajtó nem tesz lényeges különbséget a vallásszociológiai szempontból mást-mást jelentő két kifejezés között.⁶ Az egyébként mindkettőre vonatkozó alacsony előfordulási arány ellenére érdemes a megoszlást megfigyelni. Annál is inkább, hiszen egyik fő hipotézisünk éppen arra alapul, hogy ezeket a vallási közösségeket a liberális lapok jobban preferálják, mint a többi. Itt persze szintén csak feltételezéseket fogalmazhatunk meg, hiszen bármelyik kulcsszó által fémjelzett cikkben lehet szó ezekről a közösségekről is. Ezt majd a finomabb tartalomelemzésünk válaszolhatja meg.

Az évenkénti arányok érdekes képet mutatnak a témára vonatkozóan. Látható, hogy ezzel a tematikával kapcsolatban nem 1995-től kezdve figyelhető meg az érdeklődés erőteljes megnövekedése, hanem 1999-ben. Jóllehet az elemszám statisztikai következtetést nem enged meg, de már ezekben a napilapokban is egyértelműen érzékelhető, hogy a témával kapcsolatban a sajtó érdeklődése az Orbán-kormány második évében nőtt meg hirtelen. Ez bizonyosan az 1990/IV-es törvény módosításával kapcsolatos történésekkel magyarázható. Ugyanakkor a lapok közötti arány nem változott az eddig megismertekhez képest szinte semmiben, ami azt jelzi, hogy ennek a delikát témának egyik lap sem szentelt kiemelkedően nagyobb teret a másiknál.

⁶ A szóban forgó kifejezések részletes kvalitatív elemzésére a későbbiekben részletesen kitérünk.

	érvényes %
1992	,5
1993	8,4
1994	2,8
1995	8,8
1996	3,3
1997	5,1
1998	2,8
1999	29,3
2000	14,0
2001	16,3
2002	8,8
Összesen	100,0

Táblázat 11. Szekta- és kiségyház-cikkek a négy napilapban.

Lap neve	Gyakoriság	Százalék
Magyar Hírlap	43	20
Magyar Nemzet	81	38
Népszabadság	54	25
Népszava	37	17
Összesen		100

Táblázat 12. A szekta és kiségyház kulcsszót tartalmazó cikkek megoszlása négy napilapban.

❖ **Ökumenikus és vallásközi cikkek**

Kulcsszavainkat négy nagy csoportra oszthatjuk: a felekezeti (katolikus, protestáns stb.), a vallási (zsidóság, kereszténység stb.), az intézményiek (egyház, felekezet stb.) és az intézménynevek (MET, Hit Gyülekezete, Jehova Tanúi stb.). Az eddigiekben azt vizsgáltuk, hogy egy-egy kulcsszavunk milyen megoszlást mutat. A következőkben arra keresünk választ, hogy a kulcsszavak együttes előfordulásai milyen megoszlásokat mutatnak. Itt értelemszerűen csak a felekezeti és a vallási szavak kerülhetnek szóba. Amennyiben két kulcsszó az adott csoportban egyszerre fordul elő, akkor azt a felekezeti csoportnál ökumenikus cikknek, a vallásinál pedig vallásközi cikknek nevezzük. Megvizsgáljuk az így nyert két típus megoszlását évekre és a lapokra bontva. Az ökumenikus feltételezésünk nem igazolódott, mert a megadott feltételeknek csak nagyon kevés cikk felelt meg, a mintának csak 1–2%-a. Hasonlóan jártunk a vallásközi cikkekkel is.

❖ Összefoglalás

Vizsgálatunkban abból indultunk ki, hogy a vallási–egyházi tematika az 1990–2002-es időszakban egyre erőteljesebben volt jelen a társadalmi nyilvánosság előtt. Eredményeink azt mutatják, hogy a téma jelenlétének trendje az összes vizsgált sajtótermékre vonatkozóan egyértelműen növekszik. A kiemelten elemzett négy országos napilapban azonban e növekedés nem egyenletes. Jellemző és ismétlődő egyenetlenségeket állapíthattunk meg az egész periódusra nézve és a benne vizsgált 3 kormányzati periódusra vonatkozóan egyenként is.

A politikai ideológiai pólusok mentén (is) szerveződő magyar sajtó, különösen a napilapokat tekintve, a vallási–egyházi tematikára vonatkozóan azt mutatja, hogy a jobboldali irányultságú Magyar Nemzet a témát folyamatosan uralja, a baloldali orientáltságú Népszabadság a tematikára vonatkozó illetékeségét a vizsgált periódusban erőteljesen megnövelte. A liberális orientáltságúnak nevezhető Magyar Hírlapban nem mutatható ki a témára vonatkozó tendencia. A négy napilapban előforduló cikkekben a katolikus és a protestáns egyházakkal, valamint a kereszténységgel kapcsolatos cikkek olyan túlsúlyban vannak, hogy az ezeken kívül eső vallásokkal, egyházakkal és egyéb vallási közösségekkel kapcsolatos tematika és a velük kapcsolatos ideológiai trendek ebben az elemzésben nem voltak vizsgálhatók.

Arra a kérdésre, hogy a vallási–egyházi tematika milyen viszonyban áll a kulturális, politikai és gazdasági tematikával, a következő fejezetben kísérelünk meg választ adni.

◇ Vallás és társadalom a magyar sajtóban ◇

Ebben a fejezetben arra a kérdésre keressük a választ, hogy az írott sajtó vallási–egyházi tárgyú cikkeiben 1990–2002 között hogyan jelentek meg a különböző társadalmi területek. Ennek érdekében a PRESSDOK adatbázisból kigyűjtött 15 109 cikket a vallási kulcsszavak mellett kulturális, politikai és gazdasági kulcsszavakkal is kódoltuk. A kulcsszavakat csoportokba osztottuk, hogy a társadalmi élet egymástól jól elkülöníthető dimenzióit külön-külön is vizsgálhassuk. A csoportok nem statisztikai, hanem tartalmi alapon lettek összeállítva. A négy csoport mindegyikébe 5–5 kulcsszó került, kivéve a pártokéba.⁷ Bármennyire is statisztikai számításokat végzünk, a PRESSDOK adatbázis sajtóosságából adódóan eredményeink mégis inkább a minta statisztikai összefüggései és a megalapozott hipotézis között helyezkednek el.

Vizsgálódásaink alapja az adatbázisban szereplő cikkek címeinek és alcímeinek, valamint az esetenként közölt tartalmi leírásának szavai. Az ezekre vonatkozó keresések alapján válogattuk ki a PRESSDOK teljes adatbázisából a cikkeket, vagyis nem a szövegtörzsükben előforduló szókészletre vonatkozóan. Azt azonban feltételezhetjük, hogy az újságírók, szerkesztők a címekbe és alcímekbe azokat a szavakat írják, amelyek az adott tematikát számukra leginkább fémjelzik, s egyben az olvasók figyelmét is legjobban lekötik. Általános szerzői–szerkesztői elv a sajtóban, hogy minden közölt írás hírértékére utaljanak a címek és alcímek. A hírérték annál nagyobb, minél aktuálisabb, meglepőbb, minél inkább kapcsolódik valamely ismert tematikához, minél ismertebb és/vagy befolyásosabb szereplőket vonultat fel, minél nagyobb konfliktusról vagy normasértésről szól, végül földrajzilag minél közelebb van az olvasóhoz.⁸ Amennyire az adott újságírók ragaszkodnak ezekhez a kritériumokhoz, annyira koncentrálnak voltaképpen mondanivalójukat a címekre és alcímekre. Következésképpen a szerzői és szerkesztői törekvés iránya pontosan megfelel annak az igénynek, amit adatbázisunk összeállításánál feltételül szabunk: a címek nagymértékben reprezentálják a tematikát. Statisztikai elem-

⁷ A FKGP technikai okoból kikerült az elemzésből.

⁸ Itt mondunk köszönetet Havas Henriknek, aki Lutz Erbring német média-szociológus műve alapján a fenti jellegzetességeket kutatásunk számára összeállította.

zésünk e tematika változásaira vonatkozik. Amilyen mértékben ezt a címekben és alcímekben szereplő szókészlet statisztikai megoszlásaira vonatkoztatjuk, eredményeink ilyen értelemben tekinthetők leírónak. Az egyes témák összefüggéseit bemutató táblázatok eredményeit ugyanakkor megalapozott hipotézisnek is tekintenünk kell, minthogy a cikkek szövegkorpuszában a címekre korlátozott legkiemeltebb tartalmak mellett még mások is vannak. A leírás érvényességét a cikkek teljes terjedelmére vonatkozó elemzések természetesen nagyban megnövelik. Ezt azonban kutatástechnikai okokból csak azokon a sajtótermékeken és cikkeken tudjuk elvégezni, amelyek elektronikusan hozzáférhetőek.

A következőkben azt mutatjuk be, hogy az általunk felállított négy társadalmi terület, a kultúra, a politika, a párt és a gazdaság milyen megoszlásban szerepel a vallási kulcsszavak által gyűjtött cikk-adatbázisban. Első megközelítésben az adatbázis összes cikkét elemezzük, majd második lépésben a sajtóorgánumok között különbséget teszünk, részben a három kormányperiódus szerint, részben aszerint, hogy civil vagy egyházi kiadványokról van-e szó.

Lap neve	Gyakoriság	Százalék
Magyar Hírlap	1520	25
Magyar Nemzet	2376	39
Népszabadság	1524	25
Népszava	680	11
Összesen		100

Terület	Gyakoriság	Százalék
Kultúra	4 987	39,43%
Politika	5 325	42,10%
Párt	1 210	9,57%
Gazdaság	1 127	8,91%
Összesen	12 649	100,00%

Táblázat 13. A különböző társadalmi dimenziók eloszlása a teljes mintán.

Látható, hogy a teljes mintában a politikai és a kulturális dimenzió együttesen a minta 80%-át lefedi, a közöttük lévő minimális különbség a minta sajátosságaiból adódóan elhanyagolható. A két másik társadalmi dimenzió kicsivel kevesebb mint 10–10%-ot képvisel, ami ugyanakkor a minta nagyságára való tekintettel nem elhanyagolható mennyiség (N=2337).

Ha arra is tekintettel vagyunk, hogy a kulcsszavaink nominálisan milyen összetételben a minta hányad részét fedik le, akkor a dimenziók közötti megoszlás kontúrosabban alakul. Az átlag (5,64%) fölötti rész a minta 77,71%-át lefedi.

Kulcsszavak	N	%	Kum %
Magyar	2955	23,36%	
Politika	2457	19,42%	
Oktatás	1331	10,52%	
Párt	852	6,74%	
Miniszter	773	6,11%	
Törvény	748	5,91%	
Ingatlan	713	5,64%	77,71%
<i>Átlag</i>	<i>602</i>	<i>9,09%</i>	
Parlament	495	3,91%	
Kultúra	328	2,59%	
MSZP	305	2,41%	
SZDSZ	271	2,14%	
Zene	236	1,87%	
FIDESZ	223	1,76%	
Kárpótlás	184	1,45%	
KDNP	183	1,45%	
Művészet	137	1,08%	
MDF	131	1,04%	
Finanszírozás	115	0,91%	
MIÉP	97	0,77%	
Karitatív	64	0,51%	
Szegény	51	0,40%	22,29%
Összesen	12649	100,00%	100,00%

Táblázat 14. Kulcsszavak előfordulási gyakorisága a teljes mintán.

Az átlag fölötti szakaszban szereplő kulcsszavak esetén a politikai és kulturális dimenzió még nagyobb hányadot fed le, mint a teljes mintán, ugyanakkor a pártok dimenziója ebből teljesen kimarad. Az átlag alatti előfordulások esetén a kultúra dimenziója közel 7%-kal megelőzi a politikait, ami már nem elhanyagolható mennyiség. Viszont erre a területre esik a pártok összes előfordulása, következésképpen ezek az átlag alatti rész közel felét lefoglalják.

Ebből az következik, hogy a mintán karakteresen valójában csak a kultúra és a politika dimenzióját lehet vizsgálni, s ez az átlag fölötti előfordulásokon is elég ahhoz, hogy az egész mintáról célkitűzésünknek megfelelően általános összefüggéseket állapíthassunk meg. Később pedig látni fogjuk, hogy az említett két dimenzióban egy-egy kifejezés olyan jelentős arányban van jelen, hogy a vizsgálatban statisztikai szempontból elég lenne pusztán ezek előfordulásaira is szorítkoznunk.

Kultúra	4286	43,61%	Kultúra	701	24,86%
Politika	4830	49,14%	Politika	495	17,55%
Gazdaság	713	7,25%	Gazdaság	414	14,68%
Párt	0	0,00%	Párt	1210	42,91%
Összesen	9829	100,00%	Összesen	2820	100,00%

Táblázat 15. A társadalmi dimenziók eloszlása az átlag fölötti (baloldali táblázat) és az átlag alatti előfordulások szerint.

◇ Vallás és kultúra

A kulturális dimenziót adó kulcsszavaink kiválogatása és megoszlása bizonyos mértékig értelmezi ennek a dimenziónak a kiemelt jelentőségét. A kultúrát jellemző kulcsszavak közül a „magyar” szó képviseli a legnagyobb arányt, egynegyedében az „oktatás”, a többi szó a maradék egynegyedben osztozik. Mínthogy a kulcsszavakat a teljes mintában való előfordulási gyakoriságuk alapján válogattuk ki, ezért elemzésünkben a kultúrát nemcsak a „magas” kultúra értelmében kell értelmeznünk, hanem az országra meghatározóan jellemző etnikai adottságként is. A vallási–egyházi tematikával foglalkozó sajtó hangsúlyosan Magyarország kultúrájával, a magyar kultúrával foglalkozik, ami volta-képpen magától értődő is.

Téma	Gyakoriság	Százalék
Magyar	2955	59,3
Oktatás	1331	26,7
Kultúra	328	6,6
Zene	236	4,7
Művészet	137	2,7
Összesen	4987	100

Táblázat 16. A kultúra dimenzióját alkotó kulcsszavak megoszlása a vallási–egyházi tematikájú cikkekből

A „magyar” kulcsszóval ellátott cikkek felekezeti megoszlása azt mutatja, hogy elsősorban a református cikkekhez kapcsolódik a magyarság tematikája. Minthogy az ország felekezeti megoszlásában nagyjából kétharmad a katolikus és egyötöd a református, a cikkek felekezeti megoszlása alapján állíthatjuk, hogy a magyarság tematikája a felekezeti arányokhoz viszonyítva erősen felülreprezentáltan van jelen a reformátusokkal foglalkozó írásokban.

Felekezet	Gyakoriság	Százalék
katolikus	565	35
református	787	48
evangélikus	206	13
orthodox	71	4
Összesen		100

Táblázat 17. A „magyar” kulcsszó felekezeti megoszlása.

A három kormányzati periódusban a magyarság tematikája folyamatosan emelkedik, követve az összminta kormányonkénti megoszlását. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyarság tematikája nem „lóg” ki a vallási tematikából, nem fémjelzi annál sem jobban, sem kevésbé a kormányokat. Más szóval a kormányperiódusok szerinti megoszlás nem mutat jelentős eltérést erre a témára nézve.

Kormány	Gyakoriság	Százalék
Antall	604	22
Horn	831	31
Orbán	1262	47
Összesen		100

Táblázat 18. Kormányok megoszlása a magyarság kulcsszóval ellátott cikkekben.

Ugyanezt az összefüggést azonban fordítva is leírhatjuk: a magyarság tematikájának mozgása mintegy reprezentálja az egész vallási–egyházi tematika mozgását. Vallás–egyház–magyarság ilyen szoros összefüggése a politikai közvélekedés szerint inkább a jobboldali gondolkodásra – és sajtóra – jellemző. Éppen ezért, ennek tesztelése érdekében nézzük meg, hogy mi a különbség a Népszabadság és a Magyar Nemzet között a magyarságot tagláló cikkek elosz-

lásában.⁹ A Magyar Nemzetben és a Népszabadságban összesen 693 olyan cikk van, amelyhez a magyarság kulcsszó illeszthető volt. Ezek pedig 70–30% arányban oszlanak meg a Magyar Nemzet javára. Vagyis a tág vallási–egyházi tematikán belül a magyarság dimenziója magasán a Magyar Nemzetben jelenik meg erőteljesebben. A cikkek megoszlása alátámasztja a fenti tematikus triász létét.

A kultúra dimenziójának másik jelentős kulcskifejezése az „oktatás”. A rendszerváltást követően az egyházak számára az egyik legnagyobb újdonságot és egyben megoldandó feladatot is a visszakapott egyházi iskolák továbbvitele, újra-, illetve beindítása jelentette. A közvéleményben gyakran hallott vélekedéssel ellentétben, miszerint az egyházi kézbe került iskolák jelentős hányadát adnák bármely szintű iskolatípusnak Magyarországon, valójában az összes általános iskolának is mindössze kevesebb mint 3%-a van egyházi kézben.¹⁰ A közvélemény jelentősen torzító vélekedésére talán magyarázatot adhat az, hogy az iskolaátadásokkal kapcsolatban volt néhány országos botrány, melyek közül a Dabas-Sári iskola ügye vált a legismertebbé.¹¹ Anélkül, hogy adatbázisunkat ilyen mélységgel is használhatnánk, az oktatással kapcsolatos eredményeink értelmezésekor az előbb mondottakat ajánlatos figyelembe venni.

Kormány	Gyakoriság	Százalék
Antall	373	29
Horn	425	33
Orbán	479	38
Összesen		100

Táblázat 19. Az „oktatás” kulcsszó eloszlása kormányok szerint.

Ugyanakkor azt láthatjuk, hogy az „oktatás” kulcsszó által fémjelzett cikkek kormányzati periódusokkénti megoszlása nem mutat jelentős különbséget. (A hiányzó adatok onnan erednek, hogy az összmintában 1990 előtti és 2002 utáni cikkek is vannak.) A téma folyamatosan és a kiegyenlítődés felé tendálva jelen van a nyilvánosság előtt, a vallással és egyházakkal foglalkozó cikkeknek átlagosan mintegy 7–8%-át képviselve.

⁹ A Magyar Nemzetet inkább jobboldali, a Népszabadságot inkább baloldali orgánumnak tekintjük. A Magyar Hírlapot és a Népszavát e hipotézis tesztelésénél nem használhatuk, mert a bennük szereplő vonatkozó cikkek elemszáma a Magyar Nemzetéhez képest túlságosan alacsony.

¹⁰ 2004-es adatok szerint az összes óvoda 1,2%-a, az összes általános iskola 2,6%-a, a kollégiumok 10,8% a középiskolák 8,5%-a katolikus. (Vö. Új Ember 60 (2004) 8 1.)

¹¹ A Dabas-Sári iskola körüli problémákról több tanulmány is született. Ezek közül talán a legjelentősebbek: Korzenszky 1993, Stolmár G. 1994, Tomka 1995a.

Az oktatással mint az egyik leglényegesebb egyházi fejlesztési projekttel kapcsolatos cikkek esetében érdemes külön is megvizsgálni, hogy a számottevő esetszámot felvonultató civil és egyházi lapok között milyen eloszlási különbségeket állapíthatunk meg. Az egyházak a saját lapjaikon keresztül kívánták elsősorban megjeleníteni ezt a tematikát avagy a civil lapokon keresztül? Másképpen is feltehetjük a kérdést, amelyre ismételten csak hipotetikus választ adhatunk: talán a civil lapok tették témává az egyházak oktatási rendszerbe történő visszatérését. Amikor a civil és az egyházi orgánumok közötti különbséget vizsgáljuk, tudatosítanunk kell, hogy az előbbieket napilapok, utóbbiak hetilapok. Az egyházi hetilapok terjedelme sokkal kisebb, mint egy civil napilapszámé. Bár statisztikai értelemben nem beszélhetünk súlyozásról, ennek ellenére a téma iránt érdeklődők számára az egyházi hetilapokban közölt írások nominális értéküknél feltételezhetően nagyobb súlyt jelentenek.

A téma a civil napilapokban háromszor olyan mennyiségben van jelen, mint az egyházi hetilapokban, beleértve a Vigília c. havonta megjelenő folyóiratot. A civil hetilapok a témában nem exponálták magukat számottevően. Hasonlóan a „magyarság” témájához, az „oktatás” esetében is azt tapasztaljuk, hogy ez a megoszlás hajszálra megfelel az ennél tízszer nagyobb, teljes vallási-egyházi minta megoszlásának. Ha az imént mondottak szerint feltételezhetjük, hogy az egyházi hetilapok súlya többszöröse a civil napilapok súlyának, akkor a fenti táblázat szerint a téma egyenletesen volt jelen a sajtóban civil és egyházi téren egyaránt. Arra majd a cikkek részletesebb, teljes szövegre épülő tartalom-elemzése adhat választ, hogy az adott témá(ka)t milyen sűrűséggel és milyen megközelítéssel tárgyalták a civil és az egyházi lapok.

✧ Vallás és politika

A vallási-egyházi tematikájú cikkek összmintájának közel egy harmadához valamilyen politikai intézményrendszerrel kapcsolatos kulcsszót is odailleszthettünk. Ezeket aszerint választottuk ki, hogy előfordulásuk milyen gyakori a taglalt cikkek címeiben és a hozzájuk kapcsolódó leírásokban. Mégis elgondolkodtató talán a minta nagyrésztét kitevő politikai napilapok természetéből magától is értetődő, hogy ebben a tematikában a politikai jelleg ilyen erős.

Kulcsszó	N	%
Politika	2457	46,14%
Párt	852	16,00%
Miniszter	773	14,52%
Törvény	748	14,05%
Parlament	495	9,30%
Összesen	5325	100,00%

Táblázat 20. Politikai tematika kulcsszavai a teljes mintában.

A politika dimenzióját láthatóan elsősorban maga a „politika” kifejezés fémjelzi, amely a részminta közel 50%-át teszi ki, amennyiben a többszörös előfordulásokat is számításba vesszük. A politikai dimenzióba tartozó cikkek kormányonkénti és felekezetenkénti eloszlása mutatja, hogy a vallási téma milyen módon függött össze a politikával az elmúlt 12 esztendőben.

Kormány	Gyakoriság	Százalék
Antall	904	23
Horn	968	24
Orbán	2103	53
Összesen		100

Táblázat 21. Politika és vallás a különböző kormányok periódusában.

A különböző kormányzati időszakokban a vallás és politika témája különböző mértékben függött össze. Szembetűnő, hogy az Orbán-kormány idejére esik a részmintának több mint fele. Az előző két kormány idején ez a két dimenzió csak feleannyira tartozott össze. Mindenképpen részletesebb magyarázatra szorul annak tisztázása, hogy ez az eloszlás mivel magyarázható. A dimenzióban a „politika” kifejezés a legmeghatározóbb, de az eloszlási arányoknál a többi is figyelembe kell venni. Elsődlegesen a statisztikai magyarázat, hogy a politikai dimenziót alkotó változók közül különösen kettő, a miniszter és a parlament magas arányt képvisel.

Kulcsszó	Antall	Horn	Orbán	Összesen
Politika	24	23,4	52,6	100
Miniszter	11,6	23,2	65,3	100
Törvény	26,6	22,4	51,1	100
Parlament	22,8	21,1	56,1	100
Párt	24,1	23,7	52,3	100

Táblázat 22. A politikai dimenzió kulcsszavainak eloszlása kormányok szerint, százalékban kifejezve. (N=4343)

Anélkül, hogy ebben az elemzésben a cikkek tartalmát figyelembe vehetnénk, mégis megállapítható, hogy az Orbán-kormány kezdeményezett néhány olyan politikai intézkedéscsomagot, amelyekben jelentős a vallási–egyházi dimenzió. Elsősorban az 1990/4-es törvény módosításának végül is sikertelen kísérlete magyarázza, hogy a „parlament” és a „törvény” kifejezés olyan magas arányt képviselnek. Másrészt a miniszterek között volt néhány, akiknek kifejezett egyházi kötődése volt, s akik ezért számos egyházi rendezvényen jelen voltak, és ott meg is nyilvánultak, kiemelten Harrach Péter. Kérdés marad azonban, hogy a vallási és politikai tematikának az összekapcsolódása mennyiben járult hozzá ahhoz, hogy a vallási témakör iránti érdeklődés a sajtóban az 1997–1998-tól kezdődő időszakban a korábbiakhoz képest megduplázódott. Felekezeti megoszlást tekintve¹² a politika dimenziója nagyjából azonos mértékben van jelen a katolikus és a református egyházzal kapcsolatos cikkekben. A politika és a törvény kifejezések esetében a katolikusok az elsők, a parlament és a párt esetében a sorrend megfordul, és a reformátusok kerülnek előre, a párt kulcsszó esetében 7%-kal. Erről a pártok tárgyalásánál még részletesebben szólnunk.

	katolikus	református	evangélikus	ortodox
Politika	47,8%	36,3%	10,7%	5,2%
Miniszter	43,3%	41,2%	11,6%	3,9%
Törvény	39,6%	38,7%	18,0%	3,6%
Parlament	36,9%	42,3%	16,2%	4,5%
Párt	40,0%	47,0%	8,3%	4,8%

Táblázat 23. Politikai kulcsszavak eloszlása felekezetenként. (N=1274)

Megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy voltaképpen két politizáló egyház van Magyarországon vagy fordítva, a politika két egyházat ismer hazánkban. Továbbá azt, hogy e két egyház a politika területén egyenlően esik latba, jóllehet a hívek és az általuk működtetett intézmények számarányát tekintve a ketjük közötti különbség igen nagy. Az általunk elemzett cikkek tematikájának megoszlása erről a különbségről semmit sem árul el.

Ha azonban azt vizsgáljuk, hogy a politikai tematika hogyan oszlik el a civil és az egyházi lapok között, akkor azt láthatjuk, hogy a civil lapok az egyházakat sokkal inkább politikai szempontból tárgyalják, mint ahogyan az egyházi lapok összekapcsolják az egyház és a politika dimenzióját.

¹² A zsidóság vallási közösségeinek előfordulása nominálisan túl alacsony szintű ehhez az elemzéshez.

Kulcsszó	civil	egyházi
Politika	81,8	14,4
Miniszter	85,4	12,5
Törvény	83,7	12,5
Parlament	84,7	11,1
Párt	90,2	3,6

Táblázat 24. Politikai kulcsszavak eloszlása a lapok típusa szerint.

Úgy is fogalmazhatunk, hogy az egyházak messze nem politizálnak annyira a saját tulajdonukban lévő sajtóorgánumaikon keresztül, mint amennyire a civil lapok politikai dimenzióba viszik az egyházakat. Ezt a feltételezésünket a civil és az egyházi lapok írásainak mélyebb tartalomelemzésével lehet tovább tesztelni.

✧ Vallás és pártok

A politika speciális dimenziója a pártok világa. A pártok a demokrácia alapintézményei közé tartoznak, bár sokak véleménye szerint éppen ellenkezőleg, a pártok marakodásának köszönhető a demokrácia esetlensége. A politizálni kifejezéssel kapcsolatban a vallási szférában gyakorta hallani azt a sokat mondó megkülönböztetést: közügyekért felelősséget vállalni, igen, de a pártpolitikától távol maradni. A pártok közül, amelyek valaha is a parlamentben voltak, Magyarországon csak a KDNP vállaltan világnézeti párt. A mandátumokért vívott küzdelemben azonban minden párt meg kellett, hogy határozza a vallással, egyházakkal kapcsolatos viszonyát, hiszen a magukat valamilyen értelemben vallásosnak mondók hazánk lakosságának a két harmadát kiteszik. A vallásnak és a politikának – egyáltalán nem csak Magyarországon – nagyon szoros összefüggései vannak. A választási magatartást értelmező változók keresésében a nemzetközi és a hazai szakirodalom a vallási változót találta. (Vö. Tomka 1995b, Lit!) Az egyházak vezetése a választásokkal kapcsolatban kiadott hivatalos nyilatkozataiban a választáson való lelkiismeretes részvételre és a pártprogramoknak a keresztény értékekhez való viszonyának mérlegelésére hívták fel híveik figyelmét. A katolikus egyház tiltja, a protestáns egyházak engedik lelkészeiknek a direkt pártpolitikában, illetve a parlamentben való részvételt. Mindezek előrebocsátásával tekintsük át a vallási–egyházi tematikájú sajtóban a pártok dimenziójának jellegzetességeit!

Fentebb már láthattuk, hogy a pártok dimenziója összesen nem egészen 10%-át teszi ki a mintának. (Vö. Táblázat 13.) A minta eloszlása tekintetében pedig az összes vizsgált párt a cikkek legelső 25%-os mezőjében helyezkedik el.

	N	Teljes minta %	Pártok %
MSZP	305	2,41%	25,20%
SZDSZ	271	2,14%	22,39%
FIDESZ	223	1,76%	18,42%
KDNP	183	1,45%	15,12%
MDF	131	1,04%	10,82%
MIÉP	97	0,77%	8,01%
Összesen	1210	9,57%	100,00%

Táblázat 25. Pártok megoszlása a teljes mintán és a pártdimenzióban.

A teljes mintánkban az MSZP és az SZDSZ képviseli a minta közel felét, nagyjából egyforma arányban felosztva azt. A többi négy párt, melyek mindegyike valamilyen értelemben és mértékben a kereszténydemokrácia képviselőjének is tartja magát, osztozik a minta másik felén. A legkisebb előfordulási arányt a MIÉP képviseli, legtöbbet pedig a Fidesz. Ez a sorrend kissé meglepő, hiszen a vallási dimenziót nyíltan igénylő pártok lemaradnak az egyház és vallásellenes múltat is kénytelenül hordozó, illetve a vallást a liberális gondolkodás alapján tisztán magánügynek tekintő két párttól. Mintha a pártok dimenzióját tekintve a sajtó a szembenállásnak nagyobb figyelmet szentelne, mint az összetartozásnak, ami a hírértékről fentebb mondottak alapján nem is meglepő.

A különböző kormányok alatt a pártok erőssorrendje a vallási–egyházi sajtótematikában való jelenlétüket illetően igen változékony volt.

Antall (N=308)	%	Horn (N=289)	%	Orbán (N=565)	%
KDNP	30	SZDSZ	26	MSZP	33
SZDSZ	25	MSZP	25	FIDESZ	22
MDF	16	KDNP	22	SZDSZ	19
FIDESZ	15	FIDESZ	14	MIÉP	14
MSZP	13	MDF	11	MDF	7,1
MIÉP	0,6	MIÉP	2,4	KDNP	4,4

Táblázat 26. Pártok előfordulási eloszlása a különböző kormányzati periódusokban.

A pártok jelentőségének átrendeződése jól leolvasható a fenti táblázatból. Itt külön is ki kell emelnünk, hogy elemzésünk ebben a szakaszában nem tud és nem is akar azzal foglalkozni, hogy melyik párt hogyan viszonyul a tematikához. Pusztán azzal, hogy milyen arányban kerül említésre azon belül. Az An-

tall-kormány idején az egyházi tematikát a KDNP határozta meg, mellette (vele szemben) az SZDSZ mint a liberális ideológia elkötelezettje. A kormányalakító MDF mellett (vele szemben) az akkor még liberális Fidesz áll közel. A sort lényegében az MSZP zárja, a MIÉP a periódus utolsó szakaszában keletkezett, jelenléte elhanyagolható. A Horn-kormány alatt a vallás és a pártok tematikája ugyanolyan mértékű maradt, de ezen az előző periódushoz képest egészen másképpen osztoznak el a pártok. A kormányalakító két párt (nyilván egészen más ideológiai háttérrel) a téma meghatározójává válik. Az SZDSZ-nek ehhez nem kellett változnia, viszont az MSZP – nyilván a kormányzati pozíciójától is kényszerítve – több mint 10%-al növelte jelenlétét. A KDNP hanyatlása elkezdődött, ami itt még csak 8%-os visszaesést jelent, majd a következő periódusra zuhan vissza, az Antall-kormány ideje alatt 20%-ot veszítve. Az MDF kicsivel visszaszorul a témával kapcsolatban új üzeneteket közlő Fidesz mögé. Az Orbán-kormány idején – amint már többször is utaltunk rá – a témával kapcsolatos cikkek volumene az előző két periódushoz képest megkétszereződött. Annál érdekesebb, hogy az Orbán-kormány alatt az MSZP vezeti a témát, korábbi arányát 8%-al megnövelve. Az ellenzékbe került SZDSZ ugyan veszített, mégis a Fidesz mögött csak kicsivel marad le. Ezzel szemben a MIÉP 12%-kal megnöveli részarányát, erőteljesen maga mögé szorítva az MDF-et és a lassan feledésbe merülő KDNP-t.

Ha a lapok típusa közötti eltérést tekintjük, akkor még inkább aláhúzható az, amit fentebb (ld. 34. o.) a politika és a pártpolitika közötti egyházi különbségtételről mondtunk. A pártokat a civil lapok említik (90,6%), az egyházlapok lényegében nem (a havilapokkal együtt 9,4%).

✧ Vallás és gazdaság

A rendszerváltást követően, bizonyos értelemben annak megvalósulásaként az egész országban végre kellett hajtani a privatizációt. Az egyházi vagyon, amelyet államosítottak 1948–1950 között hatalmas volt, ebből az egyházak csak annyit igényeltek vissza, amennyi a jelenkori feladataik ellátásához szükséges. Mégis belekerültek ezzel azok közé a társadalmi csoportok közé, melyekre a közvélekedés szerint a „koncon való marakodás” volt jellemző. Talán megkockáztathatjuk azt a gyanúnkat, hogy az egyházak Antall-kormány alatt való nagyfokú presztízsvesztesége összefügghet ezzel a kényszerű gazdasági átrendeződéssel és az egyházak ebbéli szerepével. Kérdés, hogy a gazdasági tematika hogyan csapódott le a vallási–egyházi kérdésekkel foglalkozó sajtóban.

Kulcsszó	N	Teljes minta %	Gazdaság-dimenzió
Ingatlan	713	5,64%	63,3%
Kárpótlás	184	1,45%	16,3%
Finanszírozás	115	0,91%	10,2%
Karitatív	64	0,51%	5,7%
Szegény	51	0,40%	4,5%
Összesen	1127	8,91%	100,00%

Táblázat 27. A gazdaság kulcsszavainak megoszlása a teljes mintán és a gazdaság-dimenzióon belül.

A megoszlást mutató táblázatból látható, hogy a gazdasági tematika az ingatlan-kérdéshez kapcsolódik elsősorban. A „kárpótlás” és a „finanszírozás” szavak együttesen a részminta egy negyedét fedik le. Ugyanakkor – mintegy kísérletként – ebbe a dimenzióba két olyan kulcsszót is illesztettünk, amelyek a egyház vallási dimenzióban az egyházak öndefiníciója szempontjából fontosak: a „karitatív” és a „szegény” kifejezést. Tudatában vagyunk annak, hogy ezek a szavak csak távolról illeszkednek a gazdasági tematikába, amit alacsony szintű jelenlétük igazolt is. S annak is, hogy a szociális ellátás témakört egy külön dimenzióval kellene vizsgálni, amelybe az általunk most tesztelt kifejezések mellé még legalább három másiknak kerülnie kellett volna. Mindezeket tudva mégis elgondokodtató, hogy a vallási–egyházi tematikában az első 12 évben a szegények és rászorulóik érdekében végzett karitatív tevékenység csupán 10%-ot kapott. Ez a sajtó érdeklődéséről, az egyházak ezirányú sajtómunkájáról és természetesen törekvéseiről is informálhat, amire ez az elemzésünk nem adhat választ. Csak elenyésző utalást kaphatunk erről a téma civil és egyházi sajtóbeli megoszlása kapcsán. Ki mire helyezi a hangsúlyt?

	civil lap	egyházi lap
Ingatlan	89,4	7,2
Kárpótlás	93,1	4,6
Finanszírozás	83,2	12,6
Karitatív	70,9	29,1
Szegény	76,5	23,5

Táblázat 28. A gazdasági tematika kulcsszavainak megoszlása civil és egyházi lapok szerint az egyes kulcsszavak előfordulásának százalékában. (N=1127)

Kérdésünkre annyiban kaptunk választ, hogy a három tisztán gazdasági kifejezéssel kapcsolatban az egyházi lapok alig publikáltak, ellenben a karitatív és szegényekkel kapcsolatos cikkekben az arány erőteljesen más. Az egyházi lapok nem tartották feladatuknak, hogy az egyház gazdasági alapjairól és ezek

változásairól írjanak, a civil lapok pedig ezeket a témákat sokkal fontosabbnak tartották, mint a karitatív tevékenységet és a szegényeket.

A különböző kormányok alatt a gazdasági téma megoszlása szintén sokban eltért. Ennek elsődleges oka az lehet, hogy a kárpótlás tematikája mindjárt a rendszerváltást követően előkerült, az egyházfinanszírozásé csak valamivel később.

	Antall	Horn	Orbán
Ingatlan	43	33	24
Finanszírozás	1	29	70
Kárpótlás	34	22	44
Szegény	25	33	42
Karitatív	15	28	57

Táblázat 29. Gazdasági kulcsszavak megoszlása a kormányok alatt.

Az ingatlanrendezés tematikája az Antall-kormány alatt volt az elsődleges, viszont a finanszírozás és a karitasz az Orbán-kormány alatt került erőteljesen előtérbe. A Horn-kormánynak az ingatlan-kérdés még mindig kiemelten fontos volt, de már nem olyan mértékben, mint elődjének. Ez a téma az Orbán-kormány idején utolsó helyre kerül, ami érthető is, hiszen az ingatlanrendezés kérdésköre eddigre szinte teljesen lezárult. Előtérbe került azonban a finanszírozás tematikája, ami azt jelzi, hogy ebben a kérdésben még sok rendeznivaló adódik. Ez a folyamat az egyházak gazdasági dimenzióinak lassú normalizálódását mutatja. Az pedig, hogy az idő előrehaladtával a vallási–egyházi cikkek közül egyre több foglalkozhat az átalakulás veszteséseinek, a szegényeknek az ügyeivel, szintén ezt a normalizálódást jelzi, egyben utal az egyházak szerepvállalásának a különböző kormányok alatt kiutalt helyére is.

◇ Irodalom

Horányi, Özséb (szerk.) (1997): Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon. Budapest: Vigilia.

Korzenszky, Rihárd (1993): Egyházi iskolákról – Dabas-Sári után. Távlatok 14

Stolmár G., Ilona (1994): A Dabas-Sári „iskolapéllda”. Sári: Szent János Alapítvány.

Tomka, Miklós (1995a): Dabas-Sári tanulsága. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós, 191–203. Budapest: Corvinus

Tomka, Miklós (1995b): Kereszténység és politika. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós, 129–174. Budapest: Corvinus

Vallási közösségek a Népszabadságban

*Minden „szekta” – elismertsége után
„kisegyház” – legitimációja azon alapul,
hogy a „történeti” nagy egyházak
tévúton járnak...*

(2001. 11. 08.)

A Népszabadság a legnagyobb példányszámú országos napilap, és sok tekintetben az ország legnagyobb politikai súlyú baloldali napilapja. Eltekintve attól a hosszú és bonyolult történelmi folyamattól, ami a baloldali gondolkodás és a vallás, illetve egyházak összefüggéseit igen változatosnak mutatja, elemzésünkben arra vagyunk kíváncsiak, hogy a vallási közösségek milyen értelmezési keretben szerepelnek ebben a lapban. Három kifejezés jelentésmezőit vizsgáljuk: a vallási közösség, a kisegyház és a szekta. Elemzésünk az elektronikus teljes terjedelemben hozzáférhető összes cikkre vonatkozik 2001 és 2003 között. Ebből az alapsokaságból azokat a cikkeket válogattuk ki, amelyekben az említett három kifejezés közül valamelyik is szerepel. Ennek alapján összesen 172 cikk képviseli az elemzési mintát – műfaji megszorítások nélkül. 2003-ban 58 cikk 803 szöveghely, 2002-ben 64,722 szöveghely és 2001-ben 50,730 szöveghely. Szöveghelyen azt a tetszőleges nagyságú szövegrészletet értjük, amelyben a keresett kifejezés vagy önálló szóként (a kódolási utasítás szerint megadva a szótóhoz illesztett tagokat) vagy egy-egy bekezdés részeként előfordul.

Kifejezés	Előfordulás	Az összes %-ban
vallási közösség	139	30
kisegyház	34	7,3
szekta	290	62,7
összesen	463	100

Táblázat 30. Keresőszavaink előfordulása.

A fenti megoszlásból látható, hogy a legtöbb előfordulást a szekta kifejezésre találtuk. Minthogy ez a kifejezés – szemben a szociológiai értelmével – általános köznapi értelemben a vallási közösségek egyik pejoratív megnevezé-

sére, illetve típusára utal, kissé megdöbbenőnek tűnhet, hogy a Népszabadságban a három vizsgált kifejezés kétharmadát éppen ez a szó teszi ki. Azért megdöbbenő, mert a baloldali politikai meggyőződésű pártokról és más (értelmiségi) csoportokról köztudott, hogy a vallási nyelvben politikai korrektségre törekednek, amely révén tiszteletben kívánják tartani a számos, szociológiai értelemben szektának minősülő vallási közösség érzékenységét, s ezért a szekta kifejezés használatát politikailag inkorrektnek tekintik, s maguk sem alkalmazzák. Az elemzett kifejezések előfordulási gyakoriságának aránya nem támasztja alá az a feltételezést, hogy a Népszabadság szóhasználatában a szociológiai értelemben szektának nevezhető vallási közösségekkel szemben elfogult lenne – éppen ellenkezőleg, mintha nem is törődne a fentebb említett érzékenységgel. A szövegelemzésünkben várjuk a választ erre a hipotézisünkre. Ugyanakkor a kisegyház szociológiai szempontból egyáltalán nem kevésbé vitatható kifejezése csupán az összes előfordulás 7%-ában fordul elő. Mintha a Népszabadság a szektára vonatkozó politikai korrektség igényt a kisegyházra vonatkozóan alkalmazná. Ez a nyelvhasználati probléma nem merül fel a vallási közösség kifejezés esetében, tekintettel arra, hogy az a magyar szóhasználatban semlegesnek tekinthető.

◇ A vallási közösség kifejezés a Népszabadságban

A vallási közösség megoszlása a három évben a következőként alakult. 172 cikkből 48 cikkben található a vallási közösség kifejezés. Ez az összes általunk vizsgált cikknek a 28%-a. Az éves megoszlástól ismét azt vártuk, hogy a 2002-es év lesz a csúcspont a vallásügyi törvénytervezetek miatt. Nézzük a megoszlást!

évfolyam	2001	2002	2003	összes
cikkszám/százalék	16/33,33%	17/35,4%	15/31,25%	48/100%
előfordulás/százalék	31/29,50%	44/41,9%	30/28,50%	105/100%

Táblázat 31. A vallási közösség kifejezés előfordulása a Népszabadságban.

A táblázat tanulsága az, hogy a három évben a cikkek megoszlása szinte azonos ($\approx 33,3\%$), azonban a szógyakoriságot illetően határozott különbség látszik a 2002-es évben, mert 10%-kal elhúz a másik két évhez képest. Mindezek jelentése némileg ambivalens értelmezésre adhat lehetőséget. A tematikát illetően a Népszabadság érdeklődése teljesen egyenletes, azonban a körüljártságot,

mélységet tekintve mégis azt tapasztaljuk, hogy a 2002-es év itt is nyomot hagyott.

A vallási közösség szó 58 bekezdésben: 24 külföldi és 34 hazai vonatkozású bekezdésben használatos. A 24 külföldi vonatkozású bekezdésből 14 helyen találunk terror, betegség, bűn, halál stb. témájú tudósítást vagy hírt, a másik 10 bekezdésben vallási találkozókról, Milingo házasságáról és egyéb vallási eseményekről olvashatunk.

Először idézzünk példákat azokból a külföldi vonatkozású cikkekből, ahol a vallási közösség szorosán összekapcsolódik az emberellenes cselekedetek említésével, ami az előfordulások közel 60%-a. (Kiemelés a szerzőktől.)

„A pénteki bagdadi merénylet arra mutat, hogy Irakban egyre gyorsabban libanonizálódik a helyzet, és a két nagy *vallási közösség* közötti *polgárháború* felé tart az ország – vélekedik egy francia szakértő.” (NOL 2003. 08. 31.)

„Luizard úgy látja, hogy a síita főpapot azért szemelték ki a merénylők, mert ő volt a többségi vallási közösség legtekintélyesebb alakja, és így a megszállók várható tárgyaló partnere.” (NOL 2003. 08. 31.)

„A torontói egészségügyi hatóságok helyi idő szerint kedd este határozottan szólítottak fel korábbi rendelkezéseik szigorú betartására. Mindezt az azzal kapcsolatos aggodalom váltotta ki, hogy az akut légúti szindróma (SARS) az elmúlt napokban egy *vallási közösség* 500 tagját és további 100, velük szoros kapcsolatban álló személyt betegíthetett meg.” (NOL 2003. 04. 16.)

„A mozlím közösség és a mozlím vallás ugyanis – mint ahogy a politikai közösség és a *vallási közösség* is – ugyanaz. Ezért amint külső *támadás* ér egy olyan országot, amely mozlím, az azonnal *vallásháború* is, akár tetszik, akár nem.” (NOL 2001. 10. 24.)

„A Kínában betiltott Falunkung *vallási közösség* tizennégy hívője *önnyilkoosságot* követett el az egyik átnevelő táborban.” (NOL 2001. 07. 5.)

„Nyugati megfigyelők szerint a *rendőrség* és a *hadsereg* az ország északi részén szombaton eddigi legnagyobb *offenzíváját* indította, és több *légicsapást* mértek a *gerillák* állásaira. A szkopjei kormány ezzel szemben Koszovóból behatoló *felkelők támadásáról* beszélt. Az öt vezető macedóniai *vallási közösség* képviselői „a józan észre hivatkozva” kérték az *öldöklés* leállítását.” (NOL 2001. 08. 13.)

A következőkben olvassunk néhány példát a külföldi vonatkozású (békés) vallási eseményekről szóló cikkekből.

„Joseph Charpentier lelkész, az Élet és fény szóvivője számára a damblaini hangulat nem újdonság, a *vallási közösség éves gyűléseit* évről évre ugyanazon előítéletek és félelmek fogadják – bárhova mennek is Franciaországon belül. – A társadalom többsége még mindig autó-, és tyúktolvajnak, bűnözőnek tart bennünket. Mi másként élünk, s e vándor életmód sokakat zavar – mondta Charpentier, aki szerint a gyülekezethez tartozó romák integrálódni, de nem asszimilálódni akarnak a francia társadalomba.” (NOL 2002. 08. 14.)

A cikk egy vallási közösség békés szándékú találkozójáról tudósít, habár az *előítéletek, félelmek, bűnözők* stb. kifejezések némileg az első csoporthoz tartozónak asszociálják. Ugyanerről az eseményről szóló tudósítás egy évvel korábbi még békésebb kivitelben:

„Az idén az északkelet-franciaországi település közeli volt garnizon ad otthont a pünkösdista *vallási közösség* éves találkozásának. – Legalább harmincezer francia roma hittestvérünk zarándokolt el ide, Meuse megyébe, de sokan jöttek más nyugat-európai országokból is.” (NOL 2001. 08. 24.)

„New Jerseyben pedig egy keresztény szervezet keretében zsidó fesztivált szerveztem azzal a céllal, hogy elősegítsem a két *vallási közösség közeledését*.” (NOL 2001. 11. 09.)

A cikk John Warren Gotschcsal készült interjú, aki magyar származású ugyan, de a vallási közösség vonatkozásában amerikai, ezért a külföldi cikkekhez soroltuk.

A hazai vonatkozású 34 szöveghelyből mind békés szándékú, terrorizmust, halált, veszélyes betegséget nem említő cikk. Két helyen találkoztunk csak büntetőeljárással. 14 foglalkozik az egyháztámogatási és finanszírozási törvényt módosítással, a többi vallási eseményekről szóló riport, ismertetés, tudósítás.

A két büntetőeljárást említő, illetőleg azt cáfoló cikk:

„A magyarországi statisztikák szerint 1998–2000 között négy esetben emeltek *vádat* egyházi személyekkel vagy alkalmazottakkal szemben házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni *bűncselekmény gyanúja miatt*. Az egyik ügyben „természet elleni erőszakos fajtalankodás” volt a vád. A kimutatás azonban több szempontból is hiányos. A statisztikákból nem derül ki, hogy pontosan milyen *bűncselekményről* van szó, és az sem, *hány eljárás végződött jogerős bírósági ítélettel*. Az adatvédelmi előírások miatt azt sem lehet tudni, hogy a gyanúsítottak a több száz bejegyzett *vallási közösség* melyikéhez tartoznak.” (NOL 2002. 04. 26.)

„A rendszerváltozás óta eltelt évtizedben *egyházainknak nem volt olyan alkalmazzottja, aki ellen büntetőeljárás indult volna* – olvasható abban a közleményben, amelyet *bat vallási közösség* képviselői juttattak el lapunkhoz. Az állásfoglalást a Tan Kapuja Buddhista Egyház, a Keresztény Advent Közösség, a Magyarországi Biblia Szól Egyház, a Magyarországi Szabadkeresztény Gyülekezet, a Gyógyító Buddha Közössége és a Magyarországi Krisna-tudatú Hívók Közössége képviselői írták alá. A kisegyházak arra kérik a Legfőbb Ügyészséget, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján nyilvánosan is erősítse meg kijelentésüket.” (NOL 2001. április 28.)

Az egyháztámogatási törvénykezésről szóló cikkek közül az elsőből hosszabban idézünk, hiszen ez a 2003-as évre vonatkozóan keresztmetszetét is adja annak, hogy milyen vallási közösségek hol tartanak ez idő tájt.

„Az APEH kimutatása szerint tavaly 103, az idén már 116 *vallási közösség* versengett az *adófizetők* kegyeiért. (...) A katolikusokat a reformátusok, majd az evangélikusok követik, a Hit Gyülekezete kereken tízezer *támogatóval* a negyedik. Az első tíz helyen három nem keresztény egyházat találni: a zsidó hitközségek szövetségét, a krisnásokat és egy buddhista közösséget. Tizenhét egyház kapott ezernél is több *felajánlást*, ugyanakkor megközelítőleg ötven *vallási közösséget* száznál kevesebb *adófizető* jelölt meg *kedvezményezettként*. (...) Az *egyszázalékos adománylista* tanúsága szerint Magyarországon változatlanul vonzóak a keleti vallások, igaz, népszerűségük meg se közelíti a keresztény egyházakét. Az ezoterikus tanok iránt is fogadókészséget mutat a magyar társadalom. Bizonyíték erre például az Ezoterikus Tanok Egyháza, amely önmagához mérten lényegesen növelte befolyását, *támogatóinak száma* egy év alatt 238-ról 359-re nőtt. A kereszténység előtti idők hitvilága is éledni látszik, az Ősmagyar Egyház legalábbis a tavalyi 41. helyről a 28-ra lépett elő. (...) Az újonnan jelentkező *vallási közösségek* közül három egyetlen *felajánlást* sem kapott, A Születés Egyháza viszont rögtön az első alkalommal ötszáznál is többet. Sikeresen debütált a Fény Gyermekei Magyar Esszénus Egyház is, amelyet 153-an tiszteltek meg bizalmukkal. A hindu hagyományokat követő krisnások mellett a Hindu Vaisnava Egyház tűnt fel a színen, a Magyar Iszlám Közösségnek pedig immáron a Magyarországi Muszlimok Egyháza jelent konkurenciát...” (NOL 2003. 09. 11.)

„A katolikus, a református és az evangélikus vallási közösség vezetői emlékeztetnek: a kedvezménytörvény életbe lépésekor, egy esztendővel ezelőtt örömeiket fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy a határon túli magyarság szorosabban kötődhet a magyar nemzethez, és élvezheti az anyaország által nyújtott előnyöket. A nagy egyházak a státustörvényt 'védik'.” (NOL 2003. 02. 04.)

A továbbiakban csak felvillantunk a Népszabadság vallási eseményekről szóló tablójából.

„Első alkalommal rendezték meg a szegedi Dóm téren az elmúlt napokban Világvallások kertje címmel magyarországi egyházak, felekezetek, *vallási közösségek* kiállítását.” (NOL 2003. 09. 17.)

„Szakja Trizin, a tibeti szakja irányzat Indiában élő vezető lámája október 23-án Budapestre érkezik. A szervezők MTI-hez eljuttatott közleménye szerint a láma a Szakja Tasi Csölinget a magyarországi buddhista közösség, a Tibetet Segítő Társaság és a Sambhala Tibet Központ hívta meg. Szakja Trizin, a tibetben élő négy buddhista *vallási közösség* vezetője a grazi buddhista világtalálkozón vesz részt, utána érkezik Budapestre.” (NOL 2002. 10. 16.)

„Mintegy 350-en merítkeztek alá a Puskás Ferenc Stadionban elhelyezett medencében szombaton, a Magyarországi Jehova Tanúi Egyház nemzetközi kongresszusán. (...) Jehova tanúi egyház jelenleg a hatodik legnépesebb *vallási közösség* Magyarországon, igaz, támogatottsága nagyságrendekkel elmarad az ún. történelmi keresztény felekezetekétől.” (NOL 2003. július 28.)

És végül a Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi tanszékének kutatóival folytatott beszélgetésből egy idézet.

„Az új *vallási közösségek* döntő többsége teljesen értelmetlen, nagy részük még száz évet sem fog megélni.” (NOL 2002. 06. 05.)

A fenti példákból is kiderülhetett, hogy ha a vallási közösség előtt *jelzőt, jelzős szerkezetet* találunk vagy utána rá vonatkozó jelzői mellékmondatot, az minden esetben szűkíti, konkretizálja a vallási közösséget. A jelzős szerkezet csak akkor tartalmaz valamilyen irányú diszkriminációt, amennyiben szektára vagy kisegyházra utal. A 105 előfordulás közül 73 esetben (70%) találtuk jelzős szerkezetben a vallási közösség kifejezést, amibe beleszámoltuk a menyinyiségjelzős szerkezeteket is. Az esetek többségében tehát konkretizáló minőség vagy kijelölő jelzős szerkezetben fordul elő. Ezeket *semleges* tartalmú, befolyásolni nem szándékozó, a tényeket pontosító tartalmú előfordulásoknak tekintettük. Például: „az egykor több tízezer lelket számláló zsidó vallási közösség”; „iraki síita vallási közösség”; „Keresztény, krisnás és buddhista vallási közösségek”; „a támogatni kívánt vallási közösséget”; „a Franciaországban élő mintegy 400 ezer cigány közel egynegyedét soraiban tudó vallási közösség vezetője”; „bejegyzett vallási közösség”; „nyilvánosságot kérő vallási közösség”; „a második legnagyobb vallási közösség”; „a támogatni kívánt vallási közösség”; „az újonnan jelentkező vallási közösségek”; „a dél-koreai gyökerekkel rendelkező, ám

ma már az egész világot behálózó vallási közösségtől”, „a vegyes, keresztény, konfucianus és koreai elemeket elegyítő vallási közösség tagjának” stb.

Negatív jelzők: „betiltott Falunkung vallási közösség”. Diszkriminatív, szektára utaló mellékmondat: „Jézusom, melyik vallási közösség lehet az, ahol még segítenek is testvérüknek gyermeke lepasszolásában, melyik 'szekta' tagja óvja saját hitétől gyermekét?”

Diszkriminációra utaló, azonban nem a vallási közösséget diszkrimináló jelzős szerkezet: „a korábban gyakran *mellőzött kisebb vallási közösségeknek*”; „*olyan egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel is megállapodást kössön, amelyekkel a hatalom az elmúlt négy évben szóba se akart állni.*”; „Magyarországon eddig kevés kutatás foglalkozott a kisegyházakkal, annak ellenére, hogy a – sokszor szektának bélyegzett – vallási közösségekről erős előítéletek élnek a társadalomban”.

A Népszabadság vizsgált évfolyamaiban több negatív tartalmút nem találunk. *Poszítív jelzők:* „konstruktív vallási közösség”, „ártalmatlan vallási közösségek”.

A három keresett kifejezésünknel minden esetben megvizsgáltuk, hogy milyen „társaságba” illesztik őket, hiszen ez értelmezésükkel kapcsolatban nagyon informatív lehet. Mindössze 4 esetben találkoztunk a vallási közösség kifejezéssel *felsorolásban*.

Vallási közösség egyéb kifejezéseivel: „A kormány kész arra, hogy olyan *egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel is megállapodást kössön, amelyekkel a hatalom az elmúlt négy évben szóba se akart állni* – tette hozzá példák említése nélkül.” (NOL 2002. 09. 14.)

„Veres András tájékoztatása szerint az államfő hétfőn azt javasolta: a *katolikus és a református egyház a népszámlálási adatok, a többi vallási közösség pedig a másik megoldás szerint, azaz a személyi jövedelemadó 1 százalékaról rendelkezők arányában részesüljön az állami kiegészítésben.*” (NOL 2002. 12. 10.)

Egyháztámogatási kérdéskör összetevőjeként:

„A készülő program az egyházak finanszírozását is érintő kérdésekkel, egyebek mellett a *volt egyházi ingatlanok visszaadásával és a vallási közösségeknek felajánlható egyszázalékos adótámogatással is foglalkozik* – mondta Szalay István, a Miniszterelnöki Hivatal egyházi kapcsolatokért felelős címzetes államtitkára.” (NOL 2002. 09. 14.)

Civil szférával:

„Vallási közösségek, civil szervezetek és közéleti személyiségek – mint arról beszámoltunk – levélben fordultak nemrég a kormányfőhöz, tiltakozva az ellen, hogy az állami támogatás egy részét, mintegy hat-hétmilliárd forintot a legutóbbi népszámlálási adatok alapján kapják meg az egyházak.” (NOL 2002. 10. 31.)

Összevetettük a pártok és a vallási közösség számszerű összefüggéseit. A vallási közösség kifejezés és a kormányon lévő pártok együttes előfordulási gyakorisága igen csekély, ami meglepő az adott időszakra eső vallásszabadsági és finanszírozási törvények okozta, pártok közötti vita fényében. (A magyar vonatkozású cikkekben a Fidesz 4 cikkben, a MSZP 2, és a SZDSZ szintén 2, a MIÉP, MDF, KDNP 0–0 cikkben szerepelnek együtt.)

A vallási közösség kifejezést egyszer vagy többször tartalmazó bekezdések szövegösszefüggéseit figyelve azt tapasztaltuk, hogy elsősorban három típusú kontextusban fordul elő. *Nem keresztény közösségek* megjelölésére. *Jogi* értelemben, amelybe belevettük a finanszírozással, költségvetéssel és EU-val kapcsolatos szövegeket is. Végül *átfogó* értelemben, amikor a kifejezésnek az a szerepe, hogy a legáltalánosabban jelöljön meg a vallási szféra társadalmi csoportjaiból többet. Mindegyik előfordulás esetén azt tapasztaljuk, hogy a kifejezés nélkülöz mindenféle minősítést. Mindhárom típusra egy-egy példát mutatunk be.

„Indiában módszeresen elnyomják a mozlimokat, pedig ott ez a vallási közösség több tagot számlál, mint ahány lakosa van Pakisztánnak.” (NOL 2003. 12. 2.)

„Tizenhét egyház kapott ezernél is több felajánlást, ugyanakkor megközelítőleg ötven vallási közösséget száznál kevesebb adófizető jelölt meg kedvezményezettként.” (NOL 2003. 09. 11.)

„Bár katolikus szertartáson először koncertezett az országban gospel-társulat, a műfajt több vallási közösség is műveli. Például a budapesti Evangélikus Egyetemi Gyülekezet ÉgÍgérő kórusa, a Pílisi Evangélikus Gyülekezet Izsóp énekkara vagy a My friends, a Budavári Evangélikus Egyházközösség együttese.” (NOL 2002. 11. í21.)

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a vallási közösség kifejezés a Népszabadságban a legtöbb esetben semleges, leíró értelemben szerepel. A külföldi és a hazai leírások között nem találtunk jelentős különbséget. Abban a kevés esetben, amikor mégis valamilyen negatívum kapcsolódott e kifejezéshez, az mindig külföldi eseményről hírt adó írásban szerepelt. A tág értelemben vett jogi vonatkozású előfordulások az egyház, egyházak kifejezés mellett kizárólag a vallási közösség megjelölést használják.

❖ Kisegyház

A Népszabadság általunk vizsgált három évfolyamában (2001–2003) a kisegyház kifejezés 17 cikkben (23 bekezdésben) 32-szer fordul elő. Ez az összes cikkünknek (171) 9 százaléka, vagyis az alapsokaságot tekintve nem számottevő. Azonban mivel a kutatásunkban szereplő három kifejezés egyike, így megvizsgáltuk, hogy a Népszabadság milyen jelentésmezőt tulajdonít ennek a szónak.

évfolyam	2001	2002	2003	összes (db)
cikkszám (százalék)	11 (64,70%)	6 (35,29%)	0	17
előfordulás (százalék)	18 (56,25%)	14 (43,75%)	0	32

Táblázat 32. A kisegyház szó előfordulásai éves bontásban.

Ez az egyetlen táblázatunk mutatja ki azt az esetet, mikor a keresőkifejezésünkre egyetlen cikket sem hozott ki az internetes archívum. Úgy tűnik, hogy az egyházügyi törvénykezések lecsengése után a kisegyház szó, mint vallási közösségre való utalás – az adatfelvétel lezártaig (2004. 05. 05.) –, eltűnt a Népszabadság kifejezőkészletének palettájáról. Miközben a szekta és a vallási közösség megmaradt.

A cikkek közel 65%-a a 2001-es évben található, a megmaradt egyharmad a 2002-es évre esik.

Az összes cikk magyar vonatkozású. Ez az eredmény, bár várható volt, mégis eltérést mutat a két másik – időnként szinonimként használt – szavunkhoz képest. Mind a vallási közösség kifejezés, mind a szekta szavunk magyar és külföldi vonatkozású cikkekben is előfordul.

A kisegyház jelzős szerkezetekben. Az előfordulások számából már lehetett következtetni a szó foglalkoztatottságára, vagyis hogy a Népszabadság újságírói, szerkesztői milyen figyelmet szentelnek a kisegyháznak, mint olyan vallási közösségnek, amely vagy méretében, vagy rangjában kisebb a nem kisegyházakhoz képest. Mivel igen csekély számú előfordulással találkoztunk, így feltételezhető, hogy erőteljes, akár szenvedélyes hangvételű cikkeket nem fogunk találni, mint azt tapasztaltuk a Magyar Nemzetben. A kisegyház jelzőinek tartalma ismét csak feltárhat nyilvánvaló attitűdöt a szó és tartalma iránt. (A megnyilvánulásjelzős szerkezeteket kihagytuk elemzésünkéből.)

A jelzős szerkezetekben való előfordulások száma két kézen megszámlálható, ezért felsoroljuk az összes szerkezetet. *Negatív* irányultságot kifejező jelzőt nem találtunk. *Semleges:* „Magyarországon a lakoságnak csak néhány százaléka tartozik valamelyik kisegyházhoz.” Azért választottuk az idézést, mert a valamelyik jelző nem „bizonyos” értelemben szerepel. *Szűkítő értelmű* megjelölés, a vallási közösség bizonyos csoportjára igaz, és egyben nem is diszkriminál:

„a közleményt aláíró kisegyházak”, „a keresztény kisegyházak”, „független kisegyház”. Pozitív orientálódást kifejezők: „valamelyik hiteles, elkötelezett kisegyház”, „konstruktív kisegyházak”.

Összegzésként elmondható, hogy amikor megpróbáltuk tetten érni a Népszabadságban a kisegyházhoz való viszonyulást, negatív orientációt kifejező szerkezetben egyetlen esetben sem fordult elő, ezzel ellentétben találkoztunk egyértelműen pozitív értékeket közvetítő kifejezésekkel. Ez minden kétséget kizáróan igazolja, hogy a Népszabadság ügyel a tényyszerűsége, amennyiben nem jelzi az olvasónak saját hozzáállását, illetve nem „rendbontónak” vagy „másnak” kezeli a kisegyházat, hanem egy olyan vallási közösségnek, amely lehet akár „konstruktív” is.

Kutatási rendünk következő lépése, hogy kimutassuk, mivel említik egy társaságban a kisegyház szót. Nézzük, milyen „barátokat” találunk! (Összesen 4 felsorolásban.) *Civil szervezettel*: „a rendszerváltás óta Budapesten is sok olyan szervezet és kisegyház működik, amely keleti filozófiákat népszerűsít” (NSZ 2002. 04. 30.); „Nem beszélve arról, hogy a válaszadás önkéntes volt, és számos civil szervezet, közéleti személyiség és kisegyház eleve nyilatkozatban határozta el magát a kérdés megválaszolásától” (NSZ 2001. 10. 15.) *Vallási közösséggel*: „Ezért nem véletlen, hogy a hitet adó programok, akár nagy egyház, akár valamelyik hiteles, elkötelezett kisegyház szervezi őket, tartósabb gyógyulást biztosítanak, hiszen azok közösséget, egy nagy családot és szeretetet közvetítenek.” (NSZ 2002. 05. 29.) *Pártokkal*: Fidesz és KDNP 2–2 cikkben, az MSZP SZDSZ és az MDF 1–1 cikkben, a FKGP és a MIÉP egyetlen egy cikkben sem fordult elő a kisegyházzal együtt. Ezek az adatok csak a kvalitatív elemzésben értelmezhetőek, hiszen százalékosan sem érdemlegesek, ezért kiválasztottuk azt a 2 cikket, amelyek bemutatják a pártok egyházügyi álláspontját a Népszabadság alapján.

„Semjén Zsolt *fideszes* parlamenti képviselő, a KDNP elnökhelyettese lehetőséget lát arra, hogy a törvényhozók olyan köztes megoldást találjanak az egyházak finanszírozására, amely megszünteti a kormányzat és a katolikus egyház közötti feszültséget.

(...) A *kormány* (MSZP) nem tekinti jogszerűnek a vatikáni szerződés módosítását: a pénz elosztását továbbra is az egyszázalékos adófelajánlásokhoz kötné. A katolikusok számára a költségvetés kiegyenlítené a különbözetet. A reformátusok számára is a népszámlálási adatok arányában kiutalt összeg a kedvezőbb, míg az evangélikus egyház, a Mazsi-hisz és több *kisegyház* – elvi és gyakorlati megfontolásokból – az adófelajánlásokon alapuló szisztémával ért egyet.” (NSZ 2002. 12. 7.)

„Utoljára Szent István idejében épült annyi templom, mint a jelenlegi kormány idejében, nyilatkozta nemrégén Orbán Viktor. (...) kormányzat egyházpolitikája a Szent Istvánéhoz hasonló megfontolásokon és ideológiai alapokon nyugszik.

(...)

A trón és az oltár, a politikai és az egyházi tekintély szövetségének újbóli kiépítése zajlik tehát a „polgári” kormányzat Szent István-i egyházpolitikájának jegyében ... A társadalom kényszer-egyháziasításának legutóbbi elképesztő fejleménye az, hogy a kormány az állampolgárok akaratát egyszerűen figyelmen kívül hagyva – sőt azzal ellentétesen – olyan törvényjavaslatot terjesztett az Országgyűlés elé, amely népszámlálási adatok alapján határozná meg az egyházak állami finanszírozását. Eddig az adójuk egy százalékáról az egyes egyházak javára rendelkezők arányában osztották el az állami pénzek egy részét. Az évek során azonban kiderült, hogy az adózók csupán ötöde kívánja egyháznak felajánlani adójának egy százalékát. ... A betervezett javaslat szerint ezentúl nem a ténylegesen rendelkezők arányát, hanem teljesen önkényesen a népszámlálás vallási hovatartozásra vonatkozó adatait vennék alapul. Mit sem törődve azzal, hogy a népszámlálási kérdés egyszerűen nem erre irányult. (...)

Az egyháznak az csak jó, ha e „hódolatra” nemcsak a kormánypártok, hanem az *MSZP* is törekedni kíván. Ezért nem lett megnevezve konkrét párt a körlevélben. (Azaz, az *SZDSZ*-ről mégiscsak le lett véve a keresztvíz. Vagyis a baj az, ugye, hogy a hallgatólagos tételezések szerint rajtuk soha nem is volt. Ők „keresztényellenesek”, ahogyan Balogh fogalmaz. ...) Szóval mindez csak növeli az egyház választási ázsióját: ha az egyházi áldás csalfa reményében az *MSZP* is ígér, a *Fidesznek* még nagyobbat kell ígérnie, s így tovább. ... Ha a *Fidesz* nyer, az *MSZP* nyel s kapkodhat levegő után, akárcsak az egyházi támogatás reményében a Vatikánnal megkötött egyezményrel a tarsolyban az elvesztett választások után. A püspöki kar tagjai majd ugyanolyan megvetően fognak az *MSZP* naivitással vegyes opportunizmusán kacagni, mint akkor. Az *MSZP* győzelme esetén viszont ott a biztosíték: mi nem beszéltünk ellentetek. Ezzel ki lehet húzni a következő keresztény kurzusig. Mert óriási tévedés lenne azt gondolni, hogy az egyház valaha is ki fog békülni a szocialista párttal, s fel fogja adni egy keresztény államiság megteremtésének kísérletét. A kibékülésre csak egyetlen esély van: ha az *MSZP* is hasonló metamorfózison megy át, mint az egykoron „államtól megszabadított egyházakat, egyháztól mentes államot” hirdető *Fidesz* (ld. a *Fidesz* II. kongresszusának programját), s ezzel párhuzamosan a *Fidesz* népszerűsége drasztikusan lecsökken. Jó lenne komolyan megérteni immár amit Orbán mondott: a jelenlegi kurzus több mint kormányváltás.

Ez „Kulturkampf”, a szó teljes történelmi értelmében. Az egyház elvesztett privilégiumainak – a „Jelkek fölötti uralmának” (Gyulay E.) – visszaszerzésén, a kormány pedig tekintélyének vallási legitimálásán munkálkodik. Nem másról van ma szó, mint a nemzeti polgári átalakulás elleni tudatos, szisztematikus támadásról! Ebbe a képbe sem egy szociáldemokrata, sem egy liberális párt létezése nem fér bele. Mégpedig azért nem, mert e két politikai irányzat volt az, amely elindította a polgári átalakulás folyamatát, egészen addig, míg az a történelem hányattatása közben a manapság minden eszközzel népszerűsített klerikális–konzervatív reakció-konzolidáció zátonyán meg nem feneklett. A 2002-es választások téje nem kevesebb, mint az, hogy ismét vereséget szenved-e Kossuth, Deák és Eötvös műve, vagy marad még valami esélye a megmaradásra.” (NSZ 2001. október 15.)

A Népszabadságban tehát a kisegyház szónak elsősorban a törvénymódosítással kapcsolatban volt kiemelt szerepe. Minthogy ennek kapcsán is erőteljesen megmutatkozott az ország politikai kettéosztottsága, a kifejezés a Fidesz „nagy-”, illetve „történelmi” egyházpárti politikájának kritikájává vált. Az adott konfliktus elmúltával a kifejezés okafogyott lévén el is tűnt a lap szókészletéből.

❖ Szekta

A szekta kifejezés tőszóként vagy valamilyen toldalékos, illetve összetett alakban összesen 281-szer fordul elő a vizsgált 172 cikkben. Az összes előfordulás éves bontásban arányosan oszlik el, nagyjából minden évben az összes előfordulás egy harmadát találjuk.

Évfolyam	cikkszám	előfordulás	összes %-ban
2001	50	85	30,3
2002	64	107	38
2003	58	89	31,7
Összesen	172	281	100

Táblázat 33. A szekta kifejezés előfordulása a Népszabadságban.

Ebből az eloszlásból a szekta kifejezéssel jelölt vallási közösségi dimenzió tárgyalásának nagyfokú állandóságára következtethetünk. Úgy tűnik, hogy a szóhasználati vizsgálat csak enyhén utal arra, hogy a társadalom vallási szférájának tárgyalásában előforduló politikai hangsúlyeltolódások (vö. az I. fejezetben közölt adatokkal), hullámzások kihatnak a Népszabadság tematikájára.

Míndez azért is tűnik némiképpen különösnek, mert a vizsgálati periódusra esik a „szektatörvény” névvel elhíresült törvénymódosítási kísérlet, amely ugyan nem hozta meg a polgári kormány által remélt sikert, viszont a nyilvánosság előtt jelentős vitát váltott ki, amely a politikai értelemben vett jobb- és baloldalt erőteljesen meg is osztotta. A fenti előfordulási arányból arra következtethetünk, hogy a Népszabadság alig követte ezt a témahullámzást. A „szektatörvény” kifejezés nem is fordul elő a vizsgált cikkekben egyetlen egyszer sem. A „szektaellenes” kifejezés ötször fordul elő, ebből négy a szcientológia egyházhoz kapcsolódva, külföldről szóló hírben vagy tudósításban; egyszer pedig a Szalmaszál Egyesület megjelöléseként, amely a szektákba keveredett gyermekek szüleivel foglalkozik. A Népszabadság ezt a tematikát a „vallásabadságról szóló törvény”, illetve a „vallásügyi törvény” kifejezéseivel tárgyalta, amelyek Magyarországra vonatkozóan az általunk vizsgált cikkekben csak kevésszer fordulnak elő.

A lap 2001–2003-as cikkeiben a szekta kifejezés előfordulásának leginkább az a jellemzője, hogy külföldi tudósításokban és hírekben szerepel. Az összes előfordulás 70%-a nem Magyarországra vonatkozik. A külföldi tudósításokban a szekta tematika elsősorban a Szciantológia Egyházra vonatkozik és az emberklónozás bejelentésével híressé vált Raelianus szektára. A Szciantológia Egyház Franciaországban került mint egyház bíróság elé, az erről szóló néhány cikkben található az egyház megjelölésének legtöbb előfordulása (7 cikk 40 előfordulás az összesen 45-ből).

„A szcientológusok csalási kísérlet, személyiségi adatokkal való visszaélés és félrevezető, hamis reklámtevékenység miatt kerültek bíróság elé. A szekta ellen három volt tag tett feljelentést, akiket a szcientológus központ azt követően is elárasztott postai úton terjesztett propaganda-kiadványokkal, hogy az illetők kérték nevük és címük törlését a szekta nyilvántartásából.” (2002. 02. 25.)

A Raelianus szekta és annak az állítólagos emberklónozást végző Clonaid cége összesen 36-szor fordul elő. Az Egyesítő Egyház 19 szöveghelyen 37-szer, főképpen Milingo zambiai érsek esetével kapcsolatban, aki az egyház egyik tömegesküvőjén feleségül vett egy koreai nőt. A téma kiemelten foglalkoztatta a lapot, hiszen 9 cikkben 68-szor említi a különös érseket. A többi külföldi szektaemlítés különböző iszlám fundamentalista csoportokra vonatkozik, s ilyen értelemben csak megszorításokkal nevezhetők kifejezetten vallási természetű említésnek.

A fentiek alapján az előfordulások zömét kiadó külföldi cikkekben a szekta kifejezés értelmezési közege bírósági perek, klónozás, iszlám fundamentalizmus és egy katolikus érsek eltévelyedésére alapoz. Az értelmezési kontextusok mindegyike a szekta kifejezésnek negatív értelmet ad, olyan csoportokként

mutatja be ezeket, amelyek veszélyesek a társadalomra. A cikkek döntő többsége tudósítás, amely műfaj az állásfoglalást elvileg nélkülözi. A Szcientológia Egyház esetében az egyház szóvivőjének álláspontját is közli, nem csak a perek lefolyásáról és eredményéről tudósít. A Milingo érsekkel kapcsolatos írások szintúgy tudósítások, ám inkább szólnak a katolikus egyház papokra vonatkozó házassági tilalmát megszegő érsekről, mint magáról az Egyesítő Egyházzól.

A szekta kifejezés magyar vonatkozásban a külföldi említésektől jelentősen eltérő képet mutat. Már a külföldi és magyar szekta-előfordulások aránya is felkeltette a gyanút, hogy a Népszabadság számára szinte nem is létezik Magyarországon olyan értelemben szekta, mint a külföldi tudósításokban, de a tartomelemzés ezt meg is erősíti. A magyarországi vonatkozású cikkek, amelyek nem csupán említés szintjén használják a szekta kifejezést, hanem témájuk egy ezzel a kifejezéssel illethető társadalmi valóságról szól, négy alkalommal fordulnak elő: Révy Eszter *Égő életek* c. könyvének többoldalú kritikája (2001. 10. 31.); a Jehova Tanúi egyház kongresszusáról szóló hosszabb tudósítás (2003. 07. 28.); egy vallási közösségek kutatásáról szóló sajtótájékoztató ismertetése; valamint egy hosszabb tudósítás Macskássy Izolda Szeztamentes Magyarországot c. előadásáról (2002. 01. 02.). A szekta kifejezés értelmezése ezekben a szövegekben meglehetősen egyértelmű tendenciára utal, amelyet tompításnak nevezhetünk: a szekta kifejezés élet letompító szövegkörnyezetekben találkozunk a szó legkonkrétabb értelmében ezzel a kifejezéssel.

Révy Eszter könyvének recenziójában Para-Kovács Imre, a Népszabadság újságírója a művet és a szerzőt egyaránt megsemmisítő kritikával illeti – saját szakmai illetékességének kérdését homályban hagyva. A kritika szerint a szerző felszínes, nem ért a témához és rendkívül tendenciózus. A könyvben szereplő szektaáldozatok vallomásaira pedig szerinte az jellemző, hogy a „hívó jobban azonosul az újságíróval, mint a saját meggyőződésével”. Ebben a gondolatmenetben kétszer is foglalkozik a szekta kifejezés közvetlen magyarázatával is.

„A szerző rövid interjúban (szerinte riportok) próbálja bemutatni, mi is vezet a fiatalokat a szektákba (szerintem kiségyházak).”

„A szerző a 'szektákat' úgy kezeli, mintha egyértelműen és világosan elkülönülnének az elfogadott egyházaktól, holott még a törvényhozás is csak egy meglehetősen vitatott listát tudott összehozni a destruktív szektákról, azaz vannak konstruktív kiségyházak is.”

Mindkét idézetből egyértelműen kiderül, hogy a recenzió szerzője le akarja tompítani a szekta kifejezés – Révy Eszter könyvében egyértelműen éles – tartalmát. Teszi ezt egyrészt azzal, hogy a szerző által szektának nevezett vallási közösségeket az enyhébb kiségyház kifejezésre helyesbíti, másrészt azzal, hogy

a műben szereplő szekta vallási formációt az elfogadott egyházaktól nem tartja egyértelműen elkülöníthetőnek. Para-Kovács recensens az alábbiakban sum-
mázza a művel kapcsolatos véleményét, amelyben a szekta jelentésének tom-
pítása teljes egyértelműséggel tettenérhető:

„Mert bizony ez a könyv nem szól másról, minthogy Révy Eszter 'A
szekták' néven felfúj egy megfoghatatlan, veszélyes, de bárgyú démont,
aztán bátran legyőzi azt, nem túl elegánsan és szakmailag teljesen elfo-
gadhatatlan módon be próbálja bizonyítja, hogy a pénzünket és a lel-
künket akarják, rabságban tartanak és gyermekeinket próbálják elszakí-
tani tőlünk...”

A Révy Eszter könyvkritikájához hasonló Macskássy Izolda előadásának bemutatása (2002. 01. 02.). A cikk nem foglalkozik azzal a kérdéssel, amiről az előadó beszélt, viszont az előadót megmosolyogva hitelteleníti. A cikk a közismert festőnőt politikai „átváltozóművésznek” nevezi, akinek a nevéhez számos olyan politikai tevékenység és közösségvállalás tartozik, ami a Népszabadság olvasótábora számára nyilvánvalóan negatívum: Magyar Út körök támogatása, baráti köréhez tartozik Dávid Ibolya, de még inkább ifj. Hegedűs Lóránt – ugyanakkor Csurskától elhatárolódik, fia pedig MSZP színekben indul a 2002-es parlamenti választásokon. Egy ilyen politikai kalandor szájából a szektára vonatkozó állítások eleve hiteltelenek. Az írás, melynek szerzője Kertész Péter, a festőnő előadásából – melyet egy korábban a Népszabadságban és a Hetek c. hetilapban közölt tudósításra alapozva glosszáz – három szekta tematikájú részletet emel ki, hogy vele kapcsolatban kifejtthesse saját véleményét. A kon-
textus hű tükrözése miatt kissé hosszabban kell idéznünk a cikkből.

„Beszéltem olyan emberrel, akit beszippantott a Jehova Tanúi csapat. A mi magyar agyunk nem olyan, hogy az efféle zagyvaságokat befogadja. Egy jelenlévő a mormon vallású hittérítők felől érdeklődött, akik kettésével járnak a szegedi sétálóutcát. 'Én is találkoztam már ilyen fiú házaspárral. 'Ne álljatok szóba velük, mert akkor a hitünknek annyi!' – hangzott a művésznő válasza. És a Hit Gyülekezete? – kiabált be valaki a közönség soraiból. 'Az a legnagyobb góc' – felelte kapásból Macskássy Izolda. Szerinte 'Németh Sándor csak húsz és ötven év közöttiek hapol be, azokat, akik fizetőképesek.' Egy 62 éves dédnagymama jelentkezett szövegre, és elmondta, hogy ő 57 éves korában lett szabad akaratából a gyülekezet tagja. 'Borzasztó! Három miatyánk, két üdvözlégy!' – volt a válasz. 'Boldog vagyok' – folytatta az idős hölgy. 'Nem hiszem el!' – közölte Macskássy Izolda, s hitetlenségét így indokolta: 'Ez nem vallás. Ez egy örültekháza. A magyar ember ilyet nem csinál, nem dülöngél, a niggerek csinálnak így.' A biztonság kedvéért még hozzátette: 'Vigyázzunk a gyökereinkre, mert akkor nem szívároghat be ilyen mocsok.'”

Az idézett dialógussorozat modellje egyértelmű: a hitetlen előadó néven nevezve szidja e szektákat: Jehova Tanúi, mormonok és Hit Gyülekezete. Az előadó hitetlensége révén az általa használt kifejezések a cikkben éppen fordított értékűnek számítanak, míg a Hit Gyülekezetének boldog hitvalló idős hölgy tagjának ebben a szektaellenes közegben tett bátor kijelentései hitelesek. Ha a fenti bekezdés alapján kell megrajzolni a cikk szektaértelmező kontextusát, akkor a szektáról a következőket tudjuk meg: tanításuk nem zagyvaság, a magyar emberek befogadóak ezekkel a tanokkal szemben, a velük való kapcsolattartás nem árt a hitnek. Amit Németh Sándorról és a Hit Gyülekezetéről terjesztenek, az nem igaz, sem a korosztályra, sem a fizetőképességre nézve. Éppen ellenkezőleg, az idős szegény asszony ott megtalálhatja a boldogságát. Ez a szekta-beállítást nem is a tompítás, hanem a pártosság kategóriájába illik jobban.

Ilyen, inkább elfogultnak tekinthető szövegkörnyezet még két előforduláshoz található. Az egyik a Jehova Tanúi egyház kongresszusáról szóló beszámolóban, melynek szerzője Czene Gábor, a Népszabadság egyház- és kisebbség-specialistája (2003. 07. 28.). A cikkben nem fordul elő a szekta kifejezés. Mégis azért ezzel kapcsolatban tárgyaljuk, mert a lap külföldi vonatkozású cikkeiben ezt a közösséget több ízben is szektának nevezi (2002. 03. 18. Szászi Júlia, Megkésztett bécsi temetés és 2002. 05. 09. Füzes Oszkár, Utcai csata Brüsszelben). Az egyház kongresszusát tárgyyszerűen leíró cikk kitér az egyházzal kapcsolatos vádakra, illetve ellenérzésekre.

„A bírálatok szerint Jehova tanúi fundamentalista módon értelmezik a Bibliát, ők viszont úgy fogalmazzák: „a helyett, hogy emberi hagyományon alapuló hitvalláshoz ragaszkodnának, a Bibliát tartják irányadó mértéknek az életük minden területén”. Korábban széles körű ellenállást váltott ki, mára mintha egyre inkább tudomásul venné a közvélemény, hogy Jehova tanúi vallási megfontolásokból elutasítják a fegyveres katonai szolgálatot, illetve a vérátömlesztést. Kevésbé elfogadott mindmáig az a sajátosságuk, hogy lakásról lakásra járva igyekeznek népszerűsíteni hitelveiket.”

A fundamentalizmus vádjára az „irányadó Biblia” a közösség szóvivőjének a válasza, a katonai szolgálat és a vérátömlesztés elutasítását egyre inkább tudomásul veszi a közvélemény. Kevésbé elfogadott a hitelvek lakásról lakásra történő népszerűsítése. Összességében a négy megemlített negatívumból háromra pozitív választ ad a cikk, egynél pedig az elfogadottság alacsony szintjéről beszél. Az ország egyik legismertebb vallási közössége ezzel a beállítással bekerül az elfogadott közösségek közé, s szerzője – szemben a lap két külföldi tudósítójának szóhasználatával – ennek megfelelően nem is nevezi szektának, hanem egyháznak, illetve vallási közösségnek.

A másik a SZTE Vallástudományi Tanszéke vallási közösségekre vonatkozó kutatásának sajtótájékoztatójáról szóló tudósítás. A hosszú anyag arról a tudományos kutatásról ad hírt, amelynek témája kifejezetten a magyarországi vallási közösségek és a vallásosság olyan közegekben, melyek az általános reprezentatív adatfelvételekbe nem kerülnek be olyan mértékben, hogy annak alapján elemezhetőek lennének. A tudósítás az elhangzottakból az összes olyan tartalmat kiemeli, illetve idézi, amely a „szekta”-kérdés árnyaltabb megközelítésére alkalmas. A szekta kifejezés minden alkalommal olyan közvetlen szövegkörnyezetben fordul elő, amely elveszi ennek általános élet. A vallási közösségeket sokszor „szektának bélyegzik”, „szektaveszéllyel fenyegetve” nem lehet sikeres egyházpolitikát folytatni, a „destruktív szekta kifejezés helyett inkább a konstruktív vallási közösség szóhasználatnak van létjogosultsága” – idézi a cikk a kutatás nyilatkozó vezetőjét. Maga a szerző az összes, vizsgálat alá vont közösség megjelölésére a kiségyház kifejezést használja. A tudósítás bármennyire is tárgyyszerűen és hűen adja vissza a kutatásról szóló 2002-es információkat, a Népszabadságban előforduló magyar vonatkozású szekta-cikkek sorában állva ez az írás is a tompítás kategóriájába sorolandó.

A külföldi negatív, a magyar tompított szekta-értelmezés után egy példát lássunk a kifejezetten pozitív szóhasználatra! P. Szűcs Julianna számol be Für Emil kiállításáról 2003. 06. 20-án a kultúra rovatban „Egy urbánus naív” címmel. A kiállítást sokoldalúan és értőn bemutató írásban szerepel a szekta-szent kifejezés.

„Mondanám: mindenről a kései Chagall tehet. Meg persze az alkonyi Anna Margit és a szekta-szent Gedő Ilka. Elődeikhez igazodva ők is azt játsszák, hogy gyerekességük ellenére szívszorítóan mélyek.”

A kifejezés szokatlan szókapcsolat a magyar nyelvben. A szekta értelmezésének egy sajátos formájával találkozhatunk benne. A szenteket a katolikus és az ortodox hagyományból ismerjük, ez a vallástörténeti, nyelvi mező az, amely a szent fogalmát elsődlegesen meghatározza. A szektákról a köznyelv sokszor a társadalomra veszélyes, az általánosan elfogadott normákkal szemben álló közösségekre asszociál. Az iménti szókapcsolatban azonban a szekta e vallási közösségek átlagon felüli elkötelezettségére, kitartására, tántoríthatatlanságára utal. Szekta-szentnek lenni ilyen módon talán még több is, mint az egyház szentjének lenni, az ilyen ember a szentségnek minősített esete – átlagon felül pozitív.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a Népszabadság 2001–2003 közötti számaiban a szekta kifejezés tartalma eltér a külföldi és a magyar illetékességu cikkekben. Előbbiekben egyértelműen a társadalomra veszélyes vallási közösségek értelmében használja a lap, utóbbiban leginkább a veszélyességet tompítva, a fogalomnak esetenként kifejezetten pozitív értelmezést adva.

A fentiekben részletesen megvizsgáltuk a „szekta” szó jelentésmezőit, a következőkben pedig a teljes szövegkörnyezettől „lecsupaszított” helyezkedését, a szó kapcsolatrendszerét, nyelvi hálóját boncolgatjuk.

A Népszabadságban a szekta szónak csak két olyan jelentését találtuk, ahol az értelmező szótár szerinti 2. jelentésében használná.¹³ A többi esetben a vallási közösség értelmezésben használja.

A szavak összetételben, más tagokkal való együttes előfordulásukban kiterjesztik témahálózatukat és értelmezési körüket. Azok a szavak tapadnak össze, amelyek a különböző szövegekben gyakran egymás mellett állnak, egy szintaktikai szerkezetet alkotnak, és a nyelvhasználatban fokozatosan összeformnak, vagy a magyar nyelvben szokásos szóalkotási módoknak és szabályoknak megfelelően a nyelvhasználók maguk is hozhatnak létre (alkalmi) szóösszetételeket. A három vizsgált szavunk közül a szekta szónak a legnagyobb a valószínűsége, hogy összetételben is előfordul, hiszen egy tőszóból áll, nem úgy, mint a kisegyház, amely már összetétel vagy az összeforrott vallási közösség jelzős szerkezet.

A Népszabadságban található *szekta-összetételek*: érdekszekta, kalandorszekta, szektaalapító, szektaellenes, szektamentes, szekta-szent, szektatag, szektateória, szektavád, szektavállalkozás, szektaveszély, szektavezető, UFO-szekta. A másik szóalkotási mód a szóképzés. Csupán két képzett alakját találtuk a szekta szónak: szektás, szektásodás.

Mivel az összetételek keletkezhetnek jelzős szó szerkezetekből is, ezért nyomom követtük, hogy a szekta szót milyen irányba terelik a jelzői, illetve kifejeznie az újság az általa használt jelzős szerkezetekben e vallási közösség iránti orientációját. A szó 81-szer fordult elő önmagában, jelző nélkül. Ez az összes eset 29%-a. Az esetek 71%-ában hosszabb-rövidebb jelzőkkel, jelzős szerkezetekben fordul elő. Ennek fele személynévi, intézménynévi vagy földrajzi névi jelző.

Köznevi, személynévi eredetű vagy intézménynévi tulajdonnév előtagú jelzős szerkezet: Aum Sinrikjo (Shinrikjo), brelvi, szunnita, raelianus v. Ráél, Moon (Sun Ryung Moon), Falun Gong (Kong, Kung, Falunkung), wahabita, Jehova tanúi, Egyesülés egyháza néven ismert dauidánus (Dávid-szekta), Győzedelmes ~ Mozlim Harcosai, csungkung (Zhonggong), Nenbucusu, keresztény ihletésű Mentuhui, Tendai, iszlám, esszénus, mgbajjiaka nevű ~. Földrajzi nevek: szaúdi, francia, párizsi, székhelyét Franciaországból Svájcba majd Kanadába áttevő ~, japán, török, Nílus-~cd, kanadai, kanadai-francia, kínai, québeci székhelyű, koreai eredetű. A felsorolást végigolvasva szembeszökő jellegzetesség, hogy az összes szerkezet olyan közösségről szól, amely földrajzilag és nyelvileg is egyaránt

¹³ 2. Pol is pejor Nagyobb közösségben, pártban azonos nézetek, érdekek stb. alapján elkülönült (szűk) csoport....”

távol van Magyarországtól, illetve a magyar nyelvtől. Csak a Jehova Tanúi egyház lóg ki ebből a sorból.

Megnevezést pontosítók: szigorúan puritanista ~, buzgó követőkkel rendelkező ~; konzervatív szaudi ~; vallási ~; sárga sapkás ~, újabb ~; sikeres emberklónozást bejelentő (magáénak valló) raelianus ~; ateista ~; titokzatos középkori ~; ufológia felé hajló ~; L. Ron Hubbard által az Egyesült Államokban alapított ~.

Valódi minősítést kifejező minőségjelzők: Pozitív jelzõt nem találtunk. A Győzelmes Szekta jelzõs szerkezet pozitív önmagában, azonban a Mozlim Harcosai további névelem ezt megsemmisíti. Negatív szerkezetek: múltból itt ragadt ~; klónozó ~; meglehetősen excentrikus ~, viláгурalmi terveket szövögető ~; UFO-któl eredeztető (a földi életet földönkívüliektől eredeztető ~, Ufo~), okkultista ~teória; politikai ~; egy külföldi valamilyen titkos ~; érdek ~; kalandor ~; valami pszichedelikus szereket előállító és alkalmazó ufóhívó ~; sátánista (sátánimádó) ~; szarin ideggázzal gyilkoló japán ~; veszélyes ~; szélsőséges buddhista ~; zavaros ~; közveszélyesnek nevezett ~; betiltott ~; rejtélyes, a társadalmi elit képviselőiből álló sátánimádó ~; militáns politikai ~, fanatikuskokból álló ~; destruktív ~; az iszlám legszigorúbb ~'ja; sok bolond ~; különböző ~'k (szövegkörnyezet negatív tartalma miatt sorolandó ide); betiltott vallási ~; szervkereskedő ~; a pszichobizniszben érdekelt nemzetközi ~; a Clonaidet 1997-ben létrehozó ~; jogi személyként első ízben perbe fogott ~; olyan ~ tagja volt, amely a pénz és a csipek (!) totális hatalmának megszüntetéséért harcol világszerte; klónozást szorgalmazó ~.

A 281 előfordulás közül csupán hatszor találjuk a „szekta” szót mások társaságában. Így lehetőségünk is van a szónak ezt az öt helyzetét egyesével bemutatni.

„Milyen alapon állítja az előszó, hogy „ha egy mai magyar szülõt megkérdezzük arról, mitõl is félti a gyermekét, a *kábítószert* után a *szekták* a második leggyakoribb válasz.” – Révy Eszter könyvének előszójára utalva olvashatjuk Para-Kovács megsemmisítő, akár az együttállást is tagadó kritikáját.

„egy állam, valamilyen vallási szekta, esetleg terrorcsoport fertőző betegségeket használjon fegyverként”

„Mi adja a pszichikai energiát, amelyből a terror táplálkozik? Erre az ideológiai elemzés nem ad választ. És az olyan fogalmakkal való operálás sem, mint *baloldal, jobboldal, nemzet, szekta, vallás vagy felszabadítási mozgalom.*” – a társaság itt nem kellemes, de hipotézisünknek megfelelő.

„A raeliánus *mozgalom, szekta, vallás* – ki hogy szereti...” – a megnevezés pontosságára való törekvés.

„Faji, vallási szempontok nem játszottak szerepet: az összességében itt meggyilkolt több mint 700 gyerek közül 630 római katolikus, 62 evangélikus, 4 zsidó, 1 muzulmán volt. Negyvenkettőt a feljegyzés „istenhívő”-nek minősít, akinek családja náci meggyőződése miatt elhagyta a katolikus egyházat. A bejegyzés szerint 6 gyerek felekezeti nélküli, 28 vallása ismeretlen, 1 a Jehova tanúi szekta híve. A bizottság szakértői ... döntöttek el, kit tartanak méltatlannak az életre, ártalmasnak a német faj tisztaságának megőrzésére.” – Bár a cikk arról tudósít, hogy a vallási szempontok nem játszottak szerepet, a szekta kifejezés használatakor mégis megemlíti a Jehova Tanúi egyházat.

„Tiltakozó megmozdulást szervezett a hazájában betiltott kínai Falunkung szekta és az AIDS ügyeivel foglalkozó, a nagy gyógyszergyárakat támadó ACT UP csoport” – önmagáért beszél.

A magyar vonatkozású szekta köznapi értelemben használatos jelentésének élet a Népszabadság letompítja, illetve tagadja. Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a nyelvhasználati elemzés eredménye is igazolja ezt a tompítást.

Épp úgy, mint a kisegyház és a vallási közösség kifejezéseknél, megnézzük, hogy statisztikailag bizonyítható-e, hogy valamelyik pártot különösebben érdekelné a szektakérdés, illetve valamelyik szekta. A Népszabadságban található azon 121 cikkben, amelyben előfordul a szekta szó, a *pártokkal való előfordulás* elhanyagolható összefüggésekre utal. A legtöbb együttes előfordulást a Fidesz-szel találtunk, 6 cikk, az MDF 5, az MSZP, SZDSZ és MIÉP 3–3, a KDNP, FKGP 0. Az együttes előfordulások aránya azonban olyan alacsony, hogy közelebbi vizsgálat nélkül is feltételezhető a véletlenszerűség. Ezt igazolja a cikkek elemzése is. A pártok leggyakoribb együttes előfordulása a szekta szóval két cikkre jellemző. Az egyik „A legnagyobb góc” (2002. 01. 02.) a fentebb már elemzett Macskássy Izolda cikk, a másik a Keresztútban az adóhivatal című (2003. 02. 18.): „Idegen gazdasági körök vagy egy, a pszichobizniszben érdekelt nemzetközi *szekta* érdekei közrejátszottak-e abban, hogy több millió állampolgár és több százezer vállalkozás adózási adatai kikerültek az APEH rendszeréből?”

◇

Vallási közösségek a Magyar Hírlapban

◇

„Olyan rögeszmésen próbálkozik az egyházak körüli rendteremtéssel a kormány, mint egy takarítási mániával fertőzött háziasszony a család otthonában.” (MH 01. 01. 11.)

A Magyar Hírlap elemzésénél is követtük eddigi elemzési stratégiánkat, miszerint a három kereső kifejezésünk eloszlási arányát vizsgáltuk a lap online verzióján található cikkekben a 2001. január elsejétől 2003. december 31-ig eső időszakra korlátozva. Az eredmények tükrében részletes nyelvi elemzés alá vetjük a *vallási közösség*, a *kisegyház* és a *szekta* kifejezések jelentésmezőit. A korábbi elemzésekben már kiderült, hogy azért ezt az időszakot választottuk, mert arra voltunk kíváncsiak, hogy a vallási közösségekről folyó beszédmód, a sajtó és a politikai pártok attitűdje változott-e a kormányváltást követően.¹⁴

A Magyar Hírlapban összesen 113 cikket találtunk, amely megfelelt a fenti követelményeknek. Ennek éves eloszlását mutatja meg alábbi táblázatunk.

Évfolyam	Magyar Hírlap	
	Cikkszám (%)	Szöveghely (%)
2001	38 (34)	72 (30)
2002	42 (38)	107 (46)
2003	33 (29)	55 (24)
összesen	113 (100)	234 (100)

Táblázat 34. Vallási közösségekkel kapcsolatos cikkek megoszlása a Magyar Hírlapban.

Ebből a táblázatból kiderül, hogy a Magyar Hírlap viszonylag kiegyensúlyozottan foglalkozott a vallási közösségekről szóló témákkal a cikkek eloszlását

¹⁴ A lap saját internetes portálján működő keresőrendszert használtuk, hogy megkeressük az összes olyan cikket, amelyben szerepel a vallási közösség, a kisegyház vagy a szekta szó külön-külön avagy együttes előfordulásban bármilyen változatban.

figyelve. Azonban itt is egy enyhe emelkedést tapasztalhatunk a kormányváltás időszakában, majd ezt egy látványos, 9 százaléknyi, de nem teljes érdeklődésvesztés követi. Ami azonban a téma mélységét, körüljártságát illeti, ennél sokkal élesebb különbséget tapasztalunk. Keresett kifejezéseink előfordulásának közel fele esik a 2002-es évre, míg 2003-ban ez az összes előfordulásnak csak egynegyedét teszi ki. Ez azt a következtetést engedi meg, hogy a témával 2002-ben nemcsak érintőlegesen foglalkoztak bizonyos tárgykörökhöz kapcsolódóan, mint azt feltételezhetjük több előfordulás esetében a másik két évfolyamra vonatkozóan, hanem akár teljes cikket, kifejtő esszét, tárcákat is találhatunk majd a mélyszerkezeti elemzések feltárása során.

A 2002-es eredmények tükrözik a kormányváltás idejét, a választási kampányokban a mindenkihez szólni akaró, minden témát maga mögé sorakoztató pártprogramokat a szavazótábor kibővítése érdekében, valamint konkrétan tükrözik azt a tényt, hogy 2002-ben került napirendre és előtérbe Magyarországon az egyház-támogatási és -finanszírozási, valamint a vallásszabadsági törvénykezés előterjesztése majd törvénybe iktatása.

(Megjegyezzük azonban, hogy a Magyar Hírlapban található témánkkal foglalkozó vagy azt csak érintő cikkek száma a Magyar Nemzethez képest (420 cikk) körülbelül harmada, a Népszabadsághoz képest (172 cikk) pedig alig több mint fele. Mindez arra enged következtetni, hogy a legkevesebb érdeklődést a Magyar Hírlap tanúsított témánk iránt.)

A következőkben az éves eloszlástól most eltekintve három kulcskifejezésünk egymáshoz képest való előfordulásának arányát mutatjuk be. (A kifejezések táblázatban lévő sorrendjét az határozta meg, hogy a vallási közösség kifejezés a legáltalánosabb, legátfogóbb és a leginkább semlegesnek tekinthető a három közül, míg a kisegyház szó már nem ennyire egyszerű megítélés alá esik, de mindenképpen a szekta szavunk tekinthető a legszélsőségesebb, legnegatívabb töltetű, illetve a legpejoratívabb megnevezésnek a vallási közösség ezen szóhasználatával való utaláskor. Kutatásunk során az elemzésünk alól kivettük a szekta szó azon előfordulásait, amelyek a Magyar Értelmező Kéziszótárban (1972) a második, politikai jelentéstartalomra vonatkoznak és nem vallási közösségre.)

A kisegyház kifejezésünk megítélése az értékelítettség szempontjából két alapvető hipotézist hozott magával: vagy semlegesnek minősíthetjük, ha csupán a taglétszámra vonatkozik a kis jelzős előtag, vagy negatív tartalmú attitűdre utal az értékhardozó, történelmi gyökereinknél, múltunkban jelentős szerepet játszó, magyarságunkat, népünket meghatározó történelmi nagyegyházakkal szemben. (Fent említett két alapvető hipotézisünkkel nem kívántuk lefedni a kisegyház jelentéstartományát, de a táblázatban való elhelyezkedés indokaként itt ezt is elegendőnek találtuk felvillantani. A szó részletes jelentésértelmezésére a későbbiekben kerül sor.)

Kifejezés	Magyar Hírlap	
vallási közösség	40	16,8%
kisegyház	36	15,1%
szekta	162	68,1%
összesen	238	100,0%

Táblázat 35. Keresőkifejezéseink előfordulása a Magyar Hírlapban.

A fenti számadatok a felületes szemlélőben azt a benyomást kelthetik, hogy Magyarországon igen erőteljes szektaproblémával küzdenek. De a számok nem ezt takarják. Eddigi elemzésünk során még nem különítettük el a szavak cikkekben előforduló külföldi és hazai vonatkozásait. Az azonban mindenképpen szembetűnő volt a kutatás során, hogy míg a vallási közösség kifejezést és a szekta szót az újságok használják mind külföldi, mind hazai vonatkozásban, addig a kisegyház csak hazai érintettségű, magyar jelentésmezőre utal. Ha ezeket és a táblázatot figyelembe vesszük, feltételezhetjük azt, hogy míg hazai vonatkozásban a vallási közösségre való utalás során mindhárom kifejezésünk előfordulhat, addig a külföldi hírekben inkább csak szektákról és a velük összefonódott negatív eseményekről, bűncselekményekről tudósít. Addig azonban amíg nem derítettük ki a külföldi és hazai vonatkozású cikkek arányát és jelentéstartományát, mindez a kutatás során felmerülő hipotézis maradhat csak.

A fenti táblázatból még az is kiderül, hogy a Magyar Hírlap nem részesíti jelentős előnyben a kisegyház rovására a vallási közösség kifejezést mint semleges megnevezést, főképp annak tükrében, ha megnézzük a vallási közösség és kisegyház egymáshoz képest lévő előfordulási arányát a Népszabadságban.

A következőkben lássuk a Magyar Hírlap kontextusában található kulcsfogalmaink lexikális jelentését. Kontextuson jelen esetben azt a mondatot értjük, amelyben keresőkifejezéseink előfordultak, vagy – amennyiben szükséges volt – tágítottuk azt az előző, illetve következő mondatokra a pontos jelentéstartomány megtalálása végett. Kvalitatív elemzésünkben itt is, mint a Népszabadságnál és a Magyar Nemzetnél a szisztematikus módszerünkkel jártunk el: morfológiai elemzés (képzett és összetett szavak – ezek rámutattak szavaink jelentésbővülésére vagy annak lehetőségeire), szintaktikai elemzés (jelzős szerkezeteik az egyik legerősebb támpontot nyújthatták a Magyar Hírlap attitűdjére vonatkozóan a vizsgált kifejezéseinknél), felsorolásban való előfordulásaik vizsgálata – megmutatta, hogy mely tipikus relátumokkal, valósággrészekkel, világfragmentumokkal hozható kapcsolatba a vallási közösség, illetve annak különböző megnevezésben elkülönített típusai. Megvizsgáltuk kifejezéseink és a kormányon lévő politikai pártok összefüggéseit, mivel kutatásunk egyik alaphipotézise az volt, hogy kimutassuk a sajtó és a vallási közösségek politikai beszédben szereplő jelentéskülönítő árnyalatait, és meghatároztuk a kontextus

alapján nyerhető jelentéstartományt. A már korábban említett sorrendet megtartva ismertetjük a vallási közösség, a kisegyház és a szekta Magyar Hírlapban szereplő jelentéseit.

❖ Vallási közösség

Az előzőekben már ismertetett (1. táblázat) éves lebontásból az derült ki, hogy enyhe felfelé forduló ív és csúcspont figyelhető meg a 2002-es évben a Magyar Hírlap összes általunk vizsgált cikkszámát tekintve, majd egy mérsékelt csökkenés 2003-ban, azonban tartalmi mélységében határozottabban figyelhetjük meg ugyanezt a tendenciát. Ebből nem tudtuk azonban előrejelezni, hogy ez a görbe takarja-e mindhárom kifejezésünkre vonatkozóan ezt a tendenciát, vagy csak bizonyos szavakra vonatkozik. A vallásügyi törvénytervezetek miatt azonban számítottunk arra, hogy a vallási közösség kifejezésnél hasonló görbét rajzolhatunk.

évfolyam	Cikkszám (db)	Az összes cikk %-ban	Előfordulás (db)	Összes előfor- dulás %-ban
2001	8	24	8	20
2002	11	33	13	33
2003	14	43	19	48
összesen	33	100%	40	100

Táblázat 36. Vallási közösségekkel kapcsolatos cikkek évenkénti megoszlása a Magyar Hírlapban.

Itt ért minket egy kis meglepetés. Minden várttól eltérően az látható, hogy a vallási közösség előfordulásában mind a cikkek számát, mind az előfordulási gyakoriságot tekintve a 2003-as év volt a kiugró. Összességében a 2001-es kiindulási évhez képest kétszeresére nőtt az érdeklődés, illetve a témát érintő figyelem. Mivel magyarázható ez a különös eltérés? A vonatkozó cikkek tematikája nem tér el olyan mértékben a többi évfolyamétól, hogy magyarázhatná ezt a 2003-as adatot. Valószínű tehát, hogy szerkesztőségen belüli vagy egyéni újságírói érdeklődés állhat e különös adat hátterében.

A továbbiakban elkülönítettük a vallási közösség külföldi és hazai, magyar vonatkozású cikkeit. 33 cikkből 25 (75%) hazai és csak 8 (25%) külföldi vonatkozású. A külföldi vonatkozásúaknak háromnegyede van kapcsolatban fertőzéssel, bűnvádi tárgyalással, perrel, megmozdulással, zavargással stb.

„Kanadában egy vallási közösség tagjait rendelték karanténba, miután több hívő megbetegedett.” (MH 2003. 04. 15.)

„A népirtás fogalma olyan cselekményeket takar, amelyek célja valamely nemzet, népcsoport vagy vallási közösség teljes vagy részbeni megsemmisítése tömeggyilkosságokkal, kínzásokkal vagy az áldozatok tömeges elűzésével. Az emberiség elleni bűncselekmények közé tartozik civilek legyilkolása, megkínzása és megerőszakolása.” (MH 2002. 02. 12.)

A magyar vonatkozású cikkek egyikében sem találtunk bűnvádi eljárást, terrort és hasonlókat. A belföldi vonatkozású cikkek 43%-a az egyháztámogatással, finanszírozással foglalkozott.

„A felajánlók fele mind a két egy százalékról rendelkezik, tehát ad a civileknek és a vallási közösségeknek is – tájékoztatta lapunkat Tóth Natália, az APEH főosztályvezető-helyettese.” (MH 2003. 02. 26.)

Több cikk tárgyalta a vallási közösségek jogi vonatkozását. Lássunk egy példát a vallási közösség jogi vonatkozásával kapcsolatosan az egyház-finanszírozási kérdéskörben!

„Gondot jelent viszont, hogy a civileknek – a vallási közösségekkel ellentétben – csak utólag kell igazolniuk, jogosultak-e az adófelajánlások fogadására.” (MH 03. 02. 26.)

A következő kiemelésünk szemlélteti, hogy milyen típusú előfordulásokat soroltunk a jogi vonatkozású jelentéstartományokhoz.

„Vastagh ugyanakkor bízik benne, hogy a konventben meghallgatásra találnak nemcsak a magyar küldötteknek a kisebbségek jogainak védelmére tett javaslatai is, hanem az az Erdő Péter érsek által támogatott elképzelés is, amely a kisebbségekhez hasonlóan a vallási közösségeket is elismerné az alkotmányban.” (MH 03. 02. 26.)

E sajtótermék adatait elemezve tehát kimondhatjuk, hogy a *vallási közösség kifejezés jelentéstartománya a külföldi vonatkozású cikkeknél bővebb*, mert a vallási közösség kifejezésbe ott belefér minden egyéb is, ami a magyarországi vonatkozásban csak a szektákra jellemző: terror, betegség, bűn, halál.

A Magyar Hírlapban a vallási közösség 40 előfordulásánál 12 esetben találtunk jelzős szerkezetet, amelyből csak egyet soroltunk a negatívok közé, a többi a szűkítő értelmű, semleges kategóriába került, mint pl.: új, regisztrált, önmagukat történelminek nevező, Bahai, valamint tradicionális vallási közösség, amely utóbbi értelmezéséhez nézzük meg a szövegkörnyezetet!

„Holnap kezdődik a 3. világvallások hete elnevezésű rendezvénysorozat Budapesten, mely során naponta más tradicionális vallási közösség, egyház nyitja ki templomának kapuit. Minden helyszínen hallható majd vallástörténeti előadás, egyházzenei ízelítő, valamint bemutatják az adott közösség szertartását, liturgiáját is. Az első napon, kedden a Magyarországi Muszlimok Egyháza mutatkozik be. Emellett a héten be tekinthetünk még a buddhista közösség, a szalézi szerzetesek, a hinduizmus, a zsidó vallás, a bolgár ortodoxia, valamint a protestantizmus világába.” (MH 2002. 09. 29.)

A felsorolásban olyan közösségek szerepelnek, melyeket ugyan hazánkban nem azonos értelemben nevezhetünk nagy múltúnak, de ebben a szövegösszefüggésben a tradíció kifejezés egyfajta méltóságot sugall. Semlegesnek vagy inkább pozitívnak tekinthetjük. Ezeken túlmenően ide, a szűkítő tartalmú jelzők közé soroltuk a mennyiségjelzős szerkezeteket is.

A negatív jelzős szerkezetet Hegyi Gyula Az egyházak presztízséről című cikkében találtuk: „szektaszerű vallási közösségekhez”. (Hozzáteszük, hogy Hegyi Gyula MSZP-s képviselő 94 és 98 között a vallásügyi bizottság tagja.) Érdekes az a szöveggörnyezet, amiben megtaláltuk ezt a jelzős szintagmát, az eddigiekhez képest rendkívül árnyalt gondolkodásról tanúskodik. Hadd idézzük annak szemléltetésére, hogy pártokon belüli állásfoglalás, vélemény és beszédmód sem fekete-fehér!

„A nagy nyugati népegyházak sem tudnak azonban megbirkózni azzal a folyamattal, amely a hívek egy részét közömbössé teszi, másokat pedig szektaszerű vallási közösségekhez löki, vagy okkult tanok és tébolyult állhitek rabságába sodorja. A szellemi igénytelenség, a kulturális és spirituális értékek apátja a vallásos és világi humanizmus közös tragédiája. Az emberek kritikusan tekintenek a nagy múltú intézményekre, s ugyanakkor szolgáló módra kiszolgáltatják magukat az intézményesült gagyinak. Nagyon bölcs papok el is szokták mondani, hogy nem az elkötelezett „hívó” ateistáktól, hanem a közömbös, belső meggyőződés nélküli, hulló levélként ide-oda csapongó emberektől félnek igazán.” (MH 03. 02. 28.)

A szerző egyházügyi kérdésekben három dimenzióban gondolkodik az emberek hovatarozását illetően: valaki vagy egy nagy népegyház hívője, vagy közömbös (ateista), vagy eufémisztikusan kifejezve: egy szektaszerű vallási közösség tagja, amely megjelölés ugyan önmagában még valóban nem jelentene negatív attitűdöt, amennyiben a szektaszerű a tradicionálistól elhajlóra utal, azonban ha a továbbiakat hozzáolvassuk, egyértelművé válik a szektaszerű vallási közösség szekta jelentése, amely magában hordja a bűn, terror stb. tartalmakat is.

Összességében a Magyar Hírlapról elmondható, hogy nem jellemző rá a vallási közösség kifejezéssel szembeni negatív attitűd a jelzők tartalmi vizsgálatának eredményét tekintve, azonban azt is el kell mondanunk, hogy pozitív jelzőt egyet sem találtunk.

A következőkben a vallási közösség felsorolásban való előfordulását vizsgáljuk abból célból, hogy milyen társaságba illesztjük, milyen relátumokkal találják meg a vallási közösségek közös pontjait. Mivel a vallási közösség kifejezésünk tekinthető a leginkább politikailag korrektnek, így azt vártuk, hogy olyan más szervezetekkel fog előfordulni, amelyek önmagukban semmilyen negatív tartalmat nem hordoznak. Vizsgálódásunk a következő eredményt hozta: a 40 szöveghely közül 5-ször fordult elő felsorolásban: civil szervezet, kisebbségek jogi vonatkozásban, és csak abban a szöveggörnyezetben leltük negatív környezetben, amelyet fentebb idéztünk Hegyi Gyula vallásügyi szakértő cikkéből, ahol egy helyen találtuk említve okkult tanokkal és tébolyult álhitekkel. Azonban visszatérve fenti gondolatmenetünkhöz, tekinthetjük-e a vallási közösség itteni előfordulását a legáltalánosabb vallási közösség jelentésmezőjével, vagy jelzője annyira meghatározó, hogy az igazi tartalmat az alárendelt szerkezeti tag, a jelző képviseli, jelzett szava pedig járulékos, tartalom nélküli elem marad csak? Egyértelműen igennel válaszolhatunk. A fent említett Hegyi Gyula idézetben a szektaszerű vallási közösség szektát jelent, illetve a vallási közösség jelentéstartományának csak egy igen szűk tartományát fedi le. Tehát az ebben az idézetben található vallási közösség felsorolásban való előfordulását nyugodtan sorolhatjuk a szektafogalom előfordulásaihoz is akár.

Az így kapott eredményünk azonban két következtetést von maga után: egyrészt a vallási közösség jelentéstartománya valóban politikailag korrektnek nevezhető, másrésztől azonban a vallási közösség jelentéstartománya adott kontextusban jelentheti csupán a szektákat, mint a tradicionális vallás közösségektől elhajló, bünt és veszélyt magukban hordozó jelenséget is.

A vallási közösség Magyar Hírlapban található pártpolitikai összefüggései a számok és a tartalom tükrében nem hozott látványos vagy új szempontokat megvilágító eredményt, mivel kifejezésünknek összesen háromszor találtuk egy-egy előfordulását a Fidesz-szel, az MSZP-vel és az MDF-fel. Mint a Magyar Nemzetnél és a Népszabadságnál, a vallási közösség kifejezés és a mindenkorin kormányon lévő pártok együttes előfordulási gyakorisága nem számottevő, és ez igen-igen meglepő mind a választási, mind az egyházügyi törvénykezések mentén kialakult, pártok közötti viták fényében. A válasz nyilvánvalóan abban keresendő, hogy a Magyar Hírlap adataiból következően mindezeket a pártpolitikai eseményeket nem ezen kulcskifejezésünk alatt tárgyalták.

Végül érdekes és tanulságos azt a kognitív vázlatrészletet is felvillantánunk, ami megmutatja a Magyar Hírlapban található adatok alapján, hogy a vallási közösséget milyen ellenpólussal ábrázolják, vagyis hogy a vallási közösséget mivel állítják szembe. A következőket találtuk: civil szervezetekkel az adófelajánlások tengelyén, államvallással a világnézeti semlegesség tengelyén, valamint a helyi vallási közösségek a Belfasti zavargások kapcsán.

„Második éjszaka folytatódtak a zavargások Belfast északi körzeteiben a helyi vallási közösségek, valamint a szétválasztásukra kivezényelt rohamrendőrök között. A szemben álló protestánsok és katolikusok gyújtópalackkal, petróárdákkal, kövekkel dobálták meg egymást, felgyújtottak számos gépkocsit és egy iskolát. A rendőröket lövések is érték, közülük huszonnégyen megsebesültek. A rendfenntartók három személyt letartottak csütörtök éjszaka.” (MH 01. 06. 22.)

A kép a pólusok mentén újrarajzolva így néz ki: Katolikusok állnak szemben a protestánsokkal, köztük vannak a rendfenntartó rendőrök, akik csupán a békéltetés, a zavargások megszüntetésére lettek kivezényelve.

Az előzőekben megállapítottak további következtetésekre készítenek bennünk, amennyiben a vallási közösség együtt is és ellenpólusban is előfordul civil szervezetekkel, valamint ellenpólusban az állammal és minden vallási közösség akár minden más vallási közösséggel is, így azt állapíthatjuk meg, hogy a vallási közösség kifejezés olyan önálló jogi entitásokkal kell, hogy bírjon, ami biztosítja neki a teljes autonómítást és akár a határok nélküliséget is. Így képzelhető csak el, hogy a vallási közösségek túlnövik az állam és a népek fogalmának kiteljesedését, valamint az, hogy minden vallási közösség erre törekszik. A határaik így sajátosságosak, minden gazdasági vagy politikai szövetséget is felülmúlóak lehetnek. Az ufóhívók és a felsőbbrendű hatalomban vagy energiákban stb. hívó vallási közösségek határai pedig nemcsak a földi értelemben világméretűek, hanem a szó szoros értelmében földön túliak vagy földön kívüliek is.

◇ Kisegyház

A bevezetőben már említettük, hogy a vallási közösségre ezen szóval való utalás egyértelműen csak magyar vallási közösségekre vonatkozik. Itt tehát nem kellett különbséget tennünk a külföldi és a magyar vonatkozású cikkek közt. Így az alábbi cikkek megjelenésének számát és a kisegyház szó előfordulását 100%-osan magyar vonatkozásúnak tekinthetjük. Ezt figyelembe véve nézzük a következő táblázatunkat!

évfolyam	2001	2002	2003	összes (db)
cikkszám db (százalék)	9 (43)	8 (38)	4 (19)	21 (100)
előfordulás db (százalék)	16 (44)	13 (36)	7 (20)	36 (100)

Táblázat 37. A kisegyház kifejezés előfordulása a Magyar Hírlap cikkeiben éves bontásban. (Zárójelben az összes százalék.)

A kisegyház szó közel azonos mértékben jelenik meg a Magyar Hírlap hasábjain, mint a vallási közösség. A cikkek előfordulási számarányának íve a Népszabadságban tapasztalt tendenciára emlékeztet. A legmagasabb előfordulás 2001-re esik és nem 2002-re, innen jelentős visszaesés jellemzi a 2003-as évet. Így a kisegyház szó szinte kikopik a Magyar Hírlap hasábjairól, 2004-re teljesen el is tűnik (2004. 08. 20.), amit megerősített az is, hogy a vallásügyi törvénykezések miatti viták vihara elcsitul, valamint a vallásügyi témákat más szavak alatt tárgyalja ez a lap, amelyeket a vallási közösségekre használnak: vallási közösség, egyház, gyülekezet stb.

Lássuk, mit árul el a kisegyház szó jelzős szerkezetekben való előfordulása. (A kisegyház szó jelzőinek tartalma minden lapban megmutatja a napilapok kisegyházakhoz való attitűdjét.)

A Magyar Hírlap a 36 előfordulásból 12 semleges jelzővel szerepeltette a kisegyházat, pl.: hazai, új, több, keresztény, és használja a történelmi kisegyház jelzős szintagmát is. Az utóbbit eddig csak a Magyar Nemzet hasábjain láttuk. Csak kettő jelzőt soroltunk a negatív tartalmú jelzők közé: „ügynevezett kisegyházak” (bár a szövegkörnyezet inkább azt támasztja alá, hogy azért ügynevezettek, mert mások így kategorizálják őket, és mintha a lap csak mintegy „kényszerűségből” használná ezt a megnevezést), valamint negatív „történelmi egyházak vélt köreit háborgató kis egyházakat” (sic!). Ennél a szerkezetnél lényegesnek tartottuk a szövegkörnyezetet bemutatni, hogy a lap szó és jelzőválasztásának okát egy kicsit közelebről megvilágítsuk.

„A történelmi egyházaknak a jobboldali pártok melletti korábbi politikai szerepvállalása, illetve az Orbán-kabinetnek a „keresztény Magyarország” megteremtésére irányuló nyilatkozatai és intézkedései alapján egyértelmű, hogy a kormányzat a vallásszabadsággal kapcsolatos jogszabályok szűkítő értelmezését kívánja gyakorlattá tenni, a hangsúlyt az abban lévő engedményekről pedig a korlátozásokra áthelyezni. A szép szavak mellett a *történelmi egyházak vélt köreit háborgató kis egyházakat* továbbra sem ismerik el tényleges társadalmi igényeket kielégítő, értéktartó (vagy arra legalább elvben alkalmas) közösségekként, a tettekből pedig egyértelműen látszik a vallási kisebbségek korlátozására irányuló szándék, gondoljunk csak az adókedvezményekre jogosító igazolások ügyére, a népszámlálás vallási kérdésére stb. A törvénymódosítás pedig

elsősorban ezért, s nem is az abban szereplő konkrétumok miatt utasítandó el.” (MH 2001. 03. 09.)

Fazekas Csaba Vélemény rovatban megírt Törvényblabla című írása a törtenész szemével érinti a korábbi egyházügyi törvénykezéseket a célból, hogy a mai helyzetet érthetőbbé tegye a politikai irányvonalak mentén. Szóhasználatában egyértelműen felfedezhető, hogy véleményének kifejtése miatt van szüksége a fideszes beszédmód megjelenítésére, hiszen magát a kisegyházat a cikk korábbi részében idézőjelben említi. Jelzőink értelmezése közben pozitív jelzőt nem találtunk.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a jelzős szerkezetek vizsgálata is egyértelműsítette e vallási közösség megnevezésének politikai kisajátíttottságát és kiszolgáltatottságát, vagyis negatív jelzővel csak akkor találjuk, ha a jobboldal politikai szemléletmódjáról szólnak vallásügyi vonatkozásban. A lapban talált jelzők kifejezték, hogy a kisegyház megnevezés csak a politikai párbeszéd mentén különíthető el.

Kutatási rendünk következő lépése, hogy kiszűrjük, mivel említik egy szövegkörnyezeti társaságban a kisegyház szót felsorolásban. Ez továbbra is kifejezi a napilap kisegyházakra vonatkozó szemléletét, vagyis hogy milyen más szervezetekkel találnak közös pontokat a kisegyházzal. A Magyar Hírlap igen színes, karneváli hangulatot is idéző társaságba helyezi a kisegyházat: más vallási közösséggel, nemzetközi szervezettel, az MSZP-vel, zsidókkal, romákkal, a brüsszeli székhelyű Emberi Jogok Határok Nélkül nevű, illetve az oxfordi Nemzetközi Szövetség a Vallásszabadságért szervezettel, és végül egy idézet, ahol látható a vallási közösségekre való utalásokban a nyelvhasználati bizonytalanság:

„Újabb *felekezet* (keresztény '*kis egyház*') törvényesítése azonban szóba sem került, sőt a '*szektáké*' homogénnek tekintett tömbjét a 'keresztény-nemzeti' ideológia jegyében potenciális társadalmi veszélyforrásként, mindenkor rendőrségi ügyként kezelték, a kis egyházak híveit pedig – köztük még a baptistákat is, tekintet nélkül eltérő jogállásukra – számos hatósági zaklatás érte.” (MH 2001. 03. 09.)

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a kisegyház olyan szervezetekkel kerül egy csoportba a közös említések során, melyek mindegyike szövegkörnyezet nélkül is asszociálja a jogokért való küzdelem, a kisebbségben levés helyzetét. Ezt gyorsan teszteltük szövegeinken is. A kisegyház és a jog kifejezés a 21 cikkből 11-ben fordul elő együttesen, míg a kisegyház és az alkotmány 7 cikkben. Tehát a kisegyház megjelenése a Magyar Hírlap hasábjain a leggyakrabban a jogi helyzettel, megítéléssel kapcsolatos.

A kisegyház szó pártokkal való együttes előfordulásának kvantitatív elemzése nem vezetett megalapozott tartalmi következtetésekre, mivel együttes előfordulásuk igen alacsony volt.

A Magyar Hírlapban a legmagasabb együttes előfordulást 8 cikkben találtuk a Fidesz-szel, az MSZP-vel 5 cikkben, az SZDSZ-szel 4 cikkben, amelyek az egyháztámogatásról szólnak. Az MDF 2 és a MIÉP 1 cikkben való együttes előfordulását a kisegyházzal véletlennek tulajdoníthatjuk, hiszen nem vallási témával foglalkoztak a cikkek.

Választottunk két idézetet, amely a Magyar Hírlap hasábjain mutatja be az egyház-finanszírozási törvénytervezet 2001. januári állását, és tisztázza is egyben a pártok álláspontját velük kapcsolatban.

„A kisegyházak törvényesített diszkriminációtól félnek a vallásszabadságról szóló törvény ez év első felére tervezett szigorítása kapcsán. A módosításokkal sem az MSZP, sem pedig az SZDSZ nem ért egyet, pedig e nélkül a kormány javaslata nem kapja meg a szükséges kétharmados többséget.” Magyar Hírlap (2001. 01. 15.)

„Tavaly decemberben, a költségvetési törvény vitájának hajrájában Sasvári Szilárd fideszes képviselő indítványozta, hogy az évtől adókedvezményre jogosító igazolást adhassanak az adományokról azok az egyházak, amelyek Magyarországon 100 éve jelen vannak, vagy 1928 óta be vannak jegyezve, illetve azok az új vallási csoportosulások, amelyeket már két éve az adózók legalább egy százaléka, tehát mintegy 45 ezer ember támogat adója századrészével. Ez utóbbi feltételnek azonban egyetlen új egyház sem tudott eleget tenni, az úgynevezett történelmiek közül is csak a katolikust és a reformátust támogatták ennél többen. A legnépesebb új egyháznak, a Hit Gyülekezetének is csak mintegy 8 ezren ajánlották fel adójuk egy százalékát. (...) Az új törvény előterjesztője, Sasvári Szilárd lapunknak elmondta: a lehetőséget megkapták az új egyházak is, és van még idejük kinőni magukat, megfelelni a kritériumnak.

Az egész módosítás cinikus és alkotmányellenes, a 45 ezer fős támogatás kritériuma pedig értelmetlen, hiszen üres halmazt ad meg, és ezt mindenki, a törvény készítője is előre látta – mondta el lapunknak Morvay Péter, a Hit Gyülekezetének szóvivője. A törvény nem az egyházakat, hanem az állampolgárok hitét különbözteti meg ezzel.

Danka Krisztina, a Krisna-hívók szóvivője lapunknak elmondta: a kormány az objektivitás látszatát kívánta megteremteni a kategóriák létrehozásával. Ezek azonban önkényesek, és a kedvezmény a legkevésbé sem tükrözi az egyházak társadalmi hasznosságát.

A törvény miatt több kisegyház és az MSZP is az Alkotmánybírósághoz fordul.” (MH 2001. 01. 31.)

Az idézetek önmagukért beszélnek, ezért úgy érezzük, további kifejtő elemzést itt nem igényelnek.

Kutatásunk következő lépése az volt, hogy megvizsgáltuk, a lapok milyen viszonyítási rendszerben gondolkodnak a kisegyházakról. Azt kerestük, hogy a kisegyház fogalom minnek az ellenpólusaként jelenik meg, vagyis mely tulajdonságát domborítják ki a vele szemben álló szervezettel ellentétben. A Magyar Hírlap vonatkozó írásainak 30%-ánál fordult elő a kisegyház valamivel szemben: legtöbbször történelmi egyházakkal együtt, az állammal és hatalommal karöltve (2002), nagy egyházak (sic!), katolikusok, reformátusok, de van példa a szélsőséges vallási közösségekkel vagy szektákkal való elkülönítés jelzésére is.

„2000 szeptemberében tíz *kisegyház* fordult az Alkotmánybírósághoz amiatt, hogy csak a kormánnyal megállapodást kötött, úgynevezett *történelmi egyházak* kaptak áfamentességet.” (MH 2002. 02. 23.)

„A *kisegyházakra* ugyanis kellemetlen riválisukként tekintenek a *történelmi egyházak*, és kellemetlen – mert nehezen ellenőrizhető – szerveződéseként tekint az *állam*.” (MH 2002. 08.14.)

„Maga Semjén Zsolt, a katolikus álláspont vezető képviselője ismerte el egy rádióvitában: a nagy egyházak hívei – a katolikusok és reformátusok – lazábban kötődnek egyházukhoz, mint az új kisegyházakéi. Az, hogy a kisegyházak hívei nagyobb arányban rendelkeznek adójuk egy százalékáról, mint a nagyoké, ebből az erősebb kötődésből (s nem, mint gyakran állítják, az egyházak híveinek eltérő szociális és körösszetételéből) fakad. Ugyanakkor ők egyházuk szolgáltatásait is nagyobb mértékben veszik igénybe, mint a hagyományos egyházak hívei.” (MH 2002. 12. 20.)

A fentiekből és a példákból kiderült, hogy a nagyegyházak, illetve történelmi egyházak riválisuknak tekintik a kisegyházakat elsősorban kizárólagos anyagi javadalmazásuk megszűnése, valamint hatalmi pozícióik gyengülése miatt. Az utolsó idézetből pedig kiderül, hogy kik folytatnak „tényleg hitéletet”.¹⁵

¹⁵ A „tényleg hitéletet” szókapcsolatot a Magyar Nemzet oldalain találtuk a következő kontextusban: „Ez az anarchikus állapot azoknak a kisegyházaknak is árt, amelyek tényleg hitéletet folytatnak.” (MN 2003. 01. 14.)

❖ Szekta

A szekta szó a vallási közösség megnevezésére használt legpejoratívabb szó a magyar szóhasználatban. Kutatási eredményeink bemutatását továbbra is a szisztematikus elemzési lépéseink sora fogja jellemezni.

A Magyar Hírlap 69 szövegéből 30 hazai vonatkozású, 39 pedig külföldi. Ez némileg egyenletesebb eloszlást mutat a Magyar Nemzethez vagy a Népszabadsághoz képest. 2001-ben 25 cikkben 51 helyen szerepel, 2002-ben 26 cikkben 81-szer használja a napilap ezt a kifejezést, míg 2003-ban 18 szövegben 31 előfordulását találjuk a szónak. Az adatok alátámasztják, hogy az egyház-finanszírozási és vallásszabadsági kérdéseket tagláló időszakban a lap kiemelt fontosságot tulajdonít a szekták elkülönítésének, de legalábbis külön tárgyalásának. A külföldi cikkekből 13 tárgyalja a klónozást, a klónbébi létezését, a Falunkung szektáról 4 cikk szól (egy helyen kiemelve ugyan, hogy: egyház (és nem szekta), az Aum-szektáról 2 cikkben találtunk információt. Egy hosszabb cikk tárgyalja a franciországi Szciantológia Egyház feloszlását a szektaellenes törvény alapján. Egy tömeges halálózással járó szektaöngyilkosság, ahol Korsh szektája, aki egyébként egy gátlástalan pedofil szektavezér és nagyvonalú üzletember – egyúttal automata fegyverek szerelmese –, felgyújtotta önmagát, több FBI-ügynök és közel 90 szektatag meghalt a tűzvészben, tűzharcban. És végül egy hír a „Jehova tanúi szektáról”, amelynek összejöveteli helyén Belgiumban bedobtak egy gyújtópalackot. Itt a szekta sérelmére elkövetett bűntényről van szó, de az okokat homály borítja. A Magyar Hírlap a szekta fogalmát nemcsak a vallási, hanem a politikai értelmében is használja külföldi cikkekben. Ezenkívül békés vallási eseményekről tudósít, a pápa körútjairól, különböző vallások ünnepeinek és szertartásainak bemutatásáról, és hírt ad egy egyértelműen pozitív tényről is a brazil szektákkal kapcsolatban, miszerint a „nőknél a mobilitás lehetősége például a szektaalapításban, a férfiaknál a fociban valósulhat meg” vagyis:

„A családfenntartó nők jellemzője, hogy tömegesen vesznek részt különböző afrobrazil vallási kultuszokban, ahol a nők egyenjogúsága abban fejeződik ki, hogy kultuszvezetők, szertartásvezetők lesznek, és ezen a „vallási vezető” szerepükön keresztül valamelyest jobb sort tudnak biztosítani a családjuknak. Ez a fajta nő sokkal kevésbé hedonista, ám sokkal autonómabb, mint a brazil önképben idealizált mulatt asszony.” (MH 02. 09. 13.)

A magyar vonatkozású cikkekből nyolcat kivettünk az elemzésünkéből, mert az a szekta fogalmat politikai értelemben használja. A cikkek egyike sem beszél konkrét szektákról, (egy példaként megemlíti a szciantológiát, de részletesen nem elemzi) csak azok összességéről szól, mint például, hogy kell-e a pedagó-

gusoknak a titoktartási kötelezettségük mellett jelenteniük, ha diákjukról megtudják, hogy egy szekta tagja. (Arról nem szól a cikk, hogy mi alapján döntenék el a pedagógusok, hogy a szóban forgó vallási közösség szekta-e.) Hírt ad többször is az elhíresült Pándy-ügyről, amelyben Pándy és lánya azt vallották, hogy egy szekta áldozatai lettek. Tudósít a lap az APEH-adatgyűjtéséről, melyben „Kövér találgatott, hogy kinek állhatott érdekében ez a „pszichobiznisz”, vagy mely „nemzetközi szekta” célja volt az adatmásolás.” A prostitúcióról szól az egyik cikk, melyben a drogosokat, alkoholistákat és a családjukból kiragadott szektatagokat említi annak példázására, hogy ugyanúgy meg kellene menteni a prostituáltakat a szexuális rabszolgaság állapotából, kiszolgáltottságból, mint amilyen intézkedések az előbbiekre történnek. (MH 03. 10. 02.). Egy cikkben a szektaszerű vallási közösségeket állítja szembe a hazai történelmi egyházakkal, amelyek ha belátnák, hogy „minden valódi szellemi érték és tiszta emberi hit válsága egyben a vallás válsága is, akkor nem ellenséget, hanem evilági ügyekben szövetségést látnak mindazokban, akiknek idegen a konzumidióta világtrend.” Az „Elmaradt az egyházi rendszerváltás” c. cikk hosszasan tárgyalja a szocialista rendszerben beszervezett egyházi vezetőket, papokat, az akkori hivatalos egyházpolitikát, és azokat, akik a hivatalos egyházpolitika és annak államilag meghatározott útja ellen voltak, „szektásnak titulálták”. Az ördögi mechanizmus című cikkben (MH 01. 01. 03.) az ÁVH katonáinak hitét hasonlítja a szekták vakhitéhez, és a nacionalista terrorszervezetek vonzerejével és veszélyességével hozza párhuzamba. Egy 2001. 01. 11-ei cikk az állami támogatás elosztása kapcsán említi a szektákat, amelyek elcsábítják a fiatalokat a családjuktól, és „végül egész életük zátonyra fut”. A Hitélet című (MH 01. 01. 19.) „vélemény” a kereszténység és katolicizmus hanyatlásáról beszél, annak okait kutatja, és a modern vallásos lehetőségek egyikeként említi a szektákat, amik felé a máig is létező félelem az ismeretlentől, a halál, a tudatlanság és a szorongás tereli az embereket. Sonkoly Gábor hosszabb lélegzetvételű véleménye: A történelem és az egyházak című írás (MH 01. 04. 26.) körbejárja a történelmi egyházak fogalmát, amely szerint a „nem történelmi egyház fogalma pedig veszélyesen közelít a pejoratív szekta megnevezéshez, amit minden józan felekezeti igyekszik elkerülni.” Végül megemlítjük „Az MDF hadat üzen a szektáknak” c. cikket, amelyben az egyik MDF-es képviselő elmondja, kezdeményezik, hogy a kormány hozzon létre egy tárcaközi képviselést „az állampolgári szabadságjogokat veszélyeztető szellemi befolyásolással szembeni társadalmi önvédelem összehangolására, a destruktív szekták sokoldalú, tudományos igényű vizsgálatára.”

Összegzésül a Magyar Hírlapban használatos külföldi vonatkozású szektafogalom alapján elmondható a szektákról, hogy destruktívak, védekezni kell ellenük, szélsőségesek, család- és emberellenesek vagy a brazil példa alapján en-

nek épp az ellenkezője is lehet. Azonban ez utóbbi csak kirívó eset. A szekta magyar vonatkozásban is kapcsolatba kerül a gyilkosság vagy bűntény asszociációjával az ÁVH kapcsán, de ne feledjük az APEH-botrány ügyét sem! A szekta azonban megjelenik a pozitív póluson is, amennyiben a szocialista rezsimben a be nem szervezhető, a hivatalos egyház politikájától elhatárolódó egyházi személyeket szektásoknak nevezték.

A következőkben a szekta szó nyelvi környezetének jellemzőit mutatjuk be a napilap szövegei alapján, kezdve a jelzős szerkezetekkel. A Magyar Hírlap betűrendetegen között egy pozitív töltetű szót találtunk a szekta szó előtt: a hamisítatlan (=eredeti, megbízható, pl. márka), de azért olvassuk hozzá a mondatot is, amiben szerepelt: „Orbán Viktor személyében már-már egy hamisítatlan szektavezér áll előttünk”. A két szó (hamisítatlan+szektavezér) ilyen formában található együttes előfordulása a legnegatívabb jelentésbe burkolja ezt a szintagmát.

Semleges, értelmet pontosító, megnevező jelentésű, kijelölő jelzőből találtunk a legtöbbet, az összes előfordulás egynegyedénél, például: Falunkung, francia, legősibb, Moon, nemzetközi, raelianus ufóhívó, vallásos stb.

Negatív irányultságú jelzőkhöz az összes előfordulás 10%-át soroltuk, többek között olyanokat, mint: betiltott, destruktív, klónozó, nemkívánatos szekták, a pejoratív szekta szószerkezet, amelynek a kontextusa még érdekesebb:

„A „nem történelmi egyház” fogalma pedig veszélyesen közelít a pejoratív szekta megnevezéshez, amit minden józan felekezet igyekszik elkerülni.”(MH 01. 04. 26.)

A többi pedig: társadalomra veszélyes szekták, trockista, ufóhívó („a bejelentés megbízhatatlan forrásból, egy ufóhívó szektától származik, amelynek hite szerint a ma élő ember, a homo sapiens is klón.”), ultrafundamentalista, vallási fanatikusok szektája és végül egy jelzői mellékmondat: „olyan szektákból, amelyek kiragadják őket természetes környezetükből, elszigetelik őket családjuktól”.

Összességében megállapítottuk, hogy a jelzők tekintetében a szekta szó előtt pozitív jelzőt nem vártunk és nem is találtunk, a szó sajátos jelentéséből adódóan. Semleges, megnevezést pontosító jelzőből találtunk a legtöbbet, negatív jelzőből viszont csak az összes előfordulás 10%-át találtuk. Ez az eredmény azt támasztja alá, hogy a Magyar Hírlapnak nem szélsőségesen negatív az attitűdje a szektákkal mint vallási közösséggel kapcsolatban.

A szekta szó különösen magával hozta, hogy megvizsgáljuk a szó összetételben való előfordulásait, hiszen ez az egyszerű morfológiai és pragmatikai vizsgálat kimutathatja kulcsszavunk kiterjeszkedését más témahálózatokra, valamint jelentéskörének pontosításául szolgálhat. A Magyar Hírlap eredményei az összetételekre nézve 10 adatot hozott: szektaakció, szektaalapítás, szektablابل, szektaellenes, szektajelenség, szektakérdés, szektasámán, szektatag,

szektavezér, szektavita. Képzett szavak tekintetében: szektariánus, szektás, szektásított, szektaszerű. Ha az összetett szavak jelentését megvizsgáljuk, feltűnik, hogy a szekta egy olyan csoportosulás (alapítás, vezér, sámán, tag), amelynek társadalmi szerepe (akció, jelenség) a társadalom megítélése szempontjából majdnem egyértelműen negatív fogadatra talál (ellenes, vita, kérdés).

A szekta felsorolásokban való részvételénél és elemzésénél azt vártuk, hogy mindegyik lapban „rossz társaságban” találjuk. A Magyar Hírlap az előfordulások 11%-ában viszi társaságba a szektát, olyan szélsőséges elemekkel, mint a pszichobiznisz, anarchisták, zöldek, trockisták, okkult tanok és tébolyult álhitek, vallásos hitre alapozott nacionalista terrorszervezetek, a megsemmisüléssel barátkozóbb ázsiai eredetű hitek, homoszexualitás, prostitúció, alkohol, drog. És végül egy idézet a Magyar Hírlapból, amely Libik András önéletrajzáról szól:

„Filmet készít többek között az évszázad jelentős politikai gyilkosságairól, a nemzetközi olajtársaságokról, az atombomba kifejlesztéséről és az amerikai atompotenciálról, a zsoldosokról, az arab terroristákról, a németországi szektákról, a parapszichológiáról, a gyermekkínzó szülőkről, a kábítószer hatásairól, a németországi diáklázadásokról.”
(MH 01. 01. 04.)

Ezt az idézetet és az előző felsorolást azért tartottuk szükségesnek bemutatni, mert ha nem is tudják az olvasók pontosan elmondani, hogy mi is az a szekta, azt biztosan tudják ezek alapján, hogy mennyire kívánnak ezek után egy „szektással” beszélgetni. Mindenképpen félelmet keltő és ilyen asszociációkat idéző együttes megjelenése a szektának. A leszektázással ennek alapján legrosszabb hírt kelthetik az új vallási közösségeknek, ami felérhet egy becsületsértéssel is.

Épp úgy, mint a kisegyház és a vallási közösség kifejezéseknél, megnézzük, hogy statisztikailag bizonyítható-e, hogy valamelyik pártot különösebben érdekelné a szektakérdés.

	szekta
FIDESZ	10
MSZP	7
SZDSZ	6
MDF	3
FKGP	0
KDNP	0
MIÉP	4

Táblázat 38. A szekta pártmegnevezésekkel való közös előfordulása a Magyar Hírlapban.

A Magyar Hírlap 2001-es december 7-i számában találtuk a célunknak megfelelően legjobban idézhető részletet az MDF hozzáállásáról, a cikk címe: Az MDF hadat üzen a szektáknak.

„A javaslatban kezdeményezik, hozzon létre a kormány egy, a kabinet mellett működő tárcaközi képviselőtestületet „az állampolgári szabadságjogokat veszélyeztető szellemi befolyással szembeni társadalmi önvédelem összehangolására”, a destruktív szekták sokoldalú, tudományos igényű vizsgálatára. Balogh László szerint az alkohol és a drog után e szekták, zárt csoportosulások működése jelenti a legnagyobb gondot. Ezért az MDF harcot hirdet a szekták ellen – jelentette ki a képviselő. Emlékeztetett: korábban már kezdeményezték az egyházügyi törvény módosítását, ez azonban kétharmados támogatás hiányában, az MSZP elutasítása nyomán elbukott.” (MH 2001. 12. 07.)

A lap hozzáállása pedig jól megmutatkozik a következő idézetben:

„Az évtizedes szektavitában állóháború alakult ki: két szemben álló fél lényegében ugyanazon argumentumokkal bombázza a másikat, sőt gyakorlatilag ugyanazokat a mondatokat is fogalmazza újra, mint korábban már annyiszor. A kétharmados törvény módosításával kapcsolatos izgalom mára abban összefokosult csupán, hogy az MSZP-ben a vallásügyi igazgatás kérdései iránt kevésbé érdeklődő honatyák közül a végszavazáskor hányan adnak hitelt a presztízsveszteségtől menekülni akaró Fidesznek, és hiszik el, hogy nem alapvető emberi jogokat érintő, hanem ártalmatlan jogtechnikai korrekcióról van szó csupán. (Jelenlegi nyilatkozatok szerint az SZDSZ mellett az MSZP is a merev elutasítás álláspontjára helyezkedett.) Így a szocialisták frakciófegyelmétől függően, de a kormányzati előterjesztés bukása felé haladunk.” (MH 01. 03. 09.)

A részlet érdekessége, hogy a szekta magyar vonatkozású jelentése itt minden olyan vallási közösségre vonatkozik, amelyik nem tartozik a „történelmi” illetve nagyegyházak közé, vagyis célszerűbb lenne itt a *többi vallási közösségek* megnevezéssel élni vagy más, a szektánál kevésbé pejoratív kifejezést választani, amennyiben olyan vallási közösségről szól a lap, amely nem tartozik ugyan a történelmi egyházakhoz, azonban nem bírja azokat a tulajdonságokat sem, amelyek összefüggésbe hozhatják ezen vallási közösséget a bűnténnyel.

A Magyar Hírlapban az MSZP az emberi jogok és az európai normák képviselőjeként van beállítva, míg a Fidesz ezeknek a normáknak a megsértőjeként.

A kutatás összegzéseként elmondhatjuk, hogy a Magyar Hírlapra a pontos tájékoztatás igénye a legjellemzőbb. Különösebb politikai elfogultságokat nem tapasztalni a tárgyat illetően, inkább bizonyos visszafogottságot, ami a cikkek számában és a tárgyalás mélységében is megmutatkozik. Ahol esetleges prefe-

renciák megjelennek, ott a Magyar Hírlapot a két másik napilap közötti szemlélet jellemzi.

„A társadalom nagyobbik része azonban éppúgy hétköznapi élményei szerint ítéli meg az egyházakat, mint mondjuk a bíróságokat, a tévécsatornákat vagy a parlamenti pártokat. Ez az, amit a régi világban iskolázott papok általában képtelenek megérteni. Sokan közülük természetesnek tartanák, hogy a hosszú mellőztetést a kritikátlan tisztelet váltsa fel. Ilyesmi azonban a demokratikus közéletben hosszabb távon senkinek sem jár ki.” (MH 03. 02. 28.)

Vallási közösségek a Magyar Nemzetben

„Tényleg összefonódott a Fidesz a történelmi egyházakkal? A balliberális erők ezt híresztelik. – Nem összefonódásról van szó, hanem a közös értékek alapján történő közös gondolkodásról.”

(MN 2002. 05. 04.)

Három kifejezéssel kerestünk rá az új vallási közösségekre a Magyar Nemzet interneten hozzáférhető cikkeiben: szekta, kisegyház és vallási közösség.¹⁶ A következőkben azt mutatjuk be, hogy az így nyert cikkanyagban ezek a közösségek milyen vallási, gazdasági és politikai szövegek környezetben és jelentésben szerepelnek.

A három választott évfolyamban összesen 420 olyan cikket találtunk, amelyben keresőszavaink valamelyike legalább egyszer előfordul. (Több cikkben kettő vagy mindhárom keresőszavunk is megtalálható együttesen, ezért nem egyenlő a keresőszavaink összessége a cikkek számával.) A szekta 447-szer, a kisegyház 93-szor, a vallási közösség 117-szer fordul elő. Utóbbi esetében nem kizárólag új vallási közösségekről van szó, hanem egy összetettebb és változatosabb jelentéskörrel. Ezért mielőtt a szekta és kisegyház kifejezések jelentésmezőjét megrajzolnánk, előbb ezt a legszélesebb jelentéssel rendelkező kifejezést mutatjuk be.

❖ Vallási közösség

Az első részben a vallási közösség kifejezés formális megjelenésével, statisztikai előfordulásával foglalkozunk.

A hétköznapi szóhasználatban ez a keresőkifejezésünk felel meg leginkább a „politikailag korrekt” megnevezésnek. A két szó a jelzős szerkezetben sem sugall diszkriminatívitást a másik két kulcsszavunkhoz képest. Tartalma oly-

¹⁶ Több mint 2 milliónyi karakteren végeztük a kutatást.

annyira semlegesnek tűnik, hogy éppúgy használható a nagyegyház, a kisegyház, a gyülekezet stb. megnevezés helyett. Épp e neutralitása (politikailag el nem kötelezettsége/ nem részleghajlása) miatt úgy gondoljuk, hogy csak abban az esetben fogunk hozzá kapcsolódó további jelzőket találni, amennyiben a teljes megnevező fogalmat akarják szűkíteni a vallási közösség valamelyik típusára. Az előzőekből következően még azt is feltételeztük, hogy ha felsorolásban találkozunk a cikkekben a vallási közösség kifejezéssel a teljes, átfogó értelemben használatos jelentésében, akkor olyan társai lesznek, amelyek szintén megvalósítják vagy legalábbis megközelítik a „politikailag korrekt” tartalmat. Amennyiben a vallási közösség egy típusáról lesz szó, akkor a típus irányultságától függ a vallási közösség kontextusának értéktelítettsége. A következőkben az adatok, számok tükrében bemutatjuk a vallási közösség szószereket előfordulását egyéb jelzőkkel, más elemekkel való felsorolásban..

Mindenek előtt azt tartjuk fontosnak megjegyezni az elemzésünk menetében, hogy az összes cikk közül (97), amely legalább egyszer tartalmazza a vallási közösség kifejezést, 42 cikk *külföldi vonatkozású*. Ez a cikkek 43%-a.

A „*vallási közösség*” *jelzős szerkezetekben*. 43 esetben találtunk előtte jelzőket, illetve hozzá kapcsolódó jelzős alárendelt tagmondatokat. Ezek közé a következőket is beleszámoltuk: más, különböző, több stb., bár nem tartjuk őket abban az értelemben valódi jelzőnek, hogy nem konkretizálják a vallási közösség aktuális jelentését. Azonban az összes előfordulásról egyöntetűen elmondható, hogy jelzős szerkezetben akkor használja a Magyar Nemzet ezt a kifejezést, ha átfogó értelmét szűkíteni akarja. Lássunk néhány példát!

„...és normatív úton teljes mértékben kizárja a kiegészítő támogatásból azokat a vallási közösségeket, melyek még nem igazolták a történelem és a társadalom előtt értékhordozó mivoltukat.” (MN 2003. 01. 04.)

„Az említett nemzetközi katolikus vallási közösség tagjai részt vettek egy a típusos tüdőgyulladásban elhunyt temetésén.” (MN 2003. 04. 16.)

„Samil Baszajev a lelkeket százszezszázalékosan uraló vallási közösségek, a dzsamaatok révén egy észak-kaukázusi iszlám köztársaság megteremtéséről álmodozott.” (MN 2003. 06. 23.)

„Vannak olyan vallási közösségek, amelyek társadalmi hatása igazolhatóan negatív, mert fanatikus, családellenes, profitorientált vagy gyűlöletszító a retorikájuk és az életvitelük.” (MN 2003. 12. 06.)

„A muszlim és a hindu vallási közösség összecsapásai a múlt héten szerdán lángoltak fel, amikor muzulmánok egy csoportja megostromolt és felgyújtott egy vonatot.” (MN 2002. 03. 07.)

Az előzőekhez képest izgalmasabbnak tűnt kiválasztott kifejezésünk részvétele a felsorolásban. Úgy gondoltuk, ez már jobban rá fog világítani a szó érintettségére más területekkel. 31 esetben találtuk többedmagával „egy kalap alatt” említve. A leggyakrabban az egyház szóval fordul elő, összesen 14 esetben. Többször fordul elő a kisegyházzal és a felekezetekkel említve.

„Mindez az *egyházak és vallási közösségek* anyagi támogatására, az egyházak nyilvántartásba vételére és az egyházak közötti jogi különbségtétel tilalmára vonatkozna.” (MN 2003. 10. 14.)

Itt most csak válogatás közlésére van lehetőségünk a többi „finomság” közül, de a szószerkezet foglalkoztatottságát ez is jelezni fogja.

„A köztársasági elnök mindazonáltal leszögezi: döntése nem jelenti azt, hogy akár magánemberként, akár a Magyar Köztársaság elnökéeként a legkisebb mértékben is elfogadhatónak tartaná a *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek és ezek tagjai elleni, illetve valamely politikai meggyőződést valló személyek elleni* uszító, gyalázkodó megnyilvánulásokat.” (MN 2003. 12. 23.)

„A sajtó- és szólásszabadság mint a polgári társadalmak egyik legfontosabb célkitűzése kapcsán az agrártárca vezetője azt mondta: „manapság megdöbbenéssel tapasztaljuk, hogy egy demokráciában a sajtó- és szólásszabadság ürügyén meg lehet sérteni *személyiségi vagy polgári jogokat, meg lehet sérteni családait, vallási közösségeket vagy nemzetiségek jogait, tisztességét*, de akár egy egész ország becsületébe is bele lehet gázolni.” (MN 2002. 03. 15.)

„Az embereknek szembe kell nézniük a sokféleséggel, a politikusok feladata pedig az, hogy elismerjék a *kultúrák és a vallási közösségek* egyenjogúságát, és elősegítsék sokszínűségük érvényesülését.” (MN 2002. 09. 11.)

„II. János Pál elismerte, hogy feszültségek vannak a két egyház között, majd a „*történelmi gyökerek nélküli új vallási közösségek és mozgalmak*” tevékenységére utalva megjegyezte, hogy a katolikus egyház maga is kárvallottja a rivalizáló térítő tevékenységnek.” (MN 2002. 10. 12.)

Itt egy gondolatnyi kunkort teszünk, hiszen csak érintjük a pártokkal való összefüggést, amit a szövegcentrikus elemzésünkben finomítunk, vagyis értelmezzük a szó jelentésbeli tartományát. Mindhárom keresőkifejezésünkönél összevetjük a pártok és a kifejezéseink statisztikailag igazolható összefüggéseit. Ezt azért tesszük meg, hogy ráközelítsünk a pártokkal való kapcsolatok vizsgálati mélységének szükségességére. Amennyiben kevés számú adatot, százalékos együttállást találunk egy-egy párt és a kifejezések között, úgy értelmez-

zük, hogy az adott párt kevésbé érintett a témát illetően. Ezzel ellentétben ott, ahol viszonylag magas előfordulásokat tapasztalunk, érdekeltségi összefüggéseket vizsgálhatunk.

A vallási közösség kifejezés és a kormányon lévő pártok együttes előfordulási gyakorisága igen csekély, ami meglepő az adott időszakra eső vallásszabadsági és finanszírozási törvények okozta, pártok közötti vita fényében. (A magyar vonatkozású cikkekben az MSZP 8 cikkben, a Fidesz 5, az SZDSZ szintén 5 a MIÉP, KDNP 1–1 cikkben szerepelnek együtt.) Kutatói munkánk során az adatok összegyűjtése, rendszerezése magával hoz a kiinduló hipotézisekhez képest új miérteket, megválaszolandó kérdéseket. Arra, hogy miért ilyen kevés az együttes előfordulás a két kormányciklus alatt történt vallásügyi kérdések, törvények tárgyalása mellett, a kisegyház és szekta keresőszavunk elemzésében található a választ.

Ebben a részben a kontextusokba kódolt jelentéseket igazoljuk.

A vallási közösség kifejezés jelentését úgy vizsgáltuk, hogy az összes előfordulást újrakódoltuk aszerint, hogy milyen értelemben használták. A kifejezés aktuális jelentését (értelmezési kontextusát) arra a mondatra szűkítettük, amelyben előfordult. Ha ez nem volt elegendő, akkor a szöveggörnyezetet tárgítottuk. Ahol pedig egy mondatban többször fordult elő ez a kifejezés, ott csak egyszer kódoltuk a mondatot, kivéve, ha a kifejezés az adott mondatban többször és többféle értelemben is előfordult. Eredményeinket részletesen az alábbi táblázatban foglaljuk össze.

Jelentés	Előfordulás
átfogó értelem	57
jog vonatkozás	31
új vallási közösség	11
keresztény	9
nem keresztény vk	9
Összesen	117

Táblázat 39. A vallási közösség kifejezés értelme a Magyar Nemzet 2001–2003 közötti cikkeiben.

Szövegeinkben a vallási közösség kifejezés elsősorban arra szolgált, hogy a különböző egyházak, felekezetek, vallások összességét átfogó kifejezéssel egy kategóriába sorolják. Ez az előfordulásoknak majdnem a felénél érvényes. Egy 2003. augusztus 14-i cikk arról számol be az Izvesztyija cikke alapján, hogy egy

Zsidó Világ nevű orosz társadalmi szervezet a zsidó vallású személyek megsértésével vádolja a moszkvai reklámozókat. A szövegben a vallási közösség kifejezés egybefogja a magát így illető összes közösséget, anélkül, hogy bármilyen módon meg akarná őket egymástól különböztetni.

„A keresetet benyújtók a reklámtörvényre hivatkoznak, amely szerint nem etikus egyebek között az a reklám, amelyik látványvilágával megsérti a humanitás és morál elfogadott normáit, többek között a vallási közösségekkel kapcsolatos sértő szavak, összehasonlítások, képek ábrázolásával.” (MN 2003. 08. 14.)

Egy másik, a Reuters hírügynökségtől átvett hírben még kifejezettebben jelöli a nagy vallások összességét a vallási közösség kifejezés.

„Mélységesen elítélem a mai terroristatámadásokat Isztambulban, ahol Törökország különböző vallási közösségei, muzulmánok, zsidók és keresztény hívők évszázadok óta békében élnek együtt – jelentette ki Bush.” (MN 2003. 10. 18.)

Egy további interjúban egy iskolapszichológus arról beszél, hogy az egyik diák egy vallási közösséggel került kapcsolatba, amiről nem tudott kivel beszélgetni. A nyilatkozó nem akarja megjelölni közelebbről a közösséget, ezért a vallási közösség kifejezést használja, mintegy fedőmegnevezésként.

„Egyik nevelőintézeti serdülő gyermekünk eltalált egy vallási közösséghez, és ezzel kapcsolatos kétségeit, problémáit nem tudta kivel megosztani.” (MN 2003. 12. 13.)

Végül egy olyan példát is lássunk, amely az „*átfogó értelem*” és a „*jogi*” értelemben vett szóhasználat valamelyest közös területére esik. A „*jogi*” vonatkozás meghatározására mindjárt kitérünk.

„A sajtó- és szólásszabadság mint a polgári társadalmak egyik legfontosabb célkitűzése kapcsán az agrártárca vezetője azt mondta: 'manapság megdöbbenéssel tapasztaljuk, hogy egy demokráciában a sajtó- és szólásszabadság ürügyén meg lehet sérteni személyiségi vagy polgári jogokat, meg lehet sérteni családot, vallási közösségek vagy nemzetiségek jogait, tisztességét, de akár egy egész ország becsületébe is bele lehet gázolni.'” (MN 2002. 03. 15.)

Egy makói március 15-i ünnepségen Vonza András földművelésügyi miniszter a vallási közösség kifejezéssel minden vallás bármely közösségére utalt, amikor arról szólt, hogy a szólásszabadságra hivatkozva ezeket a közösségeket nem szabad megsérteni. Itt olyan a szövegekörnyezet, hogy a vallási közösség kifejezést elsősorban átfogó értelemben értelmezi, ugyanakkor a sajtó és szólásszabadságra való utalás egyben alkotmányos, jogi kérdés is.

Itt térünk át a vallási közösség jogi értelemben vett használatára. A Magyar Nemzet vizsgált három évben ez 31-szer fordul elő, ami az összes vonatkozó előfordulás egynegyede, a gyakoriság szempontjából a második leggyakoribb. A jogi természetű értelmezésbe beleértjük a finanszírozási, költségvetési és EU szabályozási értelmezést is. Az alábbi példák azt mutatják, hogy ebben a jogi értelmezésben is a vallási közösség kifejezés elsősorban arra szolgál, hogy mindennemű minősítés vagy egyéb további kategória mellőzésével egyszerűen megnevezze a vallás közösségi formáinak összességét.

Sonkoly Gábornak a Liberation francia lapban megjelent cikkét ismerteti a Magyar Nemzet 2003. január 2-i számában. A vallási törvényről a szerző így ír:

„A 90-es évek elején Magyarország igazi modellje volt a vallási közösségi jogok tiszteletének.” (MN 2003. 01. 02.)

A vallási közösségi jogok szakkifejezés a jogi értelemben vett összes valásra értelmezendő jogokra vonatkozik.

Tasnádi Gábor, a Szciantológia Egyház magyarországi szóvivője egy tiltakozás átadása kapcsán az követelte, hogy a pártokat és a vallási közösségeket egy erkölcsi mércével mérjék.

„Követeljük, hogy a politikai pártokra is ugyanazok az erkölcsi és jogi szabályok vonatkozzanak, amelyek a vallási közösségekre – jelentette ki Tasnádi Gábor a megjelent mintegy 150–200 résztvevő előtt.” (MN 2001. 01. 26.)

Amint a politikai pártok kifejezés minden további kategorizálás nélkül vonatkozik az összes politikai pártra, ugyanúgy a vallási közösség kifejezés ebben az esetben is az összes ilyen természetű entitást magában foglalja. A jogra történő hivatkozás, illetve a jog mint kontextus ezt a kifejezést éppenúgy általános értelemben használja, mint azok a szöveghelyek, melyek kifejezetten általános értelemben akartak e közösségekről szólni.

A Magyar Nemzet egyik 2002. februári cikke a Szentszék és a Moszkvai patriarkátus közötti nézeteltéréssel kapcsolatban idézi a metropolitát, aki II. János Pál nyilatkozatát értelmezte.

„Minden egyháznak, minden vallási közösségnek joga van az önszerveződéshez, a pápának pedig kötelessége volt, hogy normális körülményeket biztosítson a katolikus hívők lelkipásztori ellátáshoz.” (MN 2002. 02. 15.)

Ebben a szövegrészletben is kiválóan megfigyelhető, hogy a katolikus hívők közösségeit a vallási közösség egyik csoportjaként értelmezi, s a vallási közösség az összes ilyen entitás összefoglaló megjelöléseként szerepel. Ennek a szövegelemnek az olvasatán valamelyest, asszociatív a keresztény vallás jut

eszünkbe, hiszen a szöveg által jelzett konfliktus az orosz ortodoxok és a római katolikusok között húzódik, aminek némiképpen áthidalásáról szól a nyilatkozat.

Egy 2003-as katolikus találkozón Blankenstein Miklós olvasta fel Dr. Erdő Péter prímás levelét, amelyben az EU készülő alkotmányáról is szó volt. A tudósítás így fogalmaz:

„Az Európai Unió készülő alkotmányának szövege kapcsán kiemelte: az valószínűleg elismeri majd a vallási közösségek értékhordozó jellegét, az egyházi fenntartású oktatási intézmények jogi helyzetében a csatlakozás után nem várható változás.” (MN 2003. 10. 06.)

Ebből a szövegrészletből is kitűnik, hogy a vallási közösség kifejezés jogi értelemben is átfogja az összes olyan közösséget, amelyet jogi értelemben ez az elnevezés megillet.

Valamelyest a *jogi szóhasználatnak extrém leszűkítő eseteként* kell értelmeznünk az alábbi idézetet, amelyben Semjén Zsolt egyik konferencián elhangzott hozzászólását foglalja össze a lap fórum rovata 2002. március 12-én. Ebben ugyan a jogi értelemben történő használat kétségen kívüli, azonban a szöveggörnyezetből mégis kiderül, hogy csak nagyon kevés vallási közösség tartozhat a leszűkítő kritérium miatt az egyébként általános kifejezés alá.

„Semjén Zsolt felszólalásában utalt arra, hogy az egyházakat érintő eddigi lehetőségek mellett két új pályázati terület is megjelent, illetve megjelenik a Széchenyi-tervben: a vallási közösségek ezentúl orgona-felújításra és a templomok megvilágítására is kérhetnek támogatást.” (MN 2002. 03. 12.)

Nyilvánvaló, hogy a vallási közösségek csak egy része rendelkezik templommal, s még kisebb része orgonával is. Miközben tehát az említett támogatás kedvezményezeti körét megjelölendő Semjén az általános jogi értelemben használta a vallási közösség kifejezést, amely azonban a bejegyzett kisegyházak túlnyomó többségére nem vonatkozhat. Valójában tehát az általa megjelölt entitásoknak csak arra a körére gondolhatott, amelyik rendelkezik templommal és/vagy orgonával – a polgári kormány szóhasználata szerint tehát a történelmi egyházakra.

Egy további, immár csak kis arányú szóhasználat szerint a vallási közösség a *nem-keresztény* vallások közösségeit jelöli, elsősorban az iszlám, ritkábban a zsidó vallásból, néhány alkalommal pedig indiai vallásokat értve alatta. Ezekben általában közös, hogy egyetlen vallásra érvényesek, amelyek hazánkban nem vagy csak kevéssé ismertek, ilyen értelemben távol vannak a hazai tipizálás kényesnek is mondható helyzeteitől. Ilyenkor a vallási közösség kifejezés kap egyfajta egzotikus jelleget is.

„A vahabiták helytartója, Hattab s legszorosabb csecsen szövetségese, Samil Baszajev a lelkeket százszázalékosan uraló vallási közösségek, a dzsamaatok révén egy észak-kaukázusi iszlám köztársaság megteremtéséről álmodoztak.” (MN 2003. 06. 23.)

Ebben az egyetlen mondatban összeszámolhatunk legalább 4–5 olyan kifejezést, amelyek mind olyan földrajzi–politikai közegekről szólnak, melyekhez az olvasónak általában kevés fogódzója lehet.

Végül a vallási közösség kifejezést *keresztény közösségekre* is szokták alkalmazni, szerzetesrendekre, lelkiségi mozgalmakra. Ezek mind olyan esetek, amikor valamely keresztény egyház egy vagy több közösségről van szó, amelyek megnevezése a cikkek más részén megtörténik, s itt újra említésre kerülnek. Például a jeruzsálemi karácsonyi ünneplésről írva a 2002-es karácsonyi szám így fogalmaz:

„A vahabiták helytartója, Hattab s legszorosabb csecsen szövetségese, Samil Baszajev a lelkeket százszázalékosan uraló vallási közösségek 25-én, január 7-én és 19-én emlékezik meg Jézus Krisztus születéséről.” (MN 2003. 06. 23.)

Összefoglalásul azt mondhatjuk, hogy a Magyar Nemzet vizsgált 3 évfolyamában a vallási közösség kifejezés döntő többségében általános, illetve jogi értelemben fordul elő, és ritkábban jelölheti – szintén általános értelemben – néhány vagy egyetlen vallás egy vagy több közösségét is.

❖ Kisegyház

A vizsgált három évfolyamban a kisegyház kifejezés 61 bekezdésben összesen 93 alkalommal fordul elő. Ez az előfordulás közel van a vallási közösség kifejezés előfordulási sűrűségéhez (117). Szemben azonban a vallási közösség kifejezéssel, a kisegyház tartalmaz taglétszámmra vagy egyéb méretre vonatkozó megjelölést. Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy a Magyar Nemzet különböző szövegeiben milyen értelmezést / értelmezéseket tulajdonít ennek a kifejezésnek.

A Magyar Nemzet 2001–2003 között interneten megjelenő archívumában a kisegyház kifejezésre a következő statisztikai adatokat találtuk:

évfolyam	Cikkszám (db)	Az összes cikk szá- zalékos arányban	Előfordu- lás (db)	Összes előfor- dulás %-ban
2001	16	27%	24	25,8
2002	25	40%	45	48,4
2003	20	33%	24	25,8
összesen	61	100%	93	100

Táblázat 40. A kisegyház kifejezés előfordulási gyakorisága.

A cikkek 40%-a a 2002-es kormányváltás évéhez kapcsolódik, a többi része közel egyenlő arányban osztozkodik a 2001-es és 2003-as éven. A 2002-es téma iránti figyelmet az egyházalapítási és -finanszírozási törvények körüli viták jó része teszi ki, ez a magyarázata az ugrásszerű növekedésnek.

Tanulmányunk e részének két fő gondolati egysége lesz. Az elsőben bemutatjuk, hogy a kontextusból kiragadva milyen következtetéseket tudunk levonni a kisegyház szó használatára vonatkozóan, majd a második részben összevetjük és alátámasztjuk a kapott eredményeket a tényleges szövegértelmezésekkel.

I. Az első részben bemutatjuk a keresőszavunk jelzős szerkezetekben, felsorolásokban való előfordulásának sajátosságait, ezzel párhuzamosan felsorolás-szerűen bemutatjuk, hogy mikkel kerülhet egy kalap alá a kisegyház, és/vagy milyen csoportosulásokkal áll szemben. Ezután rátérünk a Magyar Nemzet által ismert, illetve közölt kisegyházakra, a pártokkal való együttes előfordulások statisztikai jellemzőire és végül a kisegyház vonatkozásában említett jellemző témák számszerű igazolására.

1. A *kisegyház* szó jelzős szerkezetbeli használata a 93 találatban. Kevesebb mint felénél, 41 esetben nem találtunk semmiféle állásfoglalást tükröző jelzőt a szó előtt, azonban ez nem jelenti azt, hogy a további kontextusvizsgálatból nem nyerhetünk az ezekre a cikkekre vonatkozó szemlélet-meghatározó szavakat. A továbbiakban elkülönítettük a semleges, pozitív és negatív orientálódásra utaló jelzőket.
 - 1.1. Negatív irányultságú szerkezetek: (A zárójelben megadott számok az előfordulás számát jelentik, amennyiben egyszer fordult elő, nem jelezzük.)
 - ◆ *A rendbontók:* „Az egyházalapítási törvény módosítását ellenző kisegyházak” (4), „tiltakozó kisegyházak”, „a törvény felhatalmazása nélkül bevont kisegyházak” (4).
 - ◆ *A mellékesen megemlítettek, amennyiben felsorolás nélkül szerepelnek:* „több úgynevezett kisegyház”, több(i) kisegyház (7), „néhány kisegyház”, „több hazai kisegyház”, „kilenc kisegyház”, „több mint tíz kisegyház

képviselője”. Két tényező miatt tartottuk szükségesnek a negatív töltetű jelzőkhöz sorolni ezeket: 1. többségüknek van „bizonyos” jelentéstartalma negatív szövegkörnyezetben, mint például azok a vallási közösségek, akik nem kapnak állami támogatást, 2. ha pártokról szólna a cikk, nem sajnálnák őket név szerint is felsorolni, ha csak ennyiről lenne szó.

◆ *Lekicsinyülő jelző vagy tagmondatnyi szerkezet ironikus felbaggal:* „önmagukat mellőzöttnek érző kisegyházak szimbolikus elégtétele”, „ügynevezett történelmi kisegyházak” (2), „egyes kisegyházak” (2), „ügynevezett kisegyház”, „bizonyos kisegyházak”.

◆ *A legdiszkriminatívabb orientálódást kifejező jelzői mondatban kifejtett szerkezetek:* „azoknak a kisegyházaknak is árt, amelyek tényleg hitéletet folytatnak.” – a többiek mit tesznek, ha már a törvény szerint bejegyezték őket egyháznak?; „érzékletlenségre vall olyan kisegyházaknak bérbe adni az épületet, amely enyhén szólva is ellenséges érzülettel viseltetik a katolikus egyház iránt.” – tehát: adni a nem katolikusoknak érzékletlenség; „azon kisegyházakról, szektákról és vallástalan közösségekről, amelyek kihasználták a reményvesztettséget, és vonzó ígéreteikkel nagy népszerűsége tettek szert.” – az emberi szerencsétlenséget kihasználók; további zsúfolt jelentéstartalmú jelzős szerkezetek: „szubkulturális jelenségként tenyésző kisegyházak” – a tenyésztésről az állatok asszociálódnak; „amerikai típusú kisegyházak propagandakiadványaira emlékeztetnek (az MSZP-s választási szórólapok); „melegeket elítélő kisegyházak”.

1.2. Semleges, érzelmi befolyásolást kiváltani nem szándékozó jelzők és szerkezetek:

◆ *Név szerinti említés:* „Hat kisegyház képviselője” és később név szerinti említése: „Magyarországi Baptista Egyház, Magyarországi Unitárius Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Budai Szerb Ortodox Egyházmege, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus Magyarországi Ortodox Exarchátusa, Magyarországi Román Ortodox Egyház Püspöksége; „tizenegy iskolafenntartó kisegyház” – felsorolva, amire a későbbiekben még visszatérünk; „újpünkösdista kisegyház” (Ugyanide tartozónak tekintjük, amikor a kisegyház szót nem, csak a vallási közösség saját megnevezését használja, mert a korábbiakban már kiderült, hogy a lap kisegyháznak tekinti őket.)

◆ *Szűkítő értelmű megjelölés, a vallási közösség bizonyos csoportjára igaz, és egyben nem is diszkriminál:* „oktatási intézményeket is fenntartó kisegyházak”, „iskolafenntartó kisegyházak” (2), történelmi kisegyházak (5), „hazai kisegyházak”, „csak keresztény kisegyházak”.

- 1.3. Az egyetlen pozitív jelző a „karizmatikus kisegyház”, azonban, ha hozzáolvassuk az előzményeket, talán elgondolkodtató a valódi jelentése: „Ma a Hit Gyülekezete mellett számos karizmatikus kisegyház létezik.” (MN 2003. 06. 07.)

Összegzésként a kisegyház szó jelzőit, „jellemző tulajdonságait” kiemelve a szövegekből azt tapasztaltuk, hogy többnyire negatív, lekicsinylő, ellenséges érzületű képet nyer az olvasó a vallási közösségekre való utalás ezen szóhasználatával.

2. Az elemzés során az is szembeötlő volt, hogy ha a kisegyház felsorolásban szerepelt, (és nem a kisegyházak felsorolását érintette) milyen más „szereplők” mellett említették, mivel hozták kapcsolatba vagy állították párhuzamba. Csak a kapcsolatos viszonyban lévőket, együttműködéseket keresve összesen 21 cikkben, a cikkek 22%-ában találtunk ilyeneket. Nézzük, ezek melyik jelentésmezőjét erősítik a kisegyház szónak!

- ◆ *Pártokkal való együttes szerepeltetése:* az MSZP-vel külön, az MSZP-vel és SZDSZ-szel együtt, MKDSZ és a kisegyházak és egy helyen az MDF-fel: „A kialakult politikai helyzetért egyebek mellett az MDF-et, a történelmi és a melegeket elítélő kisegyházakat is kárhoztatják.” (MN 2001. 07. 14.)
- ◆ *Vallási közösség egyéb megnevezéseivel:* kisegyházak a szektákkal (szektaszerrű képződményekkel!) együtt (4); kisegyház és vallástalan közösség; kisegyház és vallási közösség (3) „Mostanában előtérbe kerül a kisegyházak, a másfajta vallási közösségek szerephez juttatása, a sokféle szólam, jelszó, amelyek hangzatosnak, modernnek tűnhetnek.” (MN 2002. 12. 24.); történelmi egyház és kisegyház (2): „A római katolikusok e kérdésben mindmáig hajthatatlanul ragaszkodnak a Biblia etikai normáihoz, míg a protestánsok tábora megoszlik. Magyarországon egyelőre valamennyi történelmi egyház és úgynevezett kisegyház elutasítja a homoszexualitás gyakorlását és annak egyházi integrációját.” (MN 2003. 09. 01.); kisegyházak és egyházi jellegű közösségek, „Műsoraink ugyanúgy szólnak a keresztény egyházakról, mint a zsidó hitközségekről, a kisegyházakról vagy a világvallásokról.” (MN 2002. 11. 18.); kisegyházak és az evangélikus egyház, „nagy-és kisegyházak” (2)
- ◆ *Civil szervezetekkel:* „A Magyar Televízió nagykuratóriumában többek közt a Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek, a kisegyházak, a szakszervezetek, a munkaadó és munkavállalói szervezetek, az

újságírók és az állatvédők is képviseltetik magukat.” (MN 2003. 05. 20.),
Kisegyházak és civil szervezetek (2)

- ◆ *Nem besorolható:* „A nyolcas pont azt taglalja, hogy melyek a kötelező feltételei az igazolvány kiadásának. Ezek: megfelelően beterjesztett kérelem (diszkrimináció a hanyagok ellen!); a kérelmező szabadon tett, identitására vonatkozó nyilatkozata (Magyar vagyok, nem turista! feliratú póló nem elfogadható); a magyar nyelv ismerete vagy valamilyen magyar szervezetbeli egyházi tagsága (szocialista internacionálé kitűző, kisegyházi tagság vagy az „az a szép” kezdetű népdal ismerete is elegendő).” (MN 2002. 07. 06.) – kisegyházi tagság erőteljes gunyoros használatát azt sejteti, hogy a kisegyházi tagság nem egyházi tagság.

3. A 93 említésnél 57 esetben találtunk a kisegyházzal szembenálló közösségeket, csoportokat. Ilyenek: a történelmi egyházak, nagyegyházak, ezen belül elkülönítve és kiemelve csak a (római) katolikus egyház, a katolikus és a református egyház, a történelmi kisegyházak, a valódi egyház. Alább olyan részleteket választottunk, ahol a kisegyház szóhoz közel találjuk a szembenálló felet, vagy a mondatból kikövetkeztethető, mert kizáró értelmű:

- ◆ „A vádaskodásból természetesen kijutott a *történelmi egyházaknak* is, amelyek a készülő törvénymódosítás haszonélvezőiként állami támogatással fojtogathatják a jövőben a kisegyházakat.” (MN 2001. 04. 19.) – erőszakos cselekedet említése a „két egyháztípus” között.
- ◆ „Két olyan történelmi egyház jár rosszul a kormány által javasolt megoldással, mely a lakosság 95 százalékát képviseli: *a katolikus és a református*. Egyértelműen a kisegyházak szempontjai érvényesülhetnek.” (MN 2002. 12. 17.) – a szembeállítás oka a cikk többség iránti elfogódottságából magyarázható: a többség rosszul jár a kisegyházak miatt – szándékos feszültségkeltés.
- ◆ „Ami az egyháztámogatási rendszert illeti: *a római katolikus és a református egyházat* meghökkeníti a kormány szándéka. Csak remélni tudom: a jelenlegi kormányzó erők is eljutnak arra a bölcsességre, hogy az *egyházakat* nem szabad kiszorítani. Az utóbbi időben sokan beszéltek arról, hogy a mostani kormány revánsot akar venni a *történelmi egyházak* korábbi politikai megnyilvánulásai miatt. Azt remélem, hogy nem arról van szó, hanem inkább a korábban önmagukat mellőzöttnek érző kisegyházak szimbolikus elégtételéről.” (MN 2003. 01. 02.) – revans a történelmi egyházakon a kisegyházak javára. (Revans: elégtétel, visszavágás, bosszúállás (Bakos F.: Idegén szavak és kifejezések kéziszótára))

- ◆ „A 2001-es népszámlálás adatai szerint itt több mint 35 ezren vallották magukat *római katolikusnak*, míg a kisegyházakhoz összesen 419-en tartoznak.” (MN 2003. 08. 27.) – a szembeállítást az előzmények ismertetésével igazoljuk: „Révész Tamás egri elnök elmondta: a Rossztemplo a Művészetek Háza részeként galériaként működik, méltó funkciót kapott. Egy szektának nem szabad együttélnie egy városi intézménnyel, nem szabad teret nyernie a városban, ahol a polgárok többsége nem nézi jó szemmel a Hit Gyülekezete működését.”
- ◆ „Nyilvánvalóan úgy gondolják, hogy a *katolikus egyház* csak egy a sok közül. – Mostanában előtérbe kerül a *kisegyházak*, a másfajta vallási közösségek szerepéhez juttatása, a sokféle szólam, jelszó, amelyek hangzatosnak, modernnek tűnhetnek.”
- ◆ „A kormány által kierőszakolt szisztéma nemcsak a *valódi egyházaknak* árt, hanem szélesre nyitja a kaput azelőtt, hogy az egyháznak álcázott üzleti társaságok mindannyiunk adóforintjait szabadon meg tudják csapolni. Ez az anarchikus állapot *azoknak a kisegyházaknak* is árt, amelyek tényleg hitéletet folytatnak.” (MN 2003. 01. 14.) – Szembeállításunk indoklása: kisegyházak differenciálása, egy név alatti ellentétezés.
- ◆ „Lapunk értesülései szerint a kultusztárca az *úgynevezett történelmi kisegyházaknak* is jelezte: hasonló támogatási formára számíthatnak, ha jelzik ezt az igényüket.” (MN 2001. 12. 09.) – a szembenállás a támogatásban való részesülésből következik, a nem történelmi kisegyházak kirekesztésére.
- ◆ „Újságírói kérdésre válaszolva elhangzott, hogy a megbeszélésre *csak keresztény kisegyházak* képviselői kaptak meghívót.” (MN 2001. 02. 21.) – előzmény: „Támogatják a kisegyházak a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény módosítását – közölte tegnap Szájer József, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője, miután több mint tíz kisegyház képviselőjével találkozott.” – a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény nem csak keresztény egyházakra fog vonatkozni.

A következőkben összegyűjtöttük, hogy a Magyar Nemzet milyen kisegyházakat ismer, illetve sorol fel a hivatalosan bejegyzett 136 hazai egyház közül, vagy tartja fontosnak és olyan számottevőnek, hogy érdemes írnia róluk a társadalom ismereteinek bővítése céljából (is). Csak azt a 64 bekezdésnyi helyet vizsgáltuk, amit a kisegyház keresőszóra talált az internetes archívum. Az összes találat 24 kisegyház említése. Itt nem tartjuk szükségesnek további részletezését a kisegyházak Magyar Nemzet általi értékelésének, ezért csak a felsorolásra szorítkozunk említési és gyakorisági sorrend nélkül. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a legtöbbit emlegetett, néven nevezett egyház a Hit

Gyülekezete 19-szer és a Mazsihisz 11-szer fordul elő együtt 9 szövegben, mindkettő esetében a kisegyház szóval együtt.

A lista: Bibliai Szeretet Szövetség, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Budapesti Autonóm Gyülekezet, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Hetednap Adventista Egyház, Hit Gyülekezete, Jehova Tanúi, Jézusban Hívó Nazaréus Egyház, Keresztény Advent Közösség, Keresztény Család Gyülekezete, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus Magyarországi Ortodox Exarchátusa, Krisnitudatú hívek Közössége, Magyar Ortodox Egyházmegye, Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség, Magyarországi Baptista Egyház, Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség, Magyarországi Metodista Egyház, Magyarországi Román Ortodox Egyház Püspöksége, Magyarországi Unitárius Egyház, Magyarországi Zsidó Hitközösségek Szövetsége (Mazsihisz), Mormonok (Utolsó Napok Szentjei), Szcientológiai Egyház, Tan Kapuja Buddhista Egyház, Üdvhadserg Magyarországi Egyháza

A következőkben bemutatjuk, hogy azokban a cikkekben, ahol a kisegyház szó szerepel, mely politikai pártok bukkannak fel egyidejűleg és hányszor.

Pártok	Cikk	A párt említésének gyakorisága	A pártok összes előfordulásának százalékos megoszlása
MSZP	28	70	35,71
SZDSZ	23	48	24,48
FIDESZ	15	38	19,38
MKDSZ	5	17	8,67
MDF	5	14	7,14
KDNP	1	7	3,57
MIÉP	1	2	1,02
Összesen:		196	100

Táblázat 41. Pártok előfordulási gyakorisága a kisegyházi cikkekben.

Megjegyezzük, hogy az FKGK-re vagy Független Kisgazda Pártra egy keresési eredményt sem kaptunk, ami a mottójukhoz képest furcsállandó: „Isten, haza, család”. Bele kellett vennünk viszont az MKDSZ-t, ami viszonylag alacsony számmal, mégis az MDF-et megelőzve szerepel, ha a gyakoriságot nézzük, azonban egyvonalban van vele, ha az előforduló szöveghelyek adatait hasonlítjuk össze. A kiinduló hipotézisünk beigazolódott, miszerint az MSZP és SZDSZ együttesen több mint felét, 60%-át teszik ki az összes előfordulásnak, ami a kisegyházakkal való együttes mozgást, együttműködést feltételezi csupán csak a számokból adódóan is. A Fidesz az adatok egyötödét adja, ami visszafogottságot mutat, viszonyulását a későbbiekben mutatjuk be. A többi párt

pedig csak érintőlegesen foglalkozik a témával, vagy hozható kapcsolatba a Magyar Nemzet szerint.

	2001	2002	2003	összesen
MSZP	17 – 27,41%	30 – 33,7%	23 – 51,11%	70
SZDSZ	12 – 19,35%	22 – 24,71%	14 – 31,11%	48
FIDESZ	13 – 20,96%	19 – 21,34%	6 – 13,33%	38
MKDSZ	14 – 22,58%	3 – 3,37%	0 – 0,00%	17
MDF	4 – 6,45%	8 – 8,98%	2 – 4,44%	14
KDNP	0 – 0,00%	7 – 7,86%	0 – 0,00%	7
MIÉP	2 – 3,22%	0 – 0,00%	0 – 0,00%	2
összesen	62 – 100%	89 – 100%	45 – 100%	196

Táblázat 42. Pártok előfordulási gyakorisága évenkénti bontásban.

A kisegyházak pártokkal együtt való szereplése éves megoszlásban már jóval differenciáltabb képet mutat. Az Orbán-kormány idején 2001-ben az SZDSZ és Fidesz aktivitása közel egyformának mondható, míg mindkettőjük előtt egy jó orrhosszal, 7–8%-kal elhúz az MSZP. 2002-ben már látható, hogy az SZDSZ beleerősít, 3,5%-kal megelőzve a Fideszt, majd 2003-ra, a Medgyessy-kormány idejére 12%-ot javít, vele párhuzamosan viszont a FIDESZ elfordulni látszik a témától. Az MSZP végig megőrzi vezető szerepét, olyannyira, hogy 2003-ra felvállalja a témával való érintettségének több mint 50%-át. Az MKDSZ aktív szereplése a nevéből adódóan is érthető 2001-ben, és a politikából való kiszorulását sem kell magyaráznunk a 2002-es és 2003-as esztendőben.

A kvalitatív elemzés során az volt a benyomásunk, hogy a témák többsége az egyházalapítási törvényről, vallásszabadságról, a finanszírozásról és az egyháztámogatásról szól. Megpróbáltuk ezt számokkal is bizonyítani. A 61 cikkből, ami a kisegyházakat megemlíti, a legmagasabb eredményt a támogatás szóra kaptuk. 30 cikkben foglalkoznak a témával, 82-szer említve magát a támogatás szót. A konkrétabb, pénzügyi segítséget: a finanszírozást 9 cikkben találtuk együtt az alapszónkkal, 27-szer említve. A vallásszabadság és a kisegyház között 10 átfedő bekezdést találtunk, 12-szeri előfordulásával a vallásszabadság szónak. Az egyházalapítási törvénnyel azonban csak 4 szövegben találkoztunk, összesen négyszeri megjelenéssel. A benyomásunkat igazolva láttuk, amennyiben: támogatás+vallásszabadság: 30+10=40, ez a cikkek 65%-át teszi ki. Egy jóval átfogóbb fogalom, ami kapcsolódik a vallásszabadsághoz, az egyházalapításhoz, törvényalkotáshoz: a jog. A statisztikai eredmények azt bizonyítják, hogy a 61 cikkben 38-szor foglalkoztak a kisegyházakat is érintő jogi kérdések-

kel. Érdekes volt azonban, hogy karitatívással csak 2 cikkben említették együtt a két szót: karitatív és kisegyház.

Az fentiekben arra kerestünk választ, hogy mivel együtt szerepelnek a kisegyházak, akár jelzős kapcsolataikban, akár felsorolásban, vagy mely pártok szimpatizálnak velük, és milyen eseményekkel együtt említik kisegyházként a vallási közösségeket.

Tanulmányunk további részében azt az eddigiemből is kikövetkeztett és kikövetkeztethető konzisztens képet támasztjuk alá szövegcentrikusan, ami egyértelműsíti az együttállások és szembenállások jelentésmezőre vonatkozó behatárolását és annak sajátosságait.

A cikkek döntő többsége egy egyszerű kétpólusú modellben helyezi el a kisegyházakat. A modell egyik pólusán a Fidesz-kormány, annak intézkedései, miniszterei állnak, másik oldalán az SZDSZ, az MSZP, ennek kormánykoalíciója, egyházügyi államtitkára. A kisegyházak az esetek döntő többségében ez utóbbi oldalon helyezkednek el.

„Október végén ugyanis Orbókné Szent-Iványi Ilona unitárius lelkész – Szent-Iványi István szabad demokrata képviselő testvére – és Danka Krisztina, a Krisna-tudatú hívek közösségének szóvivője több hazai kisegyház nevében tiltakozott az ellen, hogy a koalíció még mindig nem akarja módosítani az előző, polgári kormány hivatali idején hozott, ám csak január elsején életbe lépő egyházfinanszírozási törvényt.”
(MN 2002. 12. 07.)

A fenti idézet a Magyar Nemzet egyik 2002-es karácsony előtti számából van. Jól példázza a kétpólusú politikai modellt, amely a kisegyház fogalommal jelzett vallási entitás közege a Magyar Nemzet szerint. Szent-Iványi Ilonáról megjegyzi a szerző, hogy a szabad demokrata képviselő testvére, unitárius lelkész. Vele együtt szerepel Danka Krisztina a Krisna-tudatú hívek részéről. Ők ketten még további kisegyházakat is képviselnek, amikor az MSZP–SZDSZ-kormányt kérik, hogy a számukra kedvezőtlen egyházfinanszírozási modellen változtasson. A másik oldalon a polgári kormány áll.

Ugyanez a modell érvényesült egy évvel korábban a lelkiismereti és vallás-szabadságról szóló törvény módosításával kapcsolatos vitában is. A polgári kormány szigorítani kívánta a törvényt, ami ellen a kisegyházak és az ellenzék kart karba öltve tiltakozott.

„Az egyházalapítási törvény módosítását ellenző kisegyházak üdvözlik, hogy nem valósult meg a tervezet.” (MN 2001. 04. 20.)

„Ezeket a pontokat az MSZP és az SZDSZ, valamint több kisegyház is ellenezte.” (MN 2001. 03. 20.)

„Köszönetüket fejezték ki a tervezetet ellenző kisegyházak Kósáné Kovács Magda szocialista politikusnak, aki 'elvi síkon közelítette meg a kérdést, és nem adott helyet politikai törekvéseknek.'” (MN 2001. 04. 20.)

Ezek az idézetek még inkább alátámasztják azt a politikai modellt, amelyben a Magyar Nemzet ezt a vallási jelentésmezőt tárgyalja.

Az egyértelmű és a cikkek döntő többségében következetesen rajzolt képet némiképpen színezi a kisegyházak speciális jelzővel való ellátása, amely révén közöttük is egyfajta kettősség, politikai törésvonal jelenik meg. Így alkalmazzák a történelmi kisegyház kifejezést vagy másutt a keresztény kisegyházat. Amint mindjárt látni fogjuk, a történelmi jelzővel ellátott kisegyház kifejezésnek a jelentésmezője egyetlen szempontból tér el a jelző nélküli kisegyház jelentésétől, ez pedig a politikai szövetségkötés. A vonatkozó cikkeket időrendbe állítva láthatjuk a politikai stratégiának alárendelt szóhasználat egyértelműségét.

„Támogatják a kisegyházak a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény módosítását – közölte tegnap Szájer József, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője, miután több mint tíz kisegyház képviselőjével találkozott. Hozzátette: a felekezetek egyetértének az előterjesztés szerinti egyház-definícióval is. Szájer emlékeztetett arra: a törvénymódosítás alapvető célja, hogy ne lehessen visszaélni az egyházi státusszal és az ebből fakadó előnyökkel. Hangsúlyozta, hogy éppen ezek az esetek rontják a kisebb felekezetek társadalmi megítélését. A politikus szerint a találkozóan egyértelművé vált: a kisegyházak nem osztják az ellenzék azon aggodalmait, miszerint a módosítás hátrányos helyzetbe hozná őket a történelmi egyházakkal szemben. Szájer ezért bízik abban, hogy a kétharmados többséget igénylő jogszabály-módosítás így az ellenzék támogatásával valósulhat meg. Újságírói kérdésre válaszolva elhangzott, hogy a megbeszélésre csak keresztény kisegyházak képviselői kaptak meghívót.” (MN 2001. 02. 21.)

Itt a kisegyházakkal történő egyeztetésről van szó, amely a kisegyházak egy részét érintette. A dőlten szedett megnevezések politikai vonatkozású szinonimákként értelmezhetők. Itt indul a stratégia, amelyben a polgári kormány a kisegyházak egy részével is megállapodást akar kötni. Ezeket történelminek nevezi, mert valóban mindegyikük fel tudja mutatni a magyarországi több mint 100 éves jelenlétet. Ugyanakkor létszámukat tekintve elmaradnak más hazai kisegyházaktól.

„A Magyar Katolikus Egyház 980 millió, a református egyház 273 millió, az evangélikus egyház 46 millió, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) 35 millió, a történelmi kisegyházak pedig 15 millió forint állami hozzájárulásban részesülnek.” (MN 2001. 12. 17.)

„Januártól a négy történelmi egyház vidéki, kistelepüléseken dolgozó lelkészei havi harmincezer forintos, állami jövedelemkiegészítő támogatásban részesülnek. ... Lapunk értesülései szerint a kultusztárca az úgynevezett történelmi kisegyházaknak is jelezte: hasonló támogatási formára számíthatnak, ha jelzik ezt az igényüket.” (MN 2001. 12. 19.)

Az idézett cikkből látható, hogy a történelmi kisegyházak kifejezésnek nemcsak politikai, hanem költségvetési jelentősége is volt.

„Körlevelet, illetve felhívást készül közzé tenni az áprilisi országgyűlési választásokra több, úgynevezett történelmi kisegyház, így a magyarországi unitárius, metodista és baptista egyház is. ... A dokumentumban a tervek szerint leszögezik majd, hogy egyházuk nem politizál, s utalnak arra: az unitárius lelkészek nem lehetnek politikai párt tagjai. Híveiket arra ösztönzik a körlevélben, hogy menjenek el szavazni, és lelkiismeretük szerint adják le voksukat. Egyszersmind arra buzdítanak: azokra a jelöltekre szavazzanak, akik a nemzeti értékeket támogatják.” (MN 2002. 01. 09.)

A kapott támogatásért természetesen megilleti a kormányzópártot az, hogy ezek a kisegyházak is kiadják a maguk választási körlevelét a történelmi nagyegyházakhoz hasonlóan.

„[Orbókné Szent-Iványi Ilona] Egyházi karrierje az MSZP–SZDSZ koalíciója alatt csúcspontot ért el, amikor püspökhelyettesé választották. A történelmi kisegyház tagjai közül többen is úgy vélekednek, hogy Szent-Iványi sosem volt törvényesen az unitárius egyház lelkésze.” (MN 2002. 05. 13.)

Az unitárius egyházon belüli politikai törésvonal kerül nyilvánosságra a fenti cikk révén, amely arról tudósít, hogy az egyház egyik püspökhelyettese, Szent-Iványi Ilona voltaképpen nem legálisan tölti be ezt a funkciót, hanem az (éppen a választásokon győztes) MSZP–SZDSZ koalíció ágenseként. A törésvonal nyilvánvaló, hiszen az inkriminált lelkész Szent-Iványi István SZDSZ-es képviselőnek a testvére.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a történelmi kisegyházak kifejezés az egész anyagban ötször fordul elő. Ebből kettő költségvetési támogatásról, kettő választási körlevél kiadásáról szól, egy pedig az egyik történelmi kisegyház ellenzéki oldalt támogató vezetőjének a lejáratajáról. Az öt cikket egymás után olvasva világossá válik a Fidesz politikai stratégiája: a kisegyházak egy részétől is politikai támogatást kérni, cserébe ezek finanszírozását közelebb vinni a nagylétszámú szövetséges egyházak modelljéhez. A keresztény kisegyház megjelölés a Fidesz-kormány melletti kisegyházakat jelölte, akik ellene vannak ennek a kormánynak és intézkedéseinek, azok – a formális logika szerint –

nem keresztények. A kisegyházak szempontjából természetesen ez a kísérlet eleve kudarcra volt ítélve, hiszen a keresztény jelző olyan kisegyházakra is érvényes, amelyek a Fidesz vezetete koalícióval élesen szembenálltak, pl. a Hit Gyülekezete.

A fenti idézetek egy kivételével mind a polgári kormány alatt jelentek meg. A Medgyessy-kormány idejére olyan cikkek esnek, amelyek a kisegyházak vonatkozásában beállott radikális fordulatról tanúskodnak.

„Kilenc kisegyház vezetője és több közéleti személyiség tegnap nyílt levélben fordult Medgyessy Péter miniszterelnökhöz, hogy az egyházak között a népszámlálási adatok alapján szétosztandó állami támogatásról szóló, 2003. január 1-jén életbe lépő törvény helyett az eredeti jogszabály maradjon életben.” (MN 2002. 10. 30.)

„Ez azért is kézenfekvő megoldás, mert másképpen aligha lehetne megoldani, hogy a kisebbik kormányzó párt által preferált, szubkulturális jelenségeként tenyésző kisegyház megfelelő pozíciókhoz jusson a közszolgálati média ellenőrzése területén.” (MN 2002. 07. 27.)

„Hiller szólt arról is, hogy az 50 százalékos pedagógus-béremelést minden iskolafenntartó számára lehetővé teszi a kormányzat, így abból a kisegyházak iskoláiban oktató tanárok, tanítók sem maradnak ki.” (MN 2002. 07. 05.)

Míg eddig a kormány, a Fidesz a kisegyházakhoz viszonyítva az ellenkező oldalon álltak, addig most az új kormány és ennek MSZP-s miniszterei egy oldalon foglalnak velük helyet.

❖ Szekta

A vallási közösség és a kisegyház fogalom elemzése után a leggyakrabban előforduló szekta fogalmát elemezzük. Kiinduló hipotézisünk szerint az egyházon kívüli vallási entitásokat megjelölő három kifejezés közül a vallási közösség általános, átfogó értelemben, a kisegyház a jobb és bal közötti politikai törésvonalnak kiszolgáltatót értelemben, a szekta pedig egyértelműen negatív értelemben fordul elő.

A Magyar Nemzet vizsgált három évfolyamában a szekta kifejezés összesen 447 alkalommal fordul elő. Az évenkénti előfordulások nominális értéke halványan már utal arra, hogy a 2002-es választási évben ez a fogalom nagyobb szerepet játszott, mint az azt megelőzőben, illetve követően. (2001 – 133db cikk; 2002 – 177db; 2003 – 137db) A cikkeket tekintve a három évfolyamban

összesen 266 tartalmazza egyszer vagy többször a szekta kifejezést, amelyekből 164 (61,6%) külföldi illetékességű szektákról szól, 102 (38,3%) közvetlenül magyar vonatkozású.

Bár az általános bevezetőben már említettük a szekta szóra vonatkozó ismereteket, mégis szükséges ismét említést tenni az értelmező szótár szerinti (és a valós nyelvhasználatban is létező) alapvető két jelentéséről.

„szekta fn 1. VallVMely egyháztól, felekezettől elszakadt (kisebb) közösség. ... 2. Pol.is pejor Nagyobb közösségben, pártban azonos nézetek, érdekek stb. alapján elkülönült (szűk) csoport....” (Magyar értelmező kéziszótár) Itt most nem térünk ki az első jelentés részletezésére, azonban a cikkek elemzésénél és csoportosításánál figyelembe kellett vennünk a 2. jelentést, ami jelen tanulmányunkban kevésbé foglalkoztat bennünket, mert nem vallási értelmezésben használatos. Így a 266 cikk közül 13-at kivontunk a részletesebb elemzésünk alól, amit az internetes archívum a keresőszőnokra kidobott nekünk. A 13 cikk érdekessége az, hogy a szó 2. jelentését csak magyar vonatkozásban használja a Magyar Nemzet. (Vagyis külföldi cikkben mindig csak a vallási közösség jelentésben használja, míg magyar vonatkozásban szívesen nyúl a pejoratív, gyakran a melléknévi (jelzős) formához. Nézzünk néhány kihagyott példát a szemléltetés kedvéért!

„A KDNP az 1998-as szégyenteljes vereség után önmagát túlélte parlamenten kívüli szektaként 1998–2002-ig sajnos arra még jó volt, hogy megossa a nemzeti oldal szavazóbázisát, s a 2002-es új kékcédulás vereség egyik okozójává váljon.” (MN 2003. 01. 21.)

„Tény, a szocialista ipar fellegvárának számító Fehérváron alternatív figurák jelentek meg a fesztivál idején, elvarázsolatlan hallgatták a muzsikát. A hazai muzsikusoknak fontos volt a fehérvári fesztiválon a megjelenés, a közönség pedig külföldi zenészeket láthatott élőben, ... A szép város pedig jó reklámot jelentett kifelé, a szektás pártbizottsági vezetés mellett mindig akadtak szabad szellemiségű és kiváló vezetők, a polgári tradíciókkal bíró katolikus város levegője pedig egy kicsit mindig frissebb volt, mint más tájékokon.” (MN 2003. 05. 04.)

„a Fidesz egy szekta, Orbán pedig a szektavezér...” (MN 2003. 06. 25.)

A továbbiakban az előző fejezethez képest fordított bemutatását használjuk a szekta értelmezésének, tehát az első részben világitjuk meg a szekta külföldi és magyar cikkekben található vonatkozásait a kontextusok elemzése alapján, majd ezeket az állításainkat számokkal, összefüggéseikkel, részletes felsorolásokkal támasztjuk alá. Az elemzés sorrendjét azért fordítottuk meg, mert úgy gondoljuk, hogy az olvasóhoz közelebb állnak a szekta fogalomról alkotott

globális gondolatok, értelmezések, amelyek bemutatása után már könnyen továbbépíthetjük a részletes ismereteket is.

I. Az első részben a külföldi, majd a magyar cikkek szövegkörnyezetét, a szekta szó megnevezésen kívüli (főnév!) jelentésbeli töltetét (jelzőként való használatát) mutatjuk be. (Úgy tűnik, a szó főnévi jelentése talán elindult a melléknevesülés felé.)

1. A 89 külföldi tudósítás, hír közlül kiemelkedik a 26 cikkben tárgyalt Aum Sinrikjo (Legfelsőbb Igazság) nevű japán vallási közösség, amely a szörnyű tokiói metrómérénylet révén tett szert világhírré, a 25 cikkben szereplő Falun Kung kínai közösség, amely a lépfenefertőzést okozó levelek küldésével tartotta sakkban a világot, a 20 cikkben szereplő raelianus szekta, amely a sikeres emberi klónozás bejelentésével lépett a világ nyilvánossága elé. A többi, részben név szerint is megemlített szekta csak néhány cikkben fordul elő egyszerűen.¹⁷ A külföldi illetékességű szektákkal foglalkozó cikkek általában nem utalnak a magyar társadalomra, a magyar vallási mezőre. Mindazonáltal már a legtöbbször tárgyalt szekták cselekedetei alapján állíthatjuk, hogy a szekta fogalom e külföldi vonatkozású cikkekben a lehető legszörnyűbb emberellenes tettekre képes vallási csoportokat jelöli. Ugyanezt az értelmezést támasztja alá a Pándy áltiszteletes gyilkosság-sorozatáról beszámoló 5 cikk is, melyeket ugyan a belga állampolgárságú Pándy követett el, ám tekintettel az ő és a cikkekben szerepeltetett rokonainak magyar származására, a vonatkozó szövegeket nem a külföldi cikkek közé kódoltuk.

2. A szekta fogalom magyar vonatkozású, vallási értelemben használt jelentéseit elemzésünkben 89 cikk alapján határozhatjuk meg.

Kettőben olvashatunk konkrét büntényről. Az egyik esetben M. Balázs brutális gyilkosságával kapcsolatban jegyzi meg a hír szerzője, hogy egy szekta tagja. A másik büntény lopás, a piliscsabai kálvária domborművei tűntek el, s a nyilatkozó plébános megjegyezte, hogy a környéken „az utóbbi időben” egy szekta is feltűnt.

A legtöbb magyar vonatkozású szekta-cikk azonban nem konkrét szektáknak nevezett vallási csoportok pontosan megnevezhető ténykedésével foglalkozik, hanem általánosságban beszél a szektákról. A vallásszociológiai és -lélektani irodalomból jól ismert jellemzőket találjuk ezekben az írásokban.¹⁸

¹⁷ Ilyenek többek között a vahabita, a keresztény kötődésű Mentuhui, a davidista vagy a tömeges öngyilkosságot elkövető Nap Temploma szekták.

¹⁸ Az egyház / szekta megkülönböztetés kontúrosan jelenik meg az egyik 2001. március 16-án közölt olvasói levében:

„Lehet vallást alapítani (amíg annak tanai nem ütköznek az ország törvényeivel), lehet bárki ezen felekezetek, szekták tagja minden hátrányos következmény nélkül, de az csak természetes, hogy a tagnap alakult, esetleg néhány tagú úgynevezett egyház nem

A legfontosabb közös jellemző, hogy a szekta veszélyt jelent a társadalomra, annak értékrendjére.

„Az elhíresült botrányok hátterében, amikor a fiatalok egy-egy szekta nyomására elhagyták családjukat, igen gyakran álltak ilyen [karizmatikus] csoportok.” (MN 2003. 06. 07.)

„2002. május, Mámorfesztivál Budapesten. Főbb témák: erotika (prostitúció, nemi erőszak, transzszexualitás, Internet-szex, pornófilmforgatás), ezotéria (varázslás-alkímia, szekták), drog (rászokás-leszokás, drog-és popbiznisz), transzcendencia (vallás és extázis, Biblia és az apokrif iratok), alkohol (alkoholizmus, a nagy pálinkaháború).” (MN 2002. 06. 12.)

A szekta veszélyességéhez nem fér kétség, szétszedik a családokat, olyan irányultságúak és olyan tevékenységeket végeznek, amelyek károsak – amint a mámorfesztiválról szóló szövegrészlet tanúsítja. A szektákba pszichésen labilis emberek kerülnek, akiknek helyzetével ezek a közösségek visszaélnék. Egy beszélgetésben Süle Ferenc pszichiáter szövege adja meg a szekta pszichológiai értelmezési keretét.

„[A tolerancia] Olyan humán értékekkel kapcsolatos, mint a másik ember tisztelete, szeretete, az értékek megbecsülése, és nem tartalmaz olyan vonásokat, mint az önimádat, a kizárólagosság. A mi osztályunkra nagyon sok bizarr és különleges szekta tagja is bekerült. A patológiának egyik fontos felismerési tünete, hogy az illető kizárólagosságot hirdet. Mondjuk, azt gondolja, hogy csak ők, néhány ezren fognak üdvözülni, a többiek pedig mennek a pokolba.” (MN 2002. 12. 22.)

A szektákhoz tartozók pszichésen tulajdonképpen nem egészséges emberek, pszichiátriai kezelésre szorulnak. A cikk későbbi részeiben a beszélgetés résztvevői a szekták jelenlétét súlyos veszélynek ítélik, melyekkel szemben a tolerancia nem indokolt, amint Furmann Imre fogalmazta: „a türelem nem jelenthet birkatürelmet”.

A szekta veszélyességének dimenzióit leginkább azokból a cikkekből lehet lemérni, melyek az ellenük való védekezés szintjét egészen magasra teszik. A polgári kormány a védekezés egyik elemének tartotta a vallási törvény módosítását, amely végül is az ellenzéken megbukott. Ezzel összefüggésben a lap az EU parlamentjének ajánlásait több ízben is taglalta, miszerint a szektaszerű csoportoknak nem szabad olyan jogosítványokat juttatni, mint az egyházaknak, mert előbbiek veszélyesek a társadalomra, míg utóbbiak csak építik azt. Az

részesülhet ugyanolyan elbírálásban, főleg gazdasági téren, mint például a katolikus vagy a többi történelmi egyház.”

MDF javaslatot terjesztett elő az Országgyűlésben arra, hogy a kormány mellett működjön a szektaveszéllyel kapcsolatos tárcaközi bizottság.

„Az MDF országgyűlési határozati javaslatban kezdeményezi, hogy a kabinet hozzon létre egy, a kormány mellett működő tárcaközi képviselőtestületet a destruktív szekták sokoldalú, tudományos igényű vizsgálatára. Szászfalvi László, a javaslat másik előterjesztője úgy fogalmazott, hogy a tárcaközi képviselőtestület feladatai közé tartozna a szektajelenség kapcsán az állampolgárok sokoldalú és rendszeres tájékoztatása, a befolyásolással szembeni civil önszerveződés támogatása. A testület kezdeményezhetne az ügyben törvénymódosítást, és figyelemmel kísérné a szektakérdéssel kapcsolatos nemzetközi tapasztalatokat. A tárcaközi képviselőtestület vezetőjét a javaslat szerint a kormány nevezné ki, öt évre. (MTI)» (MN 2001. 12. 07.)

A destruktív minősítés alkalmazása mellett a politikai jelentőség, amit egy tárcaközi bizottság felállítása jelent, mutatja, hogy a szekták igen veszélyesek, s azokkal szemben csak a legmagasabb szintű védekezés lehet indokolt. Ugyanakkor a destruktív jelző alkalmazása nem jogosít fel bennünket arra, hogy formális logika szerint feltételezzük, hogy létezhetnek „konstruktív” szekták is. A szekta kifejezés a cikkek összességének tanúsága szerint eleve destruktivitást jelent.

A javaslatot MDF-es képviselő tette, aki ilyen értelemben a szektákkal szemben álló oldalt képviseli – a politikai törésvonal egyértelmű. Szekták talán nem is lehetnek a polgári oldalon. Ez a törésvonal határozza meg az alábbi szövegrészlet tartalmát is.

„Eközben szaporodtak a jól prosperáló egyházi vállalkozások, a destruktív szekták veszélyeire tragédiák hívták fel a figyelmet, a problémáról az EU parlamentje is tárgyalt. A jogszabályt – jóval megszületése előtt – egyes sajtóorgánumok „szektatörvénynek” keresztelték el, a szakértő közéleti személyiségek kórusa ezzel párhuzamosan aggodalmát fejezte ki minden létező fórumon, hogy Magyarországon – immár demokratikus viszonyok között – ismét beköszönt az egyházüldözés és a boszorkányégetések kora.” (MN 2001. 04. 19)

A prosperáló egyházi vállalkozás gyakorlatilag az adócsalás, a törvényekkel való visszaélést jelenti. Ugyanakkor ebben a cikkben is megjelenik az utalás arra, hogy ezek a szekták, az adócsalók koalícióban vannak a „szakértő közéleti személyek” csoportjával, akik a cikk szerint az ellenzékkel szimpatizáló MSZP-s és SZDSZ-es értelmiségiek, akik elleneztek a vallásszabadságról szóló törvény szigorítását.

Végül egy rendkívül szenvedélyes glosszából vett idézettel jól megmutatható, hogy a kétpólusú politikai rendszer milyen egyértelműen értelmezi a szekta fogalmat a polgári értékek homlokegyenest ellenkezőjeként.

„Bartus László hírlapíró fényképét közölte a tegnapi Magyar Hírlap, de ez még nem lett volna akkora baj. Nagyobb baj volt ennél, hogy mellé tették az írását is. Viktor, a szektavezér címet viseli az emelkedett mű, rotyog belőle a rosszindulat, fortyog a düh, a gonoszság végig ott van a felszínen, mint hab a túlforralt lencsében. Idézek az emelkedett szerző alkotásából, attól szép az író, ha ügyesen összerak alanyt, állítmányt: 'Számomra a családok és baráti kapcsolatok szétszakítása is bizonyíték arra, hogy Orbán Viktor szektát alapított és szektavezér lett.' Javasolnám a szépírónak, hogy fájásai esetén keresse tűzszerezését és plasztikai sebészét. Viktor a szektavezér? Milyen szektáról beszélsz, alutáplált 'kollégám'? Ha annyi eszed lenne, pajtás, mint az ő szellemi harminckettede, már díszdoktor lehetnél Oxfordban. Fröcskölni lehet egy tájjellegű kiadványban, de arra ügyelni kéne, ami odafönt van a magasban. Odafönt magas dolgok vannak, ezt te valószínűleg nem értheted. Kár. Amúgy mi, Magyar Nemzet is kaptunk Bartus ítész tollából: 'Azon már csak neveltünk, amikor elhangzott (mármint Orbán Viktor szájából – a szerk.), mindenki fizessen elő a Magyar Nemzetre, ne csak magának, hanem azoknak is, akik nem tudják kifizetni...' Hát csak nevetgéljétek, Laci! Kacagjatok! Tomboljon a szocliberális publikum. Óriási a poén, szerintem a Heti Hetes is előveszi majd, kis pénz neked is kinéz belőle... A szektadologról meg csak annyit, amennyire tudom, éppen te jártál valamelyik közé ugrándozni, bukfencezni. Vagyis jobban teszed, ha hátramenetbe kapszolsz. Ha a te stílusodban lennék, azt mondanám: ápoljon téged a hitgyűlis imakommandó!" (MN 2002. 11. 19.)

Az írásban tetten érhető a szekta fogalommal társított minden lényeges elem: a családok és baráti kapcsolatok szétszakítása, a polgári értékekkel való alpári szembenállás, a Hit Gyülekezetének nevetséges liturgiája és a szocialista-liberális erőkkkel való koalíció. Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a Magyar Nemzet 2001–2003-as cikkeiben a szekta fogalom valóban annak a tengelynek az egyik végpontján helyezkedik el, amelynek másik végpontja a történelmi egyházak és a jobboldal politikai és erkölcsi rendje. A szekta fogalom használata és társításai igazolják, hogy a lap a vallási közösségek tág mezéjét politikai értelemben kettéosztja, s azokat a szociológiai kifejezéseket, amelyeket a különféle vallási entitásokra alkalmaz, közel kizárólag a mélyen kettéosztott politikai mező erőterében értelmezi, ruhazza fel jelentéssel.

II. A következőkben néhány nyelvi jellemzőt, időnként kimondottan szórakoztató érdekességeket is felvonultatunk a Magyar Nemzet szekta szóhasználatának környezetéből.

1. Az első részben – úgy mint eddig – megvizsgáljuk a szekta szó jelzős szerkezetekben való előfordulásait. Mivel a szó erős negatív töltettel rendelke-

zik a hétköznapi szóhasználatban is, nem vártuk, hogy „különleges csodákat aggassanak elé”, de az újságírói tehetség jóval felülmúlta elképzelésünket. Vegyük sorra a példákat!

A szó 189-szer fordult elő önmagában, jelző nélkül a 447 megtalált kifejezésben. Ez az összes eset 42,28%-a. A fellelt esetek 57, 71%-ban hosszabb-rövidebb jelzőkkel, jelzős szerkezetekben fordultak elő.

- ◆ *Személynévi eredetű vagy intézménynévi tulajdonnév előtagú jelzős szerkezet* (minőség, kijelölő vagy birtokos jelzőként) 258-ból 85 esetben fordul elő a megnevezés, amit százalékosan azért nem jelzünk, mert sok esetben nem kizárólag csak a megnevezés van, hanem a helyi vonatkozás vagy egyéb kiegészítések is.: Aum Sinrikjo / Shin Rykio / Shinrikyo (Legfelsőbb Igazság) vagy Aum vagy japán Aum szekta; (kínai) Falunkung / Falun Kung / Falun Gong szekta; Rajneeshi szekta; (koreai); Moon-sekta (Shung Myung Moon); r/Raeliánus szekta, Derrida szekta, Jehova Tanúi szekta, Vahabita szekta, (indiai) Thug szekta, (wacói) davidista szekta, Emberiség szentélye szekta, Nap Templomának Tanácsa szekta, singon (igaz szó)szekta, tendai (az ég tartóoszlopa) szekta, dzsódosu szekta (tisztá föld), maoista szekta, Dél-kínai Egyház nevet viselő szekta, Világ Világossága szekta, Űremlerek szektája
- ◆ *Földrajzi nevek*: orosz szekta, japán szekta, koreai szekta, wacói szekta, kínai szekta, texasi szekta, misztikus mozlim, egy New York-i zsidó szekta
- ◆ *Mennyiségjelzős szerkezetek*: két szekta, tömérdek szekta, egy szekta (egy szektához tartozó), több szekta, összes szekta, harmincezer követőt számláló szekta.
- ◆ *Valódi minősítést kifejező minőségjelzők*:
 - a) Semleges orientációjú, megnevezést pontosítók: ufóhívó raeliánus szekta, egykori ~, elterjedt ~, muzulmánokra jellemző ~, különböző ~, az interneten keresztül elérhető Tiszteletbeli Angyalok elnevezésű ~, szunnita ~, síita ~, Szaúd-Arábiában uralkodó ~ népi szekták, evangelizáló szekták, vallási ~, helyi szekta, viszonylag új keletkezésű szekta, kis ~
 - b) Pozitív jelzők: ilyet nem találtunk
 - c) Negatív szerkezetek: betiltott (Falukung ~), titkos ~, választási küzdelmekben jól mozgósítható ~ (szöveggörnyezete miatt ide soroltuk), szélsőséges ~, ezt meg azt a ~-t, utópiát hirdető ~, obskúrus ~, valamely divatos ~, pszicho~, így vagy úgy jelentkező ~, harcos ~, sátánista ~, egyházaknak biztosított lehetőségekkel visszaélő ~-k, társadalomellenes ~-k, egyházi köntösben jelentkező destruktív ~k, az MSZP és az SZDSZ által támogatott ~k (kontex-

tus miatt), a megtevesztett emberek személyiségi jogaival rendszeresen visszaélő ~k, ember- és társadalomellenes ~k, (japán) tömeggyilkos (Aum S.) ~, tipikus~, destruktív~-k, az európai fasiszta eszmékhez kötődő~, (nem pedig a) többnejűek valami furcsa ~-ja, radikális, nagyon sok bizarr és különleges~, homályos~-k, bizonyos ~, gonosz ~, a kétes hírű Raelianus~, politikai~, keresztény ~, sajátos, katolikus~, a teljes jelentéktelenségbe sülyedt politikai ~, rohamosan terjedő, sokszor gazdasági, politikai lábakon álló ~-k, egyik legveszélyesebb ~, világvégét hirdető~k, a világ ezredvégi pusztulását váró~, a társadalom és a kommunista rendszerre veszélyes ~, állat- és emberáldozat bemutató~k, harácsoló és emberellenes ~k, baloldali szektás párt, marginálisnak tekinthető szektás párt, bebörtönzött, letartóztatott szektatagok, emberklónozást bejelentő raelianus ~, szigorú szektaellenes, agymosásban profi ~, agresszív~k, kultikus~, az Észak-Kaukázusban jelen levő fanatikus vahhábita muzulmán ~, afrikai embercsempész ~, rács mögé került szektatag, szakadár ~, idegen bolygó leszármazottainak tartó ~, jelentéktelen~, a pszichobiznisz kategóriájába tartozó ~, remeteéletet folytató~, Clonidet létrehozó ~

2. A szekta szóból származó képzett vagy összetett szavak:

- a) képzett szavak: szektás, szektaszerű, szektázó (szemlélet), szektázásszerűen
- b) összetett szavak: pszichoszekta, szektaalapító, szektaellenes, szektaigény, szektajelenség, szektajellegű, szektakérdés, szektalap, szektaöngyilkosság, szektaszellem, szektatag, szektatörvény, szektavezér, szektavezérkedés, szektavezető

Mindenképpen figyelemreméltónak tartjuk megjegyezni, hogy az összetett szavak felsorolása már önmagában is körvonalazhatja mindazt, amit a szekta részben kielemeztünk a meglévő cikkmennyiségünkben.

3. Az előbbieket után már egyáltalán nem fogunk csodálkozni azokon a szélsőségesen negatív szövegkörnyezeteken, amelyekbe szavunkat beillesztik kapcsolatos jelentésben, felsorolásként. (49 esetben fedeztük fel együttemlítővel mással, csupán 7 esetben nem volt szélsőségesen negatív a környezete.

„Avagy kizárólag zsidót, cigányt, fekete bőrűt, szektatagot lehet kirekeszteni és diszkriminálni, keresztényt és magyart nem.”

(MN 2001. 10. 31.)

„Rájuk épít a business, a médiák, a politikai pártok, a jöttment demagógok, az utópiát hirdető szekták.” (MN 2001. 10. 6.)

„Ideológiájukat a tévtanok, sok esetben vallási szekták, olykor a sámánizmus és más torzult „értékek” határozzák meg.” (MN 2001. 06. 27.)

„A nemzetközi bűnözés és a különböző szekták ma az egész világra kiterjedő harcot folytatnak azért, hogy átvegyék az ellenőrzést valamelyik újabb miniállam felett, és működésük központjává tegyék.” (MN 2001. 06. 16.)

„Ha ezt az értéket kiiktatjuk a társadalomból, az így keletkezett vákuumba szektások, narkósok, futballhuligánok lépnek – figyelmeztetett Kovács Miklós.” (MN 2003. 05. 17.)

4. Pártokkal való előfordulása. Épp úgy, mint a kiségyház és a vallási közösség kifejezéseknél, megnézzük, statisztikailag bizonyítható-e, hogy valamelyik pártot különösebben érdekli-e a szektakérdés, illetve valamelyik szekta (bár köztudott, hogy Magyarországon a 136 hivatalosan bejegyzett vallási közösségben egy szekta sincs).

A keresést most is a szekta-bekezdésben található pártok körére terjesztetük ki, hiszen így tudtuk csak biztosítani az együttes előfordulást a teljes szövegmenyiségben. A találatok jó része azonban olyan eredményre vezetett, amikor a szekta nem vallási közösség jelentésben szerepel, hanem az értelmező szótár második jelentéséhez közel álló, pejoratív értelmű zárt közösségre utal.

Párt	Gyakoriság	Az összes cikk százalékában (N = 420)
MSZP	35	8,0%
FIDESZ	34	8,0%
SZDSZ	22	5,0%
MDF	15	3,5%
MIÉP	8	1,9%
KDNP	6	1,4%
FKGP	4	0,9%

Táblázat 43. Pártok előfordulási gyakorisága a szekta-cikkekben

Az alacsony százalékos eredmények miatt és a szekta szó 2. jelentésben való gyakori (magyar vonatkozásban való) használata miatt – ami még csökkenti a találatok érvényességét – nem vonunk le statisztikailag igazolható következtetéseket, csupán egy-egy példával felvonultatjuk a pártok jellemző előfordulását a szektákkal összekapcsolva.

❖ **Kommentár nélkül**

„Semjén Zsolt egyházügyi helyettes államtitkár kezdeményezése, amelynek célja az volt, hogy az egyházi státus adta jogi védettséggel ne lehessen visszaélni, az első pillanattól kezdve szélsőséges indulatokat keltett, a viták nagy nyilvánosságot kaptak. Az *MSZP és az SZDSZ* egyaránt azon az állásponton volt, hogy sürgősen a törvény módosítás, az *SZDSZ* egyenesen a vallásszabadság intézményes korlátozását vélte kiolvasni a készülő jogszabályból. Az természetesen nem zavarta őket ebben, hogy a törvényalkotók világhossá tették: nem a vallási, hitéleti tevékenységet kívánják korlátozni, hanem az egyházi státus és az ezzel járó kedvezmények megadásának feltételeit szigorítanák. Az *SZDSZ* jellemző álláspontja szerint antidemokratikus különbséget tenni a boszorkányszövetség, az ufóhívók és a római katolikus anyaszentegyház között. A támogatás tekintetében is, természetesen az adófizetők pénzéből. Eközben szaporodtak a jól prosperáló egyházi vállalkozások, a destruktív *szekták* veszélyeire tragédiák hívták fel a figyelmet, a problémáról az EU parlamentje is tárgyalt. A jogszabályt – jóval megszületése előtt – egyes sajtóorgánumok „*szektatörvénynek*” keresztelték el, a szakértő közéleti személyiségek kórusa ezzel párhuzamosan aggodalmát fejezte ki minden létező fórumon, hogy Magyarországon – immár demokratikus viszonyok között – ismét beköszönt az egyházüldözés és a boszorkányégetések kora. A vádaskodásból természetesen kijutott a történelmi egyházaknak is, amelyek a készülő törvény módosítás haszonélvezőiként állami támogatással fojtogathatják a jövőben a kisegyházakat.” (MN 2001. 04. 19.)

„A kultusztárca módosító javaslata a nagy- és kisegyházakkal történt egyeztetés eredménye, és ez megfelel a társadalom többségének véleményével, amit az *MSZP* és az *SZDSZ* által támogatott szekták utasítanak el.” Harrach Péter hozzátette: sajnálja, hogy a szocialisták szembefordultak az egyházakkal, és a szekták mellé álltak, amelyek most arra töreksenek, hogy az egyházakkal egyenrangúnak mutakozzanak. (MN 2001. 04. 13.)

„A *Fidesz* parlamenti frakciója hozzákezdett egy olyan törvényjavaslat kidolgozásához, amely más európai országokhoz hasonló módon lehetővé teszi az egyházaknak biztosított lehetőségekkel visszaélő szekták elleni határozott fellépést – tudatta tegnap közleményben a frakció sajtóirodája. A *Fidesz* a javaslat parlamenti elutasítását követően is megoldatlannak tartja a társadalomellenes *szekták* működésének kérdését, és ezért keresi azokat az alkotmányos megoldásokat, amelyekkel az egyházi köntösben jelentkező destruktív *szekták* működését alkotmányos garanciák mellett meg lehet akadályozni, illetve be lehet tiltani.” (MN 2001. 04. 20.)

„Szászfalvi László (*MDF*) a *szektákról* beszélt napirend előtt, amelyeket az alapvető emberi jogokra és a társadalmi egyensúlyra veszélyesnek nevezett. A kormánypárti politikus szerint a vallásinak álcázott szervezetek ellenében a társadalmi önvédelem összefogására van szükség, amit már többször javasoltak.” (MN 2001. 12. 11.)

„A *MIÉP* szerint az egyházügyi törvény módosítása esetében körvonalazódó alku azt jelenti, hogy a *Fidesz* hátat fordít a történelmi keresztény egyházaknak, és segíti a *szekták* elburjánzását – jelentette ki Hegedűs Lóránt, a *MIÉP* frakcióvezető-helyettese.”

A Hit Gyülekezete bérbe akarta venni istentiszteleti célra az egri Rossztemplom épületét, magára vállalta a felújítás (100–130 millió Ft) költségeit, de: „amikor a helyi *KDNP* vezetői értesültek a tárgyalásokról, tiltakozó aláírásgyűjtést szerveztek. A párt egyik vezetőjét azonban a múlt hét végén ismeretlenek telefonon megfenyegették, hogy megverik, ha a párt a nyilvánosság elé lép. A tiltakozásnak ezért a *Fidesz* egri szervezete, valamint a *Magyar Keresztény Szövetség* adott hangot. Révész Tamás, a *Fidesz* helyi elnöke megkérdőjelezte a Hit Gyülekezete és az önkormányzat közötti háttértárgyalások korrektségét. Szerinte egy *szektának* nem szabad együttélnie a városi intézménnyel. Lapunk megkereste a Hit Gyülekezetét is, ahol közölték, hogy a Magyar Nemzetnek nem kívánnak nyilatkozni. Közleményükben azonban jelezték: elállnak a bérbevételtől.

Harrach Péter szerint a kultusztárca eredeti javaslatát nem szabad felpuhítani, hiszen csak ez tudja megállítani az ember- és társadalomellenes *szekták* térnyerését. A Magyar Nemzet úgy tudja: az egyház-alapítási törvény módosítása érdekében az *MKDSZ* már több mint százezer aláírást gyűjtött össze, az íveket körülbelül két hét múlva adják át. (MN 2001. 03. 24.)

◇

Szekta in press

Összehasonlító elemzés

◇

„Úgy látszik, a Magyar Nemzet és a Népszabadság meglelte a maga jobb-, illetve baloldali olvasótáborát, a Magyar Hírlap viszont mintha nem találná olvasóit.”

(Kádár Judit)

◇ A sajtó mint kontextus

Közhelynek számító kijelentés, hogy a XX. sz. a média által uralt kommunikáció korszakának első százada. A század második felére általánossá vált az írott sajtó társadalomformáló erejének tudata, a század végére pedig már egyre inkább a televízió mentén szerveződik a hétköznapi és a politikai élet. Ennek ellenére az írott sajtó nem veszítette el a jelentőségét, a Gutenberg-galaxisnak ilyen értelemben sem lehet a végéről beszélni.

Azokban a társadalmakban, ahol a sajtót évtizedeken át direkt politikai akarat vezérelte, a sajtóval kapcsolatosan a fogyasztókban többrétegű attitűd alakult ki. Egyrészt folyamatosan tapasztalhatták a sajtó irányító szerepét – egyfajta „felülről” lefelé folyó egyirányú kommunikáció révén informálódhattak –, másrészt kialakult a sorok közötti olvasás szokása. Talán nem is megkettőzött jelentéstartalmakról, hanem megsokszorozott tartalmakról helyesebb beszélni. A közölt információk és beállítások mellett nem csupán egyetlen másik olvasat jelent meg, hanem az olvasatok sokasága. A biztos pártirányítás egyértelmű orientációja paradox módon a társadalmi bizonytalanság folyamatos fenntartója volt.

A népi demokráciából a fiatal demokráciába való átmenet éveiben a sajtó óriási szerepet játszott, s maga is óriásit változott. Amint egyre inkább elkezdte, mert elkezdhetette megjeleníteni a társadalomban fellelhető érdekek és nézetek sokféleségét, jelentősége az átmenet vonatkozásában egyre erősödött. Ezzel párhuzamosan tulajdonosi szerkezete is megváltozott, s egyre inkább a piaci szempontok figyelembevétele cserélte le a korábbi cenzorhoz történő igazodást. A hirtelen megjelenő, majd kiszáradtva igen leegyszerűsödő politikai pluralizmus a sajtót a piaci érdek politikai szekularizáltsága és a politikai érdekcsoportok egyre egyértelműbb ideologizáltsága közötti folyamatos lavírozásba

kényszerítette. Miközben az egyre több olvasó és reklámbevétel utáni hajszá az követelte, hogy a lapok „bárki” számára fogyaszthatóvá legyenek, az egyre inkább kétpólusúvá oszlott nyilvánosság oldalai a saját érdekeiket kívánták érvényesíteni az egyes orgánumban.

Michael Kunczik a sajtószabadság és a demokrácia viszonyát, illetve a demokratikus újságírásra leselkedő veszélyeket elemző tanulmányában kiemeli az imént említett kereskedelmi szempontok előretörését. Paul Lazarsfeld és Robert K. Merton amerikai társadalomkutatókat idézi, miszerint „a nagy üzleti érdekeltségek finanszírozzák a médiatermékek előállítását és terjesztését. Márpedig – a szándékától függetlenül – általában az rendeli meg a nótát, aki a prímást fizeti.” Minthogy pedig a lapoknak elsősorban a tulajdonos üzleti tervét kell teljesítenie, tartalmukat tekintve igazodni fognak az előfizetők és vásárlók elvárásaihoz.¹⁹ A magasabb példányszám és a stabilitás jelenti ugyanis a reklámozók biztonságát. Robert Murdoch, a világ egyik meghatározó médiavállalatának, a News Corporationnak a tulajdonosa számára a sajtószabadság vagy a kultúra értékei önmagukban semmit sem jelentenek, csupán a bevételnek alárendelt szerepüket illetően számítanak. A meglehetősen kommersz termékeiről ismert sajtómágnást nem érdeklik a nemes elvek és eszmék. „Senkinek nem tartozom számadással, csak a közönségnek.” Hasonló értelemben nyilatkozott egyik alkalommal Helmut Thoma a német kereskedelmi csatorna, az RTL vezetője: „Fő, hogy a hal szeresse a csali ízét. A horgász ízlése lényegtelen”. (Kunczik 2001, 8kk)

Mindezek az üzleti szempontok a vallási közösségek sajtóbeli megjelenésével ott kapcsolódnak össze, hogy a különböző tulajdonosok által finanszírozott lapok újságíróitól és szerkesztőitől származó anyagok egy vélt olvasói igényt kívánnak kielégíteni, s nem csak valamiféle eleve adott ideologisztikus koncepció nevében missziót végezni. Amikor a vallási közösségek jelentéseit olvassuk, a társadalomban meglévő tudatra és igényre találunk a sajtó révén. Elemzésünkben három magyarországi országos politikai napilap egymástól eltérő módon tárgyalta a különböző vallási közösségeket. Ezek az eltérések a társadalomban a témára vonatkozó eltéréseket képezik le oly módon, hogy kielégítik sajátos olvasói körük igényeit. Kádár Judit az általunk is vizsgált három napilap kulturális rovatának elemzése során arra a következtetésre jutott, hogy a politikai orientáció perdöntő e változás megértésében. „Úgy látszik – írja – a Magyar Nemzet és a Népszabadság meglelte a maga jobb-, illetve bal-

¹⁹ A Válaszok Media Consulting kutatói, Antal Zsolt és Kubinyi Tamás 1998 és 2002 között behatóan elemték a magyarországi politikai napilapokban megjelenő hirdetések. Megállapították, hogy a nagyhirdetők egyértelműen a baloldali lapokat preferálják, különösen a Magyar Hírlapot a példányadatok figyelembevétele nélkül. (<http://www.freeweb.hu/fenyhid/dokumentumok/media.doc>)

oldali olvasótáborát, a Magyar Hírlap viszont mintha nem találná olvasóit.” (Kádár 2001, 6) A Népszabadság baloldalisága részben örökségéből fakad, azonban radikalitását és árnyaltságát nagymértékben befolyásolja a széles olvasótábor megtartásának gazdasági kényszere.²⁰ Ezzel szemben a Magyar Nemzet mindaddig veszteségesként működött, amíg a nála egyértelműbben és kevésbé elegánsan konzervatív Napi Magyarország 2000 áprilisában be nem kebelezte. Ezzel az összevonással és a mögötte elvégzett privatizációs lépéssel az új Magyar Nemzet képes volt egyesíteni az előbbi két lap olvasótáborát és megszerezni a reklámbefektetők bizalmát is. Elemzésünkben tehát mi már ezzel a Magyar Nemzettel találkozunk, amelyet joggal nevezhetünk a jobboldalt megjelenítő lapnak. (Kaposi 2001) Mindezek után nem tűnik túlzásnak azt állítani, hogy a Népszabadság az MSZP lapja, a Fidesz pedig ezzel az egyesítéssel szert tett egy saját lapra, a Magyar Nemzetre. A példányadatok is igazolják, hogy elemzési periódusunk már arra a magyar politikai korszakra esik, amelyet a sajtótermékek által is egyértelmű bipolaritás jellemez.²¹

A magyar politikai mező kettéosztottsága a nyelvhasználatban is a barát–ellenség logikáját mutatja. Az eredetileg középre húzó és mérsékelt politikai beszéd attitűdje nem jelent meg a politikai tér szimbolikus szférájában. A három politikai család helyett két politikai család körvonalai rajzolódnak ki, s ez a két politikai család kölcsönösen szimbolikus totalitarizmus-gyanúval szemléli egymást. (Kiss 1997, 68) Ezt a nyelvhasználati logikát egyértelműen megtaláltuk az általunk vizsgált kifejezések elemzésekor. Kulcsfogalmaink használata az elemzett sajtótermékekben egyértelműen alárendelődik a kétpólusú politikai mező nyelvhasználati törvényeinek. Első megközelítésben úgy tűnhet, hogy a sajtó érdeklődik a tárgyalt vallási közösségek iránt, valójában azonban a közösségekkel való foglalkozás a politikai mező nyelvi stabilizálásáról szól.

²⁰ A Népszabadság elődje, a Szabad Nép 1942. február elsején jelent meg illegálisan. 1945. március 25-én jelent meg a lap első legális száma. 1956. november 2-án a lap új címmel jelent meg: Népszabadság. Alcíme is változott: a Magyar Szocialista Munkáspárt központi lapja. 1989. október 8-tól az alcím megváltozik: szocialista napilap, majd 1994. május 25-től országos napilap. A lapot 1990-ben privatizálja a Bertelsmann cég közreműködésével az MSZP, amely lemond tulajdonjogáról, s így megalakul a Népszabadság RT., amely a mai napig tulajdonosa a lapnak.

²¹ A Szonda Ipszosz adatai szerint 2001. 2–3. negyedévében a Népszabadságnak 637e, a Magyar Nemzetnek 165e, a Magyar Hírlapnak 113e olvasója volt. Rá egy évvel az adatok úgy módosultak, hogy a Népszabadság kicsivel emelte az olvasóközönségét (671e), a Magyar Nemzet pedig erőteljesen (248e). E két vizsgálati periódus közé esik a kormányváltás, ami részben értelmezi, hogy a Magyar Nemzet számára az „ellenzéki” szerep előnyösebb. A 2003-as év II. félévében Népszabadság 588e, Magyar Nemzet 210e. (www.szondaipzosz.hu)

❖ Vallás és sajtó

A civil szféra politikai szereplői között ebben a politikai átrendeződésben megjelentek a kisebb-nagyobb egyházak, amelyek a társadalom és a sajtó átrendeződésének közepette – legalábbis Magyarországon – szinte kisiskolásként kellett megtanulják a nyilvánosság előtti szereplés lehetőségeit és törvényszerűségeit. Nem rendelkezhetek professzionális kommunikációs szakemberekkel, bejáratott sajtókapcsolatokkal, saját orgánumokkal. Ugyanakkor a sajtó részéről sem számíthattak érdemi szakmai segítségre, hiszen a vallási tematikában jártas szakemberek kiemelt mértékben hiányoztak onnan. A korábbi politikai rendszerben megtapasztalt sajtómentes kiszolgáltatottságukat ebben az új szisztémában megintcsak kiszolgáltatottnak kellett megélniük. A sajtószabadság nem hozott öndefiníciójuk számára kellően szabad teret. A katolikus egyház tekintetében pl. a Dabas-Sári iskolabotrány és különösen annak médiabeli reprezentációja jelentette az első, igazán nagy sokkot, amely felhívta a figyelmet az egyház és média kapcsolatának sajátosságaira. „Szegény Dabas-Sári! – írja Tomka Miklós. – Azért kellett híressé-hírhedtté válnia, hogy élethű díszleteket, lokáلكulórt, helyi hitelesítést nyújtson rég meglévő politikai és világnézeti pártállásoknak.” (Tomka 1995a, 195)

❖ Induktív szektafogalom

Tanulmányunkban²² a szociológiai szakirodalomban és a köznyelvben is ismert – bár nem egyformán alkalmazott – szakkifejezések jelentésmezőit elemezzük. Eljárásunkban azonban nem azt keressük, hogy milyen mértékben fedi a sajtószóhasználat a szakmai szóhasználatot, hanem induktív módon arra keresünk választ, hogy mi a jelentése és milyen összefüggésrendszerben fordulnak elő a vizsgált kifejezések. Ilyen értelemben elemző eljárásunk induktívnek tekinthető. Különösen igaz ez a szekta kifejezésre, amely a köznyelvben olyannyira negatív konnotációjú, hogy (többek között) ennek következtében lassan a szakszociológia nyelvzete is kerülni törekszik. Az angolban a „cult” kifejezéssel próbálták a szerzők a „sect”-et leváltani, aminek inkább fordított eredménye lett, s immár a „cult” kezd szalonképtelenné válni. A német nyelvben a „Sekte” kifejezés helyett elsősorban a „Sondergemeinschaften” [sajátos közösségek] kifejezéssel próbálkoznak, amely előreláthatólag a cultéhoz hasonló

²² Könyvünk e fejezete az előző három fejezet önálló összefoglaló tanulmánya, amely értelemszerűen ismétléseket is tartalmaz. Mégis tartalmi és módszertani okokból úgy döntöttünk, hogy az egyes lapokra vonatkozó elemzések után a lapok összehasonlítását is el kell végeznünk és be kell mutatnunk.

sorsra jut. A lényegi különbség tehát abban van, hogy a társadalomtudományi szaknyelvben teljességgel semleges szekta kifejezés a köznyelvben teljességgel negatív tartalmú. Elemzésünkben rámutatunk arra, hogy a sajtó révén ez a szaknyelvi problematika is tulajdonképpen a politikai helyzetmeghatározás eszközüvé lett – éppen vizsgálati periódusunk három esztendeje során.

❖ Az írott sajtó súlya

Kutatási eredményeink értékelésénél ez abból a szempontból fontos, hogy az eredményeket egy további kutatásban fontos lenne összevetni az elektronikus média fogalomhasználatával, hogy az általunk megrajzolt képet pontosíthassuk.

„Az összes választ elemezve megtudjuk, hogy a megkérdezettek mekkora része informálódik kisebb-nagyobb rendszerességgel az egyes médiumokból. A legnagyobb szerepe a tv2-nek van, amelyből időről-időre az emberek 55 százaléka tájékozódik politikai kérdésekből; ezt követi az RTL Klub 52 százalékkal. Az MTV 39, a Magyar ATV hat, a Duna TV pedig az emberek öt százalékának szolgál információforrássul. A rádióállomások közül a legtöbben a Kossuthot (16%) és a Petőfit (6%) jelölték meg. Érdekes, hogy a hírműsorokra szakosodott Info Rádiót a kérdezetteknek mindössze egy százaléka említette. Még ennyien sem említették az ugyancsak politika-orientált, ám az eseményekről pártosan tudósító Pannon Rádiót (igaz, egyik állomás sem országos vételkörzetű). Figyelemre méltó, hogy a megkérdezettek 17 százaléka valamilyen egyéb rádióállomást említett; ez azt jelenti, hogy sokan a zenés kereskedelmi rádiók rövid hírblokkjaiból tájékozódnak. Ami a napilapokat illeti: *a Népszabadságból a megkérdezettek 12 százaléka, míg a Népszavából, a Magyar Hírlapból és a Magyar Nemzetből mindössze 2–2 százalékuk szerzi információit.* (Kiemelés m-ta) Nagy jelentőségük van ugyanakkor a megyei napilapoknak, amelyek az emberek 17 százalékának szolgálnak politikai információkkal. A bulvárlapokat nyolc, a gazdasági lapokat mindössze egy százalékuk említette.” (Vö. Bajomi-Lázár és Bajomi-Lázár 2001)

Egy korábbi – Magyarországon is elvégzett – reprezentatív kutatásban (Aufbruch) arra a kérdésre, hogy milyen gyakran olvas újságot, a megkérdezettek fele azt válaszolta, hogy naponta. Arra a kérdésre viszont, hogy meg lehet-e bízni a médiában a megkérdezetteknek szintén a fele a kitérő „is-is” választ adta. Mindezek az adatok viszonylag pontosan elhelyezik az írott sajtó súlyát a többi média között, s megmutatják a fogyasztók hozzáállását is az abban közlőkhöz.

❖ Hipotézisek

Feltételezésünk szerint a társadalomban meglévő politikai megosztottságok fellelhetők a vallási közösségeket leíró fogalmak használatában, jelentésmezőjében és kontextusaiban. Vizsgálatunk nem valamilyen elmélet tesztelését tűzte ki célul, hanem arra vállalkozott, hogy a nevezett napilapok 3 évfolyamában a vizsgálat tárgyát képező kifejezés összes előfordulási helyét leírja és tipizálja. Következtetni akartunk ennek alapján a lapok politikai irányultságára. A vallási közösségek szociológiai típusai közül a legismertebb az egyház – szekta szembeállítás. Úgy sejtettük, hogy ez a klasszikus tipológia elég ismert ahhoz, hogy fellelhető legyen a közbeszédben és az azt leíró sajtótermékekben. Minthogy a szekta kifejezés és a politikának a szektákkal való kapcsolata, illetve az azokra való politikai hivatkozásrendszere a rendszerváltást követően – hasonlóan a többi poszt-socialista országhoz – Magyarországon is negatív konnotációkat kapott, feltételeztük, hogy a szociológiai értelemben klasszikus szektákat, illetve vallási mozgalmakat köznyelvi módon leíró másik két kifejezés a szektafogalomhoz viszonyítva enyhítő jelentésmezővel rendelkezik. Ugyanannak a vallási közösségi mezőnek három leíró kifejezését vizsgáltuk (vallási közösség, kis-egyház és szekta). Feltételeztük, hogy a sajtó közöttük következetes és világos különbséget tesz. Kíváncsiak voltunk, hogy a politikai fordulatot követő 10 esztendő elégséges volt-e arra, hogy e kifejezések honossá és jelentőségüket tekintve stabilakká váljanak a napi sajtó szintjén.

❖ Minta és módszer

2003-ban belefogtunk egy nagymértékű sajtóelemzés előkészítésébe és megvalósításába. Mivel a magyarországi sajtóelemzés még meglehetősen gyermekkorát éli, így kutatási célunk és szándékunk biztosan nem keresztezte másokét, ugyanakkor módszereinket is több tekintetben összhangba kellett hoznunk, hiszen nemcsak statisztikai következtetéseket, hanem mélyszerkezeti elemzéseket is végeztünk több irányban: vallásfogalmi, napi politikai, történelmi visszatekintő és aktuális jelentésbeli elemzésekbe bocsátkoztunk az adatokkal való összevetés tükrében. Három kifejezés jelentésmezőit vizsgáltuk a három legnagyobb példányszámú napilap (Magyar Nemzet, Népszabadság, Magyar Hírlap) internetes online verziójának 2001. január 1-jétől 2003. december 31-ig fellelhető összes cikkanyagában.

időszak	Magyar Hírlap	Magyar Nemzet	Népszabadság
2001 jan.–jún.	115	170	659
2001 júl.–dec.	114	165	609
2002 jan.–jún.s	128	197	668
2002 júl.–dec.	126	262	666
2003 jan.–jún.	113	242	622
2003 júl.–dec.	105	210	588

Táblázat 44. Napilapok olvasottsága.

Forrás: Szonda Ipsos-GfK Hungária Nemzeti Médiaanalízis.

Azért is ezt a periódust választottuk mindamellet, hogy ez volt leginkább hozzáférhető elektronikus formában, mert ez az időszak egyben kormányváltási fordulópont is volt, így éppannyi időszak esett a Fidesz-kormány idejére, mint az MSZP-jére. A lapok saját internetes portálján működő keresőrendszereket használtuk, hogy megtalálják számunkra mindhárom lapban azokat a cikkeket, amelyekben szerepel a vallási közösség, a kisegyház vagy a szekta szó külön-külön avagy együttes előfordulásban bármilyen változatban. (A szekta szónál, hogy minden cikket megtaláljunk, a *szeket**-got használtuk kulcskereső szóként.)

Kutatásunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a napilapok mennyire következetesen és milyen jelentésben, illetve értelmezésben használják e három kifejezést, valamint azt vizsgáltuk, hogy ezek a közösségek milyen vallási, gazdasági és politikai szöveggörnyezetben szerepelnek. A legátfogóbb jelentésben a vallási közösség szerepelt, amely magában foglalja a kisegyház és a szekta fogalmát is mind magyar, mind külföldi vonatkozásban. A vallási közösség kifejezés értelmezése nem korlátozódik az új vallási közösségekre, hanem egy összetettebb, változatosabb jelentéstartománnyal bír. Ahogy vártuk – vagy talán ennyire nem is –, a kisegyház és szekta szavak jelentésmezői élesen elkülönülő jelentéstartományt rajzoltak ki, de nemcsak a különböző lapok tekintetében, hanem a magyar, illetve külföldi vonatkozású cikkeket összevetve is.

A három évfolyamban a Népszabadságban összesen 172, a Magyar Nemzetben 420, a Magyar Hírlapban 113 cikket találtunk. Ezeket a mennyiségeket tekintettük alapsokaságnak. (Műfaji megszorításokat nem alkalmaztunk.) Ha az évfolyamok közötti eloszlást figyeljük a keresőszavaink összességét tekintve, a következők rajzolódnak ki a szemünk előtt:

Évfolyam	Népszabadság		Magyar Nemzet		Magyar Hírlap	
	cikkszám	szöveg hely	cikkszám	szöveg hely	cikkszám	szöveg hely
2001	50 (29)	730 (32)	96 (23)	173 (26)	38 (34)	72 (30)
2002	64 (37)	722 (32)	178 (42)	282 (43)	42 (38)	107 (46)
2003	58 (34)	803 (35)	146 (35)	200 (31)	33 (29)	55 (24)
összesen	172 (100)	2255 (100)	420 (100)	655 (100)	113 (100)	234 (100)

Táblázat 45. A vallási közösség, kisegyház és szekta kifejezéseket tartalmazó cikkek és a kifejezéseket tartalmazó szövegszegmensek száma és zárójelben a százalékos aránya három magyarországi napilapban 2001–2003.

Az összes cikk éves lebontású, százalékos megoszlását figyelve egyértelműen azt tapasztaljuk (bármiféle előzetes tudás nélkül), hogy a 2002-es év fordulat volt a téma érintettségét illetően, majd úgy tűnik, ennek lecsengését érzékeltetik a 2003-as adatok. 2002-ben kezdődött Magyarországon az egyház-finanszírozási és -támogatási, valamint a vallásszabadsági törvénykezés előterjesztése majd törvénybe iktatása. Továbbá az is befolyásolhatta ezt a 2002-es adatot, hogy ebben az évben választások voltak Magyarországon, s mintha a vallás – az adatokból adódóan joggal feltételezhetjük – jelentős szerepet játszott volna a pártok választási küzdelmében.

A szavak eloszlását tekintve a három lapban a következő arányosságokat figyelhetjük meg a három évfolyam alapsokaságát véve: a vallási közösség, a kisegyház és a szekta fenti sorrendjét az határozta meg, hogy a legátfogóbb vagy másképp a semleges kifejezéstől haladtunk a konkrétabb, illetve előjeles értékkel is felruházható kifejezések felé, ahol a szekta a magyar és más népek szóhasználatában a legpejoratívabb, illetve legnegatívabb értelemben használatos kifejezés a vallási közösségekre utalás tekintetében. A kisegyház szó jelentésének értéktelítettsége a magyar szóhasználatban két előzetes hipotézist hozott magával: vagy semleges orientációjú használatban fogunk vele találkozni, amikor csak a taglétszámra vonatkozó megkülönböztető jelzőként használatos a *kis* jelző előtagként, vagy negatív értelemben, amikor a nagyegyházakkal szembeállítva, a történelmi szereplés és hazai tradíciók hiányával jelenik meg a szó és mögöttes tartalma, illetve az alapvető történelmi értékek megkérdőjelezőiként, szembeállítva az etabliált egyházak tagjainak vallásgyakorlatával. Az elemzés végére az is kiderül majd, hogy a kisegyház szó vonatkozásában ennél sokkal összetettebb jelentésmezőt tártunk és sorakoztatunk fel, ezzel is törekedve arra, hogy pontosítsuk, árnyaljuk az eddigi átfogó enciklopédikus tudást a szó használati köréről a sajtóra vonatkoztatva.²³

²³ Kisegyház: egyes keresztény felekezeteknek a nemzetközi vagy hazai létszámát szem előtt tartó kultúrtörténeti besorolása; hazánkban hagyományosan a nazarénus, baptista, adventista, metodista és pünkösdista felekezeteket volt szokás ezzel a névvel jelölni, de napjainkra a lista sok más keresztény felekezettel kiegészült Megjegyzés: A jog

Kifejezés	Népszabadság		Magyar Nemzet		Magyar Hírlap	
vallási közösség	105	25,2%	117	18,0%	40	16,8%
kisegyház	32	7,6%	93	14,0%	36	15,1%
szekta	281	67,2%	447	68,0%	162	68,1%
összesen	418	100,0%	657	100,0%	238	100,0%

Táblázat 46. Keresőszavaink megoszlása három magyarországi napilapban 2001–2003.

Három keresőszavunk összes találatánál meglepő, hogy mindegyik általunk választott napilapban a szekta szerepel a legmagasabb százalékos értékkel, mindegyikben az összes találat $\approx 68\%$ -át képezi. Ez azért is meglepő, hiszen Magyarországon nincs kiélezett szektaprobléma, szektakérdés, de az egyházak között még bejegyezve sem találjuk őket, így nyilvánosan szektaként számon tartva sincsenek törvényesen. Ezenkívül a szektaként emlegetett vallási közösségek magyarországi nyilvános szereplése és jelenléte nem nyilvánul meg országos érdeklődésre számot tartó eseményekkel kapcsolatban. A három szó találati arányában második helyen végzett a vallási közösség kifejezés, a kisegyház előtt. Ha azonban megfigyeljük a kettő viszonyát, azt tapasztaljuk, hogy a vallási közösség rovására a Magyar Hírlap és a Magyar Nemzet inkább kisegyházazik, mint a Népszabadság. A Magyar Hírlap és a Magyar Nemzet kétszer annyit használja a kisegyház főnevet, mint a Népszabadság.

❖ Tartalomelemzés

A kvalitatív tartalomelemzés kezdettől fogva az empirikus társadalomkutatás legrégebb módszerei közé tartozott. Kezdetben a kutatási érdeklődés elsősorban a tömegkommunikációs eszközök felé irányult. Eleinte elsősorban kvantitatív aspektusok szerint elemezték ezeket, úgymint a különböző motívumok előfordulási gyakorisága, a különböző, egymásra hasonlító szövegelemeknek a megszámlálása stb. A kvalitatív irányzat először a 70-es években tett szert komolyabb jelentőségre. A módszertani különbözőségek ellenére éppen a tartalomelemzés az, amely esetében nagyon nehéz egymástól tisztán szétválasztani a kvalitatív és kvantitatív megközelítési szempontokat. Minden tartalomelemzés, amely esetében nem pusztán a szavak előfordulásának statisztikai kiértékeléséről van szó, feltételez valamiféle előzetes megértést vagy felfogást a vizsgált tárgyról, legyenek azok szövegek, képek, fényképek, filmek, és ennek révén a saját értékfelfogás is jelen van a kutatás kiindulásakor. Ezzel szigorú

és a média mai szóhasználatában az egyszerűség kedvéért vallástörténeti háttérétől függetlenül *mindenféle*, nem keresztény háttérű vallási közösséget kisegyháznak neveznek, a talán megfelelőbb, semleges vallási közösség helyett. (www.apologia.hu)

értelemben véve mindig kvalitatív eljárásról is szó van. Végül soron a kvantitatív és kvalitatív módszerek át- meg átjárják egymást, egyáltalán nem zárják ki egymást, sőt kölcsönösen kiegészíthetik egymást.

Mayring szerint a tartalomelemzés célja „olyan anyag elemzése, amely valamilyen típusú kommunikációból származik”. A vizsgált anyag – esetünkben újságcikkek – a kommunikáció társadalmi folyamatának közegében keletkezik. Ezt a folyamatot rendkívül leegyszerűsítve három szereplővel ábrázolhatjuk: a kommunikátor, aki az információ adója; az információ és a recipiens, az információ fogadója. Ez az egész háromelemű kommunikációs viszony beleágyazódik egy sajátos társadalmi keretbe. Ez utóbbi átfogja pl. a társadalomban honos értékeket, felfogásokat, a tárgyakra vonatkozó tudás állagát, gazdasági vagy politika kényszereket, a korszellemet, a motivációs halmazokat stb.

A szöveg visszatükrözi a kommunikáció eredményét és tartalmát. Ebben a kommunikátor – tudva vagy nem tudva – belefoglalja a recipiens felé irányított kommunikációjába a személyes felfogását, beállítottságát, tapasztalatait és értékeit arról a közegről, amelyben él. A kommunikációba egyidejűleg belesűrődnek a társadalmilag befolyásolt, intézményesített értékek, normák és a társadalom által közvetített helyzetmeghatározások is. Ezzel az adott szöveg nemcsak a személyeset, az individuálist, hanem a társadalmi értékrendszert is visszatükrözi. A kontextus tehát nagymértékben meghatározza a kommunikáció tartalmát. Más oldalról közelítve a szövegből a személyes és társadalmi kontextusra nézve is felismerésre juthatunk, más szavakkal kifejezve a nyelvi anyag következtetéseket enged meg a nem nyelvi, jelenségekre vonatkozóan. Ezek előrebocsátásával a tartalomelemzést a következőképpen határozhatjuk meg: a tartalomelemzés a társadalmi valóság megismerésére szolgáló módszer, amelyben a manifeszt szöveg jellegzetességeiből a nem manifeszt szöveggörnyezet jellegzetességeire következtethetünk. Ennek az az elméleti feltétele, hogy valóban összefüggés van a szöveg és a valóság között.

Elemzésünk során részben kvantitatív, részben kvalitatív eljárásokat alkalmaztunk. Statisztikai szempontból elemeztük vizsgált kifejezéseink előfordulásait éves bontásban, valamint relatív előfordulási gyakoriságukat. A fogalmak jelentésmezőinek vizsgálatakor részben a Mayring-féle explikációs eljárást követtük, részben a szintén általa összefoglalt strukturálást. Az előbbi célja az összes előfordulási hely alapján a kulcsfogalmak mintegy lexikális jelentésének kidolgozása. Utóbbi pedig kontextusba állítja ezt a jelentést, ami révén a fogalmak kategorizálhatók. A mindenkori kontextuson alaphelyzetben azt a mondatot értjük, amelyben a vizsgált kifejezés előfordul. Szükség esetén koncentrikus körökben tágítottuk, vagyis figyelembe vettük a mindig eggyel több megelőző és követő mondatokat. (Mayring 2003, 77kk)

◇ Nyelvi elemzés

Kvalitatív (tartalmi) elemzésünk során arra törekedtünk, hogy megtaláljuk a három általunk választott újságban szereplő három kifejezésünk jelentésmezőit a FIDESZ – MSZP kormányváltásának (2002) idejében lévő, elektronikus formában is megtalálható napi sajtó 2001–2003 évfolyamában. Feltételeztük, hogy a vallási közösség, a kiségyház és a szekta szavak nyomvonalán is ki fog rajzolódni az a politikai beszédbeli különbség, ami alapján a napilapok olvasótábora elkülönül. Mindhárom szó, illetve kifejezés vizsgálatánál ugyanazokat a lépéseket követtük az egymáshoz való viszonyíthatóság, értékelhetőség és a jelentésmező meghatározása miatt. Mivel joggal feltételeztük, hogy ezen újságok olvasótáborainak nincsen magas szintű vallástudományi felkészültsége, ezért a három kifejezésünk értelmezési tartományánál minden esetben a közvélekedésből, vagy másképp az általános lexikonokban is megtalálható jelentésbeli megközelítésekből indultunk ki. Ez azért is volt szükséges, mert a magyarországi szekta- és kiségyházfogalom jelentései még nem stabilizálódtak, amit az egyháznak minősíthető vallási közösségről szóló sok törvénykezési vita is alátámasztott, amely 2002-ben csúcsonyosodott ki a három év vizsgálatában. Legelőször összevetettük, hogy a vizsgálatban résztvevő különböző sajtótermékek korpuszai mely vallási közösségre utaló szót preferálják leginkább a három közül, és hogy ennek éves lebontásban van-e a sajtótermékekre vonatkozatható összefüggése. Ezt követően végigolvastuk a cikkeket, és két csoportra osztottuk azokat aszerint, hogy külföldi, illetve magyar vonatkozásúak-e. A részletes tartalmi elemzés során el tudtunk különíteni eltérő jelentésárnyalatokat is. Választott szavaink jelentéskörére közelítettünk morfológiai szinten (képzett szavak és összetételek – amelyek rámutathatnak szavaink jelentésbővülésére és arra, hogy mely tipikus kifejezésekkel hozhatók kapcsolatba mely szavak –, pragmatikai elemzés, pl. nehezen képzelhető el a szektaventillátor szó), valamint megvizsgáltuk a szintagmák szintjén (jelzős szószerkezetek, amelyek megvilágították a negatív, pozitív irányultságot vagy akár semlegeségre utaló jelentés-összetevőket). Azonban ezek eredményeit minden esetben ellenőriztük a tágabb kontextus, a szövegmondat vagy akár szövegmondatok szintjén is. Ezt az értelmezést segítette elő, amikor megvizsgáltuk, hogy a kulcsszavainkat milyen felsorolásban említik meg. A szavak felsorolásban való részvételének vizsgálata azért indokolt, mert arra utal, hogy a szót valamilyen jelentésbeli vonatkozása alapján egy csoportba sorolják más elemekkel. Az, hogy a szónak melyik jelentésbeli sajátosságát emelik ki, a társaival való együttes elemzésből deríthető ki. Végül, mivel a szavaink jelentését a különböző politikai beállítottságú olvasói igényeket kielégítő napilapokban vizsgáltuk, kézenfekvő volt, hogy összefüggéseket keressünk szavaink és a környékben lévő pártokkal való együttes előfordulási gyakoriságuk között.

✧ Vallási közösség

Az éves megoszlástól ismét azt vártuk, hogy a 2002-es év lesz a csúcspont a vallásügyi törvénytervezetek miatt. Nézzük a megoszlást!

	2001	2002	2003	Összes
NSZ	16 (33)	17 (35)	15 (31)	48
	31 (30)	44 (42)	30 (29)	105
MN	12 (13)	51 (54)	32 (34)	95
	15 (13)	59 (50)	43 (37)	117
MH	8 (24)	11 (33)	14 (43)	33
	8 (20)	13 (33)	19 (48)	40

Táblázat 47. A vallási közösség kifejezés előfordulása három magyarországi napilapban 2001–2003. (Az első sorokban a cikkek száma, a másodikokban a vallási közösség kifejezés előfordulási gyakorisága. Zárójelben az összes százalékában kerekítve.)

A Népszabadságban a vallási közösség kifejezés a 172 cikkből csak 48-ban szerepelt. Ez az összes általunk vizsgált cikknek a 28%-a. A táblázat tanulsága az, hogy a Népszabadság három évében a cikkek megoszlása szinte azonos ($\approx 33,3\%$), azonban a szógyakoriságot illetően határozott különbség látszik a 2002-es évben, mert az 10%-kal megnövekszik a másik két évhez képest. Mindezek jelentése némileg ambivalens értelmezésre adhat lehetőséget. A tematikát illetően a Népszabadság érdeklődése teljesen egyenletes, azonban a körüljártság mélységét tekintve mégis azt tapasztaljuk, hogy a 2002-es év itt is nyomot hagyott. A táblázat a Magyar Nemzet esetében azt mutatja, hogy a téma iránti érdeklődés fele a 2002-es évre esett mind a cikkek számát, mind a szöveghelyeket tekintve. A Magyar Hírlapban pedig, az előzőektől teljesen eltérően, a vallási közösségek iránt 2003-ban csúcsosodott a megnőtt érdeklődés, ami az előfordulást és a cikkek számát tekintve is a 2001-es kiindulási évnél kétszeres érték. A vonatkozó cikkek tematikája nem tér el olyan mértékben a többi évfolyamétól, hogy magyarázhatná ezt a 2003-as adatot. Valószínűbb, hogy szerkesztőségen belüli vagy egyéni újságírói érdeklődés állhat e különös adat hátterében.

A Népszabadságban a vallási közösség 58 bekezdésben, 24 külföldi és a 34 hazai vonatkozású bekezdésben használatos. A 24 külföldi vonatkozású szövegegységből 14 helyen találunk terror, betegség, bűn, halál stb. témájú tudósítást vagy hírt, a másik 10 bekezdésben vallási találkozókról, Milingo házasságáról és egyéb vallási eseményekről olvashatunk. A hazai vonatkozású 34

szöveghely mind békés szándékú: terrorizmust, halált, veszélyes betegséget nem említő. Két helyen találkoztunk csak büntetőeljárással, 14 foglalkozik az egyház-támogatási és finanszírozási törvénymódosítással, a többi vallási eseményekről szóló riport, ismertetés, tudósítás. A Magyar Nemzetben a külföldi és hazai cikkek megoszlásának aránya 43–57% a hazai vonatkozású cikkek javára. A külföldi vonatkozású cikkek fele (48,7%) említi egy cikkben a vallási közösség és a bűn, terror, betegség, összezapás, harc stb. eseményeket. A magyar vonatkozású cikkekben egy ilyet sem találtunk, a cikkek többsége az egyháztámogatási rendszerről szól. A Magyar Hírlap megoszlása pedig a 33 cikkből 25 (75%) hazai és csak 8 (25%) külföldi vonatkozású. A külföldi vonatkozásúaknak $\frac{3}{4}$ -e van kapcsolatban fertőzéssel, bűnvádi tárgyalással, perrel, megmozdulással, zavargással stb. A magyar vonatkozású cikkek egyikében sem találtunk bűnvádi eljárást, terrort és hasonlókat, azonban a cikkek 43%-a az egyháztámogatással, finanszírozással foglalkozott, több cikk tárgyalta a vallási közösségek jogi vonatkozását. Mindhárom sajtó adatait elemezve tehát kimondhatjuk, hogy *a vallási közösség kifejezés jelentéstartománya a külföldi vonatkozású cikkeknél bővebb*, mert a vallási közösség kifejezésbe ott belefér minden egyéb is, ami a magyarországi vonatkozásban csak a szektákra jellemző: terror, betegség, bűn, halál.

Ugyanúgy elmondható mindhárom napilapról, hogy további jelzőt akkor illesztnek a vallási közösség kifejezés elé, ha *konkretizálni, szűkíteni* szeretnék a vallási közösség jelentését, ezeket általában *semleges* tartalmú, befolyásolni nem szándékozó, a tényeket pontosító tartalmú jelzőknek tekintettük. A jelzős szerkezet csak akkor tartalmaz valamilyen irányú *diszkriminációt*, amennyiben szektára vagy kisegyházra utal.

A Népszabadságban található összes előfordulás 70%-ánál találtuk jelzős szerkezetben. Nézzünk ebből is néhány példát a változatok felsorakoztatása végett: „az egykor több tízezer lelket számláló zsidó vallási közösség”; „iraki síita vallási közösség”; „Keresztény, krisnás és buddhista vallási közösségek” stb.

Negatív jelzők: „betiltott Falunkung vallási közösség”. Diszkriminatív, szektára utaló mellékmondat: Jézusom, *melyik vallási közösség lehet az, ahol még segítenek is testvériüknek gyermeke lepasszolásában, melyik szektá tagja óvja saját hitétől gyermekét?* (NSZ 01. 10. 29.) Diszkriminációra utaló, azonban nem a vallási közösséget diszkrimináló jelzős szerkezet: „a korábban gyakran *mellőzött kisebb vallási közösségeknek*”; „*olyan egyházakkal, felekezetekkel és vallási közösségekkel is megállapodást kössön, amelyekkel a batalom az elmúlt négy évben szóba se akart állni!*”

Érdekes módon a Népszabadságban találtunk pozitív jelzős szerkezetet is: „konstruktív vallási közösség”, „ártalmatlan vallási közösségek”.

A Magyar Nemzet összes előfordulásának 35%-ában találtunk jelzőket. Lássunk néhány példát a szűkítő értelmű és a szó jelentésbeli orientálódását befolyásoló (szekta- vagy kisegyház-értelművé válását okozó) szerkezetre!

„...és normatív úton teljes mértékben kizárja a kiegészítő támogatásból azokat a vallási közösségeket, melyek még nem igazolták a történelem és a társadalom előtt értékghordozó mivoltukat.” (MN 03. 01. 04.)

„Az említett nemzetközi katolikus vallási közösség tagjai részt vettek egy a típusos tüdőgyulladásban elhunyt temetésén.” (MN 03. 04. 16.)

„Samil Baszajev a lelkeket százszázalékosan uraló vallási közösségek, a dzsamaatok révén egy észak-kaukázusi iszlám köztársaság megteremtéséről álmodozott.” (MN 03. 06. 23.)

„Vannak olyan vallási közösségek, amelyek társadalmi hatása igazolhatóan negatív, mert fanatikus, családellenes, profitorientált vagy gyűlölet-szító a retorikájuk és az életvitelük.” (MN 03. 12. 06.)

„A muszlim és a hindu vallási közösség összecsapásai a múlt héten szerdán lángoltak fel, amikor muzulmánok egy csoportja megostromolt és felgyújtott egy vonatot.” (MN 02. 03. 07.)

A Magyar Hírlapban a vallási közösség 40 előfordulásánál 12 esetben találtunk jelzős szerkezetet, amelyből csak egyet soroltunk a negatívak közé, a többi a szűkítő értelmű, semleges kategóriába került. Negatív jelzős szerkezet: „szektaszerű vallási közösségekhez”.

Összességében az mondható el, hogy a legtöbb és legpejoratívabb jelzőt a Magyar Nemzetben találtuk, utána állt a Népszabadság, és végül a Magyar Hírlapról elmondható, hogy nem jellemző rá a vallási közösség kifejezéssel szembeni negatív attitűd. Pozitív jelzők azonban csak a Népszabadságban fordultak elő.

Madarat tolláról...

Három keresett kifejezésünknel minden esetben megvizsgáltuk, hogy milyen társaságba illesztük őket, vagyis megfigyeltük **együttes előfordulását más elemekkel való felsorolásban**. Úgy gondoltuk, ez jobban rá fog világítani a szó érintettségére más területekkel. Mivel a három kifejezés közül a vallási közösség nevezhető a leginkább politikailag korrekt kifejezésnek, így azt vártuk, hogy a vallási közösség kifejezés hasonlóan önmagához, „politikailag korrekt” társaságban fog megjelenni. A Népszabadságban mindössze 4 esetben találtunk a vallási közösség kifejezéssel *felsorolásban*, így előfordult a vallási közösség egyéb kifejezéseivel (egyházakkal és felekezetekkel) és a civil szférával:

„Vallási közösségek, civil szervezetek és közéleti személyiségek”. Egy kicsit jellemzőbb vonás olvasható ki a Magyar Nemzet esetében. 31 esetben találtuk többedmagával említve. A leggyakrabban az egyház szóval fordul elő, összesen 14 esetben. Többször előfordul a kisegyházzal és a felekezetekkel is. Azonban az előzőektől eltérően a civil szféra mellett más, negatív asszociációkat idéző szövegekörnyezetben is szerepel. Lássunk két példát!

„A köztársasági elnök mindazonáltal leszögezi: döntése nem jelenti azt, hogy akár magánemberként, akár a Magyar Köztársaság elnökeként a legkisebb mértékben is elfogadhatónak tartaná a *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek és ezek tagjai elleni, illetve valamely politikai meggyőződést valló személyek elleni* uszító, gyalázkodó megnyilvánulásokat.”
(MN 2003. 12. 23.)

„A sajtó- és szólásszabadság, mint a polgári társadalmak egyik legfontosabb célkitűzése kapcsán az agrártárca vezetője azt mondta: „manapság megdöbbenéssel tapasztaljuk, hogy egy demokráciában a sajtó- és szólásszabadság ürügyén meg lehet sérteni *személyiségi vagy polgári jogokat, meg lehet sérteni családokat, vallási közösségeket vagy nemzetiségek jogait, tisztességét*, de akár egy egész ország becsületébe is bele lehet gázolni.”
(MN 2002. 03. 15.)

A Magyar Hírlap-beli vizsgálódásunk a következő eredményt hozta: a 40 szöveghely közül 5-ször fordult elő felsorolásban: civil szervezet, kisebbségek jogi vonatkozásban, de csak egyszer leltük negatív környezetben:

„A nagy nyugati népegyházak sem tudnak azonban megbirkózni azzal a folyamattal, amely a hívek egy részét közömbössé teszi, másokat pedig szektaszzerű vallási közösségekhez löki, vagy okkult tanok és tébolyult álhitek rabságába sodorja.” (2003. 02. 28.).

Vallási közösség kifejezésünknek felsorolásban való előfordulása azt az eredményt hozta, hogy a kifejezés megpróbálja megőrizni semleges tartalmát mindegyik vizsgált napilap esetében, azonban a Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap sejteti a szószerkezet használati körével kapcsolatos bizonytalanságokat a negatív asszociációkat (faji, etnikai, szektakérdéseket) illetően.

Végül összevetjük a **pártok és a vallási közösség** számszerű összefüggéseit. (Ezt azért tettük meg mindhárom kereső-kifejezésünkénél, hogy összevethessük a vallási közösség, a kisegyház, illetve a szekta pártokkal való számbeli statisztikai összefüggéseit, és így ráközelíthessünk a pártokkal való kapcsolatok vizsgálati mélységének szükségességére. Előfeltételezésünk: amennyiben kevés számú adatot, százalékos együttállást találunk egy-egy párt és a kifejezések között, úgy értelmezzük, hogy az adott párt kevésbé érintett a témát illetően. Ezzel ellentétben viszont ott, ahol viszonylag magas előfordulásokat tapasztal-

lunk, érdekeltségi összefüggéseket vizsgálhatunk.) A vallási közösség kifejezés és a mindenkori kormányon lévő pártok együttes előfordulási gyakorisága igen csekély, ami meglepő az adott időszakra eső vallásszabadsági és finanszírozási törvények okozta, pártok közötti vita fényében. Talán vannak, akik úgy vélik, hogy ezeket az adatokat közölnünk sem kellene, mert nem adnak meg vonatkozási pontokat a kérdésünket illetően, azonban mi mégis megtesszük, hogy láthatóvá tegyük a különbségeket a másik két szavunk vizsgálatánál.

Párt	NSZ	mn	MH
FIDESZ	4	5	1
MSZP	2	8	1
SZDSZ	2	5	0
MDF	0	1	1
MIÉP	0	1	0
KDNP	0	1	0

Táblázat 48. Pártok előfordulása vallási közösség kifejezéssel párosítva három magyarországi napilapban 2001–2003.

Kutatói munkánk során az adatok összegyűjtése, rendszerezése magával hoz a kiinduló hipotézisekhez képest új mértéket, megválaszolendő kérdéseket. Arra, hogy miért ilyen kevés az együttes előfordulás a két kormányciklus alatt történt vallásügyi kérdések, törvények tárgyalása mellett, a kisegyház és szekta keresőszavunk elemzésében található a válasz.

Kvalitatív elemzésünk során újrakódoltuk a szövegeket, és a vallási közösség eddig tárgyalt jelentéseit is belevéve a szókapcsolat több **alapvető értelmezését** derítettük ki: legtöbbször átfogó értelemben használják, minden vallási közösséget beleértve, más esetekben a vallási közösséget átfogó értelmében jogi vonatkozásban említik, ebbe beleértjük a finanszírozási, költségvetési és EU szabályozási vonatkozást is. Más értelmezésben a vallási közösség csak új vallási közösséget jelent, leginkább szembeállítva a történelmi hagyományokkal rendelkező nagyegyházakkal. A vallási közösség fennmaradó két használata csak a keresztény vallási közösségekre vagy csak a nem keresztény vallási közösségekre vonatkozó jelentésmezőt rajzolja ki.

❖ Kisegyház

A Népszabadságban található kisegyház kifejezés alacsony száma az alapsokaságot tekintve nem mást jelent, minthogy ez a napilap az említett témákat szívesebben tárgyalja más kifejezés alatt, mint a kisegyház. Az egyházfinanszírozási kérdések tárgyalásánál szinte kizárólag a vallási közösség semleges kifejezést használja. Az is szembeötlő, hogy a kifejezés 2003-tól teljesen eltűnik a napilap palettájáról. A Népszabadság a kifejezések megválasztását tekintve jelen esetünkben azt bizonyítja, hogy törekszik a politikailag korrekt nyelvhasználatra. Ugyanakkor itt tartjuk szükségesnek megjegyezni, hogy amíg a vallási közösség és a szekta fogalmakat használják mind hazai, mind külföldi vonatkozásban, addig a kisegyház szót csak hazai, magyar jelentésben használták. És ez így használatos a Magyar Nemzetben és a Magyar Hírlapban is. A Magyar Nemzetben a kisegyház kifejezés jóval erőteljesebben van jelen. Előfordulási aránya közel van a Magyar Nemzetben található vallási közösség előfordulási sokaságához. A cikkek 40%-a a 2002-es kormányváltás évéhez kapcsolódik, a többi része közel egyenlő arányban osztozkodik a 2001-es és 2003-as éven. A Magyar Nemzet szívesen használja ezt a jelentését tekintve – amint majd látni fogjuk – semlegesnek semmi esetre sem nevezhető szót, főképp, ha a kontextusokat vizsgáljuk. A Magyar Hírlap pedig mintha a Magyar Nemzet és Népszabadság között ingadozna az értelmezési tartományunkban. Előfordulási száma közel megegyezik a vallási közösség előfordulásával (ugyanaz tapasztalható a Magyar Nemzetnél az arányokat összehasonlítva), de tendenciáját tekintve nemhogy nem erősödik fel 2002-re, illetve 2003-ra, hanem teljes mértékben lecsökken (ahogy a Népszabadságnál teljesen el is tűnt ez a szó).

	2001	2002	2003	Összes
NSZ	11 (65)	6 (35)	0	17
	18 (56)	14 (44)	0	32
mn	16 (27)	25 (40)	20 (33)	61
	24 (26)	45 (48)	24 (26)	93
MH	9 (43)	8 (38)	4 (19)	21
	16 (44)	13 (36)	7 (20)	36

Táblázat 49. A kisegyház kifejezés előfordulási gyakorisága három magyarországi napilapban 2001–2003. (Zárójelben az összes előfordulás százaléka kerekítve.)

A kisegyház szó **jelzős szerkezetekben** való előfordulása. (A kisegyház szó jelzőinek tartalma minden lapban megmutatja a napilapok kisegyházakhoz való attitűdjét.) Mivel a Népszabadságban eleve kevés számú kisegyház elő-

fordulást találtunk, így nem vártuk, hogy különösebb szélsőséges magatartással viseltetnének jelzőikben. A jelzős szerkezetekben való előfordulások száma két kézen megszámolható:

Negatív irányultságot kifejező jelzőt nem találtunk(!). *Semleges*: „Magyarországon a lakosságnak csak néhány százaléka tartozik valamelyik kisegyházhoz.” Azért választottuk az idézést, mert a valamelyik jelző nem „bizonyos” értelemben szerepel. Szűkítő értelmű megjelölés, a vallási közösség bizonyos csoportjára igaz, és egyben nem is diszkriminál: „*a közleményt aláíró kisegyházak*”, „*a keresztény kisegyházak*”, „*független kisegyház*”. *Positív orientálódást kifejezők*: „*valamelyik hiteles, elkötelezett kisegyház*”, „*konstruktív kisegyházak*.”

Összegzésként elmondható, hogy amikor megpróbáltuk tetten érni a Népszabadságban a kisegyházhoz való viszonyulást, negatív orientációt kifejező szerkezetben egyetlen esetben sem fordult elő, ezzel ellentétben találkoztunk egyértelműen pozitív értékeket közvetítő kifejezésekkel. Ez minden kétséget kizáróan egyet jelent: a Népszabadság ügyel a tényszerűsége, amennyiben nem jelzi az olvasónak saját hozzáállását, illetve nem „rendbontónak” vagy „másnak” kezeli a kisegyházat, hanem egy olyan vallási közösségnek, amely lehet akár „konstruktív” is.

A Magyar Nemzetben a kisegyház szó jelzőkkel való előfordulása az előzőektől teljesen eltérő nézetet mutat. A 93 előfordulásban 52 esetben találtunk előtte jelzőt, amelyet ismét három csoportba osztottunk előjeltől vagy más-képp orientálódástól függően.

A *negatív irányultságot* kifejező szerkezetekben külön csoportokat tudunk kialakítani, miszerint a kisegyházak rendbontó (pl.: „Az egyházalapítási-törvény módosítását ellenző kisegyházak”, „tiltakozó kisegyházak”, „a törvény felhatalmazása nélkül bevont kisegyházak”), sokszor csak mellékesen megemlítették (pl.: „több úgynevezett kisegyház”, több(i) kisegyház (7), „néhány kisegyház”, „több hazai kisegyház”, „kilenc kisegyház”, „több mint tíz kisegyház képviselője” stb.). Azért tartottuk szükségesnek a negatív töltetű jelzőkhöz sorolni ezeket, mert többségüknek van „bizonyos” jelentéstartalma negatív szövegkörnyezetben; ide soroltuk a lekicsinylő tartalmú jelzőket, ironikus tartalmú felhanggal (pl.: „önmagukat mellőzöttnek érző kisegyházak szimbolikus elégtétele”, „úgynevezett történelmi kisegyházak” (2), „egyes kisegyházak” (2), „úgynevezett kisegyház”, „bizonyos kisegyházak”). Végül a legdiszkriminatívabb orientálódást kifejező jelzői mondatokban kifejtett szerkezetek: „azoknak a kisegyházaknak is árt, amelyek tényleg hitéletet folytatnak.” – a többiek mit tesznek, ha már a törvény szerint bejegyezték őket egyháznak?); „érzékletlenségre vall olyan kisegyházaknak bérbe adni az épületet, amely enyhén szólva is ellenséges érzülettel viseltetik a katolikus egyház iránt.” – tehát: adni a nem katolikusoknak érzékletlenség; „azon kisegyházakról, szektákról és vallástalan közös-

ségekről, amelyek kihasználták a reményvesztettséget, és vonzó ígéreteikkel nagy népszerűsége tettek szert.” – az emberi szerencsétlenséget kihasználók; további zsúfolt jelentéstartalmú jelzős szerkezetek: „szubkulturális jelenségként tényező kisegyházak” (– a tényéstésről az állatok asszociálódnak); „amerikai típusú kisegyházak propagandakiadványaira emlékeztetnek (az MSZP-s választási szórólapok); „melegeket elítélő kisegyházak”; semleges, érzelmi befolyásolást kiváltani nem szándékozó jelzők közé soroltuk azokat, amelyeket név szerint is megemlíttettek (pl.: újpünkösdista kisegyház) vagy pl.: „tizenegy iskolafenntartó kisegyház”, vagy ide tartoztak azok a szűkítő értelmű megjelölések, mint pl.: csak keresztény kisegyházak, történelmi kisegyházak, csak keresztény kisegyházak (megjegyezzük, hogy a Népszabadság nem különböztet meg történelmi és nem történelmi kisegyházakat); egyetlen, köznapi értelemben vett pozitív jelzőt is találtunk: a „karizmatikus kisegyház”, azonban ha hozzáolvassuk az előzményeket, talán elgondolkodtató a valódi jelentése: „Ma a Hit Gyülekezete mellett számos karizmatikus kisegyház létezik, és a mozgalom a történelmi egyházakat sem kerülte el, bár ezekben erős fenntartásokkal fogadják, és sok kritikával illetik.” (MN 2003. 06. 07.) – miután megtapasztaltuk, hogy a Magyar Nemzet hogyan viszonyul név szerint a Hit Gyülekezetéhez.

Összegzőként: a Magyar Nemzetben található kisegyház szó jelzőit, „jellemző tulajdonságait” kiemelve a szövegekből azt tapasztaltuk, hogy többnyire negatív, lekicsinylő, ellenséges érületű képet nyer az olvasó a vallási közösségekre való utalás ezen szóhasználatával.

A Magyar Hírlap a 36 előfordulásból 12-ben semleges jelzővel szerepeltette a kisegyházat, pl.: hazai, új, több, keresztény, és használja a történelmi kisegyház jelzős szintagmát is. Csak kettőt soroltunk be negatívnak: „ügynevezett kisegyházak” és „a történelmi egyházak vélt köreit háborgató kis egyházakat”. Pozitív jelzőt nem találtunk.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a jelzős szerkezetek vizsgálata is egyértelműsítette e vallási közösség megnevezésének politikai kisajátíttóságát és kiszolgáltatottságát: a Népszabadság szükségből használja a nyelvhasználati, megnevezési bizonytalanságok miatt, amit az is bizonyít, hogy negatív jelzővel nem találtuk, csak semlegessel, illetve pozitívval. Ezzel szemben a Magyar Nemzet pozitív jelzőt nem használ, semleges, szűkítő értelműt sokat, viszont negatív töltetű és orientációjú jelzőt használ a legtöbbit, amik az írói és olvasói fantázia szélsőségeit is megmozgatják és súrolják időnként. Mindez azt jelzi, hogy a Magyar Nemzet a kisegyházat használja abban a jelentésmezőben, amelyben magyar vonatkozásban a Népszabadság a szektákat említi. Kimondhatjuk, hogy a Magyar Nemzet nem „kisegyházpárti”, míg a Népszabadság és a Magyar Hírlap igen.

Kutatási rendünk következő lépése, hogy kimutassuk, mivel említik egy szöveggörnyezeti társaságban a kisegyház szót. Ez továbbra is kifejezi a napilap kisegyházakra vonatkozó szemléletét. A Népszabadságban összesen 4 felsorolásban találkozunk vele vagy a civil szervezetekkel vagy vallási közösséggel. Pl.: „Nem beszélve arról, hogy a válaszáadás önkéntes volt, és számos civil szervezet, közéleti személyiség és kisegyház eleve nyilatkozatban határolta el magát a kérdés megválaszolásától.” (NSZ 01. 10. 15.) vagy például: „Ezért nem véletlen, hogy a hitet adó programok, akár nagy egyház, akár valamelyik hiteles, elkötelezett kisegyház szervezi őket, tartósabb gyűgyulást biztosítanak, hiszen azok közösséget, egy nagy családot és szeretetet közvetítenek.” (NSZ 02. 05. 29.) Ez is egyértelműsíti, hogy a Népszabadság a kisegyház szót nem diszkriminatíve használja, hanem a legsemlegesebb értelmében, amennyiben taglétszámra utal vele. Ugyanezt a két típust megtaláltuk a Magyar Nemzetben is, azzal kiegészítve, hogy a vallási közösség egyéb megnevezéseivel való együttes szerepeltetése nem mindig nevezhető kellemes társaságnak, amennyiben az a szekta vagy „szektaszerű képződmény” stb. és a további szemléltetés kedvéért egy jellemző – azonban általunk kategóriába nem sorolt – idézet: „A nyolcas pont azt taglalja, hogy melyek a kötelező feltételei az igazolvány kiadásának. Ezek: megfelelően betérjlesztett kérelem (diszkrimináció a hanyagok ellen!); a kérelmező szabadon tett, identitására vonatkozó nyilatkozata (Magyar vagyok, nem turista! feliratú póló nem elfogadható); a magyar nyelv ismerete vagy valamilyen magyar szervezetbeli egyházi tagsága (szocialista internacionálé kitűző, kisegyházi tagság vagy az „az a szép” kezdetű népdal ismerete is elegendő).” (MN 02. 07. 06.) – kisegyházi tagság erőteljes gunyoros használata azt sejteti, hogy a kisegyházi tagság nem egyházi tagság.

A Magyar Hírlap is hasonlóan színes, karneváli hangulatot is idéző társaságba helyezi a *kisegyházat*: más vallási közösséggel, nemzetközi szervezettel, az MSZP-vel, zsidókkal, romákkal, a brüsszeli székhelyű Emberi Jogok Határok Nélkül nevű, illetve az oxfordi Nemzetközi Szövetség a Vallásszabadságért szervezettel, és végül egy idézet: „Újabb felekezet (keresztény, kis egyház) törvényesítése azonban szóba sem került, sőt a 'szekták' homogénnek tekintett tömbjét a 'keresztény-nemzeti' ideológia jegyében potenciális társadalmi veszélyforrásként, mindenkor rendőrségi ügyként kezelték, a kis egyházak híveit pedig – köztük még a baptistákat is, tekintet nélkül eltérő jogállásukra – számos hatóság zaklatás érte.”

A napi sajtó a kisegyház szó társasági körét éppoly különbözően választja meg, mint jelzőiket. A Népszabadság nem használja negatív asszociációkat kelteő együttes említésben más tagokkal, míg ez nem mondható el sem a Magyar Nemzetről, sem a Magyar Hírlapról.

A kisegyház szó pártokkal való együttes szerepeltetésének kvantitatív elemzése alapján nem mondhatunk semmit a Népszabadságról, mert ezek csak 1–2 együttes előfordulásban szerepeltek a legnagyobb pártokkal, ezzel szemben a Magyar Nemzet adataiból, együttes előfordulásából világosan kiolvasható, mely pártok kisegyházpártiak is egyben, és adatainkat a kvalitatív elemzés is alátámasztotta.

Párt	Cikk	Említés	%
MSZP	28	70	35,71
SZDSZ	23	48	24,48
FIDESZ	15	38	19,38
MKDSZ	5	17	8,67
MDF	5	14	7,14
KDNP	1	7	3,57
MIÉP	1	2	1,02
Összesen:	78	196	100

Táblázat 50. Pártok említésének gyakorisága a Magyar Nemzetben 2001–2003

Megjegyezzük, hogy az FKGP-re vagy Független Kisgazda Pártra egy keresési eredményt sem kaptunk, ami a mottójukhoz képest furcsállandó: „Isten, haza, család”. Bele kellett vennünk viszont az MKDSZ-t, ami viszonylag alacsony számmal, mégis az MDF-et megelőzve szerepel, ha a gyakoriságot nézzük, azonban egyvonalban van vele, ha az előforduló szöveghelyek adatait hasonlítjuk össze. Kiinduló hipotézisünk beigazolódt, miszerint az MSZP és SZDSZ együttesen több mint felét, 60%-át kiteszi az összes előfordulásnak, ami a kisegyházakkal való együttes mozgást, együttműködést feltételezi csupán csak a számokból adódóan is. A Fidesz az adatok egyötödét adja, ami visszafogottságot mutat, a többi párt pedig csak érintőlegesen foglalkozik a témával, vagy hozható kapcsolatba a Magyar Nemzet szerint. A cikkek döntő többsége egy egyszerű kétpólusú modellben helyezi el a kisegyházakat. A modell egyik pólusán a Fidesz-kormány, annak intézkedései, miniszterei állnak, másik oldalán az SZDSZ, az MSZP, ennek kormánykoalíciója, egyházügyi államtitkára. A kisegyházak az esetek döntő többségében ez utóbbi oldalon helyezkednek el.

A Magyar Hírlapban a legmagasabb együttes előfordulást 8 cikkben találtuk a Fidesz-szel, az MSZP-vel 5 cikkben, az SZDSZ-szel 4 cikkben, amelyek az egyháztámogatásról szólnak.

A kisegyházak legegységelműbb pártpolitikai viszonyát a Magyar Nemzet adataiból olvashattuk ki mind a kvantitatív együttes szereplések, mind a kvalitatív elemzések során.

Kutatásunk során azt is megvizsgáltuk, hogy a lapok milyen viszonyítási rendszerben gondolkodnak a kisegyházakról. A Népszabadságban az adatok kis számából adódóan ilyen összefüggérendszerket, kétpólusú modelleket nem leltünk, míg a Magyar Nemzetben a 93 említésnél 57 esetben találtunk a kisegyházzal szembenálló közösségeket, csoportokat. Ilyenek: a történelmi egyházak, nagyegyházak, ezen belül elkülönítve és kiemelve csak a (római) katolikus egyház, a katolikus és a református egyház, a történelmi kisegyházak a valódi egyház. A Magyar Hírlap vonatkozó írásai 30%-ánál fordult elő a kisegyház valamivel szemben is egyúttal: legtöbbször történelmi egyházakkal együtt, az állammal és hatalommal karöltve (2002), nagy egyházak (!), katolikusok, reformátusok, de van példa a szélsőséges vallási közösségekkel vagy szektákkal való elkülönítés jelzésére is.

◇ Szekta

A szekta szó a vallási közösség megnevezésére használt legpejoratívabb szó. Kutatási eredményeink bemutatását továbbra is szisztematikus elemzési lépéseink sora fogja jellemezni. A fentebb (Táblázat 45, 111. o.) már bemutatott táblázatból kiderült, hogy a legtöbb cikket mindegyik lapnál a szekta szóra találtuk, az adatok kb. 68%-át. A Népszabadságnál ez a magas találati arány azért volt meglepő, mert a baloldali politikai meggyőződésű pártokról és más (értelmiségi) csoportokról köztudott, hogy a vallási nyelvben politikai korrektségre törekednek, amely révén tiszteletben kívánják tartani a számos, szociológiai értelemben szektának minősülő vallási közösség érzékenységét, s ezért a szekta kifejezés használatát politikailag inkorrektnek tekintik, s maguk sem alkalmazzák. Az elemzett kifejezések előfordulási gyakoriságának aránya nem támasztja alá azt a feltételezést, hogy a Népszabadság szóhasználatában a szociológiai értelemben szektának nevezhető vallási közösségekkel szemben elfogult lenne – éppen ellenkezőleg, mintha nem is törődne a fentebb említett érzékenységgel. Szövegelemzésünkéből vártuk a választ erre a hipotézisünkre. Mindezek előrebocsátásával vizsgáljuk meg, hogy a leggyakrabban előforduló szekta kifejezés milyen tartalommal jelenik meg a vizsgált három évfolyamban.

A Népszabadságban a szekta kifejezés tőszóként vagy valamilyen toldalékos, illetve összetett alakban a vizsgált 172 cikkben összesen 281-szer fordul elő. Az összes előfordulás éves bontásban arányosan oszlik el, nagyjából minden évben az összes előfordulás egyharmadát találjuk. A lap 2001–2003-as cikkeiben a szekta szó előfordulásának leginkább az a jellemzője, hogy külföldi tudósításokban és hírekben szerepel. Az összes előfordulás 70%-a nem Magyarországra vonatkozik. A külföldi tudósításokban a szektatematika első-

sorban a Szciantológia Egyházra vonatkozik és az emberklónozás bejelentésével híressé vált Raelianus szektára. A Szciantológia Egyház mint egyház Franciaországban került bíróság elé, az erről szóló néhány cikkben található az egyház megjelölésének legtöbb előfordulása. A Raelianus szekta és annak az állítólagos emberklónozást végző Clonaid cége összesen 36-szor fordul elő. Az Egyesítő Egyház 19 szöveghelyen 37-szer, főképpen Milingo zambiai érsek esetével kapcsolatban, aki az egyház egyik tömegeskülvőjén feleségül vett egy koreai nőt. A téma kiemelten foglalkoztatta a lapot, hiszen 9 cikkben 68-szor említi a különös érseket. A többi külföldi szektaemlítés különböző iszlám fundamentalista csoportokra vonatkozik, s ilyen értelemben csak megszorításokkal nevezhetők kifejezetten vallási természetű említések.

A fentiek alapján az előfordulások zömét kiadó külföldi cikkekben a szekta értelmezési közege bírósági perek, klónozás, iszlám fundamentalizmus és egy katolikus érsek eltévelyedésére alapoz. Az értelmezési kontextusok mindegyike a szekta kifejezésnek negatív értelmet ad, olyan csoportokként mutatja be ezeket, amelyek veszélyesek a társadalomra. A cikkek döntő többsége tudósítás, amely műfaj az állásfoglalást elvileg nélkülözi. A szekta kifejezés magyar vonatkozásban a külföldi említésektől jelentősen eltérő képet mutat. Már a külföldi és magyar szekta-előfordulások aránya is felkeltette a gyanút, hogy a Népszabadság számára szinte nem is létezik Magyarországon olyan értelemben szekta, mint a külföldi tudósításokban, de a tartalomelemzés ezt meg is erősíti. A magyarországi vonatkozású cikkek, amelyek nem csupán említés szintjén használják a szekta szót, hanem témájuk egy ezzel a kifejezéssel illethető társadalmi valóságról szól, négy alkalommal fordulnak elő: Révy Eszter Égő életek c. könyvének többoldalú kritikája (2001. 10. 31.); a Jehova Tanúi egyház kongresszusáról szóló hosszabb tudósítás (2003. 07. 28.); egy vallási közösségek kutatásáról szóló sajtótájékoztató ismertetése; valamint egy hosszabb tudósítás Macskássy Izolda Szektamentes Magyarországot c. előadásáról (2002. 01. 02.). A szekta értelmezése ezekben a szövegekben meglehetősen egyértelmű tendenciára utal, amelyet tompításnak nevezhetünk: a szekta kifejezés élet letompító szövegkörnyezetekben találkozunk a szó legkonkrétabb értelmében ezzel a kifejezéssel.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a Népszabadság 2001–2003 közötti számaiban a szekta kifejezés tartalma eltér a külföldi és a magyar illetékeségű cikkekben. Az előbbieken egyértelműen a társadalomra veszélyes vallási közösségek értelmében használja a lap, az utóbbiban pedig leginkább a veszélyességet tompítva, a fogalomnak esetenként kifejezetten pozitív értelmezést adva.

A Magyar Nemzet vizsgált három évfolyamában a szekta szó összesen 447 alkalommal fordul elő. Az évenkénti előfordulások száma halványan már utal arra, hogy a 2002-es választási évben ez a fogalom nagyobb szerepet játszott, mint az azt megelőzőben, illetve követőben. (2001 – 133 db cikk; 2002 – 177 db; 2003 – 137 db). A cikkeket tekintve a három évfolyamban összesen 266 tartalmazza egyszer vagy többször a szekta kifejezést, amelyekből 164 (61,6%) külföldi illetékességű szektákról szól, 102 (38,3%) közvetlenül magyar vonatkozású. A 89 külföldi tudósítás, hír közül kiemelkedik a 26 cikkben tárgyalt Aum Sinrikjo (Legfelsőbb Igazság) nevű japán vallási közösség, amely a szörnyű tokiói metrómérénylet révén híresült el, a 25 cikkben szereplő Falunkung kínai közösség, amely a lépfenefertőzést okozó levelek küldésével tartotta sakkban a világot, a 20 cikkben szereplő raelianus szekta, amely a sikeres emberi klónozás bejelentésével lépett a világ nyilvánossága elé. A többi, részben név szerint is megemlített szekta csak néhány cikkben fordul elő egyszer-egyszer.²⁴ A szekta fogalom e külföldi vonatkozású cikkeken a lehető legszörnyűbb emberellenes tettekre képes vallási csoportokat jelöli. Ugyanezt az értelmezést támasztja alá a Pándy áltiszteletes gyilkosság-sorozatáról beszámoló 5 cikk is, melyeket ugyan a belga állampolgárságú Pándy követett el, ám tekintettel az ő és a cikkeken szerepeltetett rokonainak magyar származására, a vonatkozó szövegeket nem a külföldi cikkek közé kódoltuk.

A szektafogalom magyar vonatkozású, vallási értelemben használt jelentéseit elemzésünkben 89 cikk alapján határozhatjuk meg.

Kettőben olvashatunk konkrét bűntényről. Az egyik esetben M. Balázs brutális gyilkosságával kapcsolatban jegyzi meg a hír szerzője, hogy egy szekta tagja. A másik bűntény lopás, a piliscsabai kálvária domborművei tűntek el, s a nyilatkozó plébános megjegyezte, hogy a környéken „az utóbbi időben” egy szekta is feltűnt.

A legtöbb magyar vonatkozású szektacikk azonban nem konkrét szektáknak nevezett vallási csoportok pontosan megnevezhető ténykedésével foglalkozik, hanem általánosságban beszél a szektákról. A vallásszociológiai és -lélektani irodalomból jól ismert jellemzőket találjuk ezekben az írásokban.²⁵

²⁴ Ilyenek többek között a vahabita, a keresztény kötődésű Mentuhui, a davidista vagy a tömeges öngyilkosságot elkövető Nap Temploma szekták.

²⁵ Az egyház szekta megkülönböztetés kontúrosan jelenik meg az egyik 2001. március 16-án közölt olvasói levében:

„Lehet vallást alapítani (amíg annak tanai nem ütköznek az ország törvényeivel), lehet bárki ezen felekezetek, szekták tagja minden hátrányos következmény nélkül, de az csak természetes, hogy a tegnap alakult, esetleg néhány tagú úgynevezett egyház nem részesülhet ugyanolyan elbírálásban, főleg gazdasági téren, mint például a katolikus vagy a többi történelmi egyház.”

A legfontosabb közös jellemző, hogy a szekta veszélyt jelent a társadalomra, annak értékrendjére.

„Az elhíresült botrányok hátterében, amikor a fiatalok egy-egy szekta nyomására elhagyták családjukat, igen gyakran álltak ilyen [karizmatikus] csoportok.”(MN 2003. 06. 07.)

„2002. május, Mámorfesztivál Budapesten. Főbb témák: erotika (prostitúció, nemi erőszak, transzszexualitás, Internet-szex, pornófilmforgatás), ezotéria (varázslás-alkímia, szekták), drog (rászokás-leszokás, drog- és popbiznisz), transzcendencia (vallás és extázis, Biblia és az apokrif iratok), alkohol (alkoholizmus, a nagy pálinkaháború).”
(MN 2002. 06. 12.)

A cikkek tanúsága szerint a szekta veszélyességéhez nem fér kétség, szétzedik a családokat, olyan irányultságúak és olyan tevékenységeket végeznek, amelyek károsak – amint a mámorfesztiválról szóló szövegrészlet tanúsítja. A szektákba pszichésen labilis emberek kerülnek, akiknek helyzetével ezek a közösségek visszaélnek. A szekta veszélyességének dimenzióit leginkább azokból a cikkekből lehet lemérni, melyek az ellenük való védekezés szintjét egészen magasra teszik. A polgári kormány a védekezés egyik elemének tartotta a vallási törvény módosítását, amely végül is az ellenzéken megbukott. A destruktív minősítés alkalmazása mellett a politikai jelentőség, amit egy tárcaközi bizottság felállítása jelent, mutatja, hogy a szekták igen veszélyesek, s azokkal szemben csak a legmagasabb szintű védekezés lehet indokolt. Ugyanakkor a destruktív jelző alkalmazása nem jogosít fel bennünket arra, hogy formális logika szerint feltételezzük, hogy létezhetnek „konstruktív” szekták is. A szekta kifejezés a cikkek összességének tanúsága szerint eleve destruktivitást jelent.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a Magyar Nemzet 2001–2003-as cikkeiben a szekta fogalom valóban annak a tengelynek az egyik végpontján helyezkedik el, amelynek másik végpontja a történelmi egyházak és a jobboldal politikai és erkölcsi rendje. A szekta fogalom használata és társításai igazolják, hogy a lap a vallási közösségek tág mezejét politikai értelemben kettéosztja, s azokat a szociológiai kifejezéseket, amelyeket a különféle vallási entitásokra alkalmaz, közel kizárólag a mélyen kettéosztott politikai mező erőterében értelmezi, ruházza fel jelentéssel.

A Magyar Hírlap 69 szövegéből 30 hazai vonatkozású, 39 pedig külföldi. Ez némileg egyenletesebb eloszlást mutat a Magyar Nemzethez vagy a Népszabadsághoz képest. 2001-ben 25 cikkben 51 helyen szerepel, 2002-ben 26 cikkben 81-szer használja a napilap ezt a kifejezést, míg 2003-ban 18 szövegben 31 előfordulását találjuk a szónak. Az adatok alátámasztják, hogy az egyházfinanszírozási és vallásszabadsági kérdéseket tagláló időszakban a lap ki-

emelt fontosságot tulajdonít a szekták elkülönítésének, de legalábbis külön tárgyalásának. A külföldi cikkekből 13 tárgyalja a klónozást, a klónbéli létezését, a Falukung szektáról 4 cikk szól (egy helyen kiemelve ugyan, hogy: egyház (és nem szektal), az Aum-szektáról 2 cikkben találtunk információt. Egy hosszabb cikk tárgyalja a franciországi Szciantológia Egyház feloszlását a szektaellenes törvény alapján. Egy tömeges halálzással járó szektaöngyilkosság, ahol Korsh szektája, aki egyébként egy gátlástalan pedofil szektavezér és nagyvonalú üzletember – egyúttal automata fegyverek szerelmese – felgyújtotta önmagát, több FBI-ügynök és közel 90 szektatag meghalt a tűzvészben, tűzharcban. És végül egy hír a Jehova tanúi szektáról, amelynek összejöveteli helyén Belgiumban bedobtak egy gyújtópalackot. Itt a szekta sérelmére elkövetett bűntényről van szó, de az okokat homály borítja. A Magyar Hírlap a szektafogalmat nemcsak a vallási, hanem a politikai értelmében is használja külföldi cikkekben. Ezenkívül békés vallási eseményekről tudósít, a pápa körútjairól, különböző vallások ünnepeinek és szertartásainak bemutatásáról, és hírt ad egy egyértelműen pozitív tényről is a brazil szektákkal kapcsolatban, miszerint a „nőknél a mobilitás lehetősége például a szektaalapításban, a férfiaknál a fociban valósulhat meg” vagyis: „A családfenntartó nők jellemzője, hogy tömegesen vesznek részt különböző afrobrazil vallási kultuszokban, ahol a nők egyenjogúsága abban fejeződik ki, hogy kultuszvezetők, szertartásvezetők lesznek, és ezen a „vallási vezető” szerepükön keresztül valamelyest jobb sort tudnak biztosítani a családjuknak. Ez a fajta nő sokkal kevésbé hedonista, ám sokkal autonómabb, mint a brazil önképben idealizált mulatt asszony.” (MH 02. 09. 13.)

A magyar vonatkozású cikkekből nyolcat kivettünk az elemzésünkéből, mert az a szekta fogalmat politikai értelemben használja. A cikkek egyike sem beszél konkrét szektákról, (egy példaként megemlíti a szciantológiát, de részletesen nem elemzi) csak azok összességéről, mint például, hogy kell-e a pedagógusoknak a titoktartási kötelezettségük mellett jelenteniük, ha diákjukról megtudják, hogy egy szekta tagja. (Arról nem szól a cikk, hogy mi alapján döntenék el a pedagógusok, hogy a szóban forgó vallási közösség szekta-e.) Hírt ad többször is az elhíresült Pándy-ügyről, amelyben Pándy és lánya azt vallották, hogy egy szekta áldozatai lettek. Tudósít a lap az APEH-adatgyűjtéséről, melyben „Kövér találgatott, hogy kinek állhatott érdekében ez a „pszichobiznisz”, vagy mely „nemzetközi szekta” célja volt az adatmásolás.” A prostitúcióról szól az egyik cikk, melyben a drogosokat, alkoholistákat és a családjukból kiragadott szektagokat említi annak példázására, hogy ugyanúgy meg kellene menteni a prostitúáltakat a szexuális rabszolgaság állapotából, kiszolgáltottságból, mint amilyen intézkedések az előbbiekre történnek. (MH 03. 10. 02.) Egy cikkben a szektaszerű vallási közösségeket állítja szembe a hazai történelmi egyházakkal, amelyek ha belátnák, hogy „minden valódi szellemi érték és tiszta emberi hit válsága egyben a vallás válsága is, akkor nem ellenséget, hanem evilági ügyek-

ben szövetségest látnak mindazokban, akiknek idegen a konzumidióta világrend.” Az „Elmaradt az egyházi rendszerváltás” c. cikk hosszasan tárgyalja a szocialista rendszerben beszervezett egyházi vezetőket, papokat, az akkori hivatalos egyházpolitikát és azokat, akik a hivatalos egyházpolitika és annak államilag meghatározott útja ellen voltak, „szektásnak titulálták”. Az ördögi mechanizmus című cikkben (MH 01. 01. 03.) az ÁVH-katonáinak hitét hasonlítja a szekták vakhitéhez, és a nacionalista terrorszervezetek vonzerejével és veszélyességével hozza párhuzamba. Egy 2001. 01. 11-ei cikk az állami támogatás elosztása kapcsán említi a szektákat, amelyek elcsábítják a fiatalokat a családjuktól, és „végül egész életük zátonyra fut”. A Hitélet című (MH 01. 01. 19.) „vélemény” a kereszténység és katolicizmus hanyatlásáról beszél, annak okait kutatja, és a modern vallásos lehetőségek egyikeként említi a szektákat, ami felé a máig is létező félelem az ismeretlentől, a halál, a tudatlanság és a szorongás tereli az embereket. Sonkoly Gábor hosszabb lélegzetvételű véleménye: A történelem és az egyházak című írás (MH 01. 04. 26.) körbejárja a történelmi egyházak fogalmát, amely szerint a „nem történelmi egyház fogalma pedig veszélyesen közelít a pejoratív szekta megnevezéshez, amit minden józan felekezett igyekszik elkerülni”. Végül megemlítjük „Az MDF hadat üzen a szektáknak” c. cikket, amelyben az egyik MDF-es képviselő elmondja, kezdeményezik, hogy a kormány hozzon létre egy tárcaközi képviselőt, „az állampolgári szabadságjogokat veszélyeztető szellemi befolyásolással szembeni társadalmi önvédelem összehangolására, a destruktív szekták sokoldalú, tudományos igényű vizsgálatára.”

A Magyar Hírlapban használatos szektafogalom alapján elmondható a szektákról, hogy az destruktív, védekezni kell ellenük, szélsőségesek, család- és emberellenesek. A szekta magyar vonatkozásban is kapcsolatba kerül a gyilkosság asszociációjával az ÁVH kapcsán, de ne feledjük az APEH-botrány ügyét sem! Azonban a szekta megjelenik a pozitív póluson is, amennyiben a szocialista rezsimben a be nem szervezhető, a hivatalos egyház politikájától elhatárolódó egyházi személyeket szektásoknak nevezték.

A három vizsgált napilap szekta fogalmának kontextusáról összefoglalóan azt állíthatjuk, hogy a Népszabadságban a szekta kifejezéssel összefér a külföldi illetékességű cikkekben a „bűn” és a „terror” kifejezés és ezek asszociatív fogalomkörei, a magyar illetékességű cikkekben ez letompul. A Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap ezzel ellentétben a hazai cikkekben is hangsúlyozza a destruktivitás dimenzióját. Előbbi két konkrét bűntényt is megemlít, utóbbi ugyanakkor pozitív példákat is hoz a szektákra.

Jelzős szerkezeteket tekintve a Népszabadság hasábjain a szekta szó előtt pozitív hangulatú jelzőt nem találtunk. Semleges tartalmúaknak minősítettük a vallási közösség pontos megnevezésével vagy rá való utalással való együtt

szereplését, például: konzervatív szaudi szekta, ateista szekta, titokzatos szekta, keresztény ihletésű mentuhui szekta. Negatív irányultságot kifejezőkhöz soroltuk a következőket például: klónozó szekta, világalgalmi terveket szövögető szekta, sátánista szekta, zavaros szekta, fanatikusból álló militista szekta, destruktív szekta, szervkereskedő szekta stb. A Magyar Nemzetben is hasonló eredményre jutottunk a csoportosítás során, azonban a negatív jelzőkben némileg termékenyebb, szabadabb fantáziával büszkélkedhetnek: választási küzdelmekben jól mozgósítható szekta (szövegkörnyezete miatt ide soroltuk), pszichoszekta, egyházaknak biztosított lehetőségekkel visszaélő szekták, társadalomellenes szekták, egyházi köntösben jelentkező destruktív szekták, az MSZP és az SZDSZ által támogatott szekták (kontextus miatt), a megtévesztett emberek személyiségi jogaival rendszeresen visszaélő szekták, az európai fasiszta eszmékhez kötődő szekta, (nem pedig a) többnejűek valami fura szektája, radikális, a világ ezredvégi pusztulását váró szekta, a társadalomra és a kommunista rendszerre veszélyes szekta, állat- és emberáldozatot bemutató szekták, harácsoló és emberellenes szekták, agymosásban profi szekta stb.

A Magyar Hírlap betűrengetege között egy pozitív töltetű szót találtunk a szekta szó előtt: a hamisítatlan (=eredeti, megbízható, pl. márka), de azért olvassuk hozzá a mondatot is, amiben szerepelt: „Orbán Viktor személyében már-már egy hamisítatlan szektavezér áll előttünk”: A két szó (hamisítatlan+szektavezér) ilyen formában található együttes előfordulása a legnegatívabb jelentésbe burkolja ezt a szintagmát. Semleges, értelmet pontosító, megnevező jelentésű, kijelölő jelzőből találtunk a legtöbbet, az összes előfordulás egynegyedénél. Negatív irányultságú jelzőkhöz az összes előfordulás 10%-át soroltuk, többek között olyanokat, mint: betiltott, destruktív, klónozó, nemkívánatos szekták, a pejoratív szekta szószerkezet, amelynek a kontextusa még érdekesebb: „A »nem történelmi egyház« fogalma pedig veszélyesen közelít a pejoratív „szekta” megnevezéshez, amit minden józan felekezet igyekszik elkerülni.” (MH 01. 04. 26.), társadalomra veszélyes szekták, trockista, ufóhívó („a bejelentés megbízhatatlan forrásból, egy ufóhívó szektától származik, amelynek hite szerint a ma élő ember, a homo sapiens is klón”), ultrafundamentalista, vallási fanatikusból álló szekták és végül egy jelzői mellékmondat: olyan szektákból, amelyek kiragadják őket természetes környezetükből, elszigetelik őket családjuktól.

Összességében megállapítottuk, hogy a jelzők tekintetében a szekta szó előtt pozitív jelzőt nem vártunk, és nem is találtunk, a szó sajátos jelentéséből adódóan. A negatív attitűdöt, elfogódottságot kifejező, a változatok legszélesebb skáláját felvonultató újságnak a Magyar Nemzet bizonyult.

A szekta szó különösen magával hozta, hogy megvizsgáljuk a szó **összetételben** való előfordulásait. (Ezt a vallási közösségnél és a kisegyháznál a módszeresség kedvéért ugyan megvizsgáltuk, de találatot, előfordulást, ahogy vártuk, nem hozott.)

A szavak összetételben, más tagokkal való együttes előfordulásukban kiterjesztik témahálózatukat és értelmezési körüket. Azok a szavak tapadnak össze, amelyek a különböző szövegekben gyakran egymás mellett állnak, egy szintaktikai szerkezetet alkotnak, és a nyelvhasználatban fokozatosan összeforrnak, vagy a magyar nyelvben szokásos szóalkotási módoknak és szabályoknak megfelelően a nyelvhasználók maguk is hozhatnak létre szóösszetételeket. A három vizsgált szavunk közül a szekta szónak a legnagyobb a valószínűsége, hogy összetételben is előfordul, hiszen egy tőszóból áll, nem úgy, mint a kisegyház, amely már összetétel vagy az összeforrott vallási közösség jelzős szerkezet.

A Népszabadságban található szektaösszetételek (13): érdekszekta, kalandorszekta, szektaalapító, szektaellenes, sektamentes, szekta-szent, sektatag, sektateória, sektavád, sektavállalkozás, sektaveszély, sektavezető, UFO-szekta.

A másik szóalkotási mód a *szóképzés*. Csupán két képzett alakját találtuk a szekta szónak: sektás, sektásodás.

Ugyanez a vizsgálat a képzett szavaknál a Magyar Nemzetnél a következő eredményt hozta: sektás, sektaszerű, sektázó (szemlélet), sektázásszerűen. Az összetett szavak (15): pszichoszekta, szektaalapító, szektaellenes, sektatagigény, sektajelenség, sektajellegű, sektakérdés, sektalap, sektatagigény, sektaszellem, sektatag, sektatörvény, sektavezér, sektavezérkedés, sektavezető.

A Magyar Hírlap eredményei az összetételekre nézve (10): szektaakció, szektaalapítás, sektatag, szektaellenes, sektajelenség, sektakérdés, sektasámán, sektatag, sektavezér, sektavita. Képzett szavak: sektariánus, sektás, sektásított, sektaszerű.

Mindegyik újságban megtaláljuk a sektatag, szektaellenes pontosan megfelelő összetett szavakat, valamint a sektás képzett szót. Ebben az a figyelmet felkeltő, hogy csak ennyi a pontos megfelelés, hiszen az előzőekből már bizonyosodott, hogy mind a külföldi, mind a hazai vonatkozású cikkek hírtartalma ennél több átfedést mutat, mégis ezzel az egyszerű vizsgálattal is kimutatható, hogy mennyire más szóképzéssel dolgoznak az újságok ugyanannak a dolognak az elmondására.

(Mindenképpen figyelemreméltónak tartjuk megjegyezni, hogy az összetett szavak felsorolása már önmagában is körvonalazhatja mindazt, amit a szekta részben kielemeztünk a meglévő cikkmennyiségünkben.)

A szekta felsorolásokban való részvételénél és elemzésénél is azt vártuk, hogy mindegyik lapban rossz társaságban találjuk. Így a Népszabadságban összesen 6-szor szerepel felsorolásban, barátai a kábítószer; az állam és terrorcsoport, aki fertőző betegséget használna fegyverként; baloldal, jobboldal, nemzet, vallás vagy felszabadítási mozgalom; vallási közösségek felsorolásában, ahol a Jehova Tanúi szektaként van említve, ugyanakkor a raelianus az lehet „mozgalom, szekta, vallás – ki, hogy szereti”; és együtt szerepel a betiltott kínai Falunkung szekta és az AIDS ügyeivel foglalkozó, a nagy gyógyszergyárakat támadó ACT UP csoport. A Népszabadságnál tehát azt tapasztaljuk, hogy a szekta társasága nem annyira homogén, mint vártuk, amennyiben együtt van az állammal, egy AIDS beteget segítő csoporttal is. A szekta köznapi értelemben használatos jelentésének élet a Népszabadságbeli példák nem igazolják, illetve olykor azt tagadják. A Magyar Nemzetben 49 esetben találtuk felsorolásban, és csak 7 esetben nem volt szélsőségesen negatív a környezete. A felsorolás helyett most az idézetet választjuk az alátámasztás kedvéért:

„Avagy kizárólag zsidót, cigányt, fekete bőrt, szektatagot lehet kirekeszteni és diszkriminálni, keresztényt és magyart nem.”
(MN 2001. 10. 31.)

„Rájuk épít a business, a médiák, a politikai pártok, a jöttment demagógok, az utópiát hirdető szekták.” (MN 2001. 10. 6.)

„Ideológiájukat a tévtanok, sok esetben vallási szekták, olykor a sámánizmus és más torzult „értékek” határozzák meg.” (MN 2001. 06. 27.)

„A nemzetközi bűnözés és a különböző szekták ma az egész világra kiterjedő harcot folytatnak azért, hogy átvegyék az ellenőrzést valamelyik újabb miniállam felett, és működésük központjává tegyék.”
(MN 2001. 06. 16.)

„Ha ezt az értéket kiiktatjuk a társadalomból, az így keletkezett vákuumba szektások, narkósok, futballhuligánok lépnek – figyelmeztetett Kovács Miklós.” (MN 2003. 05. 17.)

A Magyar Hírlap az előfordulások 11%-ában viszi társaságba a szektát, olyan valamilyen szempontból szélsőséges elemekkel, mint a pszichobiznisz, anarchisták, zöldek, trockisták, okkult tanok és tébolyult álhitek, vallásos hitre alapozott nacionalista terrorszervezetek, a megsemmisüléssel barátkozóbb ázsiai eredetű hitek, homoszexualitás, prostitúció, alkohol, drog. És végül egy idézet a Magyar Hírlapból, amely Libik András önéletrajzáról szól:

„Filmet készít többek között az évszázad jelentős politikai gyilkosságairól, a nemzetközi olajtársaságokról, az atombomba kifejlesztéséről és

az amerikai atompotenciálról, a zsoldosokról, az arab terroristákról, a németországi szektákról, a parapszichológiáról, a gyermekkínzó szülők-ről, a kábítószer hatásairól, a németországi diáklázadásokról.”
(MH 01. 01. 04.)

Ezt az idézetet és az előző felsorolást azért tartottuk szükségesnek felvontatni, mert ha nem is tudják az olvasók pontosan elmondani, hogy mi is az a szekta, azt biztosan tudják ezek alapján, hogy mennyire kívánnak ezek után egy szektással beszélgetni. Mindenképpen félelmet keltő és ilyen asszociációkat idéző együttes megjelenése a szektának. A leszektázással ennek alapján legrosszabb hírért kelthetik az új vallási közösségeknek, ami felérhet egy becsület-sértéssel is.

Épp úgy, mint a kisegyház és a vallási közösség kifejezéseknél, megnézzük, hogy statisztikailag bizonyítható-e, hogy valamelyik pártot különösebben érdekelné-e a szektakérdés.

	Népszabadság	Magyar Nemzet	Magyar Hírlap
FIDESZ	6	34	10
MSZP	3	35	7
SZDSZ	3	8	6
MDF	5	15	3
FKGP	0	3	0
KDNP	0	2	0
MIÉP	3	8	4

Táblázat 51. Pártok előfordulási gyakorisága szekta kifejezéssel párosítva három magyarországi napilapban 2001–2003.

Fenti táblázatunk egyértelműen ismét kimutatja, hogy az általunk vizsgált időszakban kormányon lévő két párt közt folyt a vita a legerősebben ebben a kérdésben. A Népszabadságban található alacsony együttes előfordulási adatok azt sejtetik, hogy a véletlen is okozhatta ezeket. Véletlenül itt azt értjük, hogy a cikk témája nem a szektakérdésről vagy egyházügyi törvénymódosításokról szól. A Magyar Nemzet eredményei jóval felülmúlják a másik két napilap adatait. A Fidesz és az MSZP 21 cikkben fordul elő együtt a szekta szóval. A szövegek vizsgálata alátámasztotta azt a feltevésünket a számok alapján, hogy a Magyar Nemzetben központi kérdésként végigkövetik az egyházügyi kérdéseket a szekták tekintetében is. Sarkalatos kérdése volt a Fidesz-nek, hogy kik részesülhetnek állami támogatásokból, az adó 1%-os befizetéseiből, vagyis hogy ki alapíthat egyházat Magyarországon, és ki élvezheti ezek előnyeit mint bejegyzett, autonómítással és jogi védelemmel is rendelkező vallási szervezet.

A lapban hivatkozás történik az Európa Parlament 1996. 02. 29-én kelt határozatára: „kellő megfontoltsággal adományozzák az adókedvezményt és jogi védelmet biztosító vallási szervezeti státust, illetve indokolt esetben vonják azt meg a titkos vagy büntetendő gyakorlatot folytató csoportosulásoktól”, és „tanúsítsanak maximális éberséget annak érdekében, hogy a szekta jellegű csoportosulások ne juthassanak a törvényes társadalmi testületeket megillető jogokhoz”. (MN 01. 04. 30.)

Két évvel később is még szigorúan képviselik álláspontjukat. Miszerint így kritizálják a már kormányon lévő MSZP-t:

„Most sem a vallásszabadság érdekli őket, hanem az: minél nagyobb számú és minél abszurdabb szekták tömegével relativizálják a történelmi egyházak társadalmi súlyát.” (Interjú Semjén Zsolttal – Országgyűlés emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságának fideszes alelnökével.) (MN 03. 01. 14.)

A Magyar Hírlap 2001. december 7-i számában találtuk a legjobban idézhető részletet az MDF hozzáállásáról, a cikk címe: Az MDF hadat üzen a szektáknak.

A javaslatban kezdeményezik, hozzon létre a kormány egy, a kabinet mellett működő tárcaközi képviselőtestületet „az állampolgári szabadságjogokat veszélyeztető szellemi befolyásolással szembeni társadalmi önvédelem összehangolására”, a destruktív szekták sokoldalú, tudományos igényű vizsgálatára. Balogh László szerint az alkohol és a drog után a szekták, zárt csoportosulások működése jelenti a legnagyobb gondot. Ezért az MDF harcot hirdet a szekták ellen – jelentette ki a képviselő. Emlékeztetett: korábban már kezdeményezték az egyházügyi törvény módosítását, ez azonban kétharmados támogatás hiányában, az MSZP elutasítása nyomán elbukott.

A lap hozzáállása pedig jól megmutatkozik a következő idézetben:

„Az évtizedes szektavitában állóháború alakult ki: két szemben álló fél lényegében ugyanazon argumentumokkal bombázza a másikat, sőt gyakorlatilag ugyanazokat a mondatokat is fogalmazza újra, mint korábban már annyiszor. A kétharmados törvény módosításával kapcsolatos izgalom mára abban összefonódott csupán, hogy az MSZP-ben a vallásügyi igazgatás kérdései iránt kevésbé érdeklődő honatyák közül a végszavazáskor hányan adnak hitelt a presztízsveszteségtől menekülni akaró Fidesznek, és hiszik el, hogy nem alapvető emberi jogokat érintő, hanem ártalmatlan jogtechnikai korrekcióról van szó csupán. (Jelenlegi nyilatkozatok szerint az SZDSZ mellett az MSZP is a merev elutasítás álláspontjára helyezkedett.) Így a szocialisták frakciófegyelmétől függően, de a kormányzati előterjesztés bukása felé haladunk.” (MH 01. 03. 09.)

Bármelyik napilap szövegeit olvasva egyértelművé válik a Fidesz és az ún. történelmi egyházak közötti erős pozitív korreláció, ami jelen esetben a szektával való előfordulások negatív attitűdjében mutatkozik meg. Ugyanakkor az MSZP a történelmi egyházaknak a jobboldal által biztosított exkluzív hatalmi pozícióját gyöngítendő a más típusú vallási közösségekkel is keres szövetséget, amely a történelmi egyházaknak kedvező egyházi törvénymódosítási vitában elfoglalt álláspontjából egyértelmű. Az MSZP a Magyar Nemzetben egyértelműen szektapárti, míg a Magyar Hírlapban az emberi jogok és az európai normák képviselőjeként van beállítva.

❖ Következtetések

❖❖ Vallási közösség

A vallási közösség kifejezés jelentésmezőinek vizsgálatakor meg kellett különböztetni a külföldi és a magyar vonatkozású cikkeket. A Népszabadságban a külföldi cikkek dominálnak, a Magyar Nemzetben a többség, a Magyar Hírlapban az elenyésző kisebbség külföldi. A külföldi cikkekben a vallási közösség kifejezéshez mindhárom lapnál kapcsolódnak erőteljesen negatív jellegzetességek, cselekmények, viszonyok. A magyar vonatkozású cikkek esetén nem találni ezeket a negatív dimenziókat, az előfordulások döntő többségében egyházfinanszírozási témákkal foglalkozik. A vallási közösség kifejezés alkalmazása többnyire az összes lehetséges vallási közösséget átfogó értelemben kívánja megjelölni. Más értelmezésben a vallási közösség csak új vallási közösséget jelent, szembeállítva leginkább a történelmi hagyományokkal rendelkező nagy-egyházakkal. A vallási közösségnek a fennmaradó két használata csak a keresztény vallási közösségekre vagy csak a nem keresztény vallási közösségekre vonatkozó jelentésmezőt rajzolja ki. Mindhárom sajtótermék adatait elemezve tehát kimondhatjuk, hogy a vallási közösség kifejezés jelentéstartománya a külföldi vonatkozású cikkeknél bővebb, mert a vallási közösség kifejezésbe ott belefér minden egyéb is, ami a magyarországi vonatkozásban csak a szektákra jellemző: terror, betegség, bűn, halál. A vallási közösséghez kapcsolódó jelzők elemzése rámutatott, hogy a legtöbb és legpejoratívabb jelzőt a Magyar Nemzet használta, ezt követte a Népszabadság. A Magyar Hírlapra nem jellemző a vallási közösség kifejezéssel szembeni negatív attitűd. Pozitív jelzők azonban csak a Népszabadságban fordultak elő. A vallási közösségek intézményi kontextusának elemzése mindhárom vizsgált napilapban pártokhoz való kiemelt kötődést nem mutatott, viszont a civil szférával összefüggésben megnyíltak a destruktivitás asszociációs lehetőségei.

◆◆ Kisegyház

A lapok vallási–társadalmi szférához kapcsolódó vagy annak mentén megmutató politikai opcióira a kisegyház fogalom használatakor bukkantunk, ami a szekta használatakor jelent meg teljes erővel és egyértelműséggel. A jelzős szerkezetek vizsgálata is egyértelműsítette e vallási közösség megnevezésének politikai kisajátíthatóságát és kiszolgáltatottságát. A Népszabadság a nyelvhasználati, megnevezési bizonytalanságok miatt szükségéből használja ezt a kifejezést. Ezzel szemben a Magyar Nemzet pozitív jelzőt nem használ rá, semleges, szűkítő értelműt sokat. Legjellemzőbben azonban negatív töltetű és orientációjú jelzőt használ, amelyek az írói és olvasói fantázia szélsőségeit is megmozgatják és súrolják időnként. A Magyar Nemzet a kisegyházat használja abban a jelentésmezőben, amelyben magyar vonatkozásban a Népszabadság a szektákat említi. A Népszabadság és a Magyar Hírlap „kisegyházpárti”, Magyar Nemzet egyértelműen nem.

A vizsgált napilapokban a kisegyház szó társasági körét tekintve is különbségeket találunk. A Népszabadság nem használja negatív asszociációkat keltő együttes említésben más tagokkal, míg ez nem mondható el sem a Magyar Nemzetről, sem a Magyar Hírlapról.

Kutatásunk során azt is megvizsgáltuk, hogy a lapok milyen viszonyítási rendszerben gondolkodnak a kisegyházakról. A Népszabadságban az adatok kis számából adódóan ilyen összefüggésrendszereket, kétpólusú modelleket nem leltünk, míg a Magyar Nemzetben sok esetben találtunk a kisegyházzal szembenálló közösségeket, csoportokat, melyek mindegyike az ún. történelmi egyházak körébe tartozott, vagy azzal erős pozitív korrelációban állt. A Magyar Hírlapra nem jellemző ez az erős szembeállítás. A kifejezést gyakran használja a vallási közösséghez közeli jelentésmezővel is.

◆◆ Szekta

A szekta kifejezés esetében nem vártunk pozitív viszonyulást. A negatív attitűdőt, elfogódottságot kifejező, a változatok legszélesebb skáláját felvonultató újságnak a Magyar Nemzet bizonyult. Ugyanakkor kimutatható volt, hogy mennyire más szókészlettel dolgoznak az újságok ugyanannak a dolognak az elmondására. A három vizsgált napilap szekta fogalmának kontextusáról összefoglalóan azt állíthatjuk, hogy a Népszabadságban a szekta kifejezéssel összefér a külföldi illetékességű cikkekben a „bűn” és a „terror” kifejezés és ezek asszociatív fogalomkörei, a magyar illetékességű cikkekben ez letompul. A Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap ezzel ellentétben a hazai cikkekben is hangsúlyozza a destruktivitás dimenzióját. Ugyanakkor a Magyar Nemzet a destruktivitás felé torzít, míg a Magyar Hírlap inkább a pozitív jellegzetességek felé.

◆◆ **Lapok szemlélete kifejezéseink alapján**

A Magyar Nemzet a polgári, keresztény értékek őrzője és védelmezője. Szemléletét erőteljes dichotómia jellemzi: egyik oldalon saját értékrendszere, a másikon mindaz, ami ezzel szemben áll. Ennek az értékorientáltságnak mentén számára az egyházak a történelmi, s azok a vallási közösségek, amelyek osztják érték szemléletét. A többi vallási közösség nem egyház, hanem ennek ellentéte, szekta, illetve udvariasabban kisegyház.

A Népszabadság értékmentességre törekszik, ám a tárgyat illetően a baloldali értékek és szemlélet iránti elkötelezettsége világosan megmutatkozik. Miközben fel kívánja oldani a politikai és kulturális értelemben meglévő kétpólusú magyar világrendet, az ún. nem történelmi egyházakkal kapcsolatban inkább pozitívan elfogult.

A Magyar Hírlapra a pontos tájékoztatás igénye a legjellemzőbb. Különbözőbb politikai elfogultságokat nem tapasztalni a tárgyat illetően, inkább bizonyos visszafogottságot, ami a cikkek számában és a tárgyalás mélységében is megmutatkozik. Ahol esetleges preferenciák megjelennek, a két másik napilap közötti szemlélet jellemzi.

◆◆ **Pártpolitikai összefüggések**

Vallási közösségre nincsen elég adat és így jellemző viszony sem. Ez nem alkalmas kifejezés a pártpolitikai küzdelemre. A kisegyház kifejezés esetében a Magyar Nemzetben a cikkek döntő többsége egy egyszerű kétpólusú modellben helyezi el a kisegyházakat. A modell egyik pólusán a Fidesz-kormány, annak intézkedései, miniszterei állnak, másik oldalán az SZDSZ, az MSZP, ennek kormánykoalíciója, egyházügyi államtitkára. A kisegyházak az esetek döntő többségében ez utóbbi oldalon helyezkednek el. A Népszabadság és a Magyar Hírlap nem mutat különösebb jelentőségű pártpolitikai korrelációt e fogalom esetében.

A *szekta* esetében a legegértelműbb a politikai kettéosztottság. Bármelyik napilap szövegeit olvasva egyértelművé válik a Fidesz és az ún. történelmi egyházak közötti erős pozitív korreláció, ami jelen esetben a szektával való előfordulások negatív attitűdjében mutatkozik meg. Ugyanakkor az MSZP a történelmi egyházaknak a jobboldal által biztosított exkluzív hatalmi pozícióját gyöngítendő a más típusú vallási közösségekkel is keres szövetséget, amely a történelmi egyházaknak kedvező egyházi törvénymódosítási vitában elfoglalt álláspontjából egyértelmű. Az MSZP a Magyar Nemzetben egyértelműen szkeptári, míg a Magyar Hírlapban az emberi jogok és az európai normák képviselőjeként van beállítva.

◇ Kitekintés

Elemzésünkben az alapsokaság, a mintavétel és az elemzési stratégia természetesen meghatározta a kijelentések érvényességének kereteit. Eredményeink indokolttá teszik, hogy további elemzéseket végezzünk. A meglévő mintában érdemes lenne megvizsgálni, hogy a feltárt dimenziók hogyan mutatkoznak meg az egyes, leggyakrabban említett, konkrét vallási közösségekről szóló szövegrészekben. S az egyes lapok ezeket a közösségeket milyen eszközökkel és milyen értéktartományban helyezik el – hiszen jogi értelemben mindegyik „egyház”. Arra is érdemes lenne a továbbiakban elemzéseket végezni, hogy e konkrét közösségek tárgyalásánál történt-e az elmúlt három évben következetesnek mutatózó szóhasználati módosulás. Végül érdekes eredményeket hozna ugyanennek a vizsgálatnak más mintán való elvégzése, kifejezetten a hetilapokra, bulvár sajtótermékekre és az ingyenes reklámújságokra. Ezek azonban jellegüknél fogva technikai és módszertani szempontból is jelentős módosításokat követelnek.

◇ Irodalom

- Bajomi-Lázár, Péter, Bajomi-Lázár, Dávid (2001): Újságírók és újságolvasók. Médiakutató (5).
- Bancerowski, Janusz (1997): A nyelvi közlés rejtett pragmatikai információiról. Magyar Nyelvőr 121. évf. 1. szám: 53–56. <http://www.lib.jgyft.u-szeged.hu/alknyelv/aktualis/Bancerovszki01.htm>.
- Bartus, László (1999): Fesz van. A Hit Gyülekezete másik arca. Budapest: A szerző magánkiadása
- Beaugrande, Robert De, Dressler, Wolfgang (2000): Bevezetés a szövegnyelvészetbe. Budapest: Corvina
- Bergmann, Jörg R. (2004): Konversationsanalyse. In Qualitative Forschung. Ein Handbuch. Szerk.: Flick, Uwe és mások. Reinbeck: Rohwolt. 524–538.
- Bohács, Zoltán (2002): A hatalom célkeresztjében. Új Exodus 11 (Május 25.). <http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=345>
- Charmaz, Kathy (2006): Constructing grounded theory. London; Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Fairclough, Norman (2003): Analysing discourse: textual analysis for social research. London; New York: Routledge
- Foucault, Michel (2001): A tudás archeológiája. Budapest: Atlantisz Ford.: Perczel, István

- Glaser, Barney G., Strauss, Anselm L. (1968): The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. London: Weidenfeld and Nicolson
- Grice, Paul (1997): A társalgás logikája. In Nyelv-kommunikáció-cselekvés. Szerk.: Pléh Csaba és mások. Bp.: Osiris. 213–227.
- Horányi, Özséb (szerk.) (1997): Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon. Budapest: Vigília.
- Kádár, Judit (2001): A pusztába (sem) kiáltott szó. Három magyar országos napilap kulturális rovatának átalakulása. Médiakutató (3).
- Kaposi, Ildikó (2001): Napi Magyar Nemzet. Médiakutató (4).
- Keller, Reiner (1988): Müll – Die gesellschaftliche Konstruktion des Wertvollen. Opladen: Westdeutscher Verlag
- Kiefer, Ferenc (szerk.) (2003): A magyar nyelv kézikönyve. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kiss, Endre (1997): Írott és íratlan demokrácia és a posztszocialista média-problematika. In Médiakritika. Szerk.: Terestyényi, Tamás. Budapest: Osiris, MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport. 63–78.
- Korzenszky, Rihárd (1993): Egyházi iskolákról – Dabas-Sári után. Távlatok 14 (6).
- Kunczik, Michael (2001): A demokratikus újságírás. Médiakutató (3). <http://www.mediakutato.hu/cikk.php?i=20>
- Mayring, Philipp (2003): Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken. Weinheim: Beltz
- Moes, Johannes (2000): Von der Text- zur Hypertextanalyse: Konsequenzen für die Qualitative Forschung. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal] 1 (1). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00moes-d.htm>
- Pêcheux, Michel, Hak, Tony és mások (1995): Automatic discourse analysis. Amsterdam; Atlanta, GA: Rodopi
- Peez, Georg (2001): Professionsbezogene Kommunikation mittels Mailingliste. Eine qualitativ-empirische Analyse von Mailinglisten-Beiträgen zur Entstehung eines kunstpädagogischen Servers. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal] 2 (2). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-01/2-01peez-d.htm>
- Roth, Wolff-Michael (2001): The Politics and Rhetoric of Conversation and Discourse Analysis. Review Essay, Supplement V: Research and Writing as Contingent Activity. Forum Qualitative Sozialforschung (2). <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>
- Stolmár G., Ilona (1994): A Dabas-Sári „iskolapélda”. Sári: Szent János Alapítvány

- Strauss, Anselm L., Corbin, Juliet M. (2nd1998): Basics of qualitative research: : techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage Publications
- Tomka, Miklós (1995a): Dabas-Sári tanulsága. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 191–203.
- Tomka, Miklós (1995b): Kereszténység és politika. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 129–174.
- Van Dijk, Teun Adrianus, Rodrigo Mendizábal, Iván (1.1999): Análisis del discurso social y político. Quito, Ecuador: Abya-Yala
- Verbi Software (2006): MaxQDA. Professional Software for Text Analysis. www.maxqda.de
- Yallop, David A. (1995): Isten nevében? I. János Pál pápa rejtélyes halála. Budapest: Magyar Könyvklub

Destruktív nagygyűlés

A hatalomsgaltatás útjainak sorsáról a szocializmus

Statisztikai előfordulások

III. FEJEZET

◇

Destruktív nagyegyház

A katolikus egyház diskurzusa a Hetek c. hetilapban

◇ Statisztikai előfordulások

A Hetek c. országos hetilap négy évfolyamát elemeztük: 2000–2003. A katolikus egyház kifejezés összesen 489-szer fordul elő a 154 cikkben.

Éves bontást tekintve a téma meglehetősen ingadozást mutat. Az előfordulások 1–1 harmada a 2000-es, illetve a 2002-es évre esik. A másik két évfolyam 1–1 hatodát hozta csupán az összes előfordulásnak.

Évfolyam	cikkszám	előfordulás	összes %-ban
2000	55	163	33%
2001	35	79	16%
2002	46	167	34%
2003	18	80	16%
Összesen	154	489	100%

Táblázat 52. A katolikus egyház kifejezés előfordulása éves bontásban.

A katolikus egyház nemzetközi vallási szervezet. A róla alkotott kép a lapban független attól, hogy az adott cikk a katolikus egyház magyarországi helyi egyházával foglalkozik, vagy más helyi egyházzal, illetve az egészszel. Némiképpen mégis meglepő, hogy a cikkek megoszlása aszerint, hogy magyar vagy nem magyar vonatkozásúak, egy év kivételével azonos. Minden évben egyharmad a magyar vonatkozású írás, ám 2002-ben megközelítőleg kétharmadára ugrik.²⁶

A lap katolikus egyház iránti érdeklődését abból a szempontból is vizsgálhatjuk, hogy hetilap lévén az egymásra következő hetekben milyen rendszerességgel közölnek róla cikket. Egyenletes eloszlás esetén feltételezhetjük, hogy a két cikkben gazdag évben minden héten foglalkozott cikk a katolikus egyházzal, míg a két szegény évben két, illetve háromhetente. A heti rendszeres-

²⁶ A vizsgált cikkek megoszlása (zárójelben a magyar vonatkozásúak aránya)

2000-ben 55-ből 18 (33%)

2001-ben 35-ből 12 (34%)

2002-ben 45-ből 26 (58%)

2003-ban 18-ből 6 (30%)

séggel követett témakör a lap saját érdeklődését mutatja (esetleg egyfajta katolikus rovatról is beszélhetünk), míg a rendszertelenül közölt cikkek az egyedi események jelentőségére történő reagálásra utalnak.

Hét	2000	2001	2002	2003
1		1		
2	1	1		2
3	2	1	3	1
4			1	1
5	2			
6		1	1	1
7	1	2	2	
8	2	1	2	
9		1	2	
10	2		3	
11	1		1	
12	1	1	1	1
13	4			1
14	2	1	1	
15	1	3	2	
16	1	1	1	1
17		1	1	
18	2	1	1	1
19		1	1	
20		3		
21			2	
22	2	2	2	
23	2			1
24	4		1	
25	3	2	1	1
26				
27	1		1	
28			1	
29	3		2	1
30	3	1		

31	1			
32	3			
33	2	1		1
34	1	3		2
35	2	1	2	
36	1	1		1
37		1		
38			1	1
39	1		1	
40	1		1	1
41			1	
42	1		1	
43		1		
44				
45	1	1	2	
46			1	
47			2	
48				
49				
50				
51				
52				
Tele hét	30	25	31	16
Üres hét	22	27	21	36
Összes cikk	55	35	46	18

Táblázat 53. A katolikus egyházzal foglalkozó cikkek megoszlása heti bontásban.

A cikkek hetekre bontott megoszlása nem utal semmiféle rejtett katolikus rovatra. A két, cikkekben gazdag évre más magyarázatot kell találnunk. Az

adott években a cikkek sűrűségét Értelemszerűen a katolikus egyházzal kapcsolatos események is befolyásolhatják, hiszen a 2000-es évben volt a szentév, a 2002-ben pedig az általánosan is nagy politikai és sajtóérdeklődéssel követett egyházfinanszírozási vita. A 2002-es év egyébként választási év is volt, ez is lehet egy politikai magyarázó faktor.

A fentiekből következik, hogy arra a kérdésünkre, mit tartott fontosnak a katolikus egyház vonatkozásában a vizsgált hetilap, azáltal is választ kaphatunk, ha a cikkek által frekvenciáltabb periódusok tematikáját különítjük el. Ahol egy-egy követően több lapszámban átlagon felüli mennyiségű cikkszám szerepel, ott speciális érdeklődésre következtethetünk. Természetesen csak abban az esetben, ha a cikkek azonos tematikus csomópont köré rendeződnek. Az ilyen csomópontokat szürkével jelöltük.²⁷

❖ Tematikus csomópontok

❖❖ Bűnbánat és zsidóság

Az első ilyen tematikus csomópontot a 2000. év kiemelt jelentőségű katolikus eseménye képezi, amelynek során II. János Pál pápa a nagyheti szertartások közepette bocsánatot kért az egyház bűneiért.

Megjelenés dátuma	Cikk címe és alcíme
00. 03. 04.	A múlt bűnei Megtér-e a katolikus egyház?
00. 03. 11.	A katolikus egyház nyilatkozata a múlt bűneiről A múltat végképp eltörölni
00. 03. 18.	A Vatikán és a holokauszt
00. 03. 25.	Pápalátogatás a Szentföldön Csendes gesztusok
00. 04. 01.	A magyar püspökök nem kérnek bocsánatot Néma visszhangok
00. 04. 01.c	II. János Pál a csúcson Esőben járt, és nem lett vizes
00. 05. 06.	Az osztrák katolikus egyház és Haider pártja Történelmi helyzet

Táblázat 54. A 2000-es első tematikus csomópont cikkei.

²⁷ A 2003-as évben nem sikerült a korábbi évfolyamokhoz hasonló sűrűsödési pontot (ka)t találnunk. Az erre az évre eső 18 cikk tartalmából azonban kiderül, hogy a korábbi évek tematikájához viszonyítva nem hoznak újat. Egyedül Erdő Péter új bíboros-prímás kinevezése tekinthető ebben az évben új tematikus elemnek. Az ezt tárgyaló hosszú írás is a korábbi években már megszokott kontextusokhoz viszonyítva elemzi az új prímás egyházát.

Már a pápai bocsánatkéréssel kapcsolatos cikkek címéből is látszik, hogy a pápa bocsánatkérésének eredeti öt nagy témaköréből, amint az alábbi adatokból látni fogjuk, a Hetek-et elsősorban, ha nem kizárólagosan, a zsidósággal szembeni bűnök tematikája foglalkoztatja. A témát bevezető hosszabb ismertetés a Nemzetközi Teológiai Bizottság jelentésének bemutatása, melynek címe: „Az egyház és a múlt tévedései”. Az ismertetés első bekezdése egyértelműen kifejezi a szerző elégedetlenségét a dokumentummal szemben, hivatkozva más elemzőkre is.

A dokumentum célja, hogy „elismerje a hibákat, amelyeket azok követtek el, akik a keresztény nevet viselték vagy viselik”. Az írásnak azonban – ahogy azt nem katolikus elemzők előrebozsátották – már a címe is sejtetni engedi, hogy a régóta várt „Nagy Történelmi Meaculpa” ezúttal is elmaradt. A bűnöket (sins) és a tévedéseket (faults) ugyanis – teológiai értelemben – világok választják el egymástól; ráadásul a címbe ravaszul becsúsztatott és kötőszó mégcsak nem is az egyházat, hanem magát a múltat teszi felelőssé az elkövetett „tévedésekért”. (Grüll Tibor, A katolikus egyház nyilatkozata a múlt bűneiről. A múltat végképp eltörölni. 00. 03. 11.)

A meglehetősen kritikus hangvétel mellett ugyan elismeri, hogy a dokumentum a zsidókkal szemben tanúsított ellenséges magatartást megvallja, ám a továbbiakban ennek jelentőségét nagymértékben viszonylagossá teszi.

Mindazonáltal fel kell tenni a kérdést: vajon a náci zsidóüldözését nem tették-e könnyebbé azok a zsidóellenes előítéletek, amelyek néhány keresztény elméjébe és szívébe befészkeltek magukat...” Szó sem esik a katolikus egyház több évszázados doktrinális antijudaizmusáról, s az ezzel a történelmi dokumentumok szerint is nyilvánvalóan összefüggő sorozatos antiszemita megnyilvánulásokról. Szó sem esik keresztény császárok alatti zsinagógarombolásokról, az erőszakos térítésekről, a zsidók jogait korlátozó (sok esetben egyházi tisztségviselők által kezdeményezett) törvényekről, a keresztesháborúk pogromjairól, egész országokra kiterjedő kiűzésekről és vagyonekbeviteléről, a közönségesen csak „disznóknak” csúfolt betért zsidók zaklatásáról és koncepciós pereiről, amelyek végeredménye sok esetben a máglyahalál volt. Szó sem esik a XIX. századi antiszemitizmus egyházi fogadtatásáról, a cionizmus legmagasabb szinten történő elutasításáról, a náci Németországgal kötött paktumról, amely a német katolikusokat hozzásegítette ahhoz, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül válhassanak egy ördögi rendszer kiszolgálóivá, amely legfőbb céljának a zsidók teljes és végleges megsemmisítését tartotta.

Ezt a tematikát egy évvel később többször is tárgyalja a lap. A lengyel katolikus püspöki karnak a zsidók ellen elkövetett bűnökért történt bocsánatkérése kapcsán: Gadó György, Választási kérdés lehet az 1941-es pogrom. Jedwabne

árnyéka (2001. június 02.) Utalás történik rá egy szintén 2001-es cikkben, amelyben a szerző szembeállítja II. János Pál kereszteshadjáratokkal kapcsolatos bocsánatkérését azzal, hogy aktuálisan egy zsidókat ért súlyos sérelmet követően nem került sor ilyen gesztusra.

Rómában egyébként a szertartást megelőző szombaton mintegy 300 zsidó és reformkatolikus tüntetett a szerintük szélsőségesen antiszemita IX. Pius pápa boldoggá avatása ellen. Enrico Modigliani volt parlamenti képviselő, a római zsidó közösség egyik vezetője egyenesen botrányosnak minősítette a döntést, különösen abban az évben, amikor a katolikus egyház bocsánatot kért a zsidók ellen elkövetett múltbeli bűnökért. (Karl Pfeifer, Szabó Ibolya Anna, IX. Pius: Tévedhetetlen az utolsó gettóépítő pápa. Ellentmondásos boldoggáavatás. 00. 09. 09.)

Nyilvánvalóan sokkal egyszerűbb bocsánatot kérni a 13. századi negyedik kereszties hadjáratért, mint itt és most kiállni a gyűlölet és a vakbuzgóság ellen. Világi zsidóként mélyen szégyellem magam a katolikus egyház vezetője helyett. Az egyház ismét kudarcot vallott, amikor az igazságot kellett volna szólnia a hatalommal szemben. (Slomo Avineri, A pápa hallgatása. 01. 05. 12.)

Athéni látogatása során bocsánatot kért a görög ortodox egyháztól a negyedik kereszties hadjárat és Konstantinápoly kifosztása miatt. (25 éves jubileumára készül a pápa. 03. 09. 19.)

Szisztematikusan tekintve, a katolikus egyház és a zsidóság viszonyainak témáját a lap többször is tárgyalja. A zsidó kifejezés szövegkörnyezetében (3–3 sorral előtte, illetve utána) a katolikus egyház kifejezés összesen 31 alkalommal fordul elő a vizsgált 154 cikkben. Ezek közül a legtöbb az egyház történelmi antiszemitizmusával foglalkozik, illetve a Holokauszttal kapcsolatos tétlenségével. (13 előfordulás) Kritikusan említi 4 alkalommal a pápai bocsánatkérést. 7 előfordulás a keresztény zsidó párbeszédre vonatkozik, amelyből elsősorban az derül ki, hogy a jó kezdeményezéseknek mennyi beidegződött antiszemita gátja van. A többi előfordulás a finanszírozással (5), illetve diplomáciai eseménnyel foglalkozik. Az adatokból látható, hogy a katolikus egyház jellemzője a HETEK-ben az antiszemitizmus, amivel szemben csak kevés katolikus lép fel, nagy nehézségek árán.

Az első tematikus csomópont elemzése a katolikus egyháznak olyan képét festi le, amelynek tevékenysége látszat. A szentév nagypénteki bűnbánati liturgiája, amelyben a pápa bocsánatot kért az egyház tévedése miatt, arra ad alkalmat a lapnak, hogy – számos más kritikussal teljesen egybevágóan – kidolgozza: a pápa nem igazi bocsánatot kért, hanem annak csupán látszatát keltette. Különösen igaz ez az antiszemitizmus egykori és máig folytatódó bűnhagyományá-

ra. Arra a kérdésre, amelyet Morvai Péter 2000. március 4-i cikke tesz fel, „Megtér-e a katolikus egyház”, a bocsánatkéréssel kapcsolatos cikkek egyértelmű nemmel válaszolnak.

◆◆ Destruktív egyház

A következő csomópontot a 2000. júliusi cikkek alkotják. A címetek tekintve első látásra nem következtethetünk közös témára. Mégis a 11 cikkben a katolikus egyház kifejezés összes előfordulását elemezzük, hiszen ebben a hónapban a lap olvasói egyszerre kaptak átlagon felüli mennyiségű információt erről az egyházzól.

Megjelenés dátuma	Cikk címe és alcíme
00. 07. 01. (3)	Katolikus nagygyűlés Zánkán Politizálást várnak a hívektől
00. 07. 01.a (9)	Fátima és a protestantizmus A hódító asszony titka
00. 07. 08. (2)	Békés korszakváltás Mexikóban Coca-Cola karrier
00. 07. 08.a (1)	Vallási nagygyűlések Politikusok a szószéken
00. 07. 15. (2)	Mi vagyunk a bűnösök Kiürült a parókia
00. 07. 15.a (1)	Kényszermunkások az egyházakban
00. 07. 15.b (1)	Riasztó adatok az AIDS terjedéséről Megállíthatatlan a fekete halál
00. 07. 15.c (1)	Szellemi küzdelem Brazíliában a drogmánia ellen Szabadíts meg a gonosztól
00. 07. 22. (2)	A terhességmegszakításról Beavatkozás Isten terveibe
00. 07. 22.a (2)	Potter-mánia és elragadtatás II.
00. 07. 22.b (1)	Potter-mánia és elragadtatás I.

Táblázat 55. A második csoport cikkeinek címei. (Zárójelben a keresett kifejezés előfordulási gyakorisága.)

A fenti cikkekben a katolikus egyház kifejezés 25 alkalommal fordul elő, ebből egyben a katolikus egyházfőről van szó. Bár a cikkek tematikája igen szerteágazó, a katolikus egyházzól alkotott kép, amit közvetítenek, meglehetősen homogén. A kifejezés előfordulásait aszerint vizsgáltuk, hogy az egyházzól pozitív, semleges vagy negatív tényeket közölnek. A legtöbb előfordulás a „Fá-

tíma és a protestantizmus” c. cikkben található, amire később részletesebben is kitérünk a Mária-tisztelet elemzése kapcsán. Itt csak a katolikus egyház jellemzőit gyűjtjük egy csoportba.

◆◆ Politikai összefonódás

Olyan szöveghelyek, amelyekben a katolikus egyház említésének közvetlen környezetében valamely kifejezett politikai tényező is említésre kerül, vagy az egyház politikai ténykedésére történik egyértelmű utalás. Önmagában egy nagylétszámú társadalmi szervezet politikai tényező volta vagy ennek bármilyen irányú említése magától értődik egy politikai kérdésekkel foglalkozó lapnál. Itt azonban látni fogjuk, hogy az összes említés a lap által kifogásolt politikai tevékenységre, attitűdre vagy összefonódásra vonatkozik.

A katolikus egyház aktív taglétszáma növelésének a kulcsát a politikusok az egyháztagok személyes társadalmi és politikai szerepvállalásában látták. (00. 07. 01.) – ami annyit jelent, hogy az evangélizáció vagy a Szentlélekbe vett bizalom missziója helyett végezték a politikai szerepvállalást.

a Fidesz – Magyar Polgári Párt által képviselt értékek általában egybeesnek azokkal, amelyeket a Katolikus Egyház képvisel (00. 07. 01.) – A Fidesz–MPP a lap számára negatív párt, a pártot illető kritika az érték-egybeesés alapján a katolikus egyházra is vonatkozik.

Fox sikerében döntő szerepet játszott, hogy kampányában a katolikus egyház elsöprő erejű politikai támogatását élvezte. (00. 07. 08.) – Igaz ugyan, hogy a mexikói politikai fordulatot az egyház támogatásával volt képes Fox békés eszközökkel elérni, ám az új elnök az egész kultúrára kiható intézkedéseket is tervez, amelyből a katolikus egyház is hasznot fog húzni.

A hétvégén, a millenniumi ünnepségsorozat keretében a Katolikus Egyház is országos nagygyűlést tartott Budapesten, a Kisstadionban. Az eredetileg a BS-be tervezett kétnapos gyűlésen a vártnál kevesebben vettek részt. (00. 07. 08.a) – A nagygyűlések mindig politikai demonstrációk, de csak akkor, ha elegendő számú résztvevő jelenik meg. Ez itt nem történt meg.

A római katolikus egyház legkonzervatívabb irányzata forrott össze nálunk a jobboldali, Európában talán legkonzervatívabbnak számító, populista és autokratikus hatalommal. (00. 07. 22.) – A konzervatív a Hetek-ben egyértelműen negatív töltetű jelző.

❖❖ **Gazdasági negatívum**

Olyan szöveghelyeket gyűjtöttünk ebbe a kategóriába, ahol a katolikus egyház szövegkörnyezetében gazdasági vonatkozású tartalom jelenik meg. Látható, hogy az összes ilyen jellegű előfordulás valami kifogásolható, zúrós, áttekinthetetlen irányba tereli a fantáziát.

És noha a katolikus egyház országos költségvetéséhez képest ez a negyvenegynéhány millió jelenéktelen mennyiség, Kovács szerint „jelen pillanatban az egyház struktúrája nem engedi”, hogy a püspökség a zsebébe nyúljon. (00. 07. 15.) – Az egyház struktúrája akadálya annak, hogy a püspök megmentsen egy egyházközséget a csődeljárástól. Amely egyházközségnek egyébként korábbi plébánosa tisztázatlan pénzkezelés miatt országos szinten is meg lett hurcolva.

Gyulay Endre szerint a parókia valamennyi ingatlanjára ki fog terjedni az árverés, a plébánia épületét kivéve; „még a virágoskertet és az udvart is el fogják árverezni”. A katolikus egyházfő nem emlékszik arra, hogy az elmúlt hatvan évben történt-e hasonló eset egyházában. (00–07–15)

A német katolikus egyház nem csatlakozik a kártalanítási akcióhoz, (00. 07. 15.a) – Az egyházak a háború alatt kényszermunkásokat foglalkoztattak, de erkölcsi kötelességüknek éppen a katolikus egyház nem tesz eleget Németországban szemben az evangélikus egyház legalább minimális kártalanításával.

❖❖ **Babonáság terjesztése – a New Age pártolása**

A következőkben részletesen tárgyaljuk a Mária-tisztelet kritikáját. Itt csak felsoroljuk a kulcsfontosságú szöveghelyeket, minden különösebb kommentár nélkül.

A katolikus egyház a II. niceai zsinat (787) után kidolgozta a háromszintű vallásos tisztelet rendszerét (latreia, duleia, hiperduleia), amely által képes önmaga számára logikusan megmagyarázni például azt, hogy Mária mély és hódolatteli tisztelete és a személyéhez kapcsolódó természetfölötti események miért nem tartoznak a bálványimádás, illetve az okkultizmus kategóriájába. (00. 07. 01.a)

A fátimai vallási jelenségek intenzív, világméretű népszerűsítése is azt látszik igazolni, hogy a katolikus egyház vallásgyakorlatában II. János Pál pápa uralkodása alatt lényeges változás állt be, melynek során elfordult az 1962–65-ben lezajlott, II. vatikáni zsinat által kijelölt, evan-

géliumi alapon történő megbékélést, konszenzust kereső szellemi irányzattól (00. 07. 01.a)

A fátimai Madonna felvilágosította Luciát arról is, hogy ezt a kérést a katolikus egyház vezetői késedelmesen fogják teljesíteni, emiatt Oroszország elterjeszti eretnekségeit a világon, háborúkat és egyházüldözést robbant ki. (00. 07. 01.a)

A kommunizmus bukása után a katolikus egyház lázas erőfeszítéseket tesz, hogy előkészítse a fátimai jóslás végső ígéretének beteljesedését: a világ visszatérését Istenhez. (00. 07. 01.a)

A szöveg értelmezése körül vélhetően a katolikus egyházon belül is elhúzódó vitára lehet számítani. A protestáns értékelés lényege azonban az, hogy a katolikus egyház a középpontba állította a protestánsok által kultikusnak és aposztatikusnak minősített Mária-kultuszt, és a hozzá szorosan kapcsolódó mítoszokat a vallás gyakorlatában. (00. 07. 01.a)

Protestáns szerzők a Mária-kultusz megújulása, térhódítása és aktualizálása kapcsán már arról beszéltek, hogy a katolikus egyházon belül zajló Mária-hit világméretű ébredése következtében új vallás jön létre, amely a világi hatalmakkal való fuzionálása után domináns szerepet tölthet be a posztdemokratikus világrendszer jövőbeni megalapozásában, az Antikrisztus személyének felemelkedésében, valamint az apokaliptikus világkrízis létrejöttében. (00. 07. 01.a)

A protestánsok szerint a katolikus tévedés (tévelygés) fő oka az, hogy a katolikus egyház bizonyos hagyományait azonos tekintélyűnek tartja Isten Igéjével. (00. 07. 01.a)

A két fátimai látnok boldoggá avatása által a katolikus egyház pozitív jóváhagyásban részesítette a fátimai Madonna kultuszát. (00. 07. 01.a)

a medjugorei Madonna-jelenésnek az a – katolikus egyház által sem elfogadott – állítása, mely szerint „Isten nem osztotta meg a vallásokat, hanem az ember osztotta meg azokat”, és ezért „minden embernek tisztelnie kell a saját vallását, mert csak egy Isten van, és mindnyájan ugyanahhoz az Istenhez imádkozunk”. (00. 07. 22.a)

A kereszténységnek is nagy a felelőssége a New Age terjedésében. A katolikus egyház következtelensége, ellentmondásos viszonya e mozgalmat illetően gyakran megmutatkozott II. János Pál több útján is a más vallások felé tett, túlzottan „ökumenikus” gesztusokban; (00. 07. 22.a)

◆◆ **Életveszélyes egyház**

Az alábbi szöveghelyekből az derül ki, hogy a Hetek szerint a katolikus egyház felelős az AIDS terjedéséért, a Mária-kultusz pedig tömeges öngyilkossághoz is képes juttatni híveit.

a katolikus egyház hátráltatja az AIDS elleni küzdelmet, mivel tiltja a fogamzásgátló eszközök használatát. (00. 07. 15.b)

egy ugandai posztkatolikus csoport Szűz Máriától kapott látomásokra hivatkozva követett el tömeges öngyilkosságot. Ön hová sorolja ezeket a jelenségeket? – A „magánkinyilatkozásokkal” kapcsolatban a katolikus egyház véleménye az, hogy bárkinek lehet hiteles élménye, de ezt az élményt az egyháznak meg kell vizsgálnia ahhoz, hogy véleményt mondjon róla. (00. 07. 22.b)

a sértettek, akik valamilyen személyes sértés miatt hagyták el a katolikus egyházat (00. 07. 01.)

◆◆ **Tudományellenesség**

Anélkül, hogy tagadni lenne szükséges a katolikus egyház és a tudományos fejlesztések bizonyos típusai közötti súlyos konfliktusok történelmi tényét, az alábbi szöveghely mégis arra figyelemztet, hogy az egyetlen egyház és tudomány párosításban éppen a Galilei ügyre történik hivatkozás.²⁸

Nem vagyok egyháztörténész, pontos adatokat nem tudok arról, mikor kezdődött a római katolikus egyház keresztes háborúja a tudomány ellen. Annyit tudok, amennyit minden rendes félművelt ember: Galilei bölcsen visszavonta tanításait, mielőtt az inkvizíció máglyára küldte volna, és jól tette. (00. 07. 22.)

²⁸ Találunk még egy további helyet is, ahol a tudomány és az egyház kifejezés közel esik egymáshoz, itt azonban nem a szaktudományokról vagy a természettudományról van szó, hanem egy általános érvényű szófordulatról. Mindazonáltal ebben a szöveghelyben is az egyház és a tudományosság szemben áll egymással, hiszen az idézet abban a cikkben szerepel, hogy a Jakab-felirat tudományos vizsgálata megingathatja az egyik Mária-dogmát. „Van azonban a Jakab-felirat felfedezésnek egy teológiai szempontból is érdekes vonatkozása, nevezetesen, hogy tudományos kétséget támaszt a katolikus egyház egyik fontos hitvallásával, a Mária örök szüzességéről szóló tanítással kapcsolatban.” 2002: 02. 10. 25. – Morvay Péter, Grüll Tibor: Szenzációs lelet Jézus öccséről.

◆◆ Az újjászületés ellensége

A lapot kiadó egyház az újjászületésnek kiemelt jelentőséget tulajdonít, ezért az utolsó idézet igen erőteljesen mutatja, hogy a Hit Gyülekezete számára a katolikus egyház a „másik oldalon”, az ellenséges oldalon helyezkedik el, még hozzá nem csupán közömbös témák miatt, amelyekről akár ökumenikus párbeszédet is lehetne folytatni, hanem éppen ellenkezőleg, az általuk képviselt hitvallás és evangéliumértelmezés legfontosabb kérdésében, amelyben a gyülekezet nem is ismerhet kompromisszumot.

A bírálók főként a korábban monopolhelyzetben levő, de mára hívei közel egyharmadát elvesztő brazil római katolikus egyház vezetői közül kerülnek ki. Számukra az újjászületett keresztények tevékenysége nem más, mint egy „vészhelyzet vallása”, (00. 07. 15.c)

E hosszú idézetsor egyértelműen mutatja, hogy ebben a 11 cikkben a katolikus egyház kifejezéséhez nem kapcsolódik egyetlen pozitív jelző, esemény vagy értékítélet sem. Az összes előfordulás negatívumokat közöl: a politikával való összefonódástól, a babona és a New Age terjesztésén, az emberi életre való veszélyességen át egészen a tudományellenesség vádjáig menően. E felsorolt jegyek összességében nagy átfedést mutatnak azokkal a szekta-ismérvékekkel, melyeket a Magyar Nemzet és a Népszabadság cikkeiben találtunk, csak jelen esetben mindez a katolikus egyházra vonatkoztatva jelenik meg.

◆◆ Mária-tisztelet babona

A fenti felsorolásban szereplő 25 cikk közül a legtöbb előfordulást a Hit Gyülekezete vezető lelkészének, Németh Sándor tanulmányának is beillő publicisztikájában találtuk a 3. fatimai titok nyilvánosságra hozatala kapcsán. A szerző hosszú írásában 9 alkalommal találkozunk vizsgált kifejezésünkkel. Ez indokolja, hogy a tárgyalt tematikus csomópontban erre a témára külön is figyelmet szenteljünk. Az írás központi gondolata az, hogy a Mária-tisztelet a jelenlegi katolikus egyházi tanításban és gyakorlatban, nem utolsó sorban II. János Pál pápa aktivitása következtében felerősödött, s „más evangéliummá” vált. A Mária-tisztelet babonaság, s az egyház azért szorgalmazza, mert a mai kor embere nagyon nyitott az ilyen ezoterikus típusú üzenetekre, vallásosságra. (Ugyanezt az álláspontot olvashatjuk a lap július 22-i számában, Ruff Tibor pünkösdi-karizmatikus teológussal készült interjúban is.) A teológiai eszmefuttatás az evangéliumi, protestáns és karizmatikus kereszténységgel szembeállítja a katolikus vallásosságot, melyet a Mária-tisztelet fémjelez. Ez a hit nem az evangéliumi, nem a jézusi hit.

Ez a „más evangélium” párhuzamban áll a krisztológia lényeges állításaival:

a) Jézus Isten Fia – Mária Isten anyja;

- b) Jézus bűn nélkül született – Mária az eredendő bűn nélkül fogant;
- c) Jézus bűn nélkül élt – Mária szintén büntelen maradt;
- d) Jézus feltámadása után felment a mennybe – Mária is testileg vitetett fel a mennybe;
- e) Jézust Isten királlyá koronázta a mennyben – Máriát pedig királynővé. Az alábbiak pedig még nem dogmák, hanem úgynevezett katolikus tanítások:
- f) Jézus közbenjáró az Atyánál – Mária pedig női közbenjáró (mediatrix);
- g) Jézus az emberiség megváltója – Mária pedig társmegváltó (corredemptrix – sic!);
- h) Jézus Krisztus legyőzte a világot – Mária „Szeplőtelen Szíve” legyőzi a világot.

Mária neve a 154 vizsgált cikkből 35-ben összesen 218 alkalommal fordul elő. A cikkeknek tehát közel egyötöde foglalkozik valamilyen összefüggésben Máriával, amely egy protestáns karizmatikus befolyású lapban valószínűleg nem a Mária-tisztelet erős szorgalmazásának szándékára utal, éppen ellenkezőleg, annak klasszikus protestáns kritikájára. A cikkek közül hétben találjuk az előfordulások többségét (165 előfordulás). Kettő a 3. fatimai titok közzétételével kapcsolatos nagyobb lélegzetű írás. A többi az ellenreformációval, Mária társmegváltói szerepével, illetve a katolikus Mária-dogmák kritikájával foglalkozik.

Ezekből a cikkekből a katolikus egyháznak olyan képe bontakozik ki, amelynek központi eleme a babonáság „beépítése”, „beemelése” a keresztény hitbe, s ezáltal annak felhígítása, s mi több, elárulása. A Mária-tisztelettel kapcsolatos cikkek többsége kiemeli II. János Pál pápa szerepét a Mária-tisztelet világméretű felerősítésében, és abban is, hogy törekvése mentén esetleg a katolikus egyház új dogmát is hirdetni fog Mária társmegváltói szerepéről, ami a protestáns teológiai hagyomány számára teljességgel elfogadhatatlan.

A második tematikus csomópont Mária-tisztelethez kapcsolódó kijelentései révén a katolikus egyház II. János Pál pápával az élen még inkább destruktív nagyegyháznak van feltüntetve, amely az evangéliumok Jézus Krisztusa helyett *babonás* hitvilágot tejeszt, s ez veszélyességének egyik kiemelt eleme.

◆◆ Egyház és hatalom

A 2002-es év első félévében is találtunk egy sűrűsödési csomópontot, amely egymást követő három hét összesen hét cikkből áll. Korábbi sajtóelemzéseink szerint ennek a parlamenti választási időszakra eső periódusnak a cikkei között elsősorban az egyház és a politika tematikáját kellett volna tartalmaznia. Ez azonban csak részben érvényesült ebben az almintában: a cikkek

egyik fele a katolikus egyháznak a nemzetközi politikában tetten érhető hatalmi törekvéseivel foglalkozik, a másik fele többé-kevésbé kapcsolódik a választási kampányhoz. Ám a sűrűsödési pont egyértelműen az egyház és a hatalom tematikája által fémjellezhető.²⁹ (A pedofil botrányral kapcsolatos cikkekre – 02. 03. 22. – az ezt követő fejezetben térünk ki.)

Megjelenés dátuma	Cikk címe és alcíme
02. 03. 08.	Vidám vasárnapi válaszok Nevethetünk-e nagyböjt idején?
02. 03. 08.a	Az Opus Dei vatikáni küldetése A cél: Európa meghódítása
02. 03. 14.	A 12 pont még hátravan Szabadság, szeretem
02. 03. 14.a	Sorozat az Opus Deiről Prelaturdiktatúra
02. 03. 22.	Ashcroft megtöri a hallgatást Cukros bácsi hadművelet
02. 03. 22.a	Körlevél a híveknek Képmutató egyházi kampány
02. 03. 22.b	1848 üzenete: a befogadás

Táblázat 56. A 2002-es év sűrűsödési szakaszának cikkei.

A címekből is látható, hogy az egyik katolikus megújulási mozgalomról a Hetek egész sorozatot indított. Ennek két része is beleesett almintánkba. Ezek alapján nemcsak az egyébként a katolikus egyházon belül is a kritikák kereszt-tüzében álló szervezetről tudunk meg adatokat, hanem általa magáról az egyházzal is képet nyerhetünk. E tematikus csomópont 7 cikkében az Opus Dei³⁰ 47 alkalommal fordul elő (a cikkek címeit leszámítva), amely a teljes mintában (154 cikk) előforduló 76 alkalomnak több mint a fele. Ezen előfordulási sűrűség alapján joggal állíthatjuk, hogy ebben a tematikus csomópontban az Opus

²⁹ A „politik*” kifejezés előfordulási gyakorisága évenkénti bontásban a 2002-es évre adja a legnagyobb adatot.

2000:	0,28%
2001:	0,22%
2002:	0,35%
2003:	0,24%

³⁰ Spanyolországból indult világszerte elterjedt katolikus megújulási mozgalom, amelyet a konzervatívabb katolikusok a II. vatikáni zsinat egyik kiváló megvalósítójának tartanak, a liberálisok ellenben a zsinati folyamatok legbefolyásosabb visszafordítójának. Alapítóját II. János Pál pápa boldoggá avatta.

Dei az egyik legfontosabb téma. A tematikus csomópont szövegeiben e sokat vitatott szervezet megnevezése a leggyakrabban előforduló intézménynév (0,73%), megelőzve a katolikus (0,51%) vagy az egyház (0,38%) névszókat is.

Az első cikk³¹, amely egy több tagból álló cikksorozat része, az Opus Deit olyan szervezatként mutatja be, amely a Vatikánban és számos országban hatalmas befolyással bír. Olyan változásokat, mint pl. a lengyelországi Szolidaritás szakszervezet létrehozása vagy az orosz csapatok Lengyelországba történő bevonulásának késleltetése, az egyház az Opus Dein keresztül valósította meg. A rendszerváltást követően pedig a szervezet és így az egyház célja is Európa. Maga a pápa az Opus Dei számára egyetlen szóval jelölte ki különleges küldetését: Európa – idézi a cikk Giuseppe Coriglianót, a szervezet szóvivőjét. Az Opus Dei egyfajta reprezentatív élcsapat, amelyen teljes egyértelműséggel leolvashatók a katolikus egyház jelen törekvései, politikai és pénzügyi mesterkedései.

Az 1989–90-es kelet-európai változások szabaddá tették az utat az Opus Dei számára, hogy megalapíthassa szervezeteit a volt kommunista országokban, így Magyarországon is. A pápai cél: az európai katolikus szövetség – amelyet már XII. Piusz pápa szorgalmazott a kommunizmus ellen – most megvalósíthatóvá vált. XII. Piusz tervében a kulcs egy észak-déli és kelet-nyugati katolikus tengely létrehozása. A tengerek közötti („inter marae”) folyosó Lengyelországtól Szlovákián és Magyarországon át Horvátorszáig nyúlik, míg a Keletet a katolikus Nyugat-Európával Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Horvátország, valamint Magyarország kapcsolná össze. (02. 03. 08.a)

A lap következetes egyértelműséggel tárgyalja a katolikus egyház és Európa viszonyát. A 154 vizsgált cikkben 20 olyan előfordulást találtunk, ahol a katolikus egyház és az Európa kifejezés közel esik³² egymáshoz. A következőkben azokat a szöveghelyeket nem tárgyaljuk, ahol Európa pusztán földrajzi megjelölésként szerepel. A cikkek alapállása szerint az Európa nyugati felét jellemző állam és egyház viszony minta és kritika a keleti gyakorlattal szemben. Európa keleti fele politikai értelemben elmaradott a nyugathoz képest.

Európa keleti felén azonban az „újraevangélizálásra” törekvő katolikus egyház jóval megértőbb a vallásszabadság radikális korlátozását kezdeményező javaslatok iránt. (00. 09. 02.)

³¹ Morvay Péter, Az Opus Dei vatikáni küldetése. A cél: Európa meghódítása (02. 03. 08.a)

³² A közelség mértéke a keresett kifejezést megelőző, illetve követő 2–2 bekezdés. A feldolgozott cikkek egy-egy sora képez jelen esetben egy-egy bekezdést.

Míg Nyugat-Európában széles körű vita folyhat a katolikus egyház egyes nyilatkozatairól, közéleti állásfoglalásairól, addig Magyarországon, a nyilvánosság fórumain csak a szervilis tisztelet hangján lehet szólni a katolikus egyház tagjairól. (02. 01. 25.)

Enyedi érdekesnek tartja, hogy míg Nyugat-Európában a nagyegyházak számos olyan témában hallatják a hangjukat, amelyek hagyományosan a baloldalhoz állnak közel, addig „a magyar történelmi egyházak nagyon vigyáznak, hogy semmi olyat ne mondjanak, ami közel hozná őket a baloldalhoz”. (02. 02. 01.)

Másrészt pedig Európa a katolikus egyház számára meghódítandó terület. Az egyház arra törekszik, hogy visszaszerezze Európában korábbi előjogait, amiket a reformáció és a modern következtében elveszített. Ennek pedig súlyos következményei lehetnek Európára nézve, hiszen az egyház valójában nem ismeri el a demokráciát – még ha nyilatkozatainak retorikájában ezt a látszatot is kelti. De nemcsak a civil Európa demokratikus vívmányait fenyegeti a katolikus egyház, hanem a bibliai hitet is, amivel szemben babonás tanításokat terjeszt.

„Egy kizárólag technokrata Európának nincs jövője. . . , a kereszténységnek a jövőben is Európa lelkének kell lennie.” A közjó fogalmát tehát mind nemzeti, mind pedig nemzetközi vonatkozásban úgy kell érteni, hogy a katolikus egyház hivatott megmondani, mi az a szellemi-erkölcsi alapérték, amely az egész közösség javát szolgálja, s amelyet így az államnak is szolgálnia kell. E mögött újra csak az ágostoni tanítás sejlik föl, amelyről kiderül, hogy a demokratikus megfogalmazások hátterében tovább él. E miatt az elvi kétarcúság miatt, amiatt, hogy filozófiailag, teológiailag továbbra is a középkori modellt tekintik jobbnak, az egész kereszténydemokrata felfogás ambivalens, ellentmondásos, sőt képmutató. Ez az alapvető oka annak, hogy európai civilizációnk állandó tapasztalata mindmáig, hogy a demokrácia betűjével látszólag összhangban, ám szellemével mégis mélyen ellentétes módon hat és működik a katolikus egyház és valamennyi általa szervezett vagy befolyásolt mozgalom, és végső soron mindig a monarchikus, diktatórikus, abszolutisztikus rendszerek visszacsempészésén, a demokrácia megtorpedozásán fáradozik. (02. 06. 07.)

Európában fel kell állítani egy új „Maginot-vonalat” a társadalmakat fenyegető hedonista konzumerizmussal szemben. Ezt a liberalizmussal és az új vallási reformmozgalmakkal szembeni védővonalat a katolikus egyház az Opus Dei fegyelmezett és az elit minden pontján megtalálható emberei révén igyekszik kiépíteni. (02. 03. 14.a)

A reformátorok Biblián alapuló vonzó túlvilágképe arra ösztönözte az Európa felét elvesztő katolikus egyházat, hogy a túlvilágról szóló taní-

tásaiban is valami hatásos válasszal álljon elő. Az ellenreformáció „csodafegyvere” Szűz Mária és a katolikus szentek középpontba állítása volt a mennyben. (02. 08. 02.a)

Az Európához és az Opus Deihez kapcsolódó cikkek a katolikus egyház nemzetközi hatalmi törekvéseit állították középpontba. A vizsgált csomópont többi cikke a magyar katolikus egyház hatalomhoz való viszonyát tárgyalja.

Mészáros István László ünnepi cikke 2002. március idusára íródott (02. 03. 14.), s a liberális egyházpolitika mellett érvel, miközben kifejti, hogy a katolikus egyház Magyarországon a Fidesz-kormánnyal összefogva, a Vatikán támogatásával kétkulacsos viszonyt létesít az állammal. Miközben működésének teljes finanszírozását a költségvetésre építi, papjainak és püspökeinek körét kivonják a törvény előtti egyenlőség elve alól. Ezzel szemben a nem tradicionális egyházakat az államhatalom folyamatosan üldözi, velük szemben más mércével mér.

A katolikus egyházzal ebben a szövegösszefüggésben is kiderül, hogy összefonódik a hatalommal annak érdekében, hogy magának gazdasági és jogi privilégiumokat szerezzen.

Szobota Zoltán ismerteti a MKPK 2002-es választási körlevelét (02. 03. 22.a), amelyről kimutatja, hogy nem más, mint a Fidesz-kampány erősítése. Bár a körlevél és az azt bemutató Veres András püspök nem kívánt egyetlen pártot sem néven nevezni, a katolikus hívek figyelmébe ajánlott párt ismérvei kísértetiesen hasonlítanak a Fidesz választási programjának legfőbb elemeire. A cikkből ismét kiderül, hogy a katolikus egyház álnok, hiszen nem vállalja nyíltan a Fidesz melletti kampányát.

Az 1848 üzenetét taglaló cikkben – kivételesen – a katolikus püspökökről differenciált képet kaphat az olvasó (02. 03. 22.b), ugyanis a Habsburg-párti püspökökkel szemben a szerző megemlíti a forradalom mellett álló „Horváth Mihály csanádi püspök, aki a Habsburg-ház trónfosztása után miniszteri tárcát vállalt a Szemere-kormányban, vagy báró Bémer László váradi püspök.” A forradalom leverése és a későbbi kiegyezés azonban nem ezeknek az előremutató személyeknek adott igazat, hanem újra a 48 előtti állapotok érvényesültek.

◆◆ Pedofil klérus

A 2002-es év első tematikus csomópontjának másik kiemelkedő témája az egyházi pedofil botrány, amellyel a részmintá második leghosszabb cikke behatóan foglalkozik (2002. 03. 22). A teljes mintában összesen 29 előfordulásból erre a tematikus csomópontra jöllehet csak 5 előfordulás esik, a cikk hossza indokolja kiemelt kezelését. Ebből ugyanis különösen azt tudjuk meg a katolikus egyházzal, hogy az titkolózik, égbekiáltó erkölcsi botrányokat elhallgat, s vezetői is csak a nyilvánosságra kerülést követően, akkor is vonakodva kezdtek

foglalkozni ezzel a súlyos anomáliával. Sőt a botrány egyházi kivizsgálására adott pápai irányelvek is elégtelenek. Elhatalmasodik a bűn...

A Vatikán irányelvei, melyek ugyanakkor szigorú titoktartásra is kötelezik az ügyekben nyomozást folytató személyeket, megfigyelők szerint nem alkalmasak arra, hogy minden esetet azonos eljárás szerint lehessen elbírálni. (02. 03. 22.)

A 2002. március 22-én megjelent Hetek összeállításában beszámol arról, hogy az FBI számos pedofil hálózatot leplezett le, ami fényt derített a katolikus klérus érintettségére is. Az aktuálisan kirobbant botrány nem egyedi esetet jelent, hanem a „jéghegy csúcsát”. A sértettek sok éven át hallgattak, mert így állapodott meg velük az egyház vezetése. A hallgatást azonban nem csak meggyezéssel érték el az egyházi vezetők, hanem más, illegitim eszközökkel is.

A sokévi hallgatás oka számos esetben vagy a szégyen, vagy a katolikus egyház és a sértettek családja közötti hallgatási megállapodás volt. Az is előfordult, hogy amennyiben pénzen nem volt megvásárolható a család hallgatása, az egyház a befolyását latba vetve kirúgatta állásából azt, aki katolikus pap ellen feljelentést tett. (02. 03. 22.)

Egy magát megnevezni nem kívánó egyházi tisztviselő véleményét idézi a lap, miszerint „ez az ügy megrázza az egész katolikus egyházat az Államokban...” A cikk reprezentálja azt a katolikus egyházzal kapcsolatos alapállást, miszerint az az erkölcstelenség melegágya. A hatalom és a pénz vonatkozásában erre már láttunk példát. A vizsgált cikkekben a szexuális dimenziót a pedofília és a vele összefüggésben tárgyalt pápai nőtlenség következményei képviselik.

A pedofil botrány tükrében a katolikus egyházat legerőteljesebben a fenti összeállításban szereplő cikkek jellemzik.³³ A cikk elsősorban nem a botrány statisztikai vagy bírósági adataival foglalkozik, hanem azzal az 1962-es keltezésű „Crimine sollicitationes” kezdetű pápai irattal, amely a szexuális abúzusokkal kapcsolatban a kiközösítés terhe mellett hallgatási tilalmat írt elő minden érintett számára. A dokumentum bizonyíték arra, hogy a pedofil papokat a legmagasabb egyházi körök védték, s a tetteikkel kapcsolatos általános hallgatási kötelezettség súlyos előírás volt. A dokumentumot 2001-ben, a kirobbant pedofil botrány hatására vonták vissza, s ennek következtében négyszáz papot bocsátottak el állásából.

Ez a szám azt jelzi, hogy – legalábbis Amerikában – a katolikus egyház felismerte, hogy a „mundér védelme” és a paphiány sem adhat igazolást a közvélemény szemében a pedofil papok szerezcsenmosdatására.

³³ A témával foglalkozik még Belgium vonatkozásában 01. 10. 05., Írország vonatkozásában 03. 10. 03.

A katolikus egyház képe tehát ennek a szörnyű botránysorozatnak a tükrében is azt mutatja, hogy a privát erkölcs tekintetében is alapvetően bűnös egyház, amely csak akkor hajlandó valamit tenni ez ellen, ha a körülmények rákényszerítik.

◆◆ Egyházfinanszírozás

A 2002-es évben egy másik sűrűsödési pontot is körülhatárolhattunk, november végén és december elején. Ezt csupán 6 cikk alkotja, melyek között a két leghosszabb (11. 22.a és 12. 06.) egyaránt az egyházfinanszírozás problematikájával foglalkozik. Az utolsó cikk, amely egyébként az év utolsó cikke is, amelyben a katolikus egyház kifejezés előfordul, csupán egy hír, amely ugyanúgy az egyházfinanszírozással foglalkozik, mint az ugyanaz napon közölt másik cikk. Ennek alapján állíthatjuk, hogy ebben a sűrűsödési pontban a központi téma az egyházfinanszírozás.

A teljes mintát tekintve 16 cikkben 37 alkalommal fordul elő a „finanszírozás” kifejezés. A téma szakértője a lapban Hack Péter; az ő szerzősége alatt jelent meg három, nagyobb lélegzetű írás a témában (01. 01. 20., 02. 01. 25., 02. 11. 22.a), valamint Szobota Zoltán szerkesztő tollából (02. 12. 06.). E négy cikk hosszára való tekintettel, valamint azért, mert bennük található az előfordulások 50%-a alkalmas arra, hogy a finanszírozás vonatkozásában megrajzolja a katolikus egyház további vonásait. Mielőtt bemutatnánk ezt a képet, fontos kiemelni, hogy elemzésünknek egyáltalán nem célja a magyarországi egyházfinanszírozás bemutatása vagy értékelése és az sem, hogy a Hit Gyülekezete álláspontját elemezzük. Célunk az, hogy a lap számára e fontos téma tükrében a katolikus egyházról alkotott képet pontosabban festhessük meg.

Hack Péter 2001. január 20-i cikke különbséget tesz az államilag finanszírozott és az önfinanszírozó egyházak között. Az Orbán-kormány idején a lelkiismeretről és a vallásszabadságról szóló törvény módosítási kísérletével párhuzamosan kritikák, illetve gyanúsítgatások érték a „sikeres, önfenntartó” egyházakat, jóllehet sokkal indokoltabb arra rákérdezni, hogy milyen alapon támogatja a költségvetés a nem hívő vagy másképpen hívő adófizetők pénzéből pl. a katolikus egyházat. A kétfajta finanszírozási modell ekkleziológiai következtetések alapjául szolgál: az önfinanszírozók hívek a Bibliához, az államilag finanszírozottak pedig nem. Utóbbiba tartozik a katolikus egyház is. A 2001-ben érvényes kormánypolitika tulajdonképpen saját illegitím egyházfinanszírozásáról kívánta elterelni a nyilvánosság figyelmét azzal, hogy rossz színben tüntette fel az adományokból élő egyházakat, és magát az adományozást is kriminalizálta. A cikk ugyan elsősorban az aktuális egyházpolitika „kettős mércéjét” elemzi, amely a történelmi egyházaknak kedvez, holott ott vannak pénzügyi visszasságok, míg a hívek adományozásából élő egyházakat hátrányosan megkülönbözteti, holott ezekre nem sikerült visszasságokat rábizonyítani.

Míg a történelmi egyházak gazdasági visszasságai esetében – mint például a „bitangkassza” ügye, a győri érsekségen elkövetett műkinclópás vagy a halásztelki református iskola ügye – a hatóságok feltűnő visszafogottságával találkozhatunk, addig a kormány kegyeit nem élvező közösségek esetén véget nem érő vizsgálatok folynak.

Az előbbieket esetén a közvélemény előtt nem győzik hangsúlyozni, hogy elszigetelt, egyedi esetekről van szó, amelyhez az egyháznak nincs köze, a nem történelmi egyházak esetén pedig rendszeresen úgy próbálják beállítani a később valótlannak bizonyuló vádakokat is, hogy lám, az egyház tipikus tevékenységét sikerült tetten érni.

A szerző egy évvel későbbi cikkében (02. 01. 25.), amelyben a katolikus egyház politikai szerepvállalásának problémáit elemzi, az egyházfinanszírozásnak egy speciális esetét is annak bizonyítékaként hozza fel, hogy az akkori kormány kampánycsapatot hoz létre a vidéki plébánosokból. Az illető plébánosok ui. 30 ezer forintos fizetésemelést kaptak azzal az indokkal, hogy a helyi kicsiny közösségük nem tudja őket eltartani.

A jelenlegi kormány nem véletlenül ad a vidéki papoknak havi harmincezer forintos jövedelemkiegészítést. Az intézkedés célja egy jól működő kampánycsapat kiépítése. A vélhetően hálás falusi plébánosok egzisztenciálisan is érdekeltté válnak a jobboldal politikai győzelmében.

E támogatáshoz kapcsolódóan a szerző kifejti, hogy a katolikus papság gondolkodása a Horthy-korszak szintjén megrekedt, azaz nem felel meg a modern európai katolikus gondolkodásnak. A finanszírozás e konkrét esete tehát rávilágít egy alapvető katolikus egyházi vonásra: az elmaradottságra. S arra is, hogy a finanszírozás révén az egyház azt fogja mondani és tenni, amit a „császár” kíván tőle. Élesen szembenáll ezzel a kényszerpályával az önfinanszírozó egyházak gyakorlata és lehetősége, akik „egzisztenciális fenyegetettség nélkül tudnak állást foglalni az őket körülvevő világról”. A cikk a Hit Gyülekezetét említi példaként. Az egyházfinanszírozás vonatkozásában kialakított ekkleziológiai dichotómia egyik oldalán a katolikus egyház áll, másikon a Hit Gyülekezete. Az előbbiről ebben a témakörben is csupa negatív vonás rajzolódik meg, az utóbbiról éppen ellenkezőleg, döntően inkább az egyéb helyütt felmerült vádak visszautasításáról kerül szó.³⁴

³⁴ Mintánkban 33 alkalommal fordul elő a „Hit Gyülekezete” megnevezés. Ebből 17 a gyülekezet elleni igaztalan vádak visszautasítása, 8 semleges információ – elsősorban a taglétszám és az adófelajánlások növekedéséről –, 6 a gyülekezet sikereiről szól: tí. 20 év alatt a 4. legnagyobb létszámú magyarországi egyházzá nőtt. Összesen két előforduláshoz kapcsolódik differenciált leírás, melyek a 02. 01. 25-én megjelent cikkben arról

A harmadik, egyházfinanszírozással foglalkozó Hack Péter-cikk már a kormányváltást követően íródott 2002. november 22-én. Ebben elsősorban az egyházaknak nyújtandó kiegészítő támogatás elosztási logikájáról és ennek a népszámlálási adatokkal való összefüggéseiről értekeznek. A cikkben a katolikus egyház fentebb már leírt képén túl egy további, az egyházfinanszírozás tematikájával közvetlenül össze nem függő vonása is megrajzolódik: a lelkipásztori kudarc.

A rendszerváltás után a különböző egyházak, így a római katolikus egyház is azzal az ígérettel állt a magyar társadalom elé, hogy az elnyomás alól felszabadulva, a társadalom számára erkölcsi mintát nyújtva új vallási reneszánsz élenjárója lesz. Az elmúlt tizenkét esztendő tapasztalata azt bizonyította, hogy bár a kilencvenes évek elején némileg megnőtt a templomlátogatók száma, ez a felvirágzás csak rövid ideig tartott. A szabadság viszonyai között a magukat történelminek nevező egyházak nem tudták elérni a hívők tömegeit.

A kritikus megállapítást a szerző azzal támasztja alá, hogy a hívek nemcsak a templomba nem járnak, hanem adójuk 1%-ának felajánlásából is erre a kudarcra láthatunk rá. Az 52% katolikusból miért csak 8% támogatja egyházát? – teszi fel a kérdést. Ha sikeresek lettek volna az örömhír terjesztésében, akkor ennek a számnak, hasonlóan a templombajárók számához, sokkal nagyobbak kellene lennie.

◆◆ Összegzés

A Hetek c. országos hetilapban a katolikus egyház kifejezés jelentésmezőjét és kontextusát vizsgáltuk. A hetilapban közölt cikkek sűrűsödési pontjain megkezdett vizsgálat révén tematikus csomópontokhoz jutottunk. Ezek mindegyike a katolikus egyházzal erőteljesen és következetesen negatív képet mutatott. A katolikus egyház az elemzés során egyre több olyan jellemzőt kapott, amely kísértetiesen hasonlít más, országos napilapok szekta kifejezésének jelentésudvarához. Legalábbis a komoly átfedések és áthallások adataink alapján megalapozottnak tekinthetők. Ennek alapján eredményeinket voltaképpen egy mondatban is összefoglalhatjuk. A Hetek c. hetilap a katolikus egyházat destruktív nagyegyháznak tartja. Minthogy a lapot a Hit Gyülekezete adja ki, szerkesztőbizottságának elnöke maga a Gyülekezet vezető lelkésze, ezt a véleményt a gyülekezet véleményének is tekinthetjük. A katolikus egyházzal rajzolt kép hibátlan homogenitása a gyülekezet sajtómunkájának feltűnő következetességére is rámutat. A kifogástalan modern technikával készült professzionális sajtótermék a katolikus egyház tekintetében egyértelműen egy vallási meggyőződés missziós orgánumának mutatkozik.

tájékoztatnak, hogy a gyülekezet a politikához való viszonyát az eddigi tapasztalatok alapján módosítja.

Németh Sándor a Magyar Narancsban

Szöveg- és tartalomelemzésénél az első teendők egyike a szituáció, a szövegkörnyezet / kontextus, illetve a helyzetszerűség meghatározása. Ennek legkézzelfoghatóbb eleme a megjelenés ideje, ami nem csak a dátumból áll: 2002. 11. 14. Ez az interjú több mint fél évvel a 2002-es országgyűlési választások után készült, mikor a szocialista párt átvette a kormányzást a magyar polgári párttól, a Fidesz-től. Ez az időszak még a várakozások, a változások időszaka. Így vannak ekkor ezzel a magyarországi vallási közösségek is. A Németh Sándorral folytatott interjú több szempontból is felkelti a kutató érdeklődését, ha van némi előismerete a riportalanyról és az interjút készítő lap viszonyáról. A legelső izgalomforrás, hogy mi a riporter célja a beszélgetéssel. Teret engedni annak, hogy a riportalany megmutathassa összetett gondolatrendszerében a különböző színek árnyalatait, esetleg egyetlen szín, gondolat összetevői után érdeklődik, vagy a gondolatok mögött húzódó motivációk, szándékok megértésére törekszik, illetve mindezek ütköztetése-e a cél. A tartalomelemző, diskurzuskutató érdeklődésének előterében a beszélgető felek egymáshoz való viszonyának meghatározása és alakulása áll a szövegszerűség szintjén. Németh Sándorról, a Hit Gyülekezetének vezető lelkészéről az érdeklődők tudják, hogy a Magyar Narancsral folytatott interjúja nem az „interjúbájlólgás” mintapéldánya lesz. A Magyar Narancs mint liberális hetilap liberális értékeket, világszemléletet képviselve, a magyarországi gonzó³⁵ újságírás meghonosítója és a vallási pluralizmus elkötelezettje. Ezzel együtt a beszélgetést kielezett kérdések és válaszok is jellemezhetik, mindazonáltal a „leülünk egy asztalhoz beszélgetni gesztusa” már az udvariasság okán is közelítést sugall a riporter és a riportalany részéről. A kutató számára ezeknek a szövegbeli megjelenése akkor is érdekes és tanulságos, ha a szóbeli interjú transzformálódott az újságíró keze és stílusa által (írott) szövegszerű megjelenésé. Azaz legalább háromféle torzulást kell figyelembe vennünk végig az elemzés során: a beszélgetésben valóban

³⁵ Csütörtökönként megjelenő, liberális szellemiségű politikai-kulturális hetilap, Nyugat-, Európa- és piacpárti irányultsággal. A gonzó újságírás (lásd pl.: Hunter S. Thompson) magyarországi meghonosítója. Oknyomozó újságírói és politikai elemző műhelye az egyik legjobb Magyarországon. Az emberi és kisebbségi jogokkal kapcsolatos esetek képezik a fő profilját. Kulturális rovata egyaránt foglalkozik magas és populáris, mainstream és avantgard kultúrával. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Narancs

elhangzottak Gavra általi értelmezése és megértése, ennek írásban való átfogalmazása és az autoriter utólagos szövegjavítása, hiszen feltételezhetjük, hogy a végső változatot Németh Sándor javíthatta. Ebből az utolsó szempontból következik, hogy a beszélgetés írássá szerveződése ugyan változtatásokat eredményezett a szöveg összetételében, Németh Sándor hozzájárulása ugyanakkor relevánssá teszi számunkra, hogy az interjúban neki tulajdonított szöveget mi is neki tulajdonítsuk gondolatiságában. Ezeket a torzulásokat mindvégig hangsúlyozottan szemünk előtt tartva az elemzést mégis úgy kellett elvégeznünk, mintha valós párbeszédet vizsgáltunk volna, hiszen a szövegtörzset így volt adott és kezelhető számunkra. Ebből kifolyólag, ugyan elvesznek az élőbeszédből származó és a rá jellemző markerek³⁶, de elemzésünk ezt most korlátai miatt nélkülözni kényszerül. Ugyanakkor az elemzés során ebből származhatnak olyan Németh Sándornak vagy Gavra Gábornak tulajdonított megnyilatkozások, amelyek csak a torzulások miatt váltak azokkal.

Az elemzés harmadik szempontja lehet az interjú tartalma és vonalvezetése. Milyen kérdéseket és témaköröket tart a riporttervező érdeklődésre számot tartónak a lap olvasótáborára számára egy kisegyházi vezetőtől? Az interjúkészítés során melyik fél lesz a dominánsabb a témák meghatározásában? További szempontokat nyújthat a grice-i maximák betartásának (Grice 1997), illetve ezek megszegésének az ellenőrzése, hiszen az együttműködést megszegő társalgási implikaturáknak mindig tetten érhető oka és célja van, és a befogadó ezeket szem előtt tartva szervezi folyamatosan saját diskurzusát. A társalgás dinamizmusát ezek is irányítják, azaz a statikusnak tűnő konvencionális diskurzus keretében, sémákon belül a társalgás és a kontextus dinamizmusát (Van Dijk és Rodrigo Mendizábal 1999) az együttműködési maximák figyelembevételei is szervezik. Az elemzés során előtérbe helyezzük ezeket a maximákat: a mennyiség, a minőség, a viszony és a modor maximáit, de csupán megfigyelési szempontnak szánjuk ezeket, mivel mindennapi szövegeink, diskurzusaink szerveződése a grice-i maximák folyamatos megsértésével formálódik.

Mivel a szövegeket a szociális esemény részeinek tekintjük, ezért az interakcióban résztvevők szövegei a szociális jelentésalkotás interaktív folyamatába tartoznak (Fairclough 2003). A szövegek értelmezése nem az explicite megjelenő szövegből adódik, hanem olyan ítéletekből, hogy valaki igazat mond-e vagy sem, vagy miért mondja, amit mond, és hogyan mondja azt.

³⁶ Marker: szemantikai szorzó, elemi jelentés, a jelentés legkisebb összetevői, amelyeknek (meglétük v. hiányuk) feltárásával minden jelentéselem leírható, illetve amelyekre az egyes, közvetlenül adott jelentések felbonthatók (a generatív grammatikában létezik továbbá fonológiai, morfológiai és szintaktikai marker is) forrás: nyelvészeti kifejezések szótára: <http://dali.lib.jgytf.u-szeged.hu/nemet/termleir.ph?id=386>

Jelen elemzés alkalmával nagy hangsúlyt fektettünk a grice-i maximákra, vagyis az együttműködési szabályok betartására, így most röviden összefoglaljuk ezeket néhány szemléletes példával.

❖ A grice-i maximák és implikaturák

Paul Grice a *Logic and conversation* című munkájában 1975-ben megjelentette azokat a kommunikációs maximákat, amelyeknek az volt a feladatuk és céljuk, hogy leírják, hogy egy társalgási aktusnak milyen módon kell, kellene lefolynia ahhoz, hogy a szándékok és a célok egyértelműen megfogalmazódjanak, és kideríthetőek, értelmezhetőek legyenek a kommunikációs cselekvésben résztvevők számára. Az együttműködési szabályok ugyan felszólító formában vannak megfogalmazva, azonban ez nem azt jelenti, hogy kötelező érvényűek lennének, pusztán azt, hogy a beszélgetésszervezés során az illokútorok oly mértékben veszik figyelembe ezeket, hogy bármelyik megsértése az illokúció, vagyis a beszélő intenciójával van összefüggésben. Grice a társalgási együttműködési szabályokat négy csoport köré szervezte: a mennyiség, a minőség, a viszony (relevancia) és a modor maximája. Mielőtt ezeket részleteznénk, meg kell jegyeznünk, hogy Grice nem tért ki a nem konverzációs implikaturákra, amelyek szintén részét képezik a konvencionális implikaturáknak, valamint az implikatura fogalmát sem tisztázta, pedig elméletének alapját képezi. Ezt a hiányosságot követői próbálták megszüntetni, pl. Thomason és Walker (Banczerowski 1997).

A mennyiség maximája az információmennyiségre vonatkozik, és kettő kitétele van:

1. „Hozzájárulásod legyen a kívánt mértékben informatív (a társalgás pillanatnyi céljai szempontjából).
2. Hozzájárulásod ne legyen informatívabb, mint amennyire szükséges.” (Grice 1997)

A második maxima vitatható, mint ahogy ezt Grice is hozzáteszi, hiszen a túlzott bőbeszédűség nem az együttműködési alapelv megsértése, hanem idővesztegetés, zavarokat is okozhat, mellékvágányra terelheti a beszélgetést, vagy a hallgató vélheti úgy is, hogy a fölös információnak van valami poénja (uo.).

„A minőség kategóriája alá esik egy szupermaxima – «Próbáld hozzájárulásodat igazá tenni (fogalmazott hitelesen)» – s két további specifikus maxima:

1. Ne mondj olyasmit, amiről úgy hiszed, hogy hamis.
2. Ne mondj olyasmit, amire nézve nincs megfelelő evidenciád.”

A viszony (relevancia) kategóriája azt jelenti, hogy legyünk relevánsak. A maxima ilyen tömör megfogalmazása számos problémát rejt: „milyen különböző típusai és fókuszai lehetnek a relevanciának, hogyan tolnak ezek el a beszélgetés során, hogyan adhatunk számot arról a tényről, hogy a társalgás témája legitímen változik és így tovább.” (Grice 1997)

Az utolsó maxima, a modor maximája azzal kapcsolatos, hogy amit mondunk, azt hogyan tesszük. Egy szupermaxima tartozik ide: „Légy érthető!”, a hozzá tartozó maximák:

1. Kerüld a kifejezés homályosságát.
2. Kerüld a kétértelműséget.
3. Légy tömör (kerüld a szükségtelen bőbeszédűséget).
4. Légy rendezett.” (Grice 1997)

Mivel Grice a konverzációs implikálás okát az együttműködési maximák megsértésében látta, vegyünk példát a maximák megsértésére, és ennek segítségével a konverzációs implikaturára is. Pl.:

Telefonbeszélgetés:

A: Na, randiztatok Péterrel?

B: Anyukámnak segíték főzni.

A megsértett maxima leginkább a relevancia maximája, hiszen nem a kérdésre válaszolt, a modor maximája sem kielégített, hiszen homályosság van benne, de így mennyiségileg sem lehetett megfelelő, és a minőség maximája ebben az esetben nem is merül fel, mert a relevancia erősebb értelmezést követel. Konverzációs implikaturája pedig az, hogy: „bocsi, most nem tudom elmesélni, mert még anyukám nem tud róla, alakul a dolog, és ha anyu nem lesz itt a háttérben, elmondom.”

Ezeket a maximákat Grice úgy fogalmazta meg, hogy hogyan lehet az információcsere a lehető leghatékonyabb. Az implikaturák jellemzése röviden: ha valaki úgy tesz, mintha azt mondaná, hogy p , de implikálja, hogy q , akkor attól még követte a társalgási maximákat, ha mind a beszélő, mind a hallgató számára levezethető az implikatura. „Azt mondta, hogy p ; nincs okunk arra, hogy feltételezzük, hogy nem követi a maximákat, vagy legalábbis az együttműködési alapelvet; ezt csak úgy tehetta, hogy azt gondolta, hogy q ; tudja (s tudja, hogy én tudom, hogy o tudja), hogy én látom, hogy szükség van arra a feltételezésre, hogy o úgy gondolja, hogy q ; semmit nem tett annak érdekében, hogy megakadályozza, hogy én úgy gondoljam, hogy q ; az a szándéka, hogy úgy gondoljam, hogy q ; vagyis azt implikálta, hogy q .” (Grice 1997)

A maximákat Grice nem tekintette véglegesnek és lezártak. Leech olyan kiegészítő maximákat tett hozzá, mint például az udvariassági elvet, tapintat-

maximát, jóváhagyás-maximát, szerénységmaximát, rokonszenvmximát stb., de ezek elemzésével most nem foglalkozhatunk, mert ennek releváns elemzése az élőbeszédhez kötődik. Grice ezeket inkább a nem konverzációs implikaturák körében tárgyalja, mivel ezekre etikai, társadalmi, esztétikai stb. szabályok érvényesek. Elemzésünk előtt ismét hangsúlyozzuk, hogy a maximák csak figyelmünk irányítását segítik, de az elemzés menetét a diskurzusszerveződés határozza meg.

Ebben a fejezetben a következőben is elemzendő interjúnak egy másik elméleti kiindulású és másik módszerű elemzését közöljük, bemutatandó részben az elemzési lehetőségek sokféleségét, részben mint példát a kvalitatív kutatásban nyert eredmények validitásának vizsgálatára. Minthogy két önálló megközelítésről és prezentációs stílusról van szó, ezért az elemzett szöveget e fejezet parafrázáló stílusának megfelelően bekezdésként újra közöljük.

◇ Cím és felvezetés

1.

*„Újra emberszámba vesznek minket”
Németh Sándor, a Hit Gyülekezete vezető lelkésze*

2001 novemberében fogadta el az előző Országgyűlés azt a törvénymódosítást, amelynek értelmében az adófizetők által az egyházak számára felajánlott, személyi jövedelemadójuk egy százalékát kitevő támogatást 2003. január 1-jétől nem a rendelkezők számának, hanem a 2001. évi népszámlálás adatainak függvényében egészíti ki a központi költségvetés. A tavasszal megalakult Országgyűlés által egyelőre vissza nem vont módosítás az utóbbi betekben élénk tiltakozást váltott ki az emberi jogi szervezetek és a kisegyházak részéről. A Narancs ennek apropóján Németh Sándort, a Hit Gyülekezete (HGY) vezető lelkészét kérdezte az egyházát az elmúlt években ért politikai viharokról és a helyzetükben bekövetkezett változásról.

A címnek az a feladata, hogy megjelölje a témát, és egyben minél jobban felkeltse az érdeklődést iránta. Gavra Gábornak, a cikk szerzőjének ez utóbbi jobban sikerült. Olyan érzelmileg terhelt idézetet választott az interjúból figyelemfelkeltésként, aminek sokkal fontosabb része az olvasó érzelmi megragadása, mint a téma megjelölése. „Újra emberszámba vesznek minket”. Az emberszámba vesz kifejezés konnotációi a következők: sokat szenvedtünk, áldozatok, üldözöttek voltunk érdemtelenül. De most lehet Kánaán. Mindenképpen száznakozást kelt, egészen a forrás megjelöléséig. Ki mondta? Áh! És innentől

az idézet többértékűnek minősíthető ebben a szövegekörnyezetben.³⁷ Az eredetileg egyértelmű megnyilatkozás azért lesz többértékű és kiemelt szerepű idézet, mert az interjú egészének tartalma nem egyértelműen húzza alá ennek a címnek a jogosságát, azonban hozzátesszük, többértékűségét nem jelentése, hanem affektív értelme adja. A grice-i maximák közül már itt sérül a modor maximája, amelynek egyik pontja, hogy: „kerüld a kétértelműséget”, ami itt nyilvánvalóan a többértékűségben jelentkezik. Ha elolvassuk a felvezetést, akkor megtudjuk, hogy az apropó az egyházfinanszírozási törvénymódosítás és ennek kapcsán a gyülekezet helyzetében bekövetkező változások. S hogy e változás lényege a gyülekezetre vonatkoztatva az emberszámbavevés lenne, ez kiderül a továbbiakból.

◆◆ A törzsanyag

2.

Magyar Narancs: Az elmúlt hetekben ismét a politikai viták kereszttüzébe került az egyházfinanszírozás kérdése. Ön szerint mekkora szerepet kell játszania a központi költségvetésnek e téren?

Németh Sándor: Az ideális megoldást az jelenthetné, ha egy jelentős adócsökkentéssel párhuzamosan megszűnne az egyházak hitéleti célú költségvetési támogatása. A közterhek érzékelhető csökkentése lehetővé tenné az állampolgárok számára, hogy maguk fedezzék egyházuk működési költségeit. Ezt az önfinanszírozást egészíthetné ki az egyszázalékos támogatás, valamint az egyházak tényleges állami feladatátvállalását honoráló normatív juttatás. Emellett az államnak továbbra is gondoskodnia kellene a nemzeti értékeket gondozó egyházi gyűjtemények és templomok fenntartásáról.

Gavra először arra volt kíváncsi, hogy mennyiben kell hozzájárulnia a központi költségvetésnek az egyházfinanszírozáshoz. Németh Sándor első mondata az újságíró feltételezett elvárásának megfelelő válasz, ami mindenki érdekét is szolgálná, tehát megoldási javaslata egyben „ideális” is: adócsökkentés (ez mindig bejön), és így megszűnne az egyházak hitéleti támogatása, hiszen lenne saját erőforrása mindenkinek saját egyházát megfelelően támogatni. Németh már itt megsérti a minőség maximáját, ami kimondja: „ne mondj olyat, amiről tudod, hogy nem igaz, vagy olyat, amiről nem áll rendelkezésedre elegendő bizonyíték!”, hiszen melyik szervezet, intézmény nem szeretne minden lehetséges anyagi forráshoz hozzájutni. Ideális helyzetről szólván azonban ez

³⁷ Kétértelműségről beszélünk, ha nem szándékos a szöveg többféle értelmezhetősége, többértékűségről (polivalenciáról), ha a szöveg létrehozója többszörös értelmet akart közvetíteni egyidejűleg. (Beaugrande, Dressler 2000)

a kijelentés ilyen keretek között az elfogadhatóság határain belül marad. Majd rögtön hozzáteszi, hogy azért az önfenntartást kiegészítheti az egyszázalékos adó, ami önkéntes ugyan, de adó, tehát a központi költségvetésből kerül ismét az egyházhoz. És a következő gondolatnál már bújik az a bizonyos szög: „az egyházak tényleges állami feladatvállalását honoráló normatív juttatás.” Ismét sért egy maximát, még hozzá megint a modor maximáját, amelynek másik pontja kimondja: „kerüld a homályos kifejezőmódot!” Nem derül ki, hogy melyik vagy milyen állami szerepvállalásra gondol, de mindenképpen tiszteletet is ébresztő ez az egyház részéről, hiszen a pénzbeni javadalmazást eufemizálva honoráló normatív juttatásnak nevezi. A honorál jelentései: díjaz, értékkel, megbecsül, meghálál. És mivel hitéleti támogatásra ideális esetben ugyan nem lenne szükség, azért az állam továbbra is gondoskodjon „a nemzeti értékeket gondozó egyházi gyűjtemények és templomok fenntartásáról”, ez nemzeti érdek, tehát megint mindenki érdeke, közügy, de megint homályos a megfogalmazása, hogy mit ért ezek alatt. Tehát: adócsökkentés → önfinanszírozás +1% adó +adó az egyházi nemzeti értékek megőrzésére. Ebből a válaszból kiderül, hogy Németh Sándor megnyilatkozásainak egy része érvényteleníti a komolysági, illetve őszinteségi feltételeket. Ennek az oka a kezdeti közös platform, a valódi párbeszéd megtalálásának lehetősége és biztosítása. Németh válaszában stratégiája: feltételezett elvárásnak megfelelő válasz: figyelem-elterelés, rávezetés a lehetőségre, visszatérés a kérdésre: az állami támogatás megkérdőjelezhetetlen szükségére a legnagyobb értékeket illetően.

3.

MN: A HGY ajánlott-e tagjai számára valamilyen stratégiát a népszámlálás felekezeti hovatartozást firtató kérdésének megválaszolásában?

NS: Igen. Arra kértük a hívőket, hogy ne válaszoljanak a kérdésre, felekezeti hovatartozásukat tekintse magánügynek. Ennek egyik oka az volt, hogy Magyarországon a felekezeti hovatartozás nyilvántartásával egyszer már súlyosan visszaéltek, a másik pedig az, hogy az elmúlt négy év a gyülekezet számára finoman fogalmazva is nebéz időszak volt. Az akkori politikai gyakorlat tipikus példája volt, hogy a népszámlálási adatokat a népszámlálásról szóló törvény rendelkezései és az akkori kormányzat ígéretei ellenére kormányzati célok elérésére használták föl. Sajnálatos, hogy ezt a módosítást eddig az új törvényhozás sem vonta vissza.

A második kérdés eldöntendő kérdésként álkérdésnek tűnik, hiszen azt sugallja, hogy nemleges is válasz elképzelhető abban a helyzetben, mikor az állami finanszírozásból a törvénymódosítás után csak a népszámlálási adatok alapján részesülhetnek az egyházak. Ilyen kérdésekben az egyháztagnak egy-

értelmű összhangot kell mutatni, hiszen a közösség további fennmaradását érinti. 2003. január 1-től minden egyháztagnak a juttatásért be kell vallania felekezeti hovatartozását. A hétköznapi logika azt sugallja, hogy ez az egyetlen járható út a mostani törvények között, még akkor is, ha hevesen tiltakoztak a kisegyházak és az emberjogi szervezetek. Németh Sándor válasza ennek a tiltakozásnak a megerősítése: a stratégia a nem bevallás, indoka pedig a történelem folyamán tapasztalt adatszolgáltatással való visszaélések. A fenyegetettség témája ismét visszatér, és tovább is folytatódik. „Az elmúlt négy év a gyülekezet számára finoman fogalmazva is nehéz időszak volt.” Ebben a mondatban a legerősebb kifejezés a „finoman fogalmazva”, hiszen ez indítja el az asszociációkat a felső- vagy túlzófok irányába. A nehéz időszak önmagában nem hatott volna olyan súlyosnak, mint így, „enyhítéssel”. A polgári kormány visszaélt az adatokkal, ami nem csak az egyházakat érintette, hanem megint „mindenkit”, hiszen tipikus példája volt az akkori politikai gyakorlatnak. És ennek fényében vonja kérdőre a jelenlegi baloldali kormányt, hogy még nem tette meg az egyházfinanszírozásról szóló törvény módosítását. Az eddigiekből már kezd finoman körvonalazódni, hogy ebben az egyetlen interjúban a vezető lelkész elhelyezi önmagát és gyülekezetét a társadalmi szférában, valamint kezdi szerepét, további jelentőségét, szerepvállalását előrevetíteni és meghatározni. Erősen kritizálja a „pályaelhagyókat”, de már kritikusan szemléli az új játékosokat is, egy sajnálatos módosítószóval, ami bizalom- és együttműködés-hiányt sugall az új felállásban.

4.

MN: Ennek mi lehet az oka?

NS: Azt hiszem, hogy az önkormányzati választás eredményeinek ismeretében vált reálissá ennek a szabályozásnak a hatályon kívül helyezése. Az előző hónapok eszelős antikommunista hisztériája, a baloldal vallásellenességének a mítosza, valamint a szocialistákba a jobboldali propaganda által sulykolt bűntudat miatt nemigen kerülhetett szóba az eredeti rendelkezés helyreállítása. Öröndetes módon a civil társadalom egy része megmozdult az ügy érdekében, ami arra ösztönözheti a parlamenti többséget, hogy a magyar demokrácia szégyenének mondható rendelkezést hatályon kívül helyezze. Nagy hibát követne el a kormánytöbbség, ha ezt nem tenné meg, mert ez a kérdés nem csupán az egyházak finanszírozásáról, hanem a magyar politikai elit hiteléről is szól. Szerintem az országgyűlési választást azoknak az állampolgároknak a szavazatai döntötték el, akiket az Orbán-kormány négy éve alatt ilyen vagy olyan okokból hátrányos megkülönböztetés ért, akiket megfélemlítettek, amit vezető szocialista politikusok egyébként abban az időben többször is szóvá tettek. Sok választópolgár azért szavazott az MSZP-re, mert úgy látta, hogy ez a párt képes lesz a magyar társadalom számára a demokráciát megmenteni. Ennek a jogszabálynak a fenntartásával meginoghat ez a bizalom.

Erre a bizalomhiány-érzetre reflektál az újságíró következő kérdése, amelyben az okokat firtatja. Németh Sándor első mondata nem releváns, és homályos is. Nem a kérdésre válaszol, hanem megismétli a hatályon kívül helyezés jogosságát és realitását a helyi választásokra hivatkozva. Ez a harmadik válasz bővelkedik a maximák megsértésében. Mind a négyet megsérti. Áthágja a kérdést illetően a modor maximájában lévő tömörség elvét, ami nem keverendő a mennyiség elvével, itt arról van szó, hogy amit elmond (mennyiség) azt milyen bő lére ereszti; a homályosságot és kétértelműséget. Megszegi a relevancia és a minőség kritériumát is, és a mennyiséggel is problémák vannak.

A modor/tömörség maximájának megsértését a relevancia maximájának megsértésével, a témák „partiképességével” bizonyíthatjuk. Arra a kérdésre, hogy mi az oka a törvénymódosítás hiányának, megemlíti a önkormányzati választásokat, az antikommunista hisztériát, vallásellenességi mítoszt, jobboldali propagandát, idecitolja a civil társadalom érdekeit, a politikusok hitelének szégyenletes bizonyítékát, az országgyűlési szavazati arányokat, az Orbán-kormány megfélemlítettjeit, a demokráciát stb. Ezek kifejtése, retorikai futamai a mennyiség rovására mennek, erős felindultságot sugallnak, de az érzelem megőző ereje egy lelkésztől nem is kell hogy távol álljon.

Ebben a bekezdésben a baloldaltól megtudjuk, hogy a baloldal vallásellenessége csak köd, mítosz, mendemonda, nem igaz, tehát hazugság. Akkor a baloldal vallástámogató. Az eszelős antikommunista hisztéria csak bajkeverés, alaptalan ingerlése a tömegnek, és ha ez így van, akkor semmi baj sincs, semmi sem igaz. Ez itt már nem az a kommunizmus. Tele vannak jobboldali vádaskodásokból származó büntudattal, de ők lesznek a demokrácia megtestesítői, hiszen másképp egyívásúak lennének a jobboldallal, ha ezt a hibát nem különbölnék ki, és egyébként is saját magukról is kiállítják a bizonyítvány (az egyházfinanszírozás a magyar politikai elit hiteléről is szól). A politikai elit hitelének megpendítésével pedig az erkölcsi hiúság kérdését is felvetette a személyes érintettség szintjén Németh Sándor. Végül azt is megemlíti, hogy a baloldal a HGY szavazataival nyert, amely egyébként, mint később kiderül, a Magyarországon leggyorsabban növekedő kisegyház. A szavazatok aránya és a gyülekezet növekedése egyértelműen egymásra fog referálni. A jobboldaltól az eddigiekben megtudtuk, hogy nehéz időszakot okozott a gyülekezetnek, visszaéltek a bizalmas adataikkal, most megtudtuk, hogy eszelősek, a propaganda szókönyvezetével a fasizmus asszociációja idéződik, szégyenteljes volt törvénymódosításuk, az Orbán-kormány megfélemlítései ismét idézik az abszolutista önkényuralmat, az elnyomást.

Ebben a bekezdésben megint előkerül a civil társadalom közösségvállalása a kisegyházakkal az Ügy érdekében, ami megint azt ismétli, hogy ez közügy, vagyis megoldása többek számára pozitív és sürgető. Ugyanakkor meg kell em-

litenünk egy csúsztatást is a szövegben, vagyis a minőség maximájának felborzolását: egy kérdéskör alá vonja az egyházfinanszírozást és a politikai elit hitelét. Az egyházfinanszírozás ugyebár arról szól, hogy a vallási közösségek mennyi állami juttatást kapjanak, ami a politikai elit hitelével nehezen korrelálhat.

5.

MN: *Az elmúlt négy évvel kapcsolatban megfélemlítésről beszélt. Mire gondolt?*

NS: *A Hit Gyülekezete történetének és az én életemnek is a legnehezebb négy éve volt ez az időszak. Az Orbán-érában számos gyülekezeti tagot ért atrocitás felekezeti hovatartozása miatt.*

A negyedik kérdésnél az újságíró témát vált. A támogatásnál jobban érdeklik a jobboldal megfélemlítési módszerei, amit ilyen kontextusban provokáló, nyulat kiugrasztó avagy bizonyítékot követelő kérdésnek értelmezhetünk. Mivel Németh Sándor első válaszában vét a mennyiségi és a modor (homályosság) maximája ellen, ezért konkrét példákat vár.

6.

MN: *Tudna példát mondani?*

NS: *Akadtt példa munkahelyről történt elbocsátásra, de minden évben voltak problémák az egyszázalékos felajánlások körül is. Az APEH formai okokra hivatkozva sokak felajánlását nem fogadta el. A gyülekezetbe közel álló Hetek című hetilap szinte minden hirdetőjét elvesztettük, állításuk szerint a rájuk zúdított vizsgálatok miatt. Az 1998-ban felépült, többféle rendezvény lebonyolítására alkalmas Hit Parkot négy évig bojkottálták a rendezvényszervezők. Ezt közülük többen azzal indokolták, hogy a szerződés megkötése előtt beszélték le őket arról, hogy itt bonyolítsák le a tervezett programot, legyen szó kiállításról vagy akár Európa-bajnokságról.*

Németh megint nem tud jelentős horderejű példákat felsorolni: munkaerő-elbocsátás (a mindennapokban nincs közvetlenül összefüggés a vallási hovatartozással, de előfordult a Rákosi-korszakban), aztán megemlíti az egyszázalékos felajánlások körüli „problémákat”, amit még mindig nem köt a konkrét megfélemlítés valódi cselekedetéhez, hiszen az APEH formai okokra máskor is hivatkozik. Egy kissé konkrétabbak a Hetek hirdetőinek elvesztése a vizsgálatok miatt, a Hit Park rendezvényszervezők által történt bojkottálása, ahol EB-t lehetett volna rendezni.

7.

MN: Milyen Európa-bajnokságot rendeztek volna itt?

NS: Birkózó Eb-t. A Budapest Sportszernok leégése után a Hit Csarnok lett a főváros legnagyobb fedett létesítménye. A szakszövetség alkalmasnak találta a helyszínt, de a Sportminisztérium az utolsó pillanatban közbelépett. Ennek ellenére az elmúlt években ottbontadtunk három-négy nagyszabású külső rendezvénynek, kiállításnak, ám ezek szervezőinek is szembe kellett nézniük a fenti nyomással. Ebben az időszakban én magam is rágalomhadjáratok és hecckampányok céltáblája voltam. Ezekért nem szeretném a felelősséget kizárólag az előző kormányra bárítani, mindenesetre Kövér László minisztersége alatt tapasztalataink szerint igen intenzív volt a HGY és vezetőinek nemzetbiztonsági megfigyelése.

8.

MN: Ezt komolyan mondja?

NS: Persze. Az elmúlt időszakban több olyan ember is jelentkezett nálam, aki azt állította, hogy hivatalos személyek rám vonatkozó terbelő adatokról érdeklődtek náluk. Az ebbe hasonló jelenségek végigkísérték a közösség elmúlt évekbeli tevékenységét, ezért nem hiszem, hogy paranoiának tekinthető, ha kijelentem, hogy a gyülekezetet meg akarták félemlíteni. Ezenkívül a HGY és a hozzá kötődő szervezetek ellen az elmúlt években tizennyolc vizsgálat indult. Talán nincs olyan magyar egyház, amelyet ilyen behatóan világitottak volna át. Ezeknek a vizsgálatoknak a célja aligha lehetett más, mint a gyülekezet kriminalizálása.

Az újságíró kezdeti pártsemlegesnek tűnő kérdésfeltevési technikája egyre inkább veszít arctalanságából. A következő két kérdés a tamáskodás, illetve a szavahihetőség kétségbevonását jelentik: „Milyen Európa-bajnokságot rendeztek volna itt?” (Hogy jön össze a Hit Gyülekezete és egy Európa-szintű rendezvény?) A másik hitetlenkedés konkrétan hangzik el: „Ezt komolyan mondja?” Nem hiszem el. Nem igaz. Megsértette a minőség maximáját. A diszkurzusrend szerint egy olyan kontextusban, ahol a két fél nincs viccelődő viszonyban, a „komolyan mondja?” kérdésre a forogatókönyv és a séma szerint csak igenlő választ lehet adni. De nézzük, mi váltotta ki Gavra arcváltását? A sportrendezvényekről áttér egyéb rendezvényekre, majd egy átkötéssel ismét a jobboldal entitásaival ismerkedünk: rágalomhadjáratot indítottak, hecckampányok céltáblája volt Németh Sándor. A propagandairódalom szereti használni a háborúval, küzdelemmel kapcsolatos kifejezéseket, amiből itt egy kicsit mazsolázhatunk, de eközben megfigyeljük, hogy a relevanciával már megint problémája van az interjúalanynak. Célja a Hit Csarnokáról való elterelés, és saját áldozati szerepének újabb hangsúlyozása. Majd vét a minőség maximája el-

len, de csak az eufemizmus, az enyhítés kedvéért: nem az előző kormány a hibás, hanem Kövér László. A Hit Gyülekezetének vezetőit tapasztalatok szerint a nemzetbiztonság intenzíven megfigyelte. A figyelmes olvasónak feltűnik, hogy a nemzetbiztonsági megfigyelők módszerei ezek szerint kívánalmakat hagynak maguk után ezen a téren is. A mi szempontunkból azonban most csak annyi érdekes, hogy homályos a célzás, megsértvén ismét a modor maximáját. Alátámasztásként: „több ember” és „állította”. Sajnos, sem a „több ember”, sem az „állította” kifejezés nem hozott bizonyosságot. Megfelelőbb lett volna, ha akár az elmondta kifejezést választja az interjúalany. Miközben megint a jobboldal szorgos munkájáról kapunk hírt: terhelő adatokat gyűjtöttek, és ezt egész idő alatt végezték, amit a gyülekezet kriminalizálására használtak fel. Igazának bizonyítását meglepő módon egy tapasztalt retorikus tagadó mondattal és egy erős negatív konnotációjú szóval kezdi: „nem hiszem”, hogy paranoiának tekinthető, ha kijelentem...” Hogy kerülnek ezek a kifejezések ide? A „nem hiszem” itt azt jelenti, hogy úgy gondolom, nem pedig azt, hogy nem vagyok biztos benne. Vagyis: úgy gondolom, nem tekinthető paranoiának, vagyis nem vagyok paranoias. A paranoia megjelenését a félelem és az üldöztetés kontextusával magyarázhatjuk, mert biztosan nem magával akarta kapcsolatba hozni esetlegesen a szó jelentését. Az áldozati szerep mellett megjelenik a gyülekezet heroikus nagysága, jelentősége: nincs még egy olyan magyar egyház, amelyet ilyen behatóan átvilágítottak volna. Vagyis a „minket megfélemlítenek, mert félnek tőlünk” kontextusban mozgunk immár.

9.

MN: Lezárultak ezek a vizsgálatok?

NS: Igen.

10.

MN: Milyen eredménnyel?

NS: Egyetlenegy vizsgálatnak sem lett büntetőjogi következménye, és egyetlen esetben sem állapítottak meg szabálysértést. Csupán egy ifjúsági és diákszervezetünket bírságolta meg az APEH.

11.

MN: Miért szabtak ki bírságot?

NS: Egy bolokauszt-émlékkönyv ajándékozási akciójának dokumentációja nem volt megfelelő. A történetekhez hadd tegyek hozzá még valamit, ami az Orbán-kormányhoz fű-

ződő személyes viszonyomra is magyarázatot adhat. Édesapám hetvenkilenc éves korában akkor kapott infarktust – amibe napokkal később bele is halt –, amikor az egyik kereskedelmi rádió álbírként bementa, hogy engem letartóztattak, és ismerősei azzal „köszöntötték”, hogy „milyen hitvány ember lett a fiadból”.

A következő három kérdés még mindig a megfélemlítés témakörében mozog: hogyan zárultak le a gyülekezet ellen lefolytatott vizsgálatok? Összesen egy szabálysértésről beszél Németh Sándor, akkor is az APEH bírságolta meg a közösséget, ami igazán csekély jelentőségű a nagy üldöztetés után. Azonban a bírságról érdeklődő kérdés válaszában Németh megint témát vált (relevancia), és ismét a jobboldalhoz fűződő személyes viszonyát tárgyalja, ami újabb adalék a térképünkhöz Németh Sándor kapcsolathálózatát illetően. Itt említi meg, hogy egy az Orbán-kormányhoz kapcsolódó letartóztatásáról szóló rádióbeli álhír miatt édesapja szívinfarktust kapott. Más szóval a jobboldali atrocitások személyes tragédiát okoztak a családjának.

12.

MN: A 2002-es választás hozott-e érdemi változást a gyülekezet életében?

NS: Igen. Először is Medgyessy Péter nem egy politikai rém. Sok mindenben lehet vele vitatkozni, de nem kell tőle félni. Szomorú, de tizenkét évvel a rendszerváltás után ez még mindig politikai eredménynek számít Magyarországon. Sok honfitársunkhoz hasonlóan a kormányváltást érzelmi-lelki felszabadulásként éltük meg, aminek oka nem annyira az új kormány működése, hanem a régi távozása. Ezért türelmesebben viszonyulunk a mai kormány ténykedéséhez. Élvezzük, hogy újra emberszámba vesznek minket. Természetesen mindenkinek joga van szeretni vagy nem szeretni bennünket, a gondok ott kezdődnek, ha politikai-hatalmi szándékok a velünk szembeni ellenszenvet kirekesztéssé vagy zaklatássá változtatják. Ez a kirekesztés és zaklatás szűnt meg az elmúlt hónapokban, és ez nagyon sok energiánkat szabadította fel. Az elmúlt négy évet ostromlott városként éltük meg, most véget ért az ostromállapot.

A következő, nálunk 12-sel jelölt kérdés az újságíró témaváltása: elterelni a beszélgetést a volt polgári kormányról a jelenlegire. Arra a kérdésre, hogy hozott-e változást a gyülekezet életében az új felállás, vagy tagadó választ vár az ember, bár az előzményekből itt ez ki van zárva, vagy igenlő választ példákkal: igen, hozott, ezeket és ezeket. Ehelyett Németh Sándor kifejezi, hogy igen, és elkezd jellemezni a kormányfőt, Medgyessyt, de csak a jobboldallal szembeállító jellemzőket sorol: nem rém, nem kell félni (tagadások–valamivel szembeállítva), és lehet vele vitatkozni. Ismét megjelenik az egyenrangúság, a demokrácia jelzése azonnali egyértelmű és megerősítő pozitívummal kifejezve: „ez ered-

mény”, 12 év óta először! A kormányváltás, illetve a baloldal entitásai következnek: érzelmi–lelki felszabadulás („kánaán-feeling”), de aztán enyhíti lelkendezését, nem is a baloldal kormányzása miatt, hanem, hogy a jobb elment. A jobboldal egyetlen pozitív értéke a távozása. A kormányváltás okozta öröm visszafogása pedig azzal a mögöttes céllal magyarázható, hogy demokráciában megőrizni az önállóságunkat, autonimitást, hiszen egyenrangú partnerek lévén azért itt mégiscsak egy kiforratlan viszonyról van szó. De ennek igazolását még a későbbiekben Németh szóhasználatával: megtapasztalhatjuk. Vagyis a viszony az új kormánnyal még nem stabil: „türelmesebben viszonyulunk”, és a cikk középpontján visszaköszön a cím: „Élvezzük, hogy újra emberszámba vesznek minket.” Új értelmezést igényel a szöveggörnyezetében: a baloldal emberszámba vesz minket, ami pozitív értéként a baloddallal összefüggésben mégsem a teljes egyenrangúságot fejezi ki, de előrevetíti a helyzet jelentős mértékű javulását. Viszont az „újra” határozó képileg a felemelkedést, a hierarchia alsó fokáról való feljebbkerülést vizualizálja az olvasóban. Az „emberszámba vesz” azt jelenti, hogy a létra teteje még messze van.

A türelmesség, a nyitottság, az elfogadás gesztusa tovább folytatódik: mindenki eldöntheti, hogy szeret vagy nem szeret minket, és ismét visszakanyarodik a mostanra már nyilvánvalóvá vált fő témájához: a jobboldal kritikájához: a politikai–hatalmi szándék és a kirekesztés, zaklatás megismételt, sulykolt, propagandista szándékú fogalmai. Ismét visszatértek tehát a sorsüldöztetés és a demokráciának álcázott önkényuralom képei. Majd visszaugrik a baloldali időszakhoz: „nagyon sok energiát szabadított fel”, mint Isten szeretete asszociálódhat. Majd a jobboldallal kapcsolatban ismét háborús képek: ostromlott város, ostromállapot.

A riporter belemegy az „összehasonlítósdiba”, így az eredeti apropó már rég elvesztette jelentőségét. Gavra Gábor és Németh Sándor beszélgetési stratégiája az irányító szerepeket nézve dominanciájában Németh javára dől el, de ezt még igazolni fogjuk. A kérdés a két kormány egyházügyekkel foglalkozó államtitkáraihoz fűződő viszonya.

13.

MN: Milyen viszonyban volt Semjén Zsolttal, az Orbán-kormány egyházi ügyekért felelős helyettes államtitkárával, és milyenben van Szalay Istvánnal, a Medgyessy-kabinet egyházakkal foglalkozó államtitkárával?

NS: Ha jól emlékszem, Semjén Zsolttal egyszer találkoztam. Az elmúlt négy év a felekezeti és vallásszabadságról szóló 1990. évi IV. törvény megváltoztatására irányuló kormányzati szándék jegyében telt el, ez rányomta a bélyegét a viszonyunkra. Miután Várbergi Attila a parlamentben bejelentette, hogy a polgári kormány soha semmilyen formában nem fogja támogatni a Hit Gyülekezetét, később pedig Molnár Róbert kiszagda képviselő

feljelentett minket a Legfőbb Ügyészségen, nemigen maradt beszélőnivalónk az egykori kormánypartokkal. Ennek ellenére igyekeztünk észérvekkel hatni a törvényhozókra, többek között az említett jogszabály módosítása ellen.

14.

MN: Ez a politika mennyire volt sikeres?

NS: Meghallgattak bennünket; Schanda Balázs főosztályvezető eljött az 1999-es, a vallásszabadságról rendezett konferenciánkra, egy alkalommal fogadott is minket, de úgy vettük észre, hogy a velünk való találkozások csak eredeti egyházpolitikai koncepciójuk legitimálását szolgálják. Az elmúlt hónapokban egy udvariassági találkozóra került sor Szalay államtitkár úrral, ahol kifejtettem az egyházfinanszírozás új szabályozásával kapcsolatos fenntartásaimat.

Németh Sándor Semjénre vonatkozó válasza elgondolkodtató, mert nagyon hiányzik az elemzéshez a beszéd prozódiaja, vagyis az, hogyan mondta ki az első mondatot: „Ha jól emlékszem, Semjén Zsolttal egyszer találkoztam.” Melyiket emelte ki? Egyszer vagy hogy találkoztam? Ebben most nincs lehetőségünk belemerülni, de két dolog még ezek után is feltűnik: bagatellizálja a jelentőségét a „ha jól emlékszem”-mel, illetve a találkoztam nem pontos kifejezés az előzményeket figyelembe véve. Véletlenül történt? Semjén meghívta, bekérte, berendelte, vagy csak az operabálon találkoztak? Nem derül ki. Semmibe veszi a társalgás együttműködési feltételei közül a mennyiségi maximát, ami zavart okoz. Így a bagatellizálás mellett homályosítással (modor maximája) tereli el a figyelmet az eseményről. Mi a szándékának a célja? Figyelembe se vették? Meg se kérdezték? Rosszul sült el a találkozó? A 4 év alatt egy találkozás a gyülekezet és vezetőjének ignorálást jelenti. Konkrétumokra is rátér, kifejezett támogatásmegvonás a Fidesz pártigazgatójától, majd következik egy bírósági feljelentés a Legfőbb Ügyészségen, ami a párt jelentőségét erősíti azzal a megjegyzéssel, hogy ezek után „nemigen maradt beszélőnivalónk”, vagyis természetesen jól megharagudtunk egymásra és összevesztünk. Utolsó mondatában saját jóhiszeműségét emeli ki, nyitottságára vált: észérvekkel igyekeztünk hatni: harag félretéve, „itt ezzel nem megyünk semmire” politikára váltottak. Ebben ismét belekapaszkodik az újságíró: sikeres volt-e ez a politika. Németh Sándor válasza releváns, és a mennyiség maximáját is tökéletesen teljesíti. Nem vették komolyan őket. Majd témát váltva visszakanyarodik az előző kérdés megválaszolására, Szalay államtitkár úrra. Megemlítendő, hogy Semjén Zsolt, az Orbán-kormány egyházügyekért felelős helyettes államtitkára Németh válaszában Semjén Zsoltra rövidült, míg Szalay István, a Medgyessy-kabinet egyházakkal foglalkozó államtitkára Szalay államtitkár úr lett. Szalayval kapcsó-

latos találkozójáról több információt kapunk: udvariassági látogatás volt, de nem tudjuk, ki tette tiszteletét kinél (sérti a tömörség maximáját), de a gesztus a barátkozás, és az együttműködésre való hajlandóságot jelzi, valamint Németh Sándornak lehetősége volt kifejtteni az egyházfinanszírozással kapcsolatos fenntartásait. Visszakanyarodtunk a beharangozott témához, az egyházfinanszírozáshoz. Ebben a diskurzusrészben azonban a fő téma mégiscsak az áldemokrácia és a demokrácia összehasonlítása volt.

15.

MN: Ezzel kapcsolatban a napokban több emberi jogi szervezet és közéleti személyiség nyílt levelet írt a miniszterelnöknek. A nyílt levél aláírói közül azonban hiányzik a Hit Gyülekezete. Miért nem vesznek részt a tiltakozásban? Nem keresték meg önöket, vagy önök zárkóztak el az ötlettől?

NS: Tudommal nem kerestek meg minket. Hozzá tartozik ehhez, hogy az Orbán-időszakban sajnos nemcsak a történelmi egyházak, de a kiségyházak sem vettek tudomást a HGY-ről. Néhány közös tiltakozó akció előtt az elmúlt években olyan hangok hallatszottak velünk kapcsolatban, hogy „jobb, ha nem kompromittáljuk az ügyet a HGY-vel”. Talán úgy értékelték, hogy jelenlétünk ront a többi kiségyház esélyein.

Az újságíró témánál marad (releváns), kiegészítve az egyház civil szervezetekkel és más egyházakkal való kapcsolatával, ugyanakkor Gavra szembesít is: ha Németh kifejtette fenntartásait, miért nem csatlakozott a tiltakozók leveléhez aláírásával? Németh Sándor ismét (a) jobbra fogja a dolgot. Visszatér Németh kirekesztésre, elszigetelésre vonatkozó gondolatritmusa. Az új téma bekapcsolásával új hálózati viszony táródik fel a HGY-vel kapcsolatban: sorstártaival való viszonya. Ez marad a téma 3 kérdés-feleleten át, azonban a velük való viszonyát is a jobb intézte el: „páriák³⁸ lettünk”. De ez változni fog, hiszen Németh hangsúlyozza jelentőségüket, társadalmi beágyazottságukat számuk nagyságával, valamint nyitottságukat a tüskék hiányával, és arra is kitér, hogy kiadványaikban majd megismerik valós arcukat.

³⁸ A társadalomból kitalált, jogfosztott, elnyomott ember, az indiai kasztrendszerből származik a kifejezés, a legalsó kaszt tagja.

16.

MN: *Ki határolódott el önöktől?*

NS: *Többek között a teológiailag hozzánk legközelebb álló püNKöSDi felekezet is. A parlamenti gyalázkodások és a vizsgálatok elindulása után páriák lettünk. Az elszigetelésünket célzó politika ebben az értelemben sikeres volt. A mostani kezdeményezésekről is azután tájékoztattak minket, hogy azok már nyilvánosságot kaptak. Ezzel kapcsolatban azonban bennünk nincsenek tüskék; a magyar valóság ismeretében érthető a távolságtartás. Ráadásul a Hit Gyülekezetének megvannak a megfelelő kiadványai, és reményeim szerint van akkora társadalmi beágyazottsága is, hogy üzenetei kellően széles közönséghez juthassanak el.*

17.

MN: *Az elmúlt tizenkét év során úgy tűnt, hogy az aktuális batalom kipécézett magának egy-egy felekezetet, amelyet aztán megtett közellenségnek. Ilyen volt 1992/93-ban a Krisna-tudatú Hívők Közössége, 1998 után a Hit Gyülekezet. Ezekben az esetekben mintha a többi, hasonló cipőben járó közösség hallgatott volna. Mit tettek önök, amikor a politika egy – teológiailag akár önöktől távol álló – felekezetre vetette rá magát?*

NS: *Ez a probléma nem a rendszerváltással egyidős. 1983 körül, amikor még csak néhány tucatnyian voltunk, már komoly indulatokat váltott ki létünk az úgynevezett nagy-, de a késeyházakból is. Jellemző, hogy a közösséget először lelkészek jelentették föl. A nyolcvanas években egyedül az Iványi Tibor lelkész által vezetett Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség vállalt sorsközösséget velünk. A rendszerváltáskor aztán az új politikai szervezetek főleg jobboldali részében elindult a velünk szembeni berzenkedés. Ennek, valamint a jobboldali pártok és a történelmi egyházak közötti szövetségnek a batása azonban még nem érződött az 1990. évi IV. törvényen, amely az állam és az egyház szétválasztásán, a felekezetek egyenjogúságán, a szabad egyházalapítás jogán, valamint a felekezeti hovatartozás és vallási meggyőződés szabad megváltoztatásán alapult. Az ezen jogok visszanyerésére tett első nagyszabású kísérlet volt az 1992–93-as szektakampány. MáiG úgy gondolom, hogy mi voltunk ennek első kiszemelt célpontjai, de taktikai okokból – az SZDSZ-bez fűződő, szorosnak vélt kapcsolataink miatt – végül nem soroltak be minket az úgynevezett destruktív szekták közé.*

A riporter alanya szavahihetőségében (a minőség maximája) kételkedik, mikor konkrét nyitottságukra, a többi felekezettel való sorsközösséget vállalásra kérdez rá. (Figyelemre méltó, hogy amikor a riporter az egy-egy felekezetet kipécézéséről beszél, tágítja az időszakot 12 évre.) Németh válasza nem releváns, és nem is konkrét. Sérti a modor maximáját is, amennyiben az az együttmű-

ködést úgy szolgálná, hogy a beszélgetéshez a hozzájárulását olyan információ-gazdagsággal tegye, amennyire szükséges. Mivel a relevanciát sérti, ebből adódóan a mennyiséget is, és mivel máshoz kapcsolja a kérdést, a tömörség és a rövideg (a modor) maximája is sérül. Eltereli a kérdést a történelem felé, és a sorsközösség kérdésében csak arról beszél, hogy velük ki volt bátor vállalni azt, majd megint előjön Németh fő témája, a jobboldal berzenkedése ellenük. Újabb témaváltás: az 1990. évi IV. törvénycikkelyről, majd bevezeti az 1992–93-as szektakampány témáját és az SZDSZ-hez fűződő, „szorosnak vélt” kapcsolatait. A sorsközösségvállalásuk kérdésére hét különböző téma felvetésével válaszol, de egyik sem szól arról, hogy a HGY mit tett, amikor a politika egy másik felekezetre vetette rá magát. Azaz, a nem válasz válasza az annyit hangoztatott szolidaritás és nyitottság hiánya.

Vagyis a „legyenek szolidárisak velünk, mi nyitottak vagyunk” szólamnak minősül (a minőség maximájának sértése).

18.

MN: Végül nem a HGY lett a kampány célpontja. Kiálltak ekkor a „destruktívnek” bélyegzett felekezetek mellett?

NS: Természetesen. Mészáros István László, a gyülekezet régi tagja és az SZDSZ egyházpolitikájának meghatározó személyisége kemény harcot vívott a „destruktív szekták” ellen született kormánypárti javaslattal szemben, 1993-ban négy egyházi vezetővel közösen tiltakoztunk az 1990. évi IV. törvény módosítását célzó javaslat ellen. A négy „destruktív” kiválasztása egyébként meglepett minket, Kálmán Attila, a kultusztárca akkori államtitkára eredetileg ugyanis minket is közéjük sorolt. Egy kicsit meg is sértődtünk, hogy végül kikerültünk a közellenségek köréből. Komolyra fordítva a szót: a minket ért támadások egyik oka vélhetően a gyülekezet gyors növekedése volt – azt hiszem, a reformáció óta hazai felekezet életében nem volt példa ilyen ütemű növekedésre –, a másik pedig a közösség ellenzéki múltja. A történelmi egyházak átvilágításukat elszabotáló vezetői igyekeztek minket besorozni a „destruktív szekta” kategóriába.

A riporter harmadjára is visszatér a HGY sorsközösség-vállalására, de le-
szögezi, hogy a HGY nem lett a szektakampány célpontja. Az eddigi áldozatok, üldözöttek voltunk szerepet egy állítással áthúzni látszik az újságíró, aminek cáfolására Németh Sándornak nincs lehetősége, hiszen a kérdés sokkal fontosabb az ismétléseknél. Németh válasza: természetesen. Nem saját szerepvállalásával kezd, hanem a törvényhozó testületben való tiltakozásukkal. Az SZDSZ-szel „szorosnak vélt kapcsolat” itt olyannyira szorosnak mondatik ki, mintha az SZDSZ és a HGY egy személyben egyesülne, és így azonos is lenne, azaz Mészáros István László személyében. Politikusként vívott a destruktív

szezták elleni kormányjavaslat ellen, ami HGY-s személyes meggyőződésével is megegyezett. Elmondja közös tiltakozását három másik egyházi vezetővel együtt, majd épp ezen a ponton viccelődni is kezd, amit a „komolyra fordítva a szót” frazémával verbalizál is az egyértelműség kedvéért. A viccelődés lényege, hogy az olyannyira kívánatos üldöztetett közellenség helyzetéből kikerültek. A küldetésvállalás-szerepet és gyors növekedésüket a reformációval igazolja, ami azért remek történelmi párhuzam, mert az évszázadok igazolták jogoságát, legitimizálták helyzetét, és éppoly viharkavaró volt a maga idejében, ha nem jobban, mint az új vallási közösségek megjelenése napjainkban. A reformáció pozitív értékű párhuzamát a közösséggel kapcsolatban még tovább erősíti az ellenzéki múlttal, amely hangoztatása mindig büszkeséggel, megalégedettséggel tölti el vállálóját, hiszen úttörő, forradalmár szerepet jelent. Majd ismét Németh Sándor határozza meg a témát az utolsó gondolatával, ami a történelmi egyházak átvilágításának elszabotálására vonatkozik.

19.

MN: Mi köze volt az egyházi vezetők elmaradt átvilágításának a szekta-kampányhoz?

NS: A történelmi egyházak jó néhány vezetője joggal tartott attól, hogy ha napvilágra kerülnek a pártállammal folytatott együttműködésének dokumentumai, minden erkölcsi hitelt elveszti a társadalom szemében, ezzel szemben pedig mi erkölcsi győztesként kerülhetünk ki egy tényszerű vizsgálatból. Az átvilágítás ma is az egyházak életének neuralgikus pontja. Ideje lenne nyílt lapokkal játszani. Egyébként a Hetek főszerkesztőjeként a közelmúltban átestem az átvilágításon, és nem találtak érintettnek.

20.

MN: Optimista az egyházi vezetők átvilágítása ügyében?

NS: Egyáltalán nem. Ezt az ügyet az ítélet napjáig el fogják húzni; akkor persze minden kiderül majd. Szomorú, hogy erre 1990-ben nem kerülhetett sor. Az egyházak morális válsága, megújulásuk elmaradása a társadalom felekezeten kívüli többségének életét is károsan befolyásolja mind a mai napig. Az igazi vesztes azonban az érintett egyházak tagsága.

A riporter számára nem releváns a két téma: szektakampány és átvilágítás. Németh rögtön meg is mutatja a kapcsolódási pontot: tényszerű vizsgálat eredménye a történelmi egyházak erkölcstelensége, az úgynevezett szekták erkölcsi győzelme, ami az eddigiekhez képest tudathasadást idézne elő a társadalomban. Tovább részletezi az erkölcstelenség bizonyítékát a neuralgikus ponttal és a nyílt lapok hiányával. Homályos azonban, hogy saját átvilágítását miért

a Hetek főszerkesztője címéhez csatolja, de ártatlanságának ismét bizonyítékát kapjuk. Az előzőek folytatásaként az újságíró kérdése kétértelműnek tűnik (a modor maximája), de nem Németh Sándor számára. Ugyanis az: „Optimista az egyházi vezetők átvilágítása ügyében?” kettőt jelent: optimista, hogy fog-e valaha sikerülni, vagy optimista, hogy az erkölcsi kérdéseket illetően mégis megfelelő válaszokat kapunk, ami önmagában megint kétértelmű: erkölcsi feddhetetlenséget vagy a hangoztatott erkölcsi hitelvesztést. Az is figyelemre méltó, hogy az újságíró és a riportalany egyetért-e abban, hogy a kérdésben szereplő egyházi vezetők mely egyházakra vonatkoznak. De úgy tűnik, meg-egyezni látszanak abban, hogy a történelmi egyházakat foglalja magában a szó-használat. Németh releváns válaszába belevonja az egyetlen igaz bíró személyt is az utolsó ítélet kapcsán, ami ebben a környezetben egyértelmű fenyegetés ellenségeink számára, és bizakodás az igazaknak. Az egyházi vezetők átvilágításának kérdéskörét kiterjeszti az egyházak (ismét a történelmi~) erkölcsi válságára, és végül az egész társadalomra. Utolsó mondatában sorsközösséget vállal a történelmi egyházak tagságával, részvétet nyilvánít. Ez retorikai gesztusnak tűnik.

21.

MN: 1998 után ön többször is kijelentette, hogy – szemben a korábbi válaszítások idején követett gyakorlattal, amikor a HGY együttműködött az SZDSZ-szel a kopogtatócédula-gyűjtésben – a gyülekezet felhagy az intézményes politizálással. Mi volt ennek a döntésnek az oka?

NS: A rendszerváltás idején, amikor a pártok még nem rendelkeztek alapszervezetekkel és aktivistákkal, igyekeztünk a radikális rendszerváltó SZDSZ-nek segíteni ennek a hiányának a pótlásában. A gyülekezetet ezért nem elmarasztalni kellett volna, mint tette azt szinte valamennyi jobboldali politikai erő, hanem meg kellett volna köszönni tagjainak, hogy a megfélemlített és néma többséggel szemben vállalták a közéleti aktivitás kockázatát. Később teljesen kiépültek a pártok, a mi ilyen természetű ténykedésünk pedig feleslegessé és zavaróvá vált. Az 1998-as problémák világosan mutatták ezt. Egyébként hasonló feszültségeket okozott 2002-ben a katolikus papság Fidesz, illetve egyes református lelkészek MIÉP melletti kampányolása is. Örülnék, ha soha többé nem lenne szükség a korábbiakhoz hasonló szerepvállalásra, mert ez azt mutatná, hogy a politikai pártok hatékonyan működnek; de súlyos politikai válság esetén megfontolnánk, hogy segítséget nyújtunk olyan erőnek, melyek elkötelezettek a magyar demokrácia megszilárdítása iránt.

Ez a téma tovább nem érdekli Gavrát, így átveszi a témafelvetést, közben visszakanyarodván egy előző témához, a HGY és az SZDSZ viszonyához. Témája pedig a HGY további politizálási gyakorlata, vagyis hogy állítása szerint felhagynak a politizálással. Ha visszaemlékezünk, Németh már utalt a politizá-

lásukra első válaszában, amikor azt mondta: „az egyházak tényleges állami feladatvállalását honoráló normatív juttatás” kapcsán. Egyértelműen nem más egyházak juttatásáért lobbizott ebben a mondatában. Ezek fényében a kérdés komolytalannak véli azt, hogy a HGY felhagy a politizálással, vagyis beszélgetését a minőség maximájának ellenőrzése irányítja. Németh Sándor eddigi politizálásukat is történelmi áttekintéssel kezdi, hangsúlyozván sorsfordító, áldozatos cselekedetüket a „megfélemlített néma tömeggel” szemben, nem kihagyván belőle ismét a jobboldal minősítését, mely hála és köszönet helyett csak elmarasztalta őket. Mára azonban már nem kívánatos az egyházak ilyen jellegű tevékenysége, az igazi, releváns indoka a feltett kérdésnek. Válaszát azonban nem hagyja ennyiben: „Örülék, ha soha többé nem lenne szükség a korábbiakhoz hasonló szerepvállalásra, (...) de politikai válság esetén...” mondata homályossá és kétségessé teszi, hogy igazán gondolja-e a politizálás felhagyását (a minőség maximája nem sérül ugyan, de a modor homályosságával kétségeket ébreszthet). Szándékát azonban megint a közösség javával magyarázza: a magyar demokrácia megszilárdítása. A demokrácia fogalma eddig a baloldalhoz kötődött, tehát a demokrácia veszélyeztettségét a jobboldal jelentheti, ami választások idején megint segítséget igényelhet a gyülekezettől.

22.

MN: *Hack Péter, a Hit Gyülekezetének diakónusa, aki tizenkét éven keresztül szabaddemokrata országgyűlési képviselő volt, az idén nyáron megvált pártjától. Egyetért-e azzal a megállapítással, mely szerint Hack kilépése az SZDSZ és a HGY közötti utolsó szálak egyikének elszakadását jelenti?*

NS: *Ezzel azért nem tudok egyetérteni, mert Hack Péter nem valamiféle összekötő volt a Hit Gyülekezete és az SZDSZ között. Erre egyik szervezetnek sem volt szüksége, Péter nem is vállalta volna el. Ő saját magát képviselte az SZDSZ-ben, és amikor úgy döntött, hogy elhagyja a pártot, mi tudomásul vettük a döntését.*

23.

MN: *Hogyan értékeli azokat a Hack Péter távozásával kapcsolatban napvilágot látott véleményeket, melyek szerint a HGY vezetése 2002-ben a szabaddemokraták helyett az MSZP mögött sorakozott fel?*

NS: *Ha közéleti állásfoglalásra kényszerül, a gyülekezet ma már elsősorban a programokra koncentrál, és ha felmerülnek olyan kérdések, melyekről célszerűnek látszik a pártokkal egyeztetni, akkor az SZDSZ-szel éppúgy készek leszünk tárgyalni, mint más politikai erővel. 2002-ben a gyülekezet szervezeten nem vett részt kopogtatócédula-gyűj-*

tésben, ám tapasztalataim szerint a hívők körében olyan erős volt a kormányváltó szándék, hogy döntő többségük valóban a szocialistákat választotta. Érzékelve ezt a szándékot, ugyanakkor ismerve sok testvérünk erős SZDSZ-es kötődését, úgy döntöttünk, idén nem is teszünk közzé körlevelet a választással kapcsolatban. Politikai orientációnk számára a jövőben is a vallásszabadság és az emberi jogok, valamint az állam és az egyház szétválasztásának alapelvei jelentik az irányítót. A hazai jobboldali erők e fontos demokratikus normákat alárendelik egyházi szövetségeik érdekeinek, így például a rekatolizálási törekvéseknek. A jogállamiságot fenyegető egyházpolitikával szemben a baloldali és liberális magatartást gyakran azért jellemzi közömbösség és megalkuvás, mert alábecsüli, bagatellizálja az egyházaknak és vallási mozgalmaknak a társadalomra gyakorolt befolyását. Továbbra is fontosnak érezzük, hogy e jelentős társadalmi kérdésekben hangoztassuk azokat a politikai szabadságeszményeket, amelyek a reformáció nélkül talán soha nem fogalmazódhattak és valósulhattak volna meg.

Az utolsó két kérdés Hack Péter SZDSZ-ből való távozásának kérdését és a HGY pártokkal való ez utáni viszonyát firtatja. Míg az előzőekben azt olvastuk, hogy Mészáros István mint képviselő a HGY-ét is képviselte a szektakampány elleni tiltakozáskor, most Hack Péternél erről szó sem lehet. Hack magát képviselte, a pártnak nincs szüksége rajta keresztül SZDSZ kapcsolatokra, semmi köze a kettőnek egymáshoz. Némi ellentét feszül a két szereplő szerepeinek megítélése között. Itt már maximákat nem szükséges említeni.

A további politizálást illetően a semlegességet és a minden párttal való tárgyalóképességet emeli ki bevezetőjében, azonban kifejezi a tagság baloldali irányultságát, de demokratikus vezetőhöz méltóan, nem „teszünk közzé körlevelet”, ugyanakkor ismét megragadja az alkalmat a jobboldal antidemokratikus magatartásának kifejezésére. Baloldali elkötelezettségüknek a baloldali erők nem tulajdonítanak akkora jelentőséget, amekkora Németh Sándor szerint valójában (ne feledjük, miattuk nyerték meg a választásokat!). A vélt jelentéktelenségükkel szemben hangsúlyozza jelentőségüket. Utolsó mondatában pedig válaszol a korábban feltett politizálással kapcsolatos kérdésre: „Továbbra is fontosnak érezzük, hogy jelentős társadalmi kérdésekben hangoztassuk azokat a politikai szabadságeszményeket, amelyek a reformáció nélkül talán soha nem fogalmazódhattak és valósulhattak volna meg.” És ezzel a mondatával áthúzza minden eddigi mondatát, ami a tényleges, központilag irányított politizálás felhagyására vonatkozott, megsértvén a minőség maximájának korábban feltételezett betartását.

❖ Topic-dominancia

A szoros olvasásból induktíve keletkezett szövegfigyeléseink, értelmezéseink után tartalomelemzésünk következő lépése, hogy meghatározzuk a diskurzus menetében kialakított témákat, témaváltásokat, ezeken keresztül megfigyelve a beszélgetők egymáshoz kapcsolódását, a témairányítás kialakításának folyamatát.

Mit tekintünk a beszélgetés témájának?

Egy transzkribált interjú esetén nem tehetünk megfigyeléseket a beszélgetőváltási (turn) stratégiákra vonatkozóan, ugyanakkor a témák elrendezettsége önmagában megmutatja, hogy a címben és felvezetésben megjelölt téma hogyan igazodik az interjú valós mondanivalójához, témahálózatahoz.

A címben és felvezetésben megjelölt témák a következők voltak:

1. egyháztámogatási rendszer;
2. kisegyházak, civiljogi szervezetek tiltakozása;
3. a HGY politikai szerepe a múltban
4. a HGY szerepe a jelenben

A továbbiakban végignézzük a felvetett témákat:

	GAVRA	NÉMETH SÁNDOR
1	<i>egyházfinanszírozás – az állam szerepe</i>	egyházfinanszírozás – az állam szerepe
2	<i>népszámlálás – felekezeti hovatartozás</i>	felekezeti hovatartozás, múltbeli atrocitások, visszaélések <i>jelen változatlansága</i>
3	jelen változatlanság oka	önkormányzati választások, antikommunista hisztéria, a baloldal vallási kérdései jobboldali propaganda, demokrácia, jelen kormány, egyházfinanszírozás, politikai elit hitele, o.gy.-i választások Orbán-kormány, megfélemlítések, MSZP-demokrácia, a jogszabálymódosítás hiányának következménye
4	jobboldal megfélemlítései	a HGY-t ért és személyes jobboldalról jövő atrocitások

	GAVRA	NÉMETH SÁNDOR
5	megfélemlítésre példa	munkerőelbocsátások, egyházfinanszírozás APEH a Hetek hirdetőinek elvesztése jobboldali vizsgálatok a Hit Park jobboldali bojkottálása Európa Bajnokság
6	Európa Bajnokság	EB, alkalmas helyszín, a jobboldal nem engedélyezte más rendezvények, <i>fenti (jobboldali nyomás), rágalombadjáratok, becckampányok, előző kormány felelőssége, nemzetbiztonsági megfigyelés</i>
7	őszinteségi igazoláskérés	a jobboldal terhelő adatokat gyűjt, a gyülekezet megfélemlítése, a HGY elleni vizsgálatok, legbehatóbb átvilágítás, a gyülekezet kriminalizálása
8	vizsgálatok befejeződése	a vizsgálatok jelenre <i>megszűntek</i>
9	vizsgálatok eredménye	ártatlanság, <i>APEH-bírságolás</i>
10	APEH-bírságolás	dokumentáció-elégtelenség, Orbán-kormánnyal személyes viszonya, családi haláleset, rádió álhíre, hitványnak tituláltak a jobboldal miatt
11	<i>2002, politikai változás a HGY életében</i>	Medgyessy rémképének cáfolata, demokrácia a jobboldal távozása felszabadulás a baloldalhoz való viszony, türelem, jobboldal= politika-hatalmi kirekesztés, zaklatás , baloldal= felszabadulás , jobboldal= hadiállapot
12	<i>jobboldal és baloldal választási államtitkáraival való viszony</i>	a jobboldali találkozó negatív, jobboldal elzárkózása, a jobboldal feljelentése <i>a HGY észérvekkel küzd</i>
13	politizálási eredményesség	a jobboldal mellőzi a HGY-t baloldali párbeszéd, demokrácia
14	<i>a civilekkel történő közös tiltakozás elmaradásának oka</i>	jobboldal miatti mellőzöttség

	GAVRA	NÉMETH SÁNDOR
15	elhatárolódások	pümkösdisták, jobboldali vizsgálatok, a jelenre is kihatnak a HGY nyitottsága
16	<i>az eddigi politikai hatalmak és a vallási közösségek közösségvállalása</i>	sorsközösség hiánya történelmileg, jobboldali berzenkedés, jobboldal-történelmi egyházak, egyházalapítás, vallásszabadság valódi hiánya, szektakampány, SZDSZ védelem a destruktív szekták közé sorolás ellen
17	sorsközösség-vállalás a destruktívnak nyilvánítottakkal	az SZDSZ-képviselő harca közös tiltakozások kikerülés a közellenségképből, a HGY növekedése, történelmi visszatekintés ellenzéki múlt, történelmi egyházak átvilágításának elmaradása destruktívnak titulálnának
18	egyházi vezetők átvilágítása és szektakampány	a történelmi egyházak erkölcsi hitelvesztése a HGY erkölcsi győztes, átvilágítás-történelmi egyházak neuralgia NS ártatlan
19	átvilágítással kapcsolatos jövőképe	egyházak morális válsága, társadalmi válság
20	<i>HGY és SZDSZ kapcsolata, politizálás</i>	SZDSZ-HGY együttműködése, a jobboldal elmarasztaló, megfélemlítő, a HGY bátorsága, a HGY nem politizál – jelen, jobboldal, katolikusok politizálás, feszültség a HGY jelen politizálása csak a demokráciáért
21	<i>Hack, HGY, MSZP</i>	programok, demokrácia, kormányváltás, tagok önállósága, demokrácia, emberi jogok, jobboldali antidemokrácia, a jogállamiság fenyegetése, a baloldal liberalizmusa, a civil szervezetek hangsúlyossága a HGY politizálása

A táblázatban kétféle megkülönböztető jelzést használtunk. A dőlt betűvel szedett részek azt mutatják, hogy a riporter vagy a riportalany veti fel a témákat. Gavra átiratában Németh Sándor vezeti a beszélgetést. Németh a „mesélő

jogán”, a hosszabb párbeszédbelemi elemek birtoklójaként több témát érint, így ő tizenegy, míg Gavra nyolc témát vet fel vagy tart fenn. Ennél érdekesebb azonban, hogy a kiemelt részek egyértelműen a felvezetésben megjelölt témák egyikét jelölik meg a diskurzus fő elemének, mégpedig az előző, jobboldali kormányhoz, a múlthoz való viszonyt, a közösség és Németh Sándor társadalmi szerepét. Érdekes, hogy a beszélgetés apropója, az egyházfinanszírozás kérdése csupán háromszor említődik meg az egész beszélgetés folyamán, ezután következik a civil és egyéb vallási közösségekkel való viszony, majd a jelen helyzet fordul elő a leggyakrabban a múlt után.

A jelen, vagyis a baloldal legerősebb tulajdonságaként a demokrácia hangsúlyozódik, a liberális értékekkel, a párbeszéddel, az együttműködés lehetőségével, kiemelve a gyülekezet türelmes hozzáállását.

A jobboldal az önkényuralom és a háború szimbólumaival jellemződik: atrocitások, hadiállapot, megfélemlítések, emberszámba se vétel, antidemokrácia, a jogállamiság fenyegetése, a titkosrendőrség megfigyelései stb. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy ebben a szövegben időnként *az elmúlt időszak* és *a jobboldali tevékenységek* koreferenciának³⁹ tekinthető, azaz Németh Sándor szóhasználatában a múlt és a jobboldalhoz fűződő tevékenységek ugyanarra a világösszefüggésre, a valóságnak ugyanarra az elemére utalnak.

Példák:

„hogy az *elmúlt négy év* a gyülekezet számára finoman fogalmazva is nehéz időszak volt.”

„Ezenkívül a HGY és a hozzá kötődő szervezetek ellen az *elmúlt években* tizen-nyolc vizsgálat indult.”

❖ Zárógondolatok

Egy ilyen szövegelemzés során a legfontosabb, hogy a kutató kijelölje mind az elemzés, mind a saját korlátait, amit a megfigyelési szempontokon túl a tér- és időkeretek is behatárolnak. Az interjú elemzése koránt sincs befejezve. És ezt a gondolatot folytatva, talán az idők végezetéig marad olyan szempont, olyan lehetőség, ami újabb, az ösztönökön túlmutató értelmezési keretét adja a szövegnek. Mikor belefogtunk elemzésünkbe, nem foglalkoztunk Gavra attitűdjével a HGY-re vonatkozóan, nem foglalkozhattunk előzetes ismereteivel. Ezek részben kiderültek kérdéseiből, attitűdje pedig a feltett kérdéseinek megfogalmazási módjából, stílusából és kérdéseinek irányultságából. Liberális

³⁹ Több nyelvi elem közös vonatkozása egy nyelven kívüli jeltárgyra. (nyelvészeti kifejezések szótára) <http://dali.lib.jgytf.u-szeged.hu/nemet/termabc.ph>

szemléletét leginkább abból tapasztalhatjuk, hogy kérdései mind a két politikai irányvonal mentén szerveződnek a Hit Gyülekezetére vonatkozóan, ugyanakkor az „Ezt komolyan mondja?” és a jobboldali vizsgálatokra vonatkozó ismételt kérdések a riportalany őszinteségét, nyíltságát célozzák meg a jobboldalra vonatkoztatott entitások alapján.

Szövegelemzésünk további részét képezhetik a referenciák/denotátumok és ezzel kapcsolatosan a koreferenciák további meghatározásai, azok konnotációival egyetemben.

Jelen elemzésünkben nem mérítettük ki a HGY-re vonatkoztatott időszférákat sem, azaz önmeghatározásukban szerepüket illetően a múlt különböző szakaszait, a jelen történéseit, a jövőképet és az ezekhez kapcsolódó tevékenységeket, a társadalomban elfoglalt helyüket és jelentőségüket saját világképük alapján. Egy ilyen időbeli elemzés a maga pragmatikai vonatkozásaival az egymásból következő események lineáris ábrázolását is lehetővé tenné az oksági-logikai viszonyok feltárásával. Ezeket a mondatbeli logikai kapcsolóelemek, kötőszók előfordulásának segítségével vizsgálhatnánk meg.

A fentebb említett végtelen elemzési lehetőségek egy szöveg esetében az olvasók, a befogadók sajátos interpretációival épp úgy összefüggésben vannak, mint a diskurzus- és szövegelemző tudományok jelenlegi elméleteivel. A befogadók sajátos interpretációi nemcsak a világról szóló ismereteikből állnak, hanem a szöveg különböző elemeihez fűződő attitűdjükből is. Mint Németh Sándor oly sokszor hangsúlyozta az interjúban, jelen helyzetüket még ma is meghatározzák a jobboldal múltbeli atrocitásai, azaz a szöveg jobboldali, baloldali avagy liberális olvasója más elemeket talál igaznak, más elemeket megkérdőjelezhetőnek ugyanebben a szövegben.

És végül megemlítjük, hogy elemzésünkben nem tértünk ki az interjúsémára, az interjú kereteinek meghatározására, a diskurzusból kiszámítható elvárásokra sem, viszont megrajzoltuk a beszélgetésben résztvevők konverzációs hozzájárulásait, és kiemeltük a beszélgetés legfontosabb témáját, ami a múlt-hoz, a jobboldalhoz kapcsolódó viszonyról szólt. Meglepő módon Németh Sándor mint vallási közösségi vezető a gyülekezet hitéleti tevékenységéről, a többi vallási közösséggel való viszonyáról igen csekély mértékben nyilatkozott még akkor is, ha az interjú témamegjelölésében erre vonatkozó szempontot nem találtunk. Ez azért meglepő, mert Németh Sándor elsődleges szerepe és funkciója az, hogy gyülekezetének vezető lelkésze. Ugyanakkor ez az az időszak a vallási közösségek életében, mikor a vita nemcsak az egyszázalékos felajánlásokról folyik, hanem az egyházi vezetők politikai szerepvállalásáról is. Németh Sándor ezzel kapcsolatos jövőbeli terve és válasza a visszavonulásra utal a múlt-hoz képest, azonban az interjú utolsó gondolata kimondja a HGY

jelentős társadalmi erejét, és ezzel együtt hangsúlyozza a politikában való egyre jelentősebb szerepvállalásukat a saját orientációjukba tartozó kérdésekről:

„A jogállamiságot fenyegető egyházpolitikával szemben a baloldali és liberális magatartást gyakran azért jellemzi közömbösség és megalkuvás, mert alábecsüli, bagatellizálja az egyházaknak és vallási mozgalmaknak a társadalomra gyakorolt befolyását. Továbbra is fontosnak érezzük, hogy e jelentős társadalmi kérdésekben hangoztassuk azokat a politikai szabadságeszményeket, amelyek a reformáció nélkül talán soha nem fogalmazódhattak és valósulhattak volna meg.”

Így az elemzésünk végén ismét feltehetjük a kérdést, hogy Gavra címválasztásának mennyi köze van az interjú gondolatiságához. Németh Sándor mondata, hogy „újra emberszámba vesznek minket”, a jelen, a demokrácia és az erejük hangsúlyozása tényleg csupán ezt a szerény, de mégis büszke jelmondatot rejti?

◇ Irodalom

- Bajomi-Lázár, Péter, Bajomi-Lázár, Dávid (2001): Újságírók és újságolvasók. Médiakutató (5).
- Banczerowski, Janusz (1997): A nyelvi közlés rejtett pragmatikai információiról. Magyar Nyelvőr 121. évf. 1. szám: 53–56. <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/alknyelv/aktualis/Banczerovszki01.htm>.
- Bartus, László (1999): Fesz van. A Hit Gyülekezete másik arca. Budapest: A szerző magánkiadása
- Beaugrande, Robert De, Dressler, Wolfgang (2000): Bevezetés a szövegnyelvészetbe. Budapest: Corvina
- Bergmann, Jörg R. (2004): Konversationsanalyse. In Qualitative Forschung. Ein Handbuch. Szerk.: Flick, Uwe és mások. Reinbeck: Rohwolt. 524–538.
- Bohács, Zoltán (2002): A hatalom célkeresztjében. Új Exodus 11 (Május 25.). <http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=345>
- Charmaz, Kathy (2006): Constructing grounded theory. London; Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Fairclough, Norman (2003): Analysing discourse: textual analysis for social research. London; New York: Routledge
- Foucault, Michel (2001): A tudás archeológiája. Budapest: Atlantisz Ford.: Perczel, István)
- Glaser, Barney G., Strauss, Anselm L. (1968): The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. London: Weidenfeld and Nicolson

- Grice, Paul (1997): A társalgás logikája. In *Nyelv-kommunikáció-cselekvés*. Szerk.: Pléh Csaba és mások. Bp.: Osiris. 213–227.
- Horányi, Özséb (szerk.) (1997): *Az egyház mozgásteréről a mai Magyarországon*. Budapest: Vigilia.
- Kádár, Judit (2001): A pusztába (sem) kiáltott szó. Három magyar országos napilap kulturális rovatának átalakulása. *Médiakutató* (3).
- Kaposi, Ildikó (2001): *Napi Magyar Nemzet*. *Médiakutató* (4).
- Keller, Reiner (1988): *Müll – Die gesellschaftliche Konstruktion des Wertvollen*. Opladen: Westdeutscher Verlag
- Kiefer, Ferenc (szerk.) (2003): *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kiss, Endre (1997): Írott és íratlan demokrácia és a posztszocialista média-problematika. In *Médiakritika*. Szerk.: Terestyényi, Tamás. Budapest: Osiris, MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport. 63–78.
- Korzenszky, Rihárd (1993): *Egyházi iskolákról – Dabas-Sári után*. *Távlatok* 14 (6).
- Kunczik, Michael (2001): A demokratikus újságírás. *Médiakutató* (3). <http://www.mediakutato.hu/cikk.php?i=20>
- Mayring, Philipp (2003): *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Weinheim: Beltz
- Moes, Johannes (2000): Von der Text- zur Hypertextanalyse: Konsequenzen für die Qualitative Forschung. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]* 1 (1). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00moes-d.htm>
- Pêcheux, Michel, Hak, Tony és mások (1995): *Automatic discourse analysis*. Amsterdam; Atlanta, GA: Rodopi
- Peez, Georg (2001): Professionsbezogene Kommunikation mittels Mailingliste. Eine qualitativ-empirische Analyse von Mailinglisten-Beiträgen zur Entstehung eines kunstpädagogischen Servers. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]* 2 (2). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-01/2-01peez-d.htm>
- Roth, Wolff-Michael (2001): *The Politics and Rhetoric of Conversation and Discourse Analysis. Review Essay, Supplement V: Research and Writing as Contingent Activity*. *Forum Qualitative Sozialforschung* (2). <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>
- Stolmár G., Ilona (1994): *A Dabas-Sári „iskolapélida”*. Sári: Szent János Alapítvány
- Strauss, Anselm L., Corbin, Juliet M. (2nd 1998): *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage Publications

- Tomka, Miklós (1995a): Dabas-Sári tanulsága. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 191–203.
- Tomka, Miklós (1995b): Kereszténység és politika. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 129–174.
- Van Dijk, Teun Adrianus, Rodrigo Mendizábal, Iván (1.1999): Análisis del discurso social y político. Quito, Ecuador: Abya-Yala
- Verbi Software (2006): MaxQDA. Professional Software for Text Analysis. www.maxqda.de
- Yallop, David A. (1995): Isten nevében? I. János Pál pápa rejtélyes halála. Budapest: Magyar Könyvklub

✧

Ostrom után

Németh Sándor diskurzusa

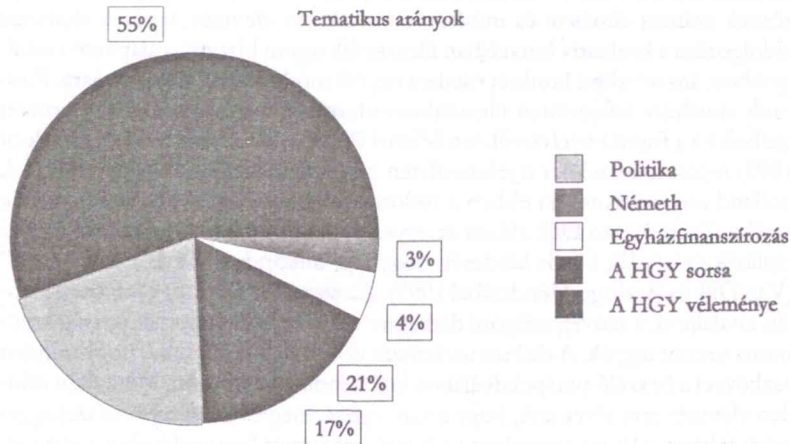

Diskurzusnak (Foucault 2001) nevezzük azt a képet, amit a beszélő a társadalomról és benne saját helyzetéről szövegében megjelenít. Foucault elméletét más szavakkal úgy is összefoglalhatjuk, hogy a diskurzus a tudás (re)produkciójának egyéneken átívelő gyakorlata, amely empirikusan megragadható és legalább egy bizonyos (adott esetben nagyon behatárolt) ideig stabil és koherens kijelentéseggyüttesben formálódik meg. A diskurzus szabályai határozzák meg, hogy adott összefüggésről vagy tudásterületről hogyan lehet és kell, illetve nem lehet beszélni. A diskurzus fogalma a (szocio)lingvisztikában honos elsősorban, de alkalmazzák a (társadalom)lélektanban és a szociológiában is. A diskurzuselemzés elméletével és módszertanával rokon a konverzációelemzés és a társadalomtudományos hermeneutika fogalma. A kvalitatív diskurzuselemzésnek számos elmélete és módszere létezik. Az elemzési lépések általános kidolgozása a kvalitatív kutatásban illeszkedik ugyan bizonyos alapvető szabályokhoz, ám mindig a konkrét esethez egyedi módon kerül kidolgozásra. Foucault elméletét kifejezetten társadalomtudományi módszertanná és elemzési gyakorlattá a francia nyelvterületen Michel Pêcheux (Pêcheux, Hak és Helsloot 1995) fejlesztette, német nyelvterületen pedig Reiner Keller (Keller 1988). A holland lingvisztikus, aki ebben a tudományágban a legnevesebb képviselők egyike, Teun A. van Dijk abban az egyszerű kérdésben látja a különféle diszciplínák és iskolák közös kérdését, hogy „ki, mikor, hogyan és miért beszél?” (Van Dijk és Rodrigo Mendizábal 1999). Az elemzés célja, hogy a szöveg alapján rátaláljunk a szöveg mögötti diskurzív térre, és ezt a tudományosság kritériuma szerint tegyük. A diskurzuselemzés elsődleges kritériuma, hogy minden eszközzel a beszélő perspektívájához kell benne ragaszkodni. Miközben minden elemzés arra törekszik, hogy a szövegben meglévő mélyebb összefüggéseket feltárja, a szöveg mindig az adott elemző mint befogadó olvasatában jelenik meg, amely úgyszintén kritikus mérlegelést igényel (Mayring 2003, 31).

❖ Minta és módszer

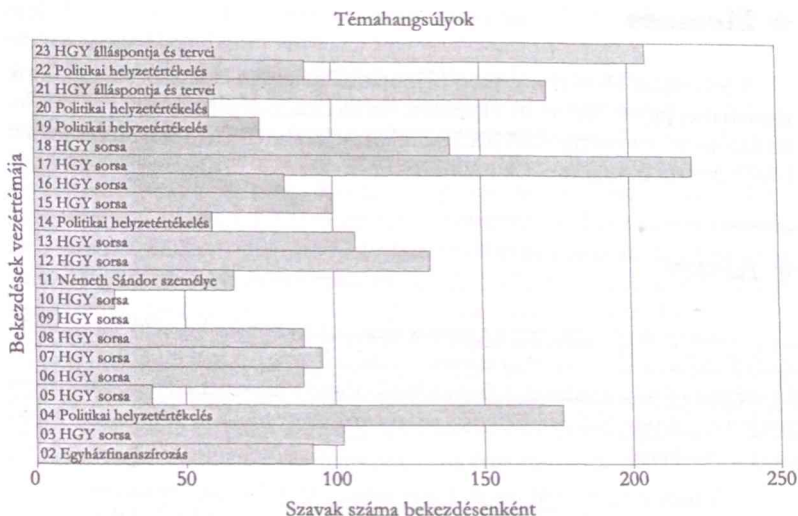
Az alábbi tanulmányban a Hit Gyülekezete vezető lelkészének, Németh Sándornak a társadalomról alkotott diskurzusát vázoljuk fel. Az elemzést egy a Magyar Narancsnak 2002-ben, közvetlenül az országgyűlési választások után adott rövid interjúján végeztük el. Mint tudjuk, a jobboldali kormányt kis különbségű győzelemmel baloldali (MSZP–SZDSZ koalíciós) kormány váltotta föl. (Az interjú teljes szövegét ld. a Mellékletben.) Választásunk két okból is erre a szövegre esett. Először is azért, mert benne a vezető lelkész részletesen tematizálja a Hit Gyülekezete történetét az előző kormány idején. Másodszor, mert benne a magyar politikai életéről, kormányokról, pártokról, demokráciáról kérdezik őt az egyházfinanszírozási vita kapcsán. A szövegről tehát első olvasásra is kiderül, hogy témánk számára releváns.

A szöveg 23 bekezdésből áll, melyben 22 bekezdés az interjúalany válaszait tartalmazza, egy, az első bekezdés pedig az interjú leadjét, amit az újságíró készített. Ez utóbbit nem elemeztük. Az interjú összesen 2221 szóból áll. A bekezdésenkénti vezértémák megoszlása mutatja, hogy nagy vonalakban mi az interjú tematikája és az hogyan oszlik fel részegységekre. Látható, hogy a bekezdéseknek bő felében a Hit Gyülekezete sorsa áll a középpontban. Jelentősebb még két másik téma, a politika és a Hit Gyülekezete véleménye, illetve tervei.

Ábra 1. Az interjú tematikus arányai.

A bekezdésenkénti témák egymásutániséga pedig azt mutatja, hogy az egyházfinanszírozási téma éppen csak felütésként szolgál az interjúban, magának az egész szövegnek az iránya a gyülekezet aktuális helyzetének és perspektíváinak tematizálását tartalmazza.

Ábra 2. Az interjú bekezdéseinek mérete, vezértémája és egymásutáni sorrendje.

Az elemzés első lépéseként az interjú szövegét előkészítettük a MaxQDA elemző program számára. Minden egyes kérdést és az utána következő válaszbekezdést egy-egy elemzési egységnek tekintettük. Második lépésben megállapítottuk a vizsgálatunk változóit, azokat a dimenziókat, melyeket az általunk használt kvalitatív diskurzuselemzés megkövetel (Roth 2001). Összesen hat ilyen szempontot érvényesítettünk minden egyes bekezdésre. *Alany*nek nevezük azt, aki beszél. Nem nevezük alanynak azt, aki a beszélő szövegében beszél vagy cselekszik. *Motívum*nak nevezük azt az okot, ami az alanyt beszédre vagy cselekvésre indítja. *Eszköz*nek nevezük azt, amiről az alany beszél, s aminek segítségével a felfogását kifejezi. *Közösség*nek nevezük azt a valóságos vagy virtuális csoportot, amelybe az alany tartozik. Ennek ismeretét vagy az alany szövegéből vagy a róla szerzhető egyéb információkból szerezzük. Az alany tartozhat több közösséghez is. *Cselekvési szerep*nek nevezük azt a szerepet, amelyet az alany játszik a szövege szerint. Ez lehet öndefiníció is, de lehet a szövegből kiderülő, pl. ahogyan fogalmaz. Az alany játszhat több szerepet is. *Közösségi szerepek*nek nevezük azokat a szerepeket, melyek közül az alany választott, amikor saját szerepét játszani kezdte.

Az egyes szempontok vizsgálata révén bizonyos motívumokra bukkantunk, melyeket összefoglalva ismét megfeleltettünk a szövegnek.

❖ Elemzés

A következőkben részletesen bemutatjuk az egyes elemzési szempontok alapján megfigyelt diskurzus-elemeket. Az eredeti interjú bekezdéseire szögletes zárójelbe tett számokkal hivatkozunk, amelyek megfelelnek a Mellékletben közölt interjú bekezdéseinek számozásának.

❖ Alany

Az interjú alanya egyben az összes elemzett bekezdés beszélő alanya, Németh Sándor, a Hit Gyülekezetének vezető lelkésze. A feltett kérdésekre természetesen ő adja a választ. A bekezdések döntő többségében nem személyes módon fogalmaz. Néhány helyen a válaszadó-alany mellé az önmagáról szóló alany is odakerül.

A történetekhez hadd tegyek hozzá még valamit, ami az Orbán-kormányhoz fűződő személyes viszonyomra is magyarázatot adhat. Édesapám hetvenkilenc éves korában akkor kapott infarktust – amibe napokkal később bele is halt –, amikor az egyik kereskedelmi rádió álhírként bementa, hogy engem letartóztattak, és ismerősei azzal „köszöntötték”, hogy „milyen hitvány ember lett a fiadból”. [11]

Ha jól emlékszem, Semjén Zsolttal egyszer találkoztam [13]

Egyébként a Hetek főszerkesztőjeként a közelmúltban átestem az átvilágításon, és nem találtak érintettnek. [19]

A későbbiekben látni fogjuk, hogy ezek a személyes megnyilatkozások szervesen illeszkednek ahhoz a diszkurzív ívhez, amelyet a lelkész úr az interjúban képviselt.

❖ Cselekvési szerep

❖❖ Baloldali politikai szakértő

A cselekvési szerep meghatározása szerint olyan szerep, amelybe az alany a beszéde mint cselekvési aktus által helyezi magát. Németh egyik markáns cselekvési szerepe a „politikai szakértő” szerep. Az újságíró politikai természetű kérdésekről faggatta, melyekre mint illetékes és informált ember válaszolt. Egyetlen kérdést sem utasított el. Az egyházfinanszírozással kapcsolatban feltejt kérdésre válaszát az „ideális megoldás” vázolásával kezdi. Az „ideális meg-

oldás"-ról való részletes és pontos szakkifejezésekkel előtárt elemzése a szakember szerepében tünteti fel.

A 4. bekezdés akár mintapéldája is lehet egy politikai szakértő nyilatkozatának. Nincs egy felesleges szó, a mondatok felépítése és egymásutánisága semmiféle dilemmát nem rejt, hanem egyértelműen célra tör, és megmutatja az összefüggéseket. A politikai szakértő pozíciója ebben a bekezdésben pártfüggetlenként mutatkozik meg. Ám az interjú további részében egyre inkább hangsúlyt kap a baloldali térfelelő elhelyezkedés. Ezt a helyet elsőként az „Orbán-kormány” kifejezés használata jelöli ki az alanyként. E kifejezés alkalmazása Németh Sándort a szakértői pozícióból, amely elvileg pártfüggetlen, bizonyos mértékig a baloldali párt közégyébe helyezi, hiszen általában a baloldal nevezte a Fidesz-kormányt szívesen Orbán-kormánynak.⁴⁰ A jobb oldali kormány önmagát következetesen „polgári kormánynak” nevezte. Egy jellegzetesen baloldali elnevezés alkalmazása a baloldalra helyezi használóját. Az egész bekezdés a baloldali irányába tett egyértelmű állásfoglalás, a jobboldalt érintő kritikák lendületes, részletes és súlyos felsorolásával.

Az előző hónapok eszelős antikommunista hisztériája, a baloldal vallásellenességének a mítosza, valamint a szocialistákba a jobboldali propaganda által sulykolt bűntudat ...

... az Orbán-kormány négy éve alatt ilyen vagy olyan okokból hátrányos megkülönböztetés ért, akiket megfélemlítettek, amit vezető szocialista politikusok egyébként abban az időben többször is szóvá tettek.

Sok választópolgár azért szavazott az MSZP-re, mert úgy látta, hogy ez a párt képes lesz a magyar társadalom számára a demokráciát megmenteni.

Bár a jobboldalt éri a kritika teljes súlya és éle, egy kis kritikát a baloldal is kap. Olyan belső kritikát, amely a megteendő változtatás jelentőségét húzza alá: a baloldali kormány éppen csak fölállt, így még sok ideje van a megfelelő intézkedések meghozatalára.⁴¹ Vele szemben Németh úr szerint „meginoghat a

⁴⁰ Ennek a szóhasználatnak a következetességét, illetve következetesen jellemző voltát igazolni lehet sajtóelemzéssel. A Magyar Nemzet mint egyértelműen jobboldali lap másképpen jelölte meg az „Orbán-kormányt”, mint a Népszabadság, amely egyértelműen baloldali orgánus. Ezt az elemzést nem végeztük el, felvetésünk itt más sajtóelemzéseink eredményei alapján csak közvetve tekinthetők megalapozottnak.

⁴¹ Az új kormányhoz fűzött remény fogalmazódik meg az interjúban is megemlített Mészáros István László egyik cikkében: „Mindaddig, amíg Magyarországon nem áll helyre az állam semleges jellege, az Alkotmány nem érvényesül, és a köztársasági jelleg frott malaszt marad. Mindaddig nem tud az ország tízmillió embernek jó közérzetet biztosítani, mert a társadalom jelentős része hontalannak érzi magát a hazájában. Úgy

bizalom”. Ebben a kifejezésben fellelhető némi fenyegetés is. Nem tisztázódik itt, hogy a Hit Gyülekezete bizalmának megingásával fenyeget a nyilatkozó, vagy az egyházánál szélesebb platform szószólójaként fenyeget.

Egy további baloldalról felhangzó beszéd a 7. bekezdésben, amelyben a Fidesz-kormány ellene folytatott hecckampányáról nyilatkozik az interjúalany. Itt is differenciál, amikor azt mondja: „*ezekért nem szeretném a felelősséget kizárólag az előző kormányra bárítani...*” Miközben differenciál, ugyanakkor párhuzamosan egy további, rendkívül súlyos vádat is megfogalmaz a mondat második felében: „*mindenesetre Kövér László minisztersége alatt tapasztalataink szerint igen intenzív volt a Hit Gyülekezete és vezetőinek nemzetbiztonsági megfigyelése*”. Mondhatta volna azt is, hogy az a gyanúnk támadt, hogy az NBH figyeli a Hit Gyülekezetét. Vagy bármely más módon kifejezhette volna, hogy ez az információ nem 100%-ig alapul ellenőrzött tényekre, amelyek alapján a szakértők általában dolgoznak. De nem így fogalmazott, hanem itt a teljes bizonyosság pozíciójából nyilatkozott.

A 14. bekezdésben egyes szám első személyben beszél. A téma visszanyarodik az egyházfinanszírozásra, amellyel kapcsolatban saját véleményt fogalmaz meg. nem a gyülekezet által vagy egy szakértői csoport által kidolgozott véleményt. Az új államtitkár, aki most van a hatalomban, személyes partnerként jelenik meg. A lelkész a baloldali kormány egyházpolitikáját képviselő államtitkárnál „udvariassági találkozó” fejt ki véleményét. Bár nem tisztázott, hogy ki hívott meg kit, de az államfők és miniszterek közötti találkozásokra szokták mondni, hogy „udvariassági”. A lelkész egy szinten áll az államtitkárral – ezt sugallja az „udvariassági találkozó” kifejezés a használata.

Ez a baloldali otthonosság finomodik, de nem kérdőjeleződik meg, amikor a két kormány egyházpolitikáját veti össze. Megmutatkozik kiegyensúlyozott politikus arculata, aki mindkét kormány intézkedéseit bírálja, vagyis nem kiszolgálója egyiknek sem. Ugyanakkor a Fidesz-re vonatkozó kritika súlyos tényei és a jelenlegi kormánykritika enyhébb megfogalmazása az alanyt mégis inkább (MSZP–SZDSZ) kormánypárti egyházi vezető szerepbe helyezik. [3] A politikai szakértői szerep a 20. bekezdés alapján kiegészül egy olyan valaki szerepével, aki a társadalom egészének és más egyházak tagjainak a sorsát is szívében viseli. Ám nemcsak politikai szakértő, hanem az egyházak erkölcsi állagát is ismerő egyházi embert olvashatunk.

érzi, hogy jogai kevésbé fontosak másokénál. Amíg ez a helyzet fennmarad, a választások tényleg sorskérdésként jelennek meg. Szeretném remélni, hogy az alakuló kormány társadalmi békét ígérő nyilatkozatai mögött megvan az odaszánás az elmúlt négy esztendő vallási diszkriminációjának felszámolására és arra, hogy nem szolgáltatja ki az egyházpolitikát a militáns politikai katolicizmusnak.” (Hetek, 2002. május 10. Pittbull-mo-dell pórázon. Mégsem lesz harapós egyházpolitika?)

◆◆ Vezető lelkész

Az interjút fölvezető újságírói szöveg Németh Sándort egyházi pozíciójának, szerepének megfelelően mutatja be: a Hit Gyülekezete vezető lelkésze. A köztudatban a Hit Gyülekezetéről alkotott kép – különösen Bartus László, Fesz van c., szenvedélyes leleplezésnek szánt könyve alapján, de a napilapok általános képe alapján is – inkább negatív⁴², s ennek egyik legfőbb vonása az állítólagos túlzott és megkérdőjelezhetetlen központi irányítás. Ehhez az általános képhez viszonyítva a nyilatkozat alapján egy másfajta vezetői szerep bontakozik ki.

Az egyházfinanszírozás ideális modelljét elemzve a lelkész a közgyűjteményekre és a templomokra is hivatkozik. E hivatkozás révén abban a szerepben tünteti fel magát, mint aki túllát a saját egyháza érdekein, hiszen a Hit Gyülekezetének nincsenek közgyűjteményei és templomai. Ezzel a tágabb látásmóddal kilép a kiségyházi vezetőköről kialakult sematikus képből, a csak önmagára és saját egyházára gondoló szerepkörből, és besorolja magát az olyan egyházi vezetők közé, akiknek egyháza rendelkezik az említett tárgyakkal: a nagy történelmi egyházak püspökeinek szerepébe. [2]

Az autoriter vezetőről szóló általános képpel szemben áll, amikor a vezető a 3. bekezdésben „kéri” a hívőket, hogy ne jelöljék meg a népszámláláskor, hogy melyik egyház tagjai. Kérését nem vallási alapon, hanem politikai–taktikai alapon indokolja meg. Olyan vezető tehát, aki az egyházat körülvevő politikai közeg változásait érzékeli, értelmezi, s ennek alapján ajánl híveinek cselekvési útmutatást.

A Hit Gyülekezete drámai sorsát az Orbán Viktor vezette kormánykoalíció idején a következőkben részletesen tárgyalni fogjuk. Itt a gyülekezet vezető lelkészének a gyülekezethez való viszonyát vizsgáljuk. Azt, hogy milyen szerepre következtethetünk, amikor a gyülekezetéről beszél. A gyülekezet vezetőjének sorsa egy a gyülekezetéjével. Amikor a Hit Gyülekezete számára a legnehezebb 4 év telt el, akkor Németh Sándor számára is ez a legnehezebb 4 év. Együtt van gyülekezetével az elnyomásban. [5] Ebből a közös szenvedésből személyesen is kivette a részét. A 7. bekezdésből kiderül, hogy rágalomhadjáratok és hecckampányok céltáblája és szenvedő alanya volt 4 éven át. Ez az egész interjúban az első egyes szám első személyű megnyilatkozás. Személyesen önmagát először tehát mint céltáblát határozza meg. Itt a közösség tagjaként beszél, amellyel ő is közösen tapasztalta a megfigyelést. A következő kérdésre adott válaszában a megfigyelés részleteit is megismerhetjük. Ebből világlik ki, hogy olyan jelentős személy a vezető lelkész, akit az elhárítás vizsgál. A 12. bekezdésben valamelyest felbomlik a mondatok keménysége. Az élőbeszéd közvetlenségét idézi nyelvhasználata, jobban, mint a korábbiakban. A bekez-

⁴² Vö. a vallási közösségek sajtómegjelenését bemutató tanulmányokkal ebben a kötetben.

désben több személyes–érzelmi megfogalmazás található: „rém”, „szomorú”, „félni”, „érzelmi–lelki felszabadulás”, „türelmesebb”, „szeretni vagy nem szeretni bennünket”. Vagyis itt nem a szakértő és nem a pártszimpatizáns szereppel találkozunk, hanem az érző érintettel, aki az általa képviselt közösséggel együtt lélegzik fel a gyülekezetet ért, négy éven át tartó „ostrom” elmúltával.

Németh Sándor személyes fontosságának szerepköre a szövegben többek között azzal konstruálódik, hogy milyen jelentős témákhoz szól hozzá. Az interjú az egyházfinanszírozás témájával indított, s ebből az első bekezdések során olyan jelentőségű tematika kerekedik ki, amelyet az egyházi vezető drámai vá fokoz, mert a demokrácia sine qua non-jává emeli. Minél jelentősebb egy téma, annál jelentősebb annak taglalója. [4] A lelkes személyes jelentőségét, illetve úgy is fogalmazhatunk, személyes politikai–társadalmi–vallási súlyát aláhúzza egy további rövid mondat is, amelyben így szól: „*Ha jól emlékszem, Semjén Zsolttal egyszer találkoztam.*” [13] A „ha jól emlékszem” feltétel arra mutat, hogy az esemény vagy a személy, aki az emlékekben homályosan él, nem jelentős. A jelentős dolgokra nagyon is emlékezik az ember. Az egész interjúban végigvonul az egyházpolitikai témakör, amelynek legfőbb motorja az említett egyházpolitikai államtitkár, Semjén Zsolt volt. Rá homályosan emlékezni azt jelenti, semmibe venni, neki a politikai térben kis saját értéket tulajdonítani. Itt ellentmondás mutatkozik meg a többi pontos emlékezés és eközött a homály között. Utólag, a kormányváltás következtében elmúlt ostrom után Semjént el lehet felejteni, mint egy kérészetű, jelentéktelen politikai szereplőt. S aki így elfelejt, az (olyan) jelentős személy, aki fölötte áll az ilyen szintű politikai szereplőknek.

Végül a személyes karakter és jelentőség utolsó jellegzetessége erkölcsi természetű. Két helyütt is történik utalás erre a szerepre, a 19. és 20. bekezdésben. Itt találkozunk az összefüggéseket és rejtett tényeket leleplező elemző szerepével, egyben megjelenik szájából az erkölcsi ítélet hangja is. A következő bekezdésben nem csupán a politikai összefüggéseket jól ismerő szakértőt halljuk, hanem azt is, aki a társadalom egészének és más egyházak tagjainak a sorsát is szívén viseli. Olyan egyházi ember, aki a többi egyház erkölcsi állagát is ismeri, és azokról radikális, erkölcsi kritikát képes megfogalmazni. Ebben az erkölcsi bíró szerepben megjelenik egy reláció, amelyet a Hit Gyülekezete mint közösség aspektusának elemzésénél részletesebben is kifejtünk: a katolikus egyházzal szembeni viszony fontossága. Itt erkölcsi súlyt kap az előbbi bekezdés szembeállítás: az erkölcsi hitelét veszített vagy a hitelvesztéstől joggal tartó történelmi egyházak és a másik oldalon az erkölcsileg győztes Hit Gyülekezete. A történelmi egyházak vezetői nem vállalják az átvilágítást, rossz, bűnös vezetők, míg Németh Sándor vállalta ezt, és nem is találták érintettnek. A katolikus egyház vezetői szintjén van a Hit Gyülekezete vezetője, ami az összehasonlítás alapján a rangját illeti, ellenben erkölcsi vonatkozásban messze meghaladja őket.

Az interjú egyik utolsó bekezdésében pedig egyszerre van jelen a politikai szakértő és a politikai garancia letéteményese szerepkör.

Örülnek, ha soha többé nem lenne szükség a korábbiakhoz hasonló szerepvállalásra, mert ez azt mutatná, hogy a politikai pártok hatékonyan működnek; de súlyos politikai válság esetén megfontolnánk, hogy segítséget nyújtsunk olyan erőknél, melyek elkötelezettek a magyar demokrácia megszilárdítása iránt.

A 21. bekezdés egyez szám első személyben bevezetett első tagmondata („örülnek”) a politikai megfigyelő szájából hangzik el, míg a második tagmondatban a demokrácia őre jelenik meg, de már nem magánemberként, hanem a közösség nevében szólva, amit az mutat, hogy a „*megfontolnánk*” és a „*segítséget nyújtsunk*” kifejezések már többes szám első személyben fogalmazódnak meg. Ebből a bekezdésből arra következtethetünk, hogy a Hit Gyülekezete politikai mozgása Németh Sándor személyes véleményén alapul.

Gazdaságpolitikai ötlettel kapcsolja össze az egyházfinanszírozást, van benne egy költségvetéspolitikai üzenet.

Legyen nullpont kijelölve: a hitéletet válasszuk szét a történelmi hagyományoktól, amelyeket az egyházi gyűtemények és templomok szimbolizálnak. A nemzeti hagyomány az állam gondja, és az állam gondoskodik ezek emlékeiről, mint Franciaországban vagy egykor a Szovjetunióban. A hitélet legyen az egyházak tagsága alapján finanszírozva, ami által cezúra keletkezik a múlt és a jelen között. Elismeri a történelmi egyházak nemzeti érték-teremtő tevékenységét, de nem ismeri el a mai hitéleti tevékenységüket.

A Hit Gyülekezetének nincsen temploma, mégis a történelmi egyházak támogatását javasolja. Ezt azért mondja, hogy a keresztényeket, de nem aktívakat nem akarja maga ellen fordítani. Próbál általános maradni, de a saját érdek előtérbe helyezése világos. Piaci versenyt akar az egyházak között. Amelyik egyház teljesít, az kapjon érte pénzt, aki nem fog dolgozni, az ne. A katolikusok aktív kereső rétege vékony, a Hit Gyülekezetéé vastag, ebből neki lenne haszna. Nem biztos, hogy így van, de az 1%-os felajánlásból lehet erre következtetni.

A műemlék és a gyűjtemény nem vallási dolog, ezeknek a vallásosságához semmi köze.

A történelmi egyházak ellen van, ha megszüntetné az egyházak költségvetési támogatását, mert ez azoknak nem kedvez. Az adócsökkentéssel pedig azt szeretné elérni, hogy a Hit Gyülekezete előnyösebben tarthassa fel magát tagjai támogatásából.

Erősen elkülönül az állam és az egyház, az állami feladatok és az egyházi feladatok. Két pólusú ez a felfogás.

Táblázat 57. Hét fiatal kutatóval elemeztük egy csoport-megbeszélésen az interjú 2. bekezdését. A fenti megállapításokat ők tették, melyek a kutatási alapállás triangulációjának tekinthetők.

◇ Közösség

A Hit Gyülekezete képezi azt a közösséget, amelynek legutóbbi négy évről Németh Sándort a Magyar Narancs újságírója kérdezte. A gyülekezet a magyar nyilvánosság előtt a legdinamikusabban fejlődő, nagy taglétszámú, sokak által ismert és sokak által gyanakodva figyelt magyarországi egyház. Elemzésünk arra törekedett, hogy a legautentikusabb insider megszólaló által rajzoljuk meg a közösség jellegzetességeit, azt a társadalmi-vallási teret, amely Németh Sándor vezető lelkész felfogásában jelen van. Az előbbi aspektusokhoz hasonlóan először a bekezdések eredeti sorrendjét követve mutatjuk be a közösség jellegzetességeit.

◇◇ Üldözött és mégis élő közösség

Az interjúalany a Hit Gyülekezete vezető lelkésze. A közösségéről megtudhatjuk, hogy egyházát politikai viharok rázták meg, és ennek révén változások álltak be benne. A Hit Gyülekezetét az interjú lead-je kisegyháznak nevezi, amit az interjú alany nem tudhatott vagy nem is akart kifogásolni. [1]

Az Orbán-éra és az Orbán-kormány kifejezés használatának jelentőségéről már fentebb szóltunk. Az interjú elején még csak felmerül a kérdés: nem kell-e ezt a megnyilatkozást úgy tekinteni, mint Németh Sándor nyilvános hűségnyilatkozatát a baloldal mellett, annak érdekében, hogy ne folytatódjék az előző ciklus alatti „legnehezebb korszak”. A vezető lelkész önmagáról és az egész gyülekezetről is úgy beszél, mintha az új kormány számukra a felszabadulás reményét hozná, amely reményt azonban még be is kell váltania az egyházfinanszírozás olyan rendezésével, amely a Hit Gyülekezete számára kedvező. Még az is felmerülhet, hogy talán egyfajta számla benyújtása is ott bújkál az összefüggések mögött. Mindenesetre egyre inkább megerősödhet a gyanú, hogy a független politikai szakértői, illetve a pártpolitikán kívül álló vallási vezetői szerep az interjúban előre haladva egyre inkább beletorkollik az MSZP insider vallomást tevő szerepébe. [5]

A vezető lelkész beszámol a gyülekezetet ért elnyomás és üldözés korszakáról.⁴³ A Hit Gyülekezete elleni hadjáratnak minden egyes eleme olyan, amely demokráciában és az emberi jogok tisztelete mellett elfogadhatatlan. Sőt – a munkahelyekről történő elbocsátás említésével – emlékeztet az egyházüldözés olyan korszakára, amelyben a gyülekezet még nem is létezett, a Rákosi-korszakra. A többes szám első személyű igealakok használatával Németh a gyüle-

⁴³ Az üldöztetés részleteiről a Hit Gyülekezete folyóirata (Új Exodus) 2005. május 25-i számában külön cikket közölt: Bohács Zoltán, A hatalom célkeresztjében. (<http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=345>)

kezettel való teljes egységét húzza alá. [6] A Hit Gyülekezete azonban olyan közösség, amely a rá nehezedő nagy nyomás ellenére mégis talpon maradt, és vállalva a politikai és gazdasági rizikót, megrendezett külső rendezvényeket. Továbbá olyanokkal van kapcsolatban, akik képesek voltak szembenézni a nyomással. Ez tehát a bátrak közössége, amellyel további külsős bátrak szolidárisak. [7] A következő bekezdésben tovább folytatódik az üldözöttség tényeinek részletezése. A tények tényszerűségét a paranoia tagadása még inkább aláhúzza: *nem hiszem, hogy paranoiának tekinthető, ha kijelentem, hogy a gyülekezetet meg akarták félemlíteni.* A közösség sorsa: megfélemlítés, vizsgálat, átvilágítás, kriminalizálás, adatgyűjtés a vezető személyéről. [8]

A 10–11. bekezdés kontrasztja az előzőekben felsorolt hadjáratnak. Kimutatja, hogy a gyülekezet tiszta, s ezzel azt is, hogy az ellene acsarkodóknak nem volt sikere. Igaz ugyan, hogy a számtalan vizsgálat közül csupán egyetlen egy bírság megalapozott volt, mert dokumentációs hiányosságot találtak. De ennek felemlítése a korábban felsorolt üldöztetések és rágalmak fényében voltaképpen nevetséges. Vajúdtak a hegyek, és egeret szültek – mondhatnánk a Gyülekezet lejárására és ellehetetlenítésére irányuló politikai stratégiáról. A visszatevés keltésének külön eszköze, hogy éppen egy holokauszt-émlékkönyv dokumentációjáról van szó, amellyel kapcsolatos bizonylati hiányosságok felmerültek. A holokauszt felemlítése a közösségről azt a képet festi, hogy ilyen horderejű és ilyen tartalmú ügyekben is aktív. Ez számára olyan fontos, hogy minden aktuális évforduló nélkül is emlékkönyvet adnak ki róla.

A következő bekezdésben folytatódik a közösség elleni hadjárat tényeinek sorolása. A bekezdésben új tények és személyek jelennek meg, ami ennek az üldözöttségnek a konkrétságát és plasztikusságát húzza alá. Egyben láthatjuk, hogy a Hit Gyülekezete olyan közösség, amely az eddig felsorolt töménytelen és törvénytelen támadások közepette is törekedett az „észérvekkel” való kommunikálásra. A közösség nem félrevezethető, átlát a politikai szándékokon. [14]

◆◆ **Elszigetelt közösség**

Az ún. új vallási közösségek, szociológiai szóhasználattal élve szekták, egyik jellegzetessége, hogy elszigeteltek a társadalomtól és más vallási közösségektől is. Ez az elszigetelődés akkor is jelen lehet, ha egyébként a közösség erőteljes missziós aktivitást fejt ki, illetve gyakorta szerepel a médiában. Az elszigeteltség ugyanis olyan társadalmi jelenség, amely a különböző társadalmi intézmények közötti kölcsönös, kétoldalú kapcsolat hiányát jelenti. Az elemzett interjúból a Hit Gyülekezetről egy ilyen elszigetelt közösség képe rajzolódik ki.

Az egyházfinanszírozással kapcsolatban a magyarországi kisegyházak és más civil szervezetek politikai kampányt indítottak, amelynek egyik részét képezte egy tilatakozó irat. Ezt a Hit Gyülekezete nem írta alá, s az újságíró meg-

kérdezte a vezető lelkészt, hogy mi ennek az oka. Németh Sándor válaszában kifejtette, hogy utólag értesítették a gyülekezetet, s ennek magyarázatára több mindent sorol fel.

A Hit Gyülekezetét elszigetelték az aláíró szervezetek. Olyan kampányban, amelyben magáról alkotott képe értelmében ott lenne a helye. A közösség ebben az akcióban politikai szövetséges nélkül maradt. Ugyanakkor azonban jelentős, hiszen másokat kompromittálhat. A jelentős súly és az elszigeteltség egyszerre jelenik meg. Még a teológiailag közel álló „pünkösdi felekezet” is elszigetelődött, de csak politikai kényszerek hatására. [16]

Ezt a helyzetet a gyülekezet passzívan elszenvedti. Az újságíró hiába teszi fel a kérdést: „*Mit tettek önök, amikor a politika egy – teológiailag akár önöktől távol álló – felekezetre vetette rá magát?*” Németh Sándor nem beszél aktivitásairól, csak arról, hogy az új politikai helyzetben is elszigeteltek. A válaszban pedig kizárólag arról van szó, mit tettek a Hit Gyülekezetével. Csak most nem a politikai, hanem a kis- és nagygyeházi elszigetelődést említi. [17] A gyülekezet tehát passzívnak mutatkozik a hazai egyházi kapcsolatépítésben, miközben korábban láthattuk, hogy a politikai kapcsolatépítésben igen aktívak voltak, és most is azok.

Az elszigeteltség ellenére a gyülekezett emelkedett, nem sértődik meg. Korábban a politikai támadások közepette az észérveket voltak képesek megtartani, továbbá az egyházi elszigetelődéskor az érzelmeiken tudnak uralkodni. A gyülekezet erős és hatékony. Egyedül is megoldja, amit akar. Az elszigetelődés nem akadályozza meg munkájában. [16]

◆◆ **Elolvadó szövetség az SZDSZ-szel**

Magyarországon a nyilvánosság sokszor egyértelműen összekapcsolja a Hit Gyülekezetét az SZDSZ-szel. Ennek alapja részben az, hogy az SZDSZ kiemelkedő személyiségei közül többen is (pl. Hack Péter, Mészáros István stb.) a Hit Gyülekezetének is karakteres és közismert tagjai. Az interjú azonban rámutat arra, hogy ennek a szoros kapcsolatnak immár vége van. A gyülekezetet Németh Sándor az SZDSZ mellől egy másik – nem világosan definiálható – pozícióba helyezi.

A 17–18. bekezdésben a gyülekezet és az SZDSZ közös történetéről olvashatunk. Az SZDSZ megvédte a közösséget attól, hogy a szektakampány érintettje legyen, mert akkoriban a közösség az SZDSZ-szel szoros kapcsolatban állt. A gyülekezet képviselője (Mészáros István) politikai küzdelmet vívott a parlamentben a jobboldali szektakampány ellen. Vagyis a közösség politikai szövetségben állt az SZDSZ-szel. Ennek a szövetségnek a gyökere a rendszer-váltásra megy vissza.

A rendszerváltás idején, amikor a pártok még nem rendelkeztek alapszervezetekkel és aktivistákkal, igyekeztünk a radikális rendszerváltó SZDSZ-nek segíteni ennek a hiánynak a pótlásában. [21]

Amikor Hack Péter kilépéséről kérdez az újságíró, akkor a lelkész úr válasza kissé nehezen értelmezhető. A Hit Gyülekezete és az SZDSZ viszonya nem két különálló szervezet viszonya, nem lehet a kettő közötti összekötői szerepről sem beszélni. [22] Ebből a válaszból nem derül ki, hogy valójában ma milyen a két szervezet közötti viszony. Az előbbieken a gyülekezet és a politikai erők, pártok viszonyáról esett sok szó. Itt pedig valami okból egy megfoghatatlan és definiálatlan viszonyról kerül szó. Mi lehet ennek az üzenete? Talán az, hogy a teljes egyházi elszigeteltség után az utolsó társadalmi szövetséggel is feloldódott viszony kimondására még nem érett meg a helyzet? Erre az interjú nem ad választ.

◆◆ Az új politika

A politikai szövetséges nélkül maradt, elszigetelt egyház számára az interjú alapján nem marad hátra más, mint saját erejére és hatékonyságára alapozni. Az egyházi szövetségekkel és a civil szervezetekkel kapcsolatos kudarcot a politikai „boszorkányüldözés” számlájára írta Németh Sándor, kiemelve ezzel, hogy a közösség saját maga nem tehet arról, hogy félnek vele együttműködni. A politikai elszigetelődést pedig egy stratégiai váltás képének felvázolásával magyarázza a lelkész, tulajdonképpen a vesztes helyzetből a gyülekezetet győztesen kihozva.

A Hit Gyülekezete új politikájával már nem valamely politikai párt szövetségeseként akar a társadalomban jelen lenni, hanem a demokrácia elkötelezett védelmezőjeként. Az új stratégia lényege, hogy a Hit Gyülekezete elvi normák mentén politizál immár és nem hatalmi szövetségekben. A Hit Gyülekezete politikai szabadságeszményeket kíván továbbra is hangsúlyozni. [23] Ennek megvalósulásáért olyan pártokkal köt szövetséget, amelyek a demokráciát segítik. Adott esetben nem csak baloldali erőkkel hajlandó egyeztetni. És ellenséges az olyan pártokkal, amelyek nem elkötelezettjei a demokráciának. Visszagondolva arra, hogy az interjú elején a demokrácia védelmezőjeként éppen a frissen alakult MSZP vezette kormánykoalíciót jelölte meg a lelkész, burkoltan itt az MSZP-vel való szorosabb szövetség ajánlatát is megfogalmazni vélhetjük. A közösség tehát lezárt egy politikai korszakot azzal, hogy a demokráciát kiépültnek tekinti, és ezért politikai szerepvállalása zavaró lenne, s fel is hagy vele. A közösség számára a demokrácia a baloldali kormány hatalomrajutásával tekinthető lezártnak, az új politikai stratégiát ez a kormányváltás tette lehetővé a gyülekezet számára. Sőt visszatekintve a történetre, olyan közösségről olvas-

hatunk itt, amely önzetlenül, felelősségvállalásból és szolgálatból vállalta a politikai aktivitást. Egyébként valójában nem tartozik genuin feladatai közé, hogy normális politikai viszonyok közepette a politikával foglalkozzék. De tudomásul kell venni, hogy ez a közösség olyan politikai tényező (is), amely szükség esetén képes segíteni politikai erőknél, amit nyíltan fel is ajánl. Fontos a hatalomnak, konkrétan a jelenlegi kormánynak tudomásul vennie, hogy a Hit Gyülekezete, de más vallási közösségek is nagy befolyással bírnak a társadalomra. Mintha ebben kissé visszacsengene a fentebb már egyszer megfogalmazott „fenyegetés” motívum.

◆◆ Szemben a történelmi egyházakkal

A reformáció óta nem volt ilyen gyors ütemben növekvő közösség – fejt ki a büszke vezető lelkész. Véleménye szerint ez a növekedés volt egyik oka a Hit Gyülekezete elleni támadásoknak. Ezzel egy vallási dimenziót jelöl meg okként. Az interjú folyamán nem ez az egyetlen vallási jellegű aspektus, összesen kettővel találkozhatunk. Először az utolsó ítéletről szóló keresztény tanításra utal, mintegy megvillantva egy a témához kívülről nézve szorosan nem kapcsolódó, de a lelkész hívő identitásához annál inkább tartozó transzszendens perspektívát: *Ezt az ügyet az ítélet napjáig el fogják bírni; akkor persze minden kiderül majd.* [20] Másodszer a reformációra történő hivatkozásban, amellyel a közösséget a nyilatkozó a modern Európa egyik legnagyobb jelentőségű vallási–kulturális folyamatával hozza viszonyba. A reformáció a katolikus egyházon belül indult el, s onnan került az egyház jogi és dogmatikai keretein kívülre, s vált önálló lelkiségi, tanításbeli és kulturális–politikai entitássá. Az egykori reformáció mai radikális örökösének lenni, feltétlenül, még a kifejezett szándékokat is megelőzve, katolikus-kritikát is jelent. Érdekes módon a bekezdés ebbe az irányba folytatódik, de a következő (be)állításokban az összes történelmi egyházzal szemben folytatódik a kritika.

Az 1989 előtti politikai szerepvállalás felütésként szerepel a történelmi egyházakkal való szembenállás témájához. Nem új motívum ez, hanem az izoláltság motívumának egy további aspektusa. A rendszerváltás előtt a történelmi egyházak kollaboránsok voltak – így a beállítás –, amit a rendszerváltás után nem tisztáztak, az átvilágítást (el)szabotálták. Azokat pedig, akik a rendszerváltás előtt ellenzékben voltak és nem kollaboráltak, most a destruktív szekta kategóriába történő besorítással izolálják.

Ebben a mondatban egyértelmű és határozott kontúrt kap egy dichotomikus viszonyrendszer. Egyik oldalon állnak a kollaboráns történelmi egyházak, másikon a politikailag tiszta Hit Gyülekezete. Egyiken az üldözők, a jobboldal és a velük szövetséges történelmi egyházak, másikon az üldözöttek, a Hit Gyülekezete. [18] A következő bekezdésben tovább folytatódik és erkölcsi hang-

súlyt kap az előbbi bekezdés szembeállítására: az erkölcsi hitelét veszített vagy a hitelvesztéstől joggal tartó történelmi egyházak az egyik oldalon és a másik oldalon az erkölcsileg győztes Hit Gyülekezete.⁴⁴ [19]

❖ Eszközök

Eszköznek nevezzük azt, amiről az alany beszél, s aminek segítségével a felfogását kifejezi. Az eszközök között (elvileg) különbséget lehet, kell tenni a tárgyi eszközök (konkrét tárgyak, névszók) és a stíluseszközök (idiómák, szófordulatok, felsorolások, minősítések, szembeállítások, elhallgatások, kitérések stb.) között.

Ebben az interjúban – az újságíró által meghatározott témából is fakadóan – a legtöbb *tárgyi* eszköz politikai tárgyak és összefüggések körébe tartozik. A teljes szövegben a legmagasabb gyakorisági mutatói a társadalomhoz és politikához kapcsolódó kifejezéseknek vannak. A 20 leggyakrabban előforduló kifejezésből 9 politikai természetű. Mindjárt az első megszólalásban egész sorát találjuk a politikai, költségvetési, egyházfinanszírozási tematikának: „adócsökkentés”, „egyházak”, „költségvetési támogatása”, „közterhek”, „állampolgárok”, „önfinanszírozás”, „egyszázalékos”, „támogatás”, „normatív”, „juttatás”, „állam”, „nemzeti értékek”, „egyházi gyűjtemények”, „templomok”. Ez a tematika végigvonul az interjúban, kiegészülve további konkrét politikai tárgyakkal.

Érdekesebbnek tűnnek a *stílári*s eszközök, mert ezek révén finomabban rálátni a beszélő világgképére. Az egyik stílári eszköz a baloldal szóhasználatának átvétele, amire már fentebb is utaltunk, pl. „Orbán-kormány”. A másik a szakértői szóhasználat, amely némely bekezdésben olyan következetes, mintha nem is élő beszédet hallanánk, hanem előre megírt szakszöveget olvasnánk, amelyben semmi személyes és semmi bizonytalanság nincsen, csak a saját álláspont hibátlan tartalmú, következetességű és stílusú kifejtése. Jó példa erre az első kérdésre adott válasz.

Az ideális megoldást az jelenthetné, ha egy jelentős adócsökkentéssel párhuzamosan megszűnne az egyházak hitéleti célú költségvetési támogatása. A közterhek érzékelhető csökkentése lehetővé tenné az állampolgárok számára, hogy maguk fedezzék egyházuk működési költségeit. Ezt az önfinanszírozást egészíthetné ki az egyszázalékos támogatás, va-

⁴⁴ A jobboldal és a katolikus egyház szoros szövetségéről Új Exodusban több cikk is olvasható. Időben az elemzett interjúhoz Szlászánky Ferenc, Önök ellen az önök pénzből. Egyházak a jobboldali kampányban c. tanulmánya áll, amelyben a Németh Sándor által is képviselt álláspontot részletesen kifejti a szerző. (XI. évf. I. sz. – 2005. május 25.)

lamint az egyházak tényleges állami feladatátvállalását honoráló normatív juttatás. Emellett az államnak továbbra is gondoskodnia kellene a nemzeti értékeket gondozó egyházi gyűjtemények és templomok fenntartásáról. [2]

Ilyen mondatokat csak rendkívüli koncentrációra képes emberek mondának, vagy olyanok, akik az adott témáról nagyon gyakran beszélnek, illetve azt szakmaszerűen űzik.⁴⁵

Egy további jelenség, amit az interjúban egy kifejezett alkalommal figyelhattunk meg, a kitérés. A 17. bekezdésben az újságíró arról faggatja interjúalanyát, hogy mit tettek a többi üldözött közösséggel való együttműködés, szolidaritás megvalósítása érdekében. Ez a kérdés azért is merülhet fel, mert az előző bekezdésekben a gyülekezet izolálódásának eseteit olvashatjuk, és a kép egyoldalú. Német Sándor nem válaszol erre a kérdésre, hanem további eseteket sorol fel, amelyben a gyülekezet külső körülmények áldozata lett. Ez a kitérés jelentőségteljes, hiszen a gyülekezet társadalmi elhelyezkedésével kapcsolatban talán az egyik legsúlyosabb problematika, amelynek megoldására vallási és politikai eszközöket egyaránt nehéz találni. A kitéréssel a vezető lelkész érthető módon kerüli el ennek a témának a tárgyalását, amelyre valószínűen a gyülekezet még nem is tud választ adni. A gyülekezet sorsa válik e választalanságot eltakaró eszközzé, ez az a téma, amelyet válasz helyett „válaszol” a megkérdezett.

❖ Motiváció

A motiváció vizsgálatával arra keressük a választ, hogy mi indította a beszélőt a beszédaktusra. Egy interjú esetén alapvető, hogy az újságírói kérdésekre az interjúalany választ fog adni. A motiváció elemzése azonban akkor válik nehezzé és bonyolulttá, ha arra keressük a választ, hogy mi okból-célből születtek meg éppen azok a válaszok, amelyek az interjúban olvashatók. A motivációban megkülönböztethetünk tudatos és nem tudatos indítékot. A tudatos indítékok jele a kinyilvánított vagy a szövegösszefüggésből nyilvánvalóan kiderülő motívum. A nem tudatos motívumok elrejtve vannak a szövegben, velük kapcsol-

⁴⁵ Nyilván tudjuk, hogy az interjúkat az interjú alanyainak az újságírók vissza szokták küldeni autorizálásra, amely során az újságíró által írt szöveget az interjúalanyok módosít(hat)ják. Ez azonban az egész interjúra igaz. Diskurzuselemzésünk szempontjából az a fontos, hogy az interjúalany egészen biztosan maga választotta ebben a bekezdésben ezt a stílust. Következtetésünket nem befolyásolja, hogy ezt az élő beszéd során tette vagy az utólagos korrektúrában.

latban inkább csak gyanúkat és feltételezéseket fogalmazhatunk meg, mintsem leíró megállapításokat.

Az interjú összhatásából és eddigi elemzéséből az válhat világossá, hogy az interjúalany elsődleges motívuma a gyülekezet és önmaga pozicionálása a kormányváltás következtében megváltozott politikai térben. Annak kijelentése, hogy az új kormány számíthat a gyülekezetre. Minthogy az SZDSZ-szel a szövetség felolvadt, illetve visszazökkent a pártszimpátia szintjére, nem megalapozatlan feltételezni, hogy az MSZP felé irányított szövetségajánlat a repozicionálás közvetlenebb iránya. Erre utal a Medgyessy Pétert nyíltan és pozitívan értékelő bekezdés [12], erre a vallási közösségek jelentésének tudomásulvételére történő figyelmeztetés [23] és erre az a burkolt fenyegetés, miszerint a megelőlegezett bizalom meg is inoghat [4].

[A válaszok megfogalmazásának egy további motívuma lehet az a törekvés, hogy a gyülekezetet a közvélemény ne tekintse destruktív, szektás jellegű csoportnak, amit az előző kormány idején a közvéleménybe sulykoltak, hanem inkább konstruktív egyháznak, amely a társadalomban a legfontosabb értékek – úgymint vallásszabadság, demokrácia stb. – megőrzésére törekszik a maga hatékony eszközeivel.]

❖ Eredmények

Összességében megálapíthatjuk, hogy a kiválasztott interjú szövege alkalmasnak bizonyult arra, hogy Németh Sándor vezető lelkész 2002-ben megismerhető diskurzusának legfőbb vonásaira rátaláljunk. Németh Sándor saját magát részben politikai elemzőként, részben a baloldali politika támogatójaként, részben pedig a Hit Gyülekezetének erősen beágyazott és vele együtt szenvedő és cselekvő tagjaként határozta meg. A vezető lelkész úr a magyar társadalmat a Hit Gyülekezete sorsán keresztül szemlélő személy, akinek a társadalmi jelenségek legerősebb dimenziója a politika. A politikai tér erősen megosztott számára, amely két érdektérből áll, amelyben ő egyértelműen a baloldalra helyezi magát. Az egyházak és egyházi közösségek a politikai tér kettőzöttsége mintájára és attól befolyásolva szintén két oldalra sorolhatók be, amely besorolás nemcsak politikai, hanem erkölcsi természetű is. Németh Sándor a Hit Gyülekezetének aktuális helyzetét ebben a politikai térben a kormányváltás által bekövetkezett fordulat mentén értelmezi. Számára a Hit Gyülekezete az üldözött gyülekezetből szövetséget ajánló gyülekezetté válhatott. Ugyanakkor ez a gyülekezet Magyarországon bármennyire is erős és dinamikus fejlődött, bármennyire kiállta az erőteljes üldöztetés próbáját, mégis egyre inkább elszigetelődött. Sem a civil társadalomban, sem az egyházak között

nem tekintik szövetségesnek. Utolsó politikai szövetségével, az SZDSZ-szel is lassan meghatározhatatlanná és bizonytalanúvá vált kapcsolata. Ebben az izoláltságban a gyülekezet a saját munkájára és hatékonyságának növelésére koncentrált, és nem törekszik újra szövetségeseket gyűjteni. Az interjú elemzése megmutatta, hogy ebben a kontextusban Németh Sándor nem a vallási, hanem a politikai diskurzus talaján áll. Vélhetően más nyilvánosság előtti megnyilatkozásaiban a vallási diskurzus is erőteljesebben lehet jelen, amit azonban jelen elemzésünk révén csak feltételezhetünk.

◆ Irodalom

- Van Dijk, Teun Adrianus, Rodrigo Mendizábal, Iván (1999): Análisis del discurso social y político. Quito, Ecuador: Abya-Yala.
- Foucault, Michel (2001): A tudás archeológiája. Budapest: Atlantisz. Ford.: Perczel, István.
- Keller, Reiner (1988): Müll – Die gesellschaftliche Konstruktion des Wertvollen. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Mayring, Philipp (2003): Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken. Weinheim: Beltz.
- Pêcheux, Michel, Hak, Tony és mások (1995): Automatic discourse analysis. Amsterdam; Atlanta, GA: Rodopi.
- Roth, Wolff-Michael (2001): The Politics and Rhetoric of Conversation and Discourse Analysis. Review Essay, Supplement V: Research and Writing as Contingent Activity. In Forum Qualitative Sozialforschung

◆ Melléklet ◆

1.

„Újra emberszámba vesznek minket”
Németh Sándor, a Hit Gyülekezete vezető lelkésze

2001 novemberében fogadta el az előző Országgyűlés azt a törvénymódosítást, amelynek értelmében az adófizetők által az egyházak számára felajánlott, személyi jövedelemadójuk egy százalékát kitevő támogatást 2003. január 1-jétől nem a rendelkezők számának, hanem a 2001. évi népszámlálás adatainak függvényében egészíti ki a központi költségvetés. A tavasszal megalakult Országgyűlés által egyelőre vissza nem vont módosítás az utóbbi hetekben élénk tiltakozást váltott ki az emberi jogi szervezetek és a kisegyházak részéről. A Narancs ennek apropóján Németh Sándort, a Hit Gyülekezete (Hit Gyülekezete) vezető lelkészét kérdezte az egyházat az elmúlt években ért politikai viharokról és a helyzetükben bekövetkezett változásról.

2.

Magyar Narancs: Az elmúlt hetekben ismét a politikai viták kereszttüzebe került az egyházfinanszírozás kérdése. Ön szerint mekkora szerepet kell játszania a központi költségvetésnek e téren?

Németh Sándor: Az ideális megoldást az jelenthetné, ha egy jelentős adócsökkentéssel párhuzamosan megszűnne az egyházak hitéleti célú költségvetési támogatása. A közterhek érzékelhető csökkentése lehetővé tenné az állampolgárok számára, hogy maguk fedezzék egyházuk működési költségeit. Ezt az önfinanszírozást egészíthetné ki az egyszázalékos támogatás, valamint az egyházak tényleges állami feladatátvállalását honoráló normatív juttatás. Emellett az államnak továbbra is gondoskodnia kellene a nemzeti értékeket gondozó egyházi gyűjtemények és templomok fenntartásáról.

3.

MN: A Hit Gyülekezete ajánlott-e tagjai számára valamilyen stratégiát a népszámlálás felekezeti hovatartozást firtató kérdésének megválaszolásában?

NS: Igen. Arra kértük a hívőket, hogy ne válaszoljanak a kérdésre, felekezeti hovatartozásukat tekintsek magánügynek. Ennek egyik oka az volt, hogy Magyarországon a felekezeti hovatartozás nyilvántartásával egyszer már súlyosan visszaéltek, a másik pedig az, hogy az elmúlt négy év a gyülekezet számára finoman fogalmazva is nehéz időszak volt. Az akkori politikai gyakorlat tipikus példája volt, hogy a népszámlálási adatokat a népszámlálásról szóló törvény rendelkezései és az akkori kormányzat ígéretei ellenére kormányzati célok elérésére használták föl. Sajnálatos, hogy ezt a módosítást eddig az új törvényhozás sem vonta vissza.

4.

MN: Ennek mi lehet az oka?

NS: Azt hiszem, hogy az önkormányzati választás eredményeinek ismeretében vált reálissá ennek a szabályozásnak a hatályon kívül helyezése. Az előző hónapok eszelős antikommunista hisztériája, a baloldal vallásellenességének a mítosza, valamint a szocialistákba a jobboldali propaganda által sulykolt bűntudat miatt nemigen kerülhetett szóba az eredeti rendelkezés helyreállítása. Örvedetes módon a civil társadalom egy része megmozdult az ügy érdekében, ami arra ösztönözheti a parlamenti többséget, hogy a magyar demokrácia szégyenének mondható rendelkezést hatályon kívül helyezze. Nagy hibát követne el a kormánytöbbség, ha ezt nem tenné meg, mert ez a kérdés nem csupán az egyházak finanszírozásáról, hanem a magyar politikai elit hiteléről is szól. Szerintem az országgyűlési választást azoknak az állampolgároknak a szavazatai döntötték el, akiket az Orbán-kormány négy éve alatt ilyen vagy olyan okokból hátrányos megkülönböztetés ért, akiket megfélemlítettek, amit vezető szocialista politikusok egyébként abban az időben többször is szóvá tettek. Sok választópolgár azért szavazott az MSZP-re, mert úgy látta, hogy ez a párt képes lesz a magyar társadalom számára a demokráciát megmenteni. Ennek a jogszabálynak a fenntartásával meginoghat ez a bizalom.

5.

MN: Az elmúlt négy évvel kapcsolatban megfélemlítésről beszélt. Mire gondolt?

NS: A Hit Gyülekezete történetének és az én életemnek is a legnehezebb négy éve volt ez az időszak. Az Orbán-érában számos gyülekezeti tagot ért atrocitás felekezeti hovatartozása miatt.

6.

MN: Tudna példát mondani?

NS: Akadt példa munkahelyről történt elbocsátásra, de minden évben voltak problémák az egy százalékos följánlások körül is. Az APEH formai okokra hivatkozva sokak felajánlását nem fogadta el. A gyülekezethez közel álló Hetek című hetilap szinte minden hirdetőjét elvesztettük, állításuk szerint a rájuk zúdított vizsgálatok miatt. Az 1998-ban felépült, többféle rendezvény lebonyolítására alkalmas Hit Parkot négy évig bojkottálták a rendezvényszervezők. Ezt közülük többen azzal indokolták, hogy a szerződés megkötése előtt beszélték le őket arról, hogy itt bonyolítsák le a tervezett programot, legyen szó kiállításról vagy akár Európa-bajnokságról.

7.

MN: Milyen Európa-bajnokságot rendeztek volna itt?

NS: Birkózó Eb-t. A Budapest Sportcsarnok leégése után a Hit Csarnok lett a főváros legnagyobb fedett létesítménye. A szakszövetség alkalmasnak találta a helyszínt, de az utolsó pillanatban a Sportminisztérium közbelépett. Ennek ellenére az elmúlt években otthon adtunk három-négy nagyszabású külső rendezvénynek, kiállításnak, ám ezek szervezőinek is szembe kellett nézniük a fenti nyomással. Ebben az időszakban én magam is rágalomhadjáratok és hecckampányok céltáblája voltam. Ezekért nem szeretném a felelősséget kizárólag az előző kormányra hátrítani, mindenestre Kővér László minisztersége alatt tapasztalataink szerint igen intenzív volt a Hit Gyülekezete és vezetőinek nemzetbiztonsági megfigyelése.

8.

MN: Ezt komolyan mondja?

NS: Persze. Az elmúlt időszakban több olyan ember is jelentkezett nálam, aki azt állította, hogy hivatalos személyek rám vonatkozó terhelő adatokról érdeklődtek náluk. Az ehhez hasonló jelenségek végigkísérték a közösség elmúlt évekbeli tevékenységét, ezért nem hiszem, hogy paranoiának tekinthető, ha kijelentem, hogy a gyülekezetet meg akarták félemlíteni. Ezen kívül a Hit Gyülekezete és a hozzá kötődő szervezetek ellen az elmúlt években tizennyolc vizsgálat indult. Talán nincs olyan magyar egyház, amelyet ilyen behatóan világitottak volna át. Ezeknek a vizsgálatoknak a célja aligha lehetett más, mint a gyülekezet kriminalizálása.

9.

MN: Lezárultak ezek a vizsgálatok?

NS: Igen.

10.

MN: Milyen eredménnyel?

NS: Egyetlenegy vizsgálatnak sem lett büntetőjogi következménye, és egyetlen esetben sem állapítottak meg szabálysértést. Csupán egy ifjúsági és diákszervezetünket bírságolta meg az APEH.

11.

MN: Miért szabtak ki bírságot?

NS: Egy holokauszt-emlékkönyv ajándékozási akciójának dokumentációja nem volt megfelelő. A történetekhez hadd tegyek hozzá még valamit, ami az Orbán-kormányhoz fűződő személyes viszonyomra is magyarázatot adhat. Édesapám hetvenkilenc éves korában akkor kapott infarktust – amibe napokkal később bele is halt –, amikor az egyik kereskedelmi rádió álhírként bementa, hogy engem letartóztattak, és ismerősei azzal „köszöntötték”, hogy „milyen hitvány ember lett a fiadból”.

12.

MN: A 2002-es választás hozott-e érdemi változást a gyülekezet életében?

NS: Igen. Először is Medgyessy Péter nem egy politikai rém. Sok mindenben lehet vele vitatkozni, de nem kell tőle félni. Szomorú, de tizenkét évvel a rendszerváltás után ez még mindig politikai eredménynek számít Magyarországon. Sok honfitársunkhoz hasonlóan a kormányváltást érzelmi-lelki felszabadulásként éltük meg, aminek oka nem annyira az új kormány működése, hanem a régi távozása. Ezért türelmesebben viszonyulunk a mai kormány ténykedéséhez. Élvezzük, hogy újra emberszámba vesznek minket. Természetesen mindenkinek joga van szeretni vagy nem szeretni bennünket, a gondok ott kezdődnek, ha politikai–hatalmi szándékok a velünk szembeni ellenszenvet kirekesztéssé vagy zaklatássá változtatják. Ez a kirekesztés és zaklatás szűnt meg az elmúlt hónapokban, és ez nagyon sok energiánkat szabadította fel. Az elmúlt négy évet ostromlott városként éltük meg, most véget ért az ostromállapot.

13.

MN: Milyen viszonyban volt Semjén Zsolttal, az Orbán-kormány egyházi ügyekért felelős helyettes államtitkárával, és milyenben van Szalay Istvánnal, a Medgyessy-kabinet egyházakkal foglalkozó államtitkárával?

NS: Ha jól emlékszem, Semjén Zsolttal egyszer találkoztam. Az elmúlt négy év a felekezeti és vallásszabadságról szóló 1990. évi IV. törvény megváltoztatására irányuló kormányzati szándék jegyében telt el, ez rányomta a bélyegét a viszonyunkra. Miután Várhegyi Attila a parlamentben bejelentette, hogy a polgári kormány soha semmilyen formában nem fogja támogatni a Hit Gyülekezetét, később pedig Molnár Róbert kiszagda képviselő feljelentett minket a Legfőbb Ügyészségen, nemigen maradt beszélőnivalónk az egykori kormánypártokkal. Ennek ellenére igyekeztünk észérvekkel hatni a törvényhozókra, többek között az említett jogszabály módosítása ellen.

14.

MN: Ez a politika mennyire volt sikeres?

NS: Meghallgattak bennünket; Schanda Balázs főosztályvezető eljött az 1999-es, a vallásszabadságról rendezett konferenciánkra, egy alkalommal fogadott is minket, de úgy vettük észre, hogy a velünk való találkozások csak eredeti egyházpolitikai koncepciójuk legitimálását szolgálják. Az elmúlt hónapokban egy udvariassági találkozóra került sor Szalay államtitkár úrral, ahol kifejtettem az egyházfinanszírozás új szabályozásával kapcsolatos fenntartásaimat.

15.

MN: Ezzel kapcsolatban a napokban több emberi jogi szervezet és közéleti személyiség nyílt levelet írt a miniszterelnöknek. A nyílt levél aláírói közül azonban hiányzik a Hit Gyülekezete. Miért nem vesznek részt a tiltakozásban? Nem keresték meg önöket, vagy önök zárkóztak el az ötlettől?

NS: Tudtommal nem kerestek meg minket. Hozzá tartozik ehhez, hogy az Orbán-időszakban sajnos nemcsak a történelmi egyházak, de a kiségyházak sem vettek tudomást a Hit Gyülekezetéről. Néhány közös tiltakozó akció előtt az elmúlt években olyan hangok hallatszottak velünk kapcsolatban, hogy „jobb, ha nem kompromittáljuk az ügyet a Hit Gyülekezetével”. Talán úgy értékelték, hogy jelenlétünk ront a többi kiségyház esélyein.

16.

MN: Ki határolódott el önöktől?

NS: Többek között a teológiailag hozzánk legközelebb álló pünkösdi felekezet is. A parlamenti gyalázkodások és a vizsgálatok elindulása után páriák lettünk. Az elszigetelésünket célzó politika ebben az értelemben sikeres volt. A mostani kezdeményezésekről is azután tájékoztattak minket, hogy azok már nyilvánosságot kaptak. Ezzel kapcsolatban azonban bennünk nincsenek tüskék; a magyar valóság ismeretében érthető a távolságtartás. Ráadásul a Hit Gyülekezetének megvannak a megfelelő kiadványai, és reményeim szerint van akkora társadalmi beágyazottsága is, hogy üzenetei kellően széles közönséghez juthassanak el.

17.

MN: Az elmúlt tizenkét év során úgy tűnt, hogy az aktuális hatalom kipécézett magának egy-egy felekezetet, amelyet aztán megtett közellenségnek. Ilyen volt 1992/93-ban a Krisna-tudatú Hívők Közössége, 1998 után a Hit Gyülekezete. Ezekben az esetekben mintha

a többi, hasonló cipőben járó közösség hallgatott volna. Mit tettek önök, amikor a politika egy – teológiailag akár önöktől távol álló – felekezetre vetette rá magát?

NS: Ez a probléma nem a rendszerváltással egyidős. 1983 körül, amikor még csak néhány tucatnyian voltunk, már komoly indulatokat váltott ki létünk az úgynevezett nagy-, de a kisegyházakból is. Jellemző, hogy a közösséget először lelkészek jelentették föl. A nyolcvanas években egyedül az Iványi Tibor lelkész által vezetett Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség vállalt sorsközösséget velünk. A rendszerváltáskor aztán az új politikai szervezetek főleg jobboldali részében elindult a velünk szembeni berzenkedés. Ennek, valamint a jobboldali pártok és a történelmi egyházak közötti szövetségnek a hatása azonban még nem érződött az 1990. évi IV. törvényen, amely az állam és az egyház szétválasztásán, a felekezetek egyenjogúságán, a szabad egyházalapítás jogán, valamint a felekezeti hovatartozás és vallási meggyőződés szabad megváltoztatásán alapult. Az ezen jogok visszanyerésére tett első nagyszabású kísérlet volt az 1992–93-as szektakampány. Máig úgy gondolom, hogy mi voltunk ennek első kiszemelt célpontjai, de taktikai okokból – az SZDSZ-hez fűződő, szorosnak vélt kapcsolataink miatt – végül nem soroltak be minket az úgynevezett destruktív szekták közé.

18.

MN: Végül nem a Hit Gyülekezete lett a kampány célpontja. Kiálltak ekkor a „destruktívnak” bélyegzett felekezetek mellett?

NS: Természetesen. Mészáros István László, a gyülekezet régi tagja és az SZDSZ egyházpolitikájának meghatározó személyisége kemény harcot vívott a „destruktív szekták” ellen született kormánypárti javaslattal szemben, 1993-ban négy egyházi vezetővel közösen tiltakoztunk az 1990. évi IV. törvény módosítását célzó javaslat ellen. A négy „destruktív” kiválasztása egyébként meglepett minket, Kálmán Attila, a kultusztarca akkori államtitkára eredetileg ugyanis minket is közéjük sorolt. Egy kicsit meg is sértődünk, hogy végül kikerültünk a közellenségek köréből. Komolyra fordítva a szót: a minket ért támadások egyik oka vélhetően a gyülekezet gyors növekedése volt – azt hiszem, a reformáció óta hazai felekezet életében nem volt példa ilyen ütemű növekedésre –, a másik pedig a közösség ellenzéki múltja. A történelmi egyházak átvilágításukat elszabotáló vezetői így kezelték minket beszorítani a „destruktív szekta” kategóriába.

19.

MN: Mi köze volt az egyházi vezetők elmaradt átvilágításának a szektakampányhoz?

NS: A történelmi egyházak jó néhány vezetője joggal tartott attól, hogy ha napvilágra kerülnek a pártállammal folytatott együttműködésének dokumentumai, minden erkölcsi hitelét elveszti a társadalom szemében, ezzel szemben pedig mi erkölcsi győztesként kerülhetünk ki egy tényszerű vizsgálatból. Az átvilágítás ma is az egyházak életének neuralgikus pontja. Ideje lenne nyílt lapokkal játszani. Egyébként a Hetek főszerkesztőjeként a közelmúltban átestem az átvilágításon, és nem találtak érintettnek.

20.

MN: Optimista az egyházi vezetők átvilágítása ügyében?

NS: Egyáltalán nem. Ezt az ügyet az ítélet napjáig el fogják húzni; akkor persze minden kiderül majd. Szomorú, hogy erre 1990-ben nem kerülhetett sor. Az egyházak morális válsága, megújulásuk elmaradása a társadalom felekezeten kívüli többségének életét is károsan befolyásolja mind a mai napig. Az igazi vesztes azonban az érintett egyházak tagsága.

21.

MN: 1998 után ön többször is kijelentette, hogy – szemben a korábbi választások idején követett gyakorlattal, amikor a Hit Gyülekezete együttműködött az SZDSZ-szel a kopogatócédula-gyűjtésben – a gyülekezet felhagy az intézményes politizálással. Mi volt ennek a döntésnek az oka?

NS: A rendszerváltás idején, amikor a pártok még nem rendelkeztek alapszervezetekkel és aktivistákkal, igyekeztünk a radikális rendszerváltó SZDSZ-nek segíteni ennek a hiánynak a pótlásában. A gyülekezetet ezért nem elmarasztalni kellett volna, mint tette azt szinte valamennyi jobboldali politikai erő, hanem meg kellett volna köszönni tagjainak, hogy a megfélemlített és néma többséggel szemben vállalták a közéleti aktivitás kockázatát. Később teljesen kiépültek a pártok, a mi ilyen természetű ténykedésünk pedig feleslegessé és zavaróvá vált. Az 1998-as problémák világosan mutatták ezt. Egyébként hasonló feszültségeket okozott 2002-ben a katolikus papság Fidesz, illetve egyes református lelkészek MIÉP melletti kampányolása is. Örülünk, ha soha többé nem lenne szükség a korábbiakhoz hasonló szerepvállalásra, mert ez azt mutatná, hogy a politikai pártok hatékonyan működnek; de súlyos politikai válság esetén megfontolnánk, hogy segítséget nyújtsunk olyan erőknél, melyek elkötelezettek a magyar demokrácia megszilárdítása iránt.

22.

MN: Hack Péter, a Hit Gyülekezetének diakónusa, aki tizenkét éven keresztül szabaddemokrata országgyűlési képviselő volt, az idén nyáron megvált pártjától. Egyetért-e azzal a megállapítással, mely szerint Hack kilépése az SZDSZ és a Hit Gyülekezete közötti utolsó szálak egyikének elszakadását jelenti?

NS: Ezzel azért nem tudok egyetérteni, mert Hack Péter nem valamiféle összekötő volt a Hit Gyülekezete és az SZDSZ között. Erre egyik szervezetnek sem volt szüksége, Péter nem is vállalta volna el. Ő saját magát képviselte az SZDSZ-ben, és amikor úgy döntött, hogy elhagyja a pártot, mi tudomásul vettük a döntését.

23.

MN: Hogyan értékeli azokat a Hack Péter távozásával kapcsolatban napvilágot látott véleményeket, melyek szerint a Hit Gyülekezete vezetése 2002-ben a szabaddemokraták helyett az MSZP mögött sorakozott fel?

NS: Ha közéleti állásfoglalásra kényszerül, a gyülekezet ma már elsősorban a programokra koncentrálna, és ha felmerülnek olyan kérdések, melyekről célszerűnek látszik a pártokkal egyeztetni, akkor az SZDSZ-szel éppúgy készek leszünk tárgyalni, mint más politikai erővel. 2002-ben a gyülekezet szervezetten nem vett részt kopogatócédula-gyűjtésben, ám tapasztalataim szerint a hívők körében olyan erős volt a kormányváltó szándék, hogy döntő többségük valóban a szocialistákat választotta. Érzékelve ezt a szándékot, ugyanakkor ismerve sok testvérünk erős SZDSZ-es kötődését, úgy döntöttünk, idén nem is teszünk közzé körtlevelet a választással kapcsolatban. Politikai orientációnk számára a jövőben is a vallásszabadság és az emberi jogok, valamint az állam és az egyház szétválasztásának alapelvei jelentik az iránytűt. A hazai jobboldali erők e fontos demokratikus normákat alárendelik egyházi szövetségeik érdekeinek, így például a rekatolizálási törekvéseknek. A jogállamiságot fenyegető egyházpolitikával szemben a baloldali és liberális magatartást gyakran azért jellemzi közömbösség és megalkuvás, mert alábecsüli, bagatelizálja az egyházaknak és vallási mozgalmaknak a társadalomra gyakorolt befolyását. Továbbra is fontosnak érezzük, hogy e jelentős társadalmi kérdésekben hangoztassuk azokat a politikai szabadságesszményeket, amelyek a reformáció nélkül talán soha nem fogalmazódhattak és valósulhattak volna meg.

Gavra Gábor

A Hit Gyülekezete az Indexen

◆ Bevezetés

Az internetes vitafórumok tartalomelemzése a nyomtatott vagy elektronikusan hozzáférhető szövegek szokásos elemzésétől részben eltérő technikákat követel. (Vö. Moes 2000) A kvalitatív tartalomelemzés szempontjából az ilyen fórumok hozzászólásai hasonlítanak egyfajta átlagosnál nagyobb létszámú fókuszcsoport szövegeinek átirataihoz, azzal a két jelentős különbséggel, hogy a vitában résztvevőknek itt lehetőségük van pszeudoszemélyiséget felvenniük, valamint a beszélgetésben szereplők szövegeik eleve írott formában jelennek meg – az interneten jellemző (helyes)írási és tag (címke) jellegzetességek alkalmazásával. Egy-egy „topic” (az adott beszélgetéstéma címe⁴⁶) tartalma többféleképpen elemezhető aszerint, hogy milyen kiinduló kérdésünkre keressük a választ. Jelen esetben az Index portál hozzászólásai közül azokat a topicokat elemeztük⁴⁷, amelyek a Hit Gyülekezetét hangsúlyosan tárgyalják. Témaválasztásunk összefügg két korábbi kutatásunkkal, amelyek a gyülekezet lapját (Hetek), illetve vezető lelkészével (Németh Sándor) készült interjút elemezték – más-más tartalomelemző módszer alkalmazásával.⁴⁸ Az Indexen folyt vita elemzésével arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a Hetekben, illetve a Németh Sándor diskurzusában megfigyelhető véleményhomogenitás megjelenik-e egy olyan fórumon, amelyet nem a gyülekezet által felügyelt helyen végeznek a résztvevők. Kíváncsiak voltunk rá, hogy milyen témák jelennek meg a gyülekezettel kapcsolatban, hogy a résztvevők milyen arányban tartják ezeket a témákat fontosnak, hogy a hozzászólókról milyen egyértelműséggel deríthető ki

⁴⁶ A „topic / topik” kifejezést itt nem a nyelvészeti értelmében használjuk, ahol inkább a mondat alanyát jelenti (vö. Kiefer 2003), hanem az interneten megszokott értelmében, a fórum tárgyát, illetve azt a tematikus – jelen esetben virtuális – helyet (vö. Arisztotelész „toposz” fogalmával), ahol az adott beszélgetés folyik.

⁴⁷ Az elemzésben a Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi Tanszékén tartott kvalitatív tartalomelemző szeminárium hallgatói vettek részt, akiknek ezúton is köszönetet mondunk szorgos munkájukért. Ám még nagyobb köszönet illeti Schwartz Noémi és Tajti Andrea vallástudomány szakos hallgatókat, akik az elkészült szeminárium dolgozatokat tovább fejlesztették és pontosították. Jelen tanulmányunk sokban alapul az ő összefoglalásukra.

⁴⁸ Ld. a vonatkozó tanulmányokat jelen kötetünkben.

a gyülekezethez fűződő viszonyuk, s végül arra, hogy a gyülekezeti tagságukat vállaló hozzászólók az adott témák tárgyalásánál milyen fokú homogenitással képviselik meggyőződésüket.⁴⁹

✧ Minta és módszer

Az Index fórumáról 812 hozzászólást töltöttünk le négy év hozzászólásai-ból, meghatározott keresőszavak által leválogatva. A vizsgálati időszakasz kijelölését részben az határozta meg, hogy a többi sajtóelemzési kutatásunkhoz hasonlóan a 2002-es kormányváltás éve előtt és után 1–1 évet választottunk; részben pedig a Hit Gyülekezete vagy annak különböző variációinak előfordulása a topicok címében. Az így kapott négy vizsgált évben a hozzászólások előfordulási sűrűsége⁵⁰ aránytalan, mert 2002-ben összesen egy hozzászólás született egy olyan fórumon (FILOSZ), amely mintánkban összesen két találat-tal szerepel, ugyanakkor a 2001-es hozzászólások döntő többsége az év végéről származik, és a gyülekezet Vidám Vasárnap c. műsorához kötődik, amit akkor kezdett sugározni az ATV. A hozzászólások szerzőinek neve és megoszlása a következő:

GORILLA	99	TulipánFeju	9	Nemo	2
elterito	66	alomhajos	8	Paleokrites	2
birs	48	Félhomár	8	pszeudokeresztény szektás	2
Spc777	39	sinX	8	Tiborc	2
BZoltan	36	A.L.I.E.N	7	tivadar	2
belll	33	bubis	7	VILÁGOS	2
SPENDER	25	hajnalpír	7	a legkisebb ugrifüles	1
Gyorgyi	24	JUVEFAN	6	Agyvezér	1
CSerfa	21	Laci	6	cafon	1
faithful	21	Biga Cubensis	5	csillag	1
Patmore	21	Janneke	5	Domestos	1
Báthory Ödönke	20	drugics	4	Dr.Morell	1
steVe	17	Iván Gábor	4	elladan	1
Noahi	16	konzolos	4	Gotic	1

⁴⁹ Az említett kérdések megválaszolására választott elemzési mód eltekint magától a konkrét beszédhelyzettől. Az egyes hozzászólásokat elsősorban önálló, a többitől független szöveggént kezeli, ahol a hozzászólásnak a szerzője releváns, s csak másodlagosan illeszti bele abba a közvetlenebb témakörbe, amelyhez szólva megfogalmazódott. Ebből a szempontból elemzési eljárásunk merőben eltér az ilyen fórumok hozzászólásainak szekvenciális elemzésétől, ahol az egymásutániságnak kiemelt jelentősége van. (Vö. Peez 2001.)

⁵⁰ 2000-ből 138, 2001-ből 453, 2002-ből 1, 2003-ből 220 összesen 812.

N.A.	15	maxika	4	Henger Tedi	1
Don Vittorio	14	oncogito	4	jdr	1
Sickboy	14	Christian Death	3	jhm.org	1
tanú	14	Espada	3	KRI	1
lujza	13	Geyza	3	Kristóf Istók	1
nikola	12	Musaic	3	noway	1
vfo	12	zsombi	3	Nyomkereso	1
Ariel	11	Bendegoose	2	RoniN	1
Daikini	11	Darrow	2	seus	1
satya	11	devereaux	2	TevTanito	1
Ugor	11	Hitzombee	2	udvari	1
actionman	10	kojac	2	Zsoltee27	1
Balázs	10	Kvant_II	2	ZSuzsanna	1
Pixy	10	McNeal	2	Összesen	812

Táblázat 58. A fórumozók neve és hozzászólásuk száma.

A 81 ál(névvel)⁵¹ bejelentkezett hozzászóló közül 20-an csak egyszer, 12-en csak kétszer írtak hozzászólást. Megállapíthatjuk, hogy a vitákban nagyjából 50 személy vett részt, amennyiben feltételezzük, hogy minden nevesített hozzászólás külön-külön személyt takar. A fórumok résztvevőinek egy harmada a gyülekezet tagja, egy másik harmadáról nem dönthető el – részben hozzászólásaik alacsony száma miatt –, hogy tagok-e, a harmadik harmad pedig bizonyosan nem tag. A 10 legaktívabb hozzászóló írta az elemzett egységek felét (50,74%). Közülük a fele a hozzászólások idején tagja a gyülekezetnek, 4 nem, egy pedig 7 évig volt tagja.

Név	Hozzászólás	Tagság
GORILLA	12,19%	nem tag
elterito	8,13%	tag
birs	5,91%	tag
Spc777	4,80%	tag
BZoltan	4,43%	nem tag
belll	4,06%	tag
SPENDER	3,08%	nem tag
Gyorgyi	2,96%	nem tag
CSerfa	2,59%	volt tag
faithful	2,59%	tag
összesen	50,74%	

Táblázat 59. A 10 legaktívabb hozzászóló megoszlása tagsági viszonyuk szerint.

⁵¹ Az Index a regisztrációnál eleve „nicknév”-vel kéri a felhasználónév megadását.

A gyülekezeti tagság megállapítása – különösen a legaktívabbak esetében – nem igényelt speciális eljárást, mert szövegeikben maguk nyíltan megvallották. Az sem meglepő, hogy akik a legaktívabban vettek részt a vitákban a gyülekezet tagjai közül, azok már 6–12 éve tagok. Az alábbiakban a tagviszónnyal kapcsolatos beazonosítás eseteire hozunk néhány példát.

„Én csak 11 és fél éve vagyok ott” – írja „eltérítő” (598); Sajnálom, hogy Te „EDDIG” csak olyan hitesekeket ismétel meg, akik szerinted „KIVÉTEL NÉLKÜL” azt mondták, hogy „jajjjj, ezek a katolikusok!”. Mert én EGY ílyet sem ismertem meg az elmúlt kb. 12 év alatt, amióta a HGY-be járok. – írja „Birs” (258); Az is biztos viszont, hogy engem nem kényszerített Németh Sándor arra, hogy a Hit Gyülekezete tagja legyek. Én magam döntöttem így hat éve, miután kiutat kerestem a szenvedélyes szerencsejáték fogságából. – írja Spc777 (357); Ha nem az evangéliumot hirdetjük elsősorban, akkor hogy a fenébe növekszik folyamatosan a hgy? – írja „Bell” (233) végül Cserfa így vall: „én is Hgys voltam, 7 évig” (637).

A nem tag hozzászólók esetében ilyen és ehhez hasonló saját kijelentések tették lehetővé az egyértelmű beazonosítást:

„Engem sem erőszakkal, sem terrorral nem bajtottak oda, mégis oda járok.” Gorilla (237); Bzoltán esetében inkább következtetni lehet abból, hogy a saját csoportjától elkülönítve beszél egy másik csoportról, ami a Hit Gyülekezete: „Tudod hogy hívják ezt... lelki függőségnek, amit kibusznál az a maroknyi ember, aki ellenőrizhetetlenül rendelkezik százmillióké felett, amit ti a bívek fizettek be.” (713) A következő állításából bizonyos mértékig következtetni lehet, hogy katolikus: „messze nem vagyok bigott katolikus, és hogy azt hiszed, hogy úgy érvelek, az csak azt jelenti, hogy még nem találkoztál igazán bigott katolikkussal” (797) „A katolikus egyházon belül mi elenyészően keveset foglalkozunk más egyházak bírálatával.” – írja Gyorgyi (269)

Az egyik vizsgált topikot SPENDER hozta létre 2000. január 8-án (1), aki erőteljesen és lendületesen kritizálja összes hozzászólásában a gyülekezetet, nem riadva vissza durvaságoktól sem, ami a netikett szabályai szerint az ilyen műfajú kommunikációban is súlyos vétségnek számít, azonban ezt az álnév mögé bújt fórumozók gyakran „bátran” megszegik. *„létrehoztuk az SHit Gyülekezet (shit=(ang.)székelet, ürülék :-).” (24)*

A nem-tagok közül – ismét csak a legaktívabb 10 köréből – szinte mind-egyikük esetében saját szövegükből kiolvasható, hogy katolikus. A vita legaktívabb résztvevői tehát a Hit Gyülekezete és a katolikus egyház elkötelezett tagjaiból kerültek ki. Ez ismét alátámasztja azt a sokhelyütt megfogalmazott megfigyelést, hogy a magyarországi egyházak és felekezetek közül a nyilvánosság előtt is érzékelhető módon ez a két egyház mutatja a legnagyobb egymással szembeni feszültséget.

Az internetes vitafórumok egyik sajátossága, hogy amennyiben adott hozzászólásra válaszol valaki, akkor a felület automatikusan megjelöli az előzményt. Az alábbi táblázat mutatja, hogy a 10 leggyakoribb szerző, akinek levelére válasz érkezett, 80%-ban egyezik a leggyakoribb levélírók körével. A két lista közötti eltérés „Báthory Ödönke” és „steVe”, mindkettlen a gyülekezet tagjai. E különbség alapján állítható, hogy a más hozzászólásokat kiváltó levelek szerzői között a gyülekezet tagjai 70%-ot tesznek ki. Ebből az is következik, hogy a vizsgált fórumok tematikáját inkább a gyülekezet tagjai határozták meg.

Név	Hozzászólás	Tagság
GORILLA	12,24%	nem tag
elterito	6,82%	tag
birs	5,42%	tag
BZoltan	5,29%	nem tag
Spc777	5,29%	tag
belll	4,03%	tag
faithful	3,20%	tag
Báthory Ödönke	2,92%	tag
Gyorgyi	2,92%	nem tag
steVe	2,92%	tag
összesen	51,04%	

Táblázat 60. Az előzmény-hozzászólások szerzői gyakoriság és tagság szempontjából.

Elemzési egységnek egy-egy hozzászólást tekintettünk, függetlenül attól, hogy annak mekkora a terjedelme. A legrövidebb hozzászólás 13335 karakteres, a legrövidebb 59, a középérték 675,42. A kódolási eljárás során a tartalomredukciós módszer következő műveleteit végeztük el. Először a mintába bekerült összes hozzászólás szövegéből kihúztuk az adott szövegelem tartalmát tekintve irreleváns részeket. Második lépésben elkészítettük az így megtisztított szöveg átiratát, amit a harmadik lépésben kódszavakkal láttunk el. Egy-egy szövegelemhez több kódot is odailleszthettünk, attól függően, hogy tartalmi szempontból mennyire gazdag volt az adott hozzászólás. Kódszavaink névszók voltak, melyeket lehetőleg az adott szöveghely szókészletéből választottunk. Az így kapott számtalan kódszót tematikus csoportokba rendeztük, majd e csoportokat tematikus címkékkel láttuk el. E nagy témakörök szerint újraolvastuk a hozzászólásokat, és tartalmi összefoglalót készítettünk belőlük. Az összefoglalókból nyert megállapításokat visszacsatoltuk az eredeti hozzászólásokhoz, ellenőrizve azok tárgyyszerűsége-

gét és pontosságát (Bergmann 2004, Mayring 2003). A kódolást a MaxQDA (Verbi Software 2006) kvalitatív tartomelemző programmal végeztük.

A következőkben először bemutatjuk a hozzászólások tematikáját és a frekvenciákkal kapcsolatban a tagok, a nem tagok és a nem eldönthető hovatartozásúak álláspontjait. Azt követően foglalkozunk elsősorban a tagok attitűdjével a saját közösségükkel, más vallási közösségekkel és a társadalommal kapcsolatban. A bemutatás során a hozzászólások összefoglalását és ennek idézetekkel való alátámasztását is közöljük. Ezt a módszert a tartomelemzés redukciós eljárása követeli meg, s ez teszi lehetővé annak folyamatos kontrollját, hogy az elemző milyen mértékben képes elvonatkoztatni saját előítéleteitől és benyomásaitól.

❖ Témák és vélemények

Mielőtt a négy legfrekvenciáltabb témát részletesebben bemutatnánk, vessünk egy pillantást ezek időbeli eloszlására!

	Média	Pénz	Vélemény	Hit
2000	35	22	66	73
2001	244	368	339	747
2003	14	208	48	274

Táblázat 61. Tematikai eloszlás évek szerint.

A táblázatból látható, hogy az összes vizsgált évben a „Hit” témakörébe tartozó kódszavak fordulnak elő a leggyakrabban. Feltűnő az is, hogy a 2001-es évben keletkezett minden témában a legtöbb hozzászólás. Végül pedig megállapítható, hogy 2003-ban az összes témát tekintve a hozzászólások száma radikálisan csökkent, különösen a média és a vélemények témakörében, legkevésbé a pénz tematikában jelentkezett a csökkenés. A vizsgált periódusban, illetve azt közvetlenül megelőzően a gyülekezettel kapcsolatban a nyilvánosság előtt is megjelent néhány kiemelt érdeklődésre számot tartó téma, melyeket az értelmezésnél érdemesnek találtunk figyelembe venni. A Hit Gyülekezete az 1989/91-es politikai fordulatot követően többször is a nyilvánosság elé került. Az általunk vizsgált időszakban⁵² a gyülekezettel kapcsolatban a médiában elsősorban Bartus László Fesz van c. könyve (Bartus 1999), az APEH-nek a gyülekezetben és cégeiben végzett 18 vizsgálata 1999–2000-ben (Bohács 2002), végül a Vidám Vasárnap c. vallási műsor

⁵² Ld. a kötet vonatkozó tanulmányait.

(2001 decemberétől) kapott kiemeltebb érdeklődést. A társadalmi nyilvánosság előtti, a gyülekezethez közvetlenül kapcsolódó témák tehát közvetve magyarázzák a 2001-es év kiemelt jelentőségét. A tágabb vallási-társadalmi közeget tekintve nagy érdeklődést váltott ki az 1990. évi IV. törvény A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról újbóli módosítási kísérlete és az ehhez kapcsolódó (egyház)politikai és egyházi aktivitás. Az év második felében pedig egyre inkább erősödött a következő évben sorra kerülő országgyűlési választásokkal kapcsolatos tevékenység.

❖ Média

A vitafórumok vizsgálata során alapvetően négy témacsoport körvonalázódott, melyek a leginkább foglalkoztatták a hozzászólókat. Ezek egyike a HGY médiában történő megjelenése. A topicokat előre meghatározott kulcsszavak⁵³ mentén választottuk ki, az előfordulások arányát és számát a sajtómegjelenés esetében mégis némileg torzíthatta, hogy bekerült a mintába egy kifejezetten ezzel a kérdéssel foglalkozó fórum is.⁵⁴ Ez ugyanakkor azt is mutatja, a beszélgetőpartnerek számára ez a kérdés kiemelkedő fontosságú és megvitatandó téma. A hozzászólások száma elősegítette azt, hogy az ehhez a témához kapcsolódó megjegyzések nagyobb arányban fordulnak elő, ugyanakkor sokkal részletesebben fejtik ki gondolataikat, ami jobb lehetőséget biztosított a vélemények összehasonlításához, ütköztetéséhez, végső soron az elemzéshez.

	Fesz van	Hetek	ATV	könyv	média	rádió	tv	vasárnap
Hozzászólások száma	35	6	22	44	11	9	48	15

Táblázat. 62. A kulcsszavak által fellelt hozzászólások tematikus eloszlása.

A nyolc kulcsszó összesen 297 alkalommal fordult elő a hozzászólásokban, melyek 42 fórumozóhoz kapcsolhatók. Közülük tizenhatan tagjai a közösségnek (38%), 23-an viszont nem (55%). Három hozzászóló (7%) elkötelezettsége nem egyértelmű. Megállapítható, hogy a megszólalóknak több

⁵³ „Fesz van” (Bartus László könyve), „média”, „tv/tévé”, „rádió”, „Hetek”, „vasárnap”, „könyv”, „ATV”.

⁵⁴ HIT-gyűli az ATV-műsorán c. topic, (továbbiakban H-ATV), melyet 2001. december 9-én nyitottak, és a kézirat lezárásáig (2006. július 3.) 15826 hozzászólást tartalmaz, a legutóbbi 2006. május 17.

mint a fele nem kötődik a gyülekezethez. Ugyanakkor az is elmondható, a HGY képviselői részvételi arányukhoz képest bár kis mértékben, de valamilyen többször fejtették ki véleményüket. (3%-kal magasabb a hozzászólási, mint a részvételi arányuk.) A közösséghez nem tartozók megszólalási aránya a hozzászólók arányával közel azonos, így megállapítható, hogy a HGY tagjainak megszólalási aránya a nem egyértelműen valamelyik csoporthoz köthetők ellenében nőtt. A három csoport közül tehát a HGY-tagok számára a legfontosabb ez a tematika.

A témában könnyen elkülöníthetők a hozzászólások az alapján, melyek származnak a HGY tagjaitól, illetve melyek nem. Az előbbiekre jellemző, hogy fórumozóik rendkívül homogén csoportnak tűnnek. Hozzászólásaikban közös elem, hogy a kívülállók róluk alkotott képe hamis és sztereotíp, nincs lehetőség a társadalom számára a valóságot bemutatni, sőt a tévedések cáfolatára sem. A kívülállók csoportja rendkívül vegyes, de többségük a Fesz van c. kötet alapján, illetve a Vidám Vasárnap c. műsorban látott istentiszteletek kapcsán hevesen kritizálja a közösséget.

Meglepő viszont, hogy a „vasárnap” kivételével mindegyik kulcsszó egy bekezdésen belül található egy másik kulcsszavunkkal, nevezetesen a „katolikkussal”.

Sajtótermékek	katolikus
Fesz van	7
Hetek	1
ATV	1
rádió	1
könyv	19
média	2
tv	9
vasárnap	0

Táblázat 63. A sajtótermékek kulcsszavainak együttes előfordulása a katolikus kulcsszóval.

A sajtótermékek kódjai között természetesen számos átfedés van, ezért csak a markáns, kifejezetten a témához kapcsolódó vélemények tematikus ismertetésével foglalkozunk. A találati gyakoriságot figyelembe véve a „Hetek” és a „rádió” kulcsszóhoz tartozó hozzászólások elemzését elhagytuk.

A kívülállók körében elterjedt nézet, hogy a HGY katolikusellenes, és ezt kiadott műveiben is hangsúlyozza, többek közt Németh Sándor könyveiben:

„alig tudok HGYs irodalmat olvasni vagy HGY-sel beszélni úgy, hogy szóba ne kerülne, milyen hülyék a katolikusok”⁵⁵

A tagok a kritizálás tényét nem is tagadják, ugyanakkor nem „szapulásnak”, hanem az igazság hirdetésének tekintik munkájukat. Egyikük véleménye szerint a Hetek semmivel sem foglalkozik többet a katolikus témával, mint más lapok.

◆◆ **Megjelenés a nyomtatott sajtóban** **Fesz van**

A Fesz van című, Bartus László által jegyzett könyv kifejezetten gyakori hivatkozási alap a kívülállók számára, ismereteik nagy része ebből a műből származik, szövege rendkívül meghatározza hozzáállásukat, melyre a tagok rendszeresen reagálnak.⁵⁶

A beszélgetések során maga a „Bartus” kifejezés 57, a „fesz”, illetve a „fesz van” szavak 6 alkalommal fordulnak elő, de a könyv kulcsszó alatt is számtalanszor megtalálható a téma, bár itt gyakran más művekre is utalnak. Összesen 35 hozzászólás született a kulcsszavaink kapcsán, melyből 25 a nem tagokhoz kapcsolódik (71%). Közel azonos a hozzászólók aránya: a 12-ből 9 személy nem a gyülekezet tagja (75%). Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy ez a csoport véleményében kifejezetten heterogén, találhatunk köztük szélsőségesen ellenséges, ugyanakkor a közösséget védő megjegyzéseket is. A könyv tartalmáról azonban gyakorlatilag egyik fél sem tesz említést, sokkal inkább a hitelessége körül forog a beszélgetés. A kívülállók részéről érezhető, hogy olvasták a művet, mert rendszeresen hivatkoznak a benne található, megnevezett dokumentumokra és személyekre, melyek számukra a könyv hitelességét támasztják alá. A tagok részéről ugyanakkor nem dönthető el egyértelműen, hogy jártasak-e a műben, ezt senki sem erősítette meg, csak folyamatosan azt képviselik, hogy Bartus a könyvében nem a valóságot írta meg.

A közösséget képviselő három hozzászóló teljes egységet mutat, Bartus könyvét hazugságként értékelik:

⁵⁵ H-ATV, Sickboy (93)

⁵⁶ Vö. Szilágyi András recenzióját [http://ateizmus.freeweb.hu/konyvek_c.html%](http://ateizmus.freeweb.hu/konyvek_c.html%20(2006.07.19.))
(2006. 07. 19.)

„Ha meg csak a Bartus-könyv alapján van egy víziód/előítéleted, akkor az elmében kialakult kép és a valódi Gyülekezet két, egymással köszönőviszonyban sem lévő valóság.”⁵⁷

„Különbén meg értsd már meg végre, hogy MINKET hitesteket NEM érdekel, hogy Bartus MIT hordott össze, mert Veled ellentétben EGY szavát SEM hisszük el!!!”⁵⁸

„úgy beszélsz Bartus könyvéről, mint az igazságról. Bizonyítékaid is vannak, vagy csak olvastál egy könyvnyi hazugságot?”⁵⁹

Összességében elmondható, hogy állításuk szerint a közösség számos alkalommal cáfolta már a könyv tartalmát, mégsem tartják méltónak a vitára, csúsztatásnak minősítik. Úgy érzik, nem az ő feladatuk az állításokat cáfolni, hanem a rendőrség, ügyészség, illetve az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal hatáskörébe tartozik, ezek a szervek viszont bizonyítékot nem találtak a HGY-vel szemben. Bartust magát labilis személyiségnek írja le egyikük, aki más befolyása alatt ír.

A kívülálló többsége a téma kapcsán támadja a közösséget. Rendszeresen felmerülő gondolat, hogy a könyv pontos, a benne szereplő események valóságok, dokumentumokkal alátámasztottak, éppen ezért megcáfolhatatlannak, így hitelességét eddig senki sem tudta megingatni, hamisságát bebizonyítani:

„ha úgy lenne, hogy a HGY fontosnak tartja a hazugságok cáfolatait közzétenni, akkor már rég született volna méltó válasz Bartus könyvére. De nem született. Megmondom, nem is fog. Nehéz is lenne.”⁶⁰

A könyv emellett néhány esetben alátámasztotta a kívülálló már korábban meglévő negatív véleményét. Egy hozzászólás szerint⁶¹ a könyv egyáltalán nem kívülről jövő támadást jelent, hanem a belülről elindult közösség „szétverése” Bartus által. Azt is állítják, hogy a könyvet tilos a HGY tagjainak olvasni, „*gyanús, hogy tiltva van a gyulitagoknak*”⁶², és nem is teszik:

⁵⁷ SZDSZ, Hit Gyülekezet, Sátánizmus? c. topic (továbbiakban H-SZDSZ) Noahi (134). Ezt a 140 szövegelemet tartalmazó topicot SPENDER nyitotta 2000. január 8-án, s 2002. szeptember 1-én volt az utolsó hozzászólás.

⁵⁸ H-ATV, birs (158)

⁵⁹ H-ATV, SPC777 (237)

⁶⁰ H-ATV, Balázs (110)

⁶¹ H-SZDSZ, Gyorgyi (97)

⁶² H-ATV, Gorilla (239)

„Olvasd el Bartus könyvet, es akkor eldöntöd, igaz e vagy sem. Ha nem akarod (mered) elolvasni, az azt jelenti, hogy rettegsz az igazságotól.”⁶³

Egyetlen kívülálló hozzászóló nyilatkozik a témában, aki nem ellenséges hangot üt meg a HGY-vel szemben. Véleménye szerint a könyv sértő, aljas a könyv szereplőivel szemben, tartalma hiteltelen⁶⁴.

Érdekes talán kitérni egy vitára, amelyet egy HGY-tag és egy kívülálló folytatott a Bartus könyvről, mert benne a gyülekezeti tagok logikjának egy tipikus eleme érhető tetten: a gyülekezet üldözöttsége igazolja annak szentségét, s egyben leleplezi az üldözők „istentelenségét”. A vitában a HGY-tag azt magyarázza, miért támadják a közösséget. Úgy gondolja, hogy a „Fesz van” kötetről a későbbiekben úgysis kiderül valótlansága, hiszen egy Dél-Amerikában elterjedt karizmatikus gyülekezet működését leleplezni kívánó sorozat is sikertelen volt. Ami lényegesebb, hogy párhuzamot von Németh Sándor folyamatos támadása és egy evangelizáló író, T. D. Jakes közt, s megállapítja: „Amikor egy keresztény nagyon sikeres lesz, mások mindig megpróbálják hiteltelenné tenni.”⁶⁵

◆◆ Elektronikus média

A beszélgetések nagy részét azok a hozzászólások jelentik, melyek a magyar média, illetve a politika összefonódásával foglalkoznak. A vizsgált fórumrészek az Orbán-kormány idejéből származnak, ebből a szemszögből kell értelmezni azokat.

A tv és a tévé kulcsszó összesen 84 alkalommal fordul elő, 48 hozzászólásban, melyből 14 köthető a közösség tagjaihoz (29%), 28 hozzászólás több mint a felét teszi ki az összes találatnak (58%), a fennmaradó 6 megszólalás nem köthető egyik csoporthoz sem (13%). A megszólalási arányhoz képest 16 fővel magasabb a tagok részvételi aránya, 38%, a kívülállóké a 23 fórumozóval 55%, azok, akik nem sorolhatók egyik kategóriába sem, 7%-ot tesznek ki. Fontos megjegyezni, hogy a kívülállók részéről az egyik fórumozó megjegyzései kimagaslóan magasak, a 28-ból 11 köthető a nevéhez, vagyis majdnem 40%. Nyilván itt is vannak átfedések más témával, elsősorban a vasárnap vagy az ATV kóddal.

⁶³ H-ATV, Gorilla (231)

⁶⁴ H-SZDSZ, Pixy (89),(117)

⁶⁵ H-ATV, birs (269)

	Tagja a HGY-nek	Kívülálló	Kérdéses a hovatartozása	Összesen
Hozzászólások száma	14 (29%)	28 (58%)	6 (13%)	48 (100%)
Hozzászólók száma	16 (38%)	23 (55%)	3 (7%)	42 (100%)

Táblázat 64. Az elektronikus médiával kapcsolatos hozzászólások eloszlásának aránya.

Előjáróban meg kell jegyezni, hogy a tagok részéről egy-egy hozzászólóhoz a legtöbb esetben csak egy vagy két bejegyzés fűződik, egyetlen alkalommal három. Alapvetően jellemző, hogy nem mindig ugyanarról a területről beszélnek, viszont megjegyzéseik nem mondanak egymásnak ellent, egybehangzóan állítják, hogy a közösség megjelenése a Vidám Vasárnap sugárzása előtt korlátozott és lejárató volt.

A HGY tagjainak véleményét a média-megjelenéssel kapcsolatban jól összefoglalja egyikük bejegyzése:

„Ugy gondolom mi sokkal jobban ki vagyunk teve a serto rossz véleményeknek es hazugsagoknak, mint ti katolikusok vagy reformatu-sok, akar a kulonbozo netes forumokon, akar az irott sajtoban, akar a tv-ben, radioban. Mi a „pizskalodasainkat” egyenlo eselyel csak a neten tudjuk kivitelezni, mig a tobbi media ilyen temaban jellemzoen a mi lejaratasunkrol szol, es az esetek tobbsegeben meg a reflektalas lehetoseget sem kapjuk meg.”⁶⁶

Súlyosbítja véleményük szerint a helyzetet az, hogy amennyiben mégis megjelentek valamilyen formában a médiában, az negatív színben tüntette fel őket:

„A HGy ellen évek óta folyik az „agyonhallgatás” hadjárata. Nem jelenhettünk meg sem rádióban, sem TV-ben. Ha mégis, csupán ocsmány vádak formájában esett szó a gyülekezetről.”⁶⁷

Azt, hogy ezek nem valós állítások, legalábbis Németh Sándor kapcsán nem, az támasztja alá, hogyha bármi, ami hátrányosan érintené őt vagy a közösséget, megtöltené a sajtót, ez viszont nem következett be.⁶⁸

Azt, hogy miért alakult ki ez a helyzet, azzal indokolják, hogy a katolikus egyház érdekeit sérti a HGY dinamikus növekedése, ezért akadályozza növekedését. Mivel erről a HGY által a katolikus egyházzal vallott véleményt a

⁶⁶ H-SZDSZ, bubis (105)

⁶⁷ H-ATV, SPC777 (206)

⁶⁸ H-ATV, birs (301)

későbbiekben bővebben kifejtsük, ezért egy olyan idézettel támasztjuk alá, ami közvetve igazolja állításunkat.

„Ebben a témában az pedig igazság, hogy a HGy a legdinamikusabban növekvő egyház, igazság az, hogy nem kap a növekedésének és a társadalmi súlyának megfelelő műsoridőt az állami médiában, valamint az is igazság, hogy sérti a tradicionális felekezetek érdekeit.”⁶⁹

Érdekes a következő meglátás is:

„Ezen kívül nagyon sok tv-s személyiség gyakorló homoszexuális, és talán a számokra is érthető, hogy egy erkölcsileg elkötelezett társaság iránt ezek a homoszexuális tv-s személyiségek nem nagyon rajonganak.”⁷⁰

Sokat vitatkoznak a finanszírozás mikéntjéről is: a tagok helytelennek tartják azt, hogy a katolikus istentisztelet-közvetítéseket közpénzből finanszírozza a közszolgálati televízió, ellenben a kereskedelmi csatornán megjelenő Vidám Vasárnap a közösség pénzéből valósul meg. Egyikük megjegyzi⁷¹ az egyik kívülállónak, aki valószínűsíthetően katolikus pap, hogy a püspökök fel fogják szólítani a műsor megtekintésére, így felkészülhet majd belőle, és távol tarthatja gyülekezetét. Másikuk⁷² az imént említett papnak megemlíti, hogy nem szokták meg a katolikusoktól, hogy nem tesznek semmit a műsor sugárzása ellen.

A kívülállók részéről a vélemények 40 százalékát egy hozzászóló⁷³ képviseli, ezért célszerű összefoglalni véleményét. Úgy gondolja, Magyarországon teljesen új jelenség, hogy egy kisegyház műsorait rendszeresen közvetítik, de a későbbiekben nem fognak sokat foglalkozni vele, mivel megszokják az ilyen jellegű műsorokat, mint ez Észak-Amerikában is történt. Megemlíti néhány amerikai karizmatikus lelkészt is, akik szerepelnek a HGy honlapján, egyikük még egy rendezvényen is. Sokáig foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miért a HGy finanszírozza a műsor sugárzását, ha az magas nézettséget hoz a számára, miért nem a csatorna fizet a közösségnek. Véleménye szerint bal-liberális médiatúlsúly jellemző a két legnagyobb kereskedelmi csatornában, de mivel azokat nem a kormány irányítja, éppen ezért a HGy vádja alaptalan, hogy megakadályozta volna szereplését a médiában, nyugodtan megjelenhetett volna. Ugyanakkor rossz néven veszi, hogy a baloldali szellemiségű médiumok a jobboldaliakkal ellentétben nem vállalják föl világnézetüket,

⁶⁹ H-ATV, faithful (89)

⁷⁰ H-ATV, faithful (85)

⁷¹ H-ATV, faithful (6)

⁷² H-ATV, belll (26)

⁷³ Gyorgyi

többek közt a kereskedelmi csatornák és a Hetek, a HGY közéleti hetilapja sem. A többi kívülálló részéről szerteágazóak a bejegyzések, gyakorlatilag alig értékelhetők.

A kétséges hovatartozásuk közül két hozzászóló bejegyzései kifejezetten toleránsak, és nem húznak egyik irányba sem, nem érzik problémásnak a közösség média-megjelenését.

„A HGY-nek is joga van a TV-ben szerepelni. – A HGY-nek is joga van hülyének/ lelkileg betegnek lenni, mint a katolikusoknak és másoknak. – A nézőknek joguk van nem nézni, ha nem tetszik nekik.”⁷⁴

Egyikük azért szóvá tette – utalva, de nem idézve korábbi bejegyzésre –, hogy ne használják fel a topicot arra, hogy szembeállítsák a HGY-t más felekezetekkel, itt pusztán a médiáról ejtsenek szót.

◆◆ **ATV és Vidám Vasárnap**

A témával kapcsolatos kulcsszavakra adott találatok száma azt mutatja, hogy ez a téma kiemelt érdeklődést váltott ki a fórumozók körében. Az ATV kulcsszó 16 hozzászólóhoz fűződik, akik fele-fele arányban oszlanak meg. A 22 hozzászólásnak viszont többsége, 60 százaléka nem a tagokhoz kapcsolódik, vagyis a kívülállók megszólalási aránya felülmúlja részvételi arányukat. A vasárnap kódot az ATV-n sugárzott Vidám Vasárnap c. HGY istentisztelet sugárzása miatt vettük fel a vizsgálatba. A 16 találat 14 hozzászólásból származik, akik közt jelentős többségben vannak a tagok, 71%-ot jelent a tíz fórumozó. Mivel a fenti kódok jelentős összefüggést mutatnak, gyakran egymás mellett szerepelnek a szövegekben, ezért célszerű együtt vizsgálni őket.

A közösség tagjai egységesen és egyértelműen pozitívan értékelik, hogy a HGY istentisztelete heti rendszerességgel műsorra került az ATV kereskedelmi csatornán. A hozzászólások az Orbán-kormány idejére datálhatók, amikor a közösség saját véleménye szerint számos támadásnak volt kitéve az állam részéről, így nem nyílt lehetőségük arra, hogy a közszolgálati televízióban megjelenhessenek. Az adást éppen ezért áttörésként jellemzik.

„Élő adás jelentkezik minden minden vasárnap d.e. 11 órakor az ATV-adón. Végre nemcsak történelmi egyházak műsorát lehet a TV-ben látni, lásd M1-M.2.”⁷⁵

„az ATV heti egyszeri adása őszintén szólva nagyon kevéske a nyugati kínálathoz képest, de a kormányváltás óta erősen manipulált

⁷⁴ H-ATV, Iván Gábor (34)

⁷⁵ H-ATV, konzolos (topicnyitó) ill bell (20)

médiahelyzet keretei közt ezt is hatalmas áttörésnek kell értékelnünk.⁷⁶

Bár nem konkrét hozzászólás volt, de az egyik tag nemtetszését fejezte ki, hogy a közszolgálati csatornákon államilag finanszírozott műsorként viszont sugároznak katolikus miséket. Kontrasztként említette meg, hogy a HGY ezzel szemben saját finanszírozásban oldja meg műsorának közvetítését. Többen érzik, ennek a vágtalan adásnak köszönhetően a társadalom manipulációtól mentesen megismerheti majd a HGY működését, és nem az alapján alkotnak véleményt a közösségről, amit terjesztenek róla. Egyikük a Hetekben megjelent cikket idéz, melyből az derül ki, hogy a közösséget a csatorna kereste meg, mivel nagy nézettségű vallási műsort kívánt sugározni. Említést tesznek arról is, hogy az istentiszteleteket online is közvetítik a későbbiekben. Egyikük utalást tett arra, hogy a vasárnapi, sugárzott istentiszteletek tartalma eltér a többitől, mivel más célt szolgálnak: ez inkább azoknak szól, akik még nem keresztkedtek meg, és nem rendelkeznek mély bibliai tudással, itt inkább az a szándékuk, hogy alapvető szentírási ismereteket közvetítsenek.

A kívülállókról igen vegyesek a megnyilvánulások, a legszélsőségesebb, ellenséges megjegyzésektől az egészen pozitív hozzászólásig terjednek a vélemények. Egy fórumozót⁷⁷ például annyira megfogott az adás, hogy a későbbiken is nézni fogja, illetve kilátásba helyezte, hogy a jövőben személyesen is részt vesz majd egy istentiszteleten. Más is jelezte, hogy figyelemmel kíséri az istentiszteletet, mert érdeklő, bár megjegyezte, hogy túl erőltetett a résztvevők arckifejezése.

Jelen van a semleges álláspont is:

„Úgyhogy senki részéről nem jogos kritizálni a HGY-t, mert az ATV-ben szerepel (voltak, akik ezt fájlták), ha demokratikus nemzetnek tartjuk magunkat, ebbe belefér a kisegyházak szólásszabadsága is.”⁷⁸

Másrészről egy hozzászólóra kezdetben a semleges érdeklődés volt a jellemző a finanszírozás mikéntjéről, ugyanakkor később komolyan kritizálta, hogy a beszélgetésbe mégis belekeveredett a katolikus egyház kritizálása. Nyilván azokra a célzásokra utal itt, amikor a HGY tagjai a misék sugárzására tettek megjegyzést. Érdekes kérdés még, hogy egy HGY tagra hivatkozik, aki állítja, hogy a közösség finanszírozta a műsoridőt, és nem a csatorna, és

⁷⁶ H-ATV, steVe (69)

⁷⁷ H-ATV, kojac (13)

⁷⁸ H-ATV, Sickboy (43)

a közösség hivatalos nyilatkozataiból származó, a fórumban felbukkanó információkra támaszkodik.

A negatív megjegyzések visszafogottabb formáját képviselik azok a hozzászólások, melyek azt kifogásolják, hogy fizetnek egy televíziós csomagért a kábelszolgáltatónak, melybe olyan csatornát is beillesztettek, amit nem kívánnak nézni, lásd ATV. Volt, aki számos, a többség által ellenszenves médiaszemélyiséggel hozta összefüggésbe a csatornát a Vidám Vasárnap c. műsorral kapcsolatban.

Igen szélsőséges megnyilvánulások is kapcsolódnak a vasárnapi műsorhoz:

„Idáig csak távoli előítéleteim voltak a HGY-vel kapcsolatban, most viszont nagyon elképesztőnek találtam a valóságot. Mintha egy nagy narkós barlang lenne. Idiótán vihogó emberek egy rutinos rétor, egy össze-vissza beszélő önimádó szellemi fogságában. ... Nem tudom, mi a szörnyűbb: a miépes reformátusok embergyűlölő, kirekesztő csapata, vagy ez a butaságot sugárzó, bármire fogható tömeg.”⁷⁹

Más is azt jegyzi meg, hogy az emberek az ilyen összejövetelek helyett hasznosabb tevékenységekbe is fektethetnék az energiájukat.

❖ Anyagi javak

A beszélgetések kapcsán számos alkalommal vitatkoztak materiális kérdésekről, gyakran olyan témakörben is, melyekben elméletileg irrelevánsak az adott hozzászólások. Ennek ellenére számos bejegyzés született, a téma ugyanis igencsak vitatott. A tagok és a kívülállók véleménye markánsan eltér egymástól. Számos alkalommal hoztak fel vádakot a másik fél ellen, melyek a saját csoporton belül nem vagy csak minimális mértékben váltottak ki tiltakozást. A tagok álláspontjait védelmükbe vették a többiek is, tehát az azonos csoportba tartozó személyek attitűdje kifejezetten egységesnek bizonyult.

Ebben a fejezetben alapvetően két csoportba soroltuk a kulcsszavainkat, az egyik a HGY hívók által felajánlott különböző pénzüsszegekkel foglalkozó témák, mint az adakozás, perselyezés vagy a tized kérdése, míg a másik kategóriába az anyagi jóléttel kapcsolatos megjegyzéseket soroltuk. Elsősorban a magánszemélyek szintjét tárgyalták, bár a HGY vezetők materiális hátterét a kívülállók igencsak támadandó célpontnak tekintették.

A téma népszerűségét a számos hozzászóláson és fórumozón – melynek több, mint harmada megszólalt a vita kapcsán – kívül több tény is alátá-

⁷⁹ H-ATV, Ugor (181)

masztja. Kulcsszavaink a vizsgált topicokból kettőben szerepelnek, bár egyikben⁸⁰ elsődlegesen a HGY és az ATV televíziós csatorna kapcsolatáról vitáznak, ennek ellenére számos hozzászólás ebből a részből származik. Másrésztől több hozzászólásban utalnak arra, hogy a témáról külön topicot is nyitottak, vagyis érdemesnek tekintik a kérdést a bővebb kifejtésre. Számtalan alkalommal a vitafórum műfajának rövid terjedelméhez képest meglepően hosszas bejegyzés született.

Összesen 299 találatunk volt a keresett kulcsszavak kapcsán, melyek 30 hozzászólótól származnak. Megoszlásuk a következő: 10 (33%) HGY tag véleményezte a témát, 19 (63%) kívülálló, egy hozzászólóról (3%) viszont nem derül ki egyértelműen csoportidentitása.

A sajtótermékek kapcsán már tapasztaltuk azt a jelenséget, hogy a közösség tagjainak a részvételi arányához képest magasabb a megnyilatkozási arányuk. Jelen esetben a kérdéses, illetve a kívülálló fórumozók rovására nőtt hozzászólásaik száma és aránya 6 százalékkal.

◆◆ Anyagi felajánlások

A szövegben számos alkalommal vitát vált ki és szorosan összefonódik az adakozás, perselyezés és a tized kérdése, éppen ezért célszerű, hogy együtt vizsgáljuk őket.

A tized kapcsán született 51 kulcsszó 34 hozzászólásból származik, ebből 9 (26%) köthető valamelyik HGY taghoz, 25 (74%) pedig kívülállókhöz. A fórumozók részvételi és megszólalási aránya majdnem azonos: 4 HGY tag (29%) vitázik 10 (71%) kívülállóval. A persely kifejezés összesen 21 alkalommal fordul elő a szövegekben, 2–2 fórumozótól, 60–40% arányban a tagok javára, vagyis 9 és hat megnyilvánulásról beszélhetünk. Az adakozás kapcsán alig született megjegyzés, összesen 12 találat 11 hozzászólásból, hozzászólásaik 36, illetve 63%-ban oszlanak meg a tagok javára.

Mivel a tized és adakozás kapcsán a beszélgetés jó része egy kívülálló⁸¹ hozzászólóhoz kapcsolódik, ésszerűnek tartjuk az ő álláspontja felől megközelíteni a vitát. Azért is jutottunk erre a döntésre, mert ez a hozzászóló a témakörben felmerült szinte minden felvetést megemlít. A tizedhez kapcsolódó 34 hozzászólásból ugyanis összesen 14-szer ő formált véleményt, 10-szer ezek valamelyikére reagálnak, személyétől függetlenül csak 10 alkalommal szerepel bejegyzés.

Érdeklődése kezdetben a felajánlott tized és adomány mértékére és felajánlásának módjára vonatkozik, a későbbiekben viszont kifejezetten táma-

⁸⁰ H-ATV,

⁸¹ BZoltan

dó, amikor a tagok részéről kiderült, hogy a jövedelem tizedén felül néhányan akár még 5 százalékot is adományoznak a felekezet javára. Kifejti, hogy pont az ilyen mértékű anyagi felajánlás miatt táplál ellenérzést a neoprotészta ns, pünkösdi, karizmatikus közösségekkel szemben⁸². Ezen felül módfelett zavarta, hogy ennek az összegnek semmilyen nyoma sincs a későbbiekben:

„egy dolog a bizalom, és egy egészen másik a törvényesség. 5% az nagyon nagyon sok pénz... 1000 hívő esetén az már soktízmillió s tétel évente. Ekkora pénznek könyvelés nélkül nem szabadna, hogy menjen. Nem azért, mert ellopják, hanem azért, mert ebből a pénzből ugyancsak számla és könyvelés nélküli szolgáltatásokat és ingóságokat lehet venni, és ez már nem más, mint a feketegazdaság. (...) Márpedig könyveletlen pénzforgalom ennek a melegágya. Az alapítványnál tehát egy azaz egy darab ember kezében van évi sokszázmillió forint??”⁸³

Kifogásolja, hogy a történelmi egyházak állami támogatásból tartják fenn magukat, de nem ellenőrzik a befolyt összegek felhasználását, ugyanakkor a kisegyházakat, melyek működését a tagjai biztosítják, igen. Álláspontja szerint a kisegyházaknak is lehetőségük van igényelni bizonyos összeget, akkor azonban számot kellene adni az összeg felhasználásról, ez viszont sérti a kis-közösség vezetői rétegének anyagi érdekeit.

„Semmiel kevesebb állami juttatást nem kapna a Hit Gyülekezete, mint a Református egyház mondjuk, ha konstruktívan állnak a dolgozhoz, de miért csodálkozol, hogy kevesebbet kapnak, hiszen maguk húzták ki maguk. Arra hivatkozva, hogy ők nem akarnak az államtól függeni... mintha az állam beleszólna az egyházak belügyeibe.... Ehh, az viszon tény, hogy az állami apanázsból nem nagyon lehet luxuséletmódot folytatni, és az állami apanázssal el kell számolni... egy tizedből befolyt százmilliók felett meg úgy dönt egy maroknyi ember, ahogy akar.”⁸⁴

Eleve vitatja a tizedfizetés kötelezettségének szabályosságát. Úgy véli, mivel a tagok érzelmileg kötődnek a gyülekezethez, ezért nem merik megkérdőjelezni ennek jogosságát, mivel összetűzésbe kerülnének a vezetőséggel, és ez a közösségből való kizárással járhatna. Ugyanakkor felveti, hogy több tagtól is úgy értesült, a felekezethez való csatlakozást megelőzően nem hozták tudomására a tizedfizetés kötelezettségét. Miután az új hívek kiala-

⁸² Kérdések a Hit Gyülekezetéről c. topic (továbbiakban H-Kérdések) BZoltan (80). Az Index fórumon ez a topic a témánkat érintőek közül a leggazdagabb a maga 23228 hozzászólásával. A topic 2003. november 28-án indult, és a kézirat lezárásakor is él.

⁸³ H-Kérdések, BZoltan (80)

⁸⁴ H-Kérdések, BZoltan (201)

kítottak egy erős érzelmi kötődést a gyülekezettel, így már nehezen válnának meg tőle, inkább vállalják az anyagi következményeket.

„Több esetben is azt az információt kaptam, hogy a betérés után a közösségbe való befogadás után tudták meg a friss hívek, hogy akkor nekik most a szentírás (mert kivétel nélkül erre hivatkoznak) alapján fizetniük illő. Vagyis egy lelki és szociális kötődés kialakulása után derül ki, hogy mibe is kerül ez a megtérőnek.”⁸⁵

„Nem mertek konfrontálódni a szószékről hirdetett dolgokkal szemben. (...) féltek megérteni, hogy miért inkorrekt dolog a tizedszedés, féltek, mert ha megértenétek, akkor konfrontálódni kéne a szószékkel, de azt nem mertek. Nem mertek kritikusan gondolkodni, mert akkor kicsapnak a közösségből, és akkor meg leszél fosztva attól a jótol, amit már akkor megszerettél, amikor még nem fizettél.... Tudod, hogy hívják ezt... lelki függőségnek, amit kihasznál az a maroknyi ember, aki ellenőrizhetetlenül rendelkezik százmilliók felett, amit ti, a hívek fizettek be.”⁸⁶

Ez az összeg ugyanis véleménye szerint a vezetése lesz:

„Istennek áldozni kell... igen, ezt megértem, ez gyakorlatilag benne van minden vallásban. De miért van az, hogy ezek az áldozatok konkrétan pénz formájában manifesztálódnak, és konkrétan egy maroknyi amúgy is jómódú ember zsebébe vándorolnak? (...) Sem a tízparancsolat, sem a jézusi parancsolatok egyike sem utal arra, hogy a nettó bevételünk 10–15%-át konkrétan egy maroknyi ember kezébe kellene rakni. Sehol... ere nincsen utasítás, erről nincsen tanítás. Persze a lelkészeket tartsa el a közösség, persze az imahelyiségeket tartsa fenn a közösség, igen, a hitéleti kiadásokat dobja össze a közösség. De kérdem én, hol van az az írásban, hogy az ezen finanszírozásoknak ókori módon kell racionalizálódni??”⁸⁷

Azt, hogy a tizedből, adományból befolyt összeg a vezetés kezében pontosul, más kívülálló is megfogalmazta:

„És mit közvetítenek? Hogy Sándor bátyánk (...) hogyan tartja a markát a jövedelmed 10%-áért havonta?”⁸⁸

„A tized/adomány lenyege pedig imho nem elsősorban az áldozat. Kwt külön dologról van szó. Mert az áldozatot (jo, tipesatol is ero-

⁸⁵ H-Kérdések, BZoltan (173)

⁸⁶ H-Kérdések, BZoltan (119)

⁸⁷ H-Kérdések, BZoltan (155)

⁸⁸ H-ATV, SinX (10)

sen fugg) teljesen (vagy nem) megsemmisítik, míg a tizedet/ adományt nem. Annak célja a papság eltartása.”⁸⁹

Lévéen, alig van olyan hozzászóló, akinek nézete a gyakran megnyilatkozó kívülállót kétségbe vonná, véleménye ellen tiltakozna, megállapítható, hogy a kívülállók nagy többsége egyetért vele, s egységesek abban, hogy ellenzik a HGY anyagi felajánlás terén elvárt gyakorlatát. Minimális azoknak a fórumozóknak a száma, akik kifejezik egyet nem értésüket a témában. Ők inkább semleges álláspontot képviselnek, minthogy a kérdés a közösség magánügye, s védelmükbe veszik a közösség szokásait. Ugyanakkor egyikük mint korábbi tag elismeri, hogy beadása ugyan önkéntes, mégis mindenkitől elvárt norma, de kiegészíti azzal is, hogy magát a tizedfizetést nem ellenzi, viszont a felhasználásának ellenőrizhetőnek kell lennie.

„A tizedfizetés a HGY-ben szigorúan önkéntes, de azt el kell ismerem, hogy tanítási téren norma (volt, mikor eljöttem). Azaz tanítások szóltak róla könyvekben, prédikációkban; tényleg megpirongatták (név említése nélkül) azokat, akik nem fizették. (...) valóban viszatetsző, amint mondod, hogy a lehengető gazdagság birtokában még tizedfizetést ír elő valamely kisebb-nagyobb egyházi főnök.”⁹⁰

Míg a kívülállók részéről némi széthúzást tapasztaltunk, a beszélgetőpartnerek nem mindenben értenek egymással egyet, a tagok ismét egységes véleményt formáltak meg. Elsősorban az őket ért támadásokkal szemben védekeznek. A tizedfizetésről bizonygatják, hogy önkéntes, befizetéséről a felekezeti nem vezet nyilvántartást. Ennek a normának létéről pedig nemcsak a közösséghez való csatlakozást követően beszélnek az új tagokkal, hanem ez a nyilvános előírások része. Másrészről ezt sokkal jobb formájának tekintik az egyház fenntartásával kapcsolatban, mintha állami költségvetésből finanszíroznák tevékenységüket.

„A megtérésem után már rendszeresen adakoztam, tizedet pedig akkor kezdtem el fizetni, amikor hallottam róla tanítást. Soha senki nem kényszerített rá a tizedfizetésre, nem küldtek ki kommandót se az adományok behajtására. :-) A Hit Gyülekezetétől nagyon sok szellemi-erkölcsi értéket kapok folyamatosan, ezért fontosnak tartom, hogy egy ilyen közösséget kézzelfogható módon támogassak.”⁹¹

⁸⁹ H-Kérdések, actionman (174)

⁹⁰ H-Kérdések, Nemo (199)

⁹¹ H-Kérdések, JUVEFAN (104)

„Pedig ez ezerszer korrektebb annál, hogy az állam kiveszi erővel a zsebemből a pénzt, és abba a perselybe tömi, amelyikbe én nem akarom.”⁹²

A kívülállók véleményével ellentétben, mely szerint nincs jézusi vagy Tízparancsolatban lefektetett, bibliai alapja a tízedfizetésnek, teológiai indokkal is alátámasztják a javak felajánlását, habár újszövetségi részre nem, de konkrét ószövetségi Biblia részre⁹³ hivatkoznak.

„Ostobaság azon dekázni, hogy kinek mi és mennyi jár, ugyanis ha egy keresztény életének lényege a testi cselekedetek megfeszítése, az Isten akaratában való járás és önmagának feladása, akkor lényegi része kell hogy legyen az is, hogy az anyagi javait is Isten szolgálatába állítja, bármit is csináljon az életében.”⁹⁴

◆◆ Anyagi jólét

Az anyagi jólét kérdése számos alkalommal felmerült, és egészen személyeskedésig fajult. A sarokpont a HGY tagok és a kívülállók gazdagság-felfogása közötti alapvető különbség. A témakörben számos szinonim kifejezés nyomán kerestünk a szövegben találatokat, így például kulcsszóként használtuk a gazdag, jólét, bővölködés-bővelkedés, profit és a gyarapodás kifejezéseket, illetve ezek különböző alakjait.

Ezeket a fogalmakat és különböző alakjukat összesen 215 alkalommal találtuk meg a vizsgált fórumokban. Ugyanakkor ez a magas találati arány relatíve nem takar sok hozzászólót, mivel erre a részre kifejezetten a hosszú bejegyzések a jellemzők. Ez magyarázza, hogy csak összesen 20 emberhez köthető ez a sok találat. Kilencen közülük HGY-tagok (45%), tízen kívülállók (50%), és egy fórumozó identitása nem következtethető a nyilatkozataiból (5%). A megszólalási arány közel azonos a részvétellel, 29 fórumozó (40%) a közösség tagja, 42-en (58%) és egy személy (1%) nem sorolható egy csoportba sem.

Valójában konkrét, idézhető formában elvétve utaltak csak a beszélgetőpartnerek bibliai szövegrészletekre, néha bibliai történetekre, ugyanakkor sokkal inkább az a jellemző, hogy a vitázó felek egymás elleni, személyes jellegű támadásairól van szó.

Az ellenséges megnyilvánulások alapja az a kívülállók által vallott tézis, mely szerint a HGY tagok hitük révén akarnak anyagi jólétet nyerni, és ez

⁹² H-Kérdések, belll (85)

⁹³ melkisédeki papság, H-Kérdések, vfo (151)

⁹⁴ H-Kérdések, vfo (151)

az áldás jele számukra. Véleményük szerint többen csak azért csatlakoztak a közösséghez, hogy meggazdagodjanak, és ezért imádkoznak is.

„van partizezer hites, akik nem ertik, es gazdagodni akarnak Krisztuson keresztul földi javakban es vagyont szerezni hit által.”⁹⁵

A közösség tagjai természetesen cáfolják a kívülállók nézeteit, de véleményük szerint igenis van összefüggés a hit és az áldás közt.

„Mellesleg a szegénység bizony átok. A bővülködés pedig áldás.”⁹⁶

Emellett tagadják azt a vádat, mely szerint az anyagi jellegű gazdagodás végett csatlakoznak a gyülekezethez.

„Mégis HONNAN veszitek ezeket???? Én 12 éve alatt, EGYETELN hitessel sem találkoztam, aki olyanokat állítana, hogy azért tért meg, mert Krisztuson keresztül akar vagyont szerezni! De itt a Fórumon SEM olvastam SEHOL ilyet hiteseiktől. :O)”⁹⁷

Az anyagi jólétet áldásnak tekintik, s úgy érzik, a vezetésnek a felelősség arányában jár az anyagi ellentételezés, és Isten ilyen formában megáldja híveit. Számos alkalommal bizonygatják, a Bibliára utalva, hogy Jézus anyagi jellegű áldást is biztosít híveinek, nem csak szellemi, és nincs a gazdagság ellen.

Felmerül viszont egy másik vélemény is, mely szerint a gazdagság nem feltétlenül áldás következménye, hiszen törvénytelenül is szerezhet valaki gazdagságot magának, de alapvetően lát összefüggést a hit és az anyagi állapot között.

„Persze ez nem jelenti azt, hogy bűnös ember nem lehet gazdag (hülyeség is lenne ilyet mondani), illetve azt sem, hogy egy nagyon szent ember ne lehetne szegény (mert sajnos ilyet is láttam jónéhányat). A megváltás meg szerintem vonatkozik az anyagi életre is. Pl: „(Jézus)... gazdag lévén szegénnyé lett értetek, hogy ti az Ő szegénysége által meggazdagodjatok”, vagy „az én istenem pedig be fogja tölteni minden szükségeteket az Ő gazdagsága szerint dicsőségesen”, és van még pár ilyen. Tehát van összefüggés a hit és az anyagi állapot között.”⁹⁸

Összességében megállapítható, hogy a tagok egységesen vallják a gazdagodás és az isteni áldás összefüggését, bár volt olyan, aki azért kibővítette ezeket, de az eredeti állításokat nem cáfolta.

⁹⁵ H-ATV, Gorilla (255)

⁹⁶ H-ATV, SPC777 (335)

⁹⁷ H-ATV, birs (260)

⁹⁸ H-ATV, Laci (331)

◆ Vélemények

A vélemények összegző nevet kapta a második legtöbb megnyilvánulást tartalmazó témacsoport. Az ebbe a kategóriába sorolt kulcsszavak kapcsán fogalmazták meg véleményüket, alkottak kritikát a fórum látogatói. Leggyakrabban a HGY és vezetősége, illetve a katolikus egyház kapcsán szólaltak meg, és definiálták vagy jellemezték a kulcsszavainkat.

Az öt kategóriában összesen 483 kód szerepel 43 fórumozótól. Közülük 13-an tagjai a közösségnek (30%), 25-en nem (58%), 5 hozzászóló elkötelezettsége nem megállapítható (12%). A hozzászólások megoszlása a következő: mind a HGY tagság, mind a kívülállók részvételhez viszonyított megszólalási aránya nő, míg a kétséges identitású fórumozók aránya csökken. Ennek megfelelően a tagok hozzászólási aránya 34%, a kívülállóké 62%, azon megszólalóké, akiről nem dönthető el egyértelműen hovatarozásuk, csak 4%.

A katolikus kódszó 113, a kisegyház 13, Németh Sándor 61, a protestáns 21 és a Vatikán 15 hozzászólást tartalmaz.

◆◆ Katolikus

A katolikus kifejezés és annak különböző használt alakjai, úgy, mint kat., romkat., rk., és RKE 248-szor fordulnak elő 13 topicban. A 35 beszélgetőtársból 10 tagja a HGY-nek (29%), 22 kívülálló (63%), 3-ról pedig nem eldönthető hovatarozása (9%). Megszólalásaik aránya közel azonos részvételi arányukkal az iménti felsorolásnak megfelelően 34%, 62%, illetve 4%.

A katolikusokról a fórumon kialakult kép megítélése markáns különbséget mutat a két tábor között. A közösség tagjai szerint „*a veresszaju gyulolkodes meg mint emlitettem eppen nem mirank [HGY] jellemzo.*”⁹⁹ Véleményük szerint a HGY tagjai sokkal nagyobb mértékben ki vannak téve „*a serto rossz velemenyeknek es hazugsagoknak, mint ti katolikusok vagy reformatusok, akar a kulonbozo netes forumokon, akar az irott sajtóban, akar a tv-ben, radióban*”¹⁰⁰. A másik csoporthoz tartozó fórumozói vélemények ennek ellenkezőjét vallják. A „HGY „*imakommandója*” (...) *állandóan a katolikus egyházat mocskolja*”¹⁰¹

⁹⁹ H-SZDSZ, bubis (108)

¹⁰⁰ H-SZDSZ, bubis (105)

¹⁰¹ H-SZDSZ, Geyza (106)

A HGY részéről találkozhatunk olyan állításokkal, amelyek szerint a katolikus egyház egyenesen fél a HGY-től, és kihasználva a „*kormányzati hátszelet*”,¹⁰² nem tesz mást, mint „*csírájában próbálja elfojtani a HGY-t*”¹⁰³:

„Tudják ők, hogy legjobb a problémákat még a csírájában megfojtani, ezért a HGY-vel kapcsolatban a romkat. mást sem tesz, mint csírárt fojtogat, csak az mindig kibújik az ujjai közül, és egyre nagyobb fává növekszik.”¹⁰⁴

Ennek magyarázatát a nemzetközi tendenciákra építik:

„De a dél-amerikai protestáns ébredés pl. hosszú évek óta komoly fejfájást okoz Rómában. Gondold el! Tisztán katolikus országokban, pünkösdi újhullám mossa el a katolikus hegemoniát. Szörnyűség!”¹⁰⁵

Azon fórumozók többsége, akik nem tagjai a HGY-nek, „nevetségességnek” tekinti ezt az állítást, mivel a katolikus egyház múltja és taglétszáma, nemcsak hazánkban, hanem a világot is beleértve jelentős, nem hiszik, hogy egy „szekta” megfélemlíthetné.¹⁰⁶

Más fórumozók szerint a politikai összefonódás következtében a katolikus egyház a HGY felszámolására készül¹⁰⁷.

„Magyarországon (!) alapjaiban sérti a római katolikus egyház érdekeit, és bizonyos jobboldali politikai köröket. Emiatt a hgy-vel kapcsolatban az a céljuk, hogy: 1) a növekedést megállítsák 2) megszüntessék a társadalomra való befolyását 3) lehetőleg szét is verjék.”¹⁰⁸

A HGY gyakran nem védekezik a katolikus egyház ellen, hanem támadja azt¹⁰⁹, annak ellenére, hogy a katolikus fórumozók szerint a katolikus közösségekben nem is téma a HGY kérdése.¹¹⁰ Véleményütközést a két felekezet között nem a teológiai szakadék eredményez, hiszen Jehova Tanúit, buddhistákat maga a gyülekezet is megvédett a „*destrukatív szektakampány idején*”¹¹¹, hanem az, hogy úgy vélik, a katolikus egyház le akarja őket „*söpörni a pályá-*

102 H-ATV, belll (45)

103 H-ATV, belll (45)

104 H-ATV, belll (45)

105 H-ATV, faithful (39)

106 H-ATV, Balázs (29)

107 A hozzászólások 2000-ből valók, ekkor Magyarországon az Orbán-kormány volt.

108 H-ATV, faithful (85)

109 H-ATV, Sickboy (93)

110 H-ATV, Gyorgyi (97)

111 H-ATV, belll (92)

ról”.¹¹² A katolikus egyház bírálata a HGY tagjai szerint „*erkölcsi feladata*”¹¹³, a Biblia objektív igazságain keresztül tartják ezt helyesnek¹¹⁴, helytelenül akkor járnának el, ha :

„a katolikus emberek személyi vagy lelkiismereti jogait kérdőjelezné meg – hiszen attól függetlenül, hogy nem ért egyet a katolikus egyház tanításaival, a magukat katolikusoknak valló emberek tévedéshez való jogát is tiszteletben kell tartania, és az ellenpropagandán kívül más eszközzel nem élhet.”¹¹⁵

A fórumozók gyakran használnak számukra autentikus könyveket, anyagokat ahhoz, hogy állításaikat alátámasszák. Ez lehet a Biblia¹¹⁶, Bartus László Fesz van című könyve¹¹⁷, kazetta, amelyet a HGY adott ki. Ugyan az egyik ilyen hangszalagon Bartus László katolikusellenes megnyilvánulásai hallhatóak, a hozzászóló azért hozzáteszi, „*Ruff Tibor a HGY egyik teológusa, el is marasztalta Bartust szélsőséges véleményei miatt – ugyanezen a kazettán!*”¹¹⁸

A gyülekezetet ért támadásra válaszul a katolikus egyházon belüli nehézségek is szóba kerülnek. Mint azt a Fesz van tárgyalása mutatja, a nem tag fórumozók úgy látják, a Bartus által írt könyvnek nincsen hiteles cáfolata. Egy 2001. május 24. MTI hír kapcsán, amelyben azt részletezik, hogy Guliga György volt békécsabai katolikus plébánost bűnösnek találták csalás vádjával, hivatkozik az egyik tag arra, hogy „*Az ország tehát inkább AZT láthatta meg, hogy TI „milyen rothadás vagytok a feherre meszelt sir alatt”.*” Később hozzáteszi, a Bartus-könyv nem igaz.¹¹⁹

A vitában a katolikus egyház és a HGY ütköztetése az anyagi javak mentén is megtörténik. Erről az ellentétről bővebben kifejtettük már véleményünket az Anyagi javak fejezetben. A vita egyik fő okát az jelenti, hogy szabad-e az államnak támogatnia az egyházakat, vagy önellátóknak kell lenniük, illetve a perselyből származó jövedelem legális vagy illegális haszonhoz juttatja-e az egyházat.

A katolikusokról vallott HGY tagoktól származó nézetet, miszerint „*szá-
nalomra méltó a katolikus egyház. A világ NEM katolikus hívőinek ZÖME osztja*

¹¹² H-ATV, bell1 (92)

¹¹³ H-ATV, steVe (121)

¹¹⁴ H-ATV, steVe (133)

¹¹⁵ H-ATV, steVe (121)

¹¹⁶ A hittartalmak fejezetben

¹¹⁷ A sajtótermékek fejezetben részletezettek a vélemények

¹¹⁸ H-ATV, birs (259)

¹¹⁹ H-ATV, birs (289)

*ezt a véleményt!*¹²⁰ – az egyik kívülálló¹²¹ is elfogadhatónak tartja, aki szerint sokszor maguknak a katolikusoknak is lesújtó a véleményük az egyházukról¹²², de azt elutasítja, hogy a nem katolikusok csak azért támadjanak, mert a többiek hitük szerint katolikusok.¹²³

„Rendben van, igazad van, nem szabad elhallgatni a hazugságot és a rossz dolgokat, de nem ÁLLANDÓAN azokról kell beszélni, mert félok, hogy nem vezet jó dologra. (...) Valóban, a katolikusok véleménye is sokszor lesújtó a saját egyházukról, ez tény.”¹²⁴

◆◆ Kisegyházak

A kisegyházak kulcsszóra 23 releváns találat volt, 9 hozzászólótól 13 hozzászólásban. A hozzászólók arányát tekintve egy tag nyilatkozik a témában a hét fórumozóval szemben, akik nem tagjai a közösségnek, 1 hozzászólóról pedig nem eldönthető a hovatarozása. A megszólalási arányok jelen esetben sem térnek el markánsan: HGY tagoktól származik a bejegyzések 15%-a, kívülállóktól 77%, nem eldönthető hozzászólóktól 8%.

Az egyik fórumozó jellemzően összegzi a kisegyházakról vallott véleményét:

„mindig lesznek olyan emberek, akiknek valami támaszra van szükségük, hogy elviseljék a világot. Sokan ezt a vallásban találják meg, és sokan úgy találják, hogy a „történelmi” egyházak már nem tudnak érvényes válaszokat adni, nem tudnak olyan lelki élményt nyújtani, amilyenre ők vágnak. Tehát ilyen kisegyházak voltak, vannak és lesznek. A nagyegyházak mindig is üldözték és üldözni fogják őket, és mindig ezt mondták: családellenes, agyamosó, satöbbi”¹²⁵

A fórumozók egyetértenek abban, hogy a demokráciában joga van a kisegyházaknak is a szólásszabadsághoz.¹²⁶ Ez a Hit Gyüli az ATV-műsorán címet viselő topicból nyert írásokban jelenik meg a leginkább.¹²⁷ A kisegyházakat azzal a váddal illetik, hogy egymás rovására élnek, híveket vonnak el másiktól, míg ez a történelmi egyházakról nem mondható el.¹²⁸ Itt is talál-

¹²⁰ H-ATV, birs (117)

¹²¹ H-ATV, Sickboy (118)

¹²² H-ATV, Sickboy (118)

¹²³ H-ATV, Sickboy (86)

¹²⁴ H-ATV, Sickboy (118)

¹²⁵ H-SZDSZ, Pixy (139)

¹²⁶ H-ATV, Sickboy (41)

¹²⁷ Bővebben a véleményekről ott olvasható

¹²⁸ H-Kérdések, BZoltan (201)

kozhatunk „külső” forrással. Egyikük¹²⁹ egy 2000. január 6. cikket másolt be a fórumra, amely a Magyar Fórumban jelent meg, és azt a címet viseli, hogy: „Sok szekta valójában üzleti társaság”. A cikk provokatív hangvételű, azonban vitát nem váltott ki.

◆◆ Németh Sándor

A 148 találat 62 hozzászólásból származik 22 fórumozótól. A megnyilvánulások 9 tagtól (41%), 11 nem tagtól érkeztek (50%), két tag hovatarozása nem eldönthető (9%).

Meglepő módon a tagok hozzászólási aránya alacsonyabb a részvételi aránynál, pedig várható lett volna, hogy védekezni próbálnak az esetleges támadások ellen. A HGY tagoktól viszont csak a bejegyzések 36%-a, míg a kívülállóktól viszont 61%-a származik, 3% nem eldönthető.

Valójában azt láthatjuk, hogy szinte az összes témakör érinti Németh Sándort. A vezető személye, különösképpen azáltal, hogy karizmatikus egyéniségről beszélhetünk, igen nagy és szélsőséges véleményekkel tűzdelt vitára ad okot.

Azok, akik nem tagjai a gyülekezetnek, leginkább az ATV-n látható Vidám Vasárnap alapján tudják megfogalmazni Németh Sándorról a véleményüket. Szerintük Németh Sándor, akit gyakran Sándorként, egyesek Sándor bátyánk¹³⁰ néven említik, jó fellépésű, határozott stílusú beszédeket tart, amelyek hasonlítanak „az amerikai show-evangelizációkra”.¹³¹ Tömören a következőképpen jellemzik.

„Elofvasta a Bibliát, és azt mondta, ő ezt érti. Ebből csinált egy valást. Határozott stílus, jó beszédkézség, közvetlenség (1–1 kapcsolatban nem, de tegez), fundamentalizmus, egy kis misztika, nem túl mély, hogy mindenki értse. Viszont mindez nagyon jól időzítve. Közlekedett a rendszerváltozás, ezt azért éreztük, felbomló struktúrák, az emberek szilárd kapaszkodót kerestek. Ilyenkor mindig fellendülnek a vallások.”¹³²

Ez a vélemény általánosnak tekinthető, amely árnyalódik olyan nézetekkel, miszerint „Nemet Sandor szerintem 50 percen keresztül nem mondott semmit. Akkor is igen furcsa, szinte szurrealisztikus kepet basznalt”¹³³, de ennek ellenkezőjével is találkozhatunk.

¹²⁹ H-SZDSZ, Tiborc (30)

¹³⁰ H-ATV, sinX (10)

¹³¹ H-ATV, alomhajos (180)

¹³² H-SZDSZ, Patmore (9)

¹³³ H-SZDSZ, Daikini (27)

„valóban tudja, mit jelent, amikor Isten Szellemé megérinti, és tudja azt, hogy mit jelent lélekben a Mennyek Országában élni. Beszéde világos, tiszta és nagyon értelmes volt, nem találtam benne ellentmondást vagy olyasmit, amivel ne értenék egyet.”¹³⁴

A hívek véleménye szerint a tévében látott közvetítés tükrözi az igehirdetéseket, azonban

„talán egy kicsit szabadabb, és a gyülekezet is kevésbé szokott feszélyezett lenni. A feszélyezettséget az okozza, hogy az érdeklődők figyelme elég jelentős szellemi terheket jelent mind a prédikátorra, mind a gyülekezetre nézve. Ezért van az is, hogy a dicséret egy kissé erőltetettnek tűnt, valamint az első sorokban ülők viselkedése sem ilyen szokott lenni, hanem sokkal közvetlenebb, emberibb.”¹³⁵

Az „erőltetett örömmaszke” kifejezéssel jelképezett megfigyelést, amelyet az egyik kívülálló¹³⁶ használ az első sorban ülő hívekre, egy másik hozzászólásban megcáfolják azzal, hogy maga Németh Sándor is észrevette és megdorgálta híveit a mesterkéeltségükért.¹³⁷

Gyakran felmerülő kérdés, hogy vajon ki bírálhatja Németh Sándort, a kívülállóknak van-e hozzá joguk, maguk a HGY tagok megtehetik-e. Egy tag szerint nincs miért bírálni, mert: „*Ha Te megtértél és megkeresztelkedté, akkor örök életed van. Ha így van, miért akarod bírálni Isten emberét?*”¹³⁸ Másik tag szerint neki nincs miért bírálnia Sándort.¹³⁹ Egyes fórumozók azonban, akik nem tagjai a közösségnek, inkább azt feltételezik, hogy „*Sándor megfiltotta, hogy kritikus véleményeket, javasolt változtatásokat tegyél a munkájával kapcsolatban.*”¹⁴⁰ „*es felisteni személye*”¹⁴¹ is gátolja a belső kritikákat. Egy hozzászólás kapcsán azt is megkérdőjelezzük, hogy külső személyeknek joguk van-e bírálni a HGY-t, illetve Németh Sándort¹⁴². Azonban úgy vélik, a HGY története miatt Németh Sándornak szabad bírálni a katolikus egyházat:

„Ő ugyanis nem belül bírálgat, hanem kijött és megmutatta, hogy lehet bibliai módon, igaz módon Istenre hagyatkozva, és nem az állam erejére támaszkodva az evangéliumot hirdetni és egyházat építeni.

¹³⁴ H-ATV, alomhajos (180)

¹³⁵ H-ATV, faithful (182)

¹³⁶ H-ATV, alomhajos (180)

¹³⁷ H-ATV, alomhajos (180)

¹³⁸ H-ATV, Spc777 (220)

¹³⁹ H-ATV, Spc777 (230)

¹⁴⁰ H-ATV, Spc777 (230)

¹⁴¹ H-ATV, GORILLA (214)

¹⁴² H-ATV, GORILLA (370)

Éppen a HGy működőképessége és növekedése ingerli legjobban a történelmileg besavanyodott egyházakat. A HGy élő bizonyítéka az ő hamisságuknak. Ez a „bírálati” mód mindenkinek megengedett. Akinek belül nem tetszik NS szolgálata, meg lehet mutatni, hogy hogyan lehet jobban csinálni.”¹⁴³

A tévedésekhez hozzátartozik az is az egyik HGy tag szerint, hogy bé-
lássuk őket.

„Ha észrevesszük, akkor korigáljuk ;), de volt már a gyülekezetnek és magának a Sándornak is több tévedése, amit amikor felismert, hogy téves, akkor korigált (most így hirtelen csak teológiai és gazdasági, illetve személyi tévedés jut eszembe, bár nem tudom, hogy te milyen szeretnél látni példának)?”¹⁴⁴

Nem csak a HGy-t, de Németh Sándor személyét is összekapcsolják a politikával, azon belül is az SZDSZ-szel. Több fórumozónál olvasható, hogy egyenesen Németh Sándor találta ki az SZDSZ nevet.¹⁴⁵

Németh Sándort a nem tag hozzászólók gyakran látják olyan szerepben, mintha bálványoznák, ezt azonban a tagok a Bibliára hivatkozva elutasítják.

„tízparancsolat képek, szobrok előtt való meghajlást vagy nekik való szolgálatot ért „bálványimádás” alatt, ezért a személyek „bálványozásának” fogalmát ebbe belekeverni szerintem csúsztatás, és ráadásul nem is áll fent ez a probléma. Németh Sándort én addig tekintem követendő példának, amíg ő Isten Igéjét követi.”¹⁴⁶

Személyisége a kívülállók szerint „nem tiszta”¹⁴⁷, „elmebeteg”¹⁴⁸, „aljas”¹⁴⁹, „primitív”, „veszedelmes” ember, aki uszít¹⁵⁰, tevékenysége folytán összetörnek az emberek¹⁵¹, rokkanttá válnak a családok.¹⁵² Számos utalás van arra, hogy vagyonokat szerzett, úszómedencés házat, illetve drága autót vett.¹⁵³

¹⁴³ H-ATV, bell (196)
¹⁴⁴ H-ATV, Laci (331)
¹⁴⁵ H-ATV, GORILLA (219)

¹⁴⁶ H-ATV, steVe (131)

¹⁴⁷ hajnalpír (135)

¹⁴⁸ hajnalpír (131)

¹⁴⁹ SPENDER (116)

¹⁵⁰ TevTanito (124)

¹⁵¹ hajnalpír (116)

¹⁵² SPENDER (121)

¹⁵³ A.L.I.E.N (75), (77), (79), SPENDER (76), (78), (80)

◆◆ Protestáns

Összefoglalóan a református, evangélikus és protestáns kulcsszavakat alkalmazzuk a keresés során. A 44 találatból összesen 5-ben találkozhatunk az evangélikus szóval, a református 21-szer fordul elő, a protestáns kifejezés 19-szer. A 12 hozzászóló közül heten tagjai a gyülekezetnek (58%), öten pedig nem (42%). A találatok száma csekély a katolikushoz képest. Azt is elmondhatjuk, hogy sokszor csak egy felsorolás részei ezek a felekezetek, illetve azt, hogy a HGY tagjai gyakran hivatkoznak arra, hogy ők protestáns felekezet.

A felsorolások kapcsán találkozunk a református és evangélikus egyházzal mint a katolikus egyházzal hasonló státuszú és helyzetű közösségekkel. Ugyanakkor őket kevesebb támadás éri, mint a HGY-t,¹⁵⁴ papjaik állami fizetést kapnak¹⁵⁵. A reformátusokat Hegedűs Lóránt miatt „*a miépes embergyűlölő, kirekesztő csapatá*”-nak titulálják.¹⁵⁶

Megfogalmazódik a protestáns közösségek egyfajta definíciója:

„a (neo)protestans közösségek általában nem nagy intézményesült szervezetekbe toborulnak, hanem helyi (kis)közösségekben gyakorolják hitüket. Megtartva önállóságukat és a többi hasonló hitelveket való közösségekkel lazabb és nem hierarchikus és intézményesült kapcsolatot tartanak fent.”¹⁵⁷

Az összes neoprotestáns felekezet ellen fogalmazza meg egy kívülálló fórumozó, hogy ellenszenvesnek tartja a mindenütt kötelezően gyakorolt tizedszedést.¹⁵⁸

◆◆ Vatikán

Ezt a témát illetően a hozzászólások három aspektusra koncentrálnak. Először is azon megállapításhoz kapcsolódnak, hogy a Vatikán – ismerve más nagyobb országokban lejátszódó protestáns ébredéseket – fél, és figyelemmel kíséri a HGY tevékenységét.¹⁵⁹ A másik, amikor a Vatikánt ellenszenves létezőként vázolják, melynek hibáira Luther világított rá.¹⁶⁰ Ezzel a témával a fórumban többször említett David A. Yallop: Isten nevében? cí-

¹⁵⁴ H-ATV, birs (117)

¹⁵⁵ H-Kérdések, elterito (125)

¹⁵⁶ H-ATV, Ugor (181)

¹⁵⁷ H-SZDSZ, Ariel (37)

¹⁵⁸ H-Kérdések, BZoltan (80)

¹⁵⁹ H-ATV, faithful (39), Sickboy (41), belll (45)

¹⁶⁰ H-ATV, birs (117)

mű könyve foglalkozik. (Vö. Yallop 1995) Többek között a Vatikán pénzügyi kapcsolatait veszi górcső alá. A pápai állam ugyanis rendelkezik bankkal, a HGY tagjai tehát üzleti vállalkozásnak tekintik, még inkább, mint a HGY-t.¹⁶¹ A harmadik téma pedig Vatikán Állam megalakulása,¹⁶² két ellentétes vélemény ütközése kapcsán. Az egyik vélemény szerint: „*Vatikán államot valóban Mussolini alapította, és a Hitler-féle náci államot a Vatikánnal kötött konkordátum emelte ki a viszonylagos külpolitikai elszigeteltségéből*”.¹⁶³ Ennek cáfolataként olvasható egy viszonylag hosszú és teljes Vatikántörténet összegzés.¹⁶⁴

◆◆ Politikai kapcsolatok

Három kulcsszó alapján építettük fel a fejezetet, úgymint állam, jobboldal, SZDSZ. A fejezetben szereplő témák hozzászólásaiból 2000-ből 25, 2001-ből 29 származik, az állam témában pedig 16 hozzászólással találkozunk, amelyek 2003-ból valók. A politikai hozzászólások legnagyobb része az Orbán-kormány (1998–2002) ideje alatt születtek, az állam kódból származó 16 megnyilvánulás azonban már a Medgyessy-kormány (2002–2004) alatt íródott.

Összesen 37-en nyilatkoztak meg a témában, közülük 11-en tagjai a HGY-nek (30%), 21-en viszont nem azok (57%), míg öt hozzászóló kétséges hovatartozású (13%).

Itt is megfigyelhető az az általános tendencia, hogy azoknak a hozzászólóknak, akiknek nem egyértelműen dönthető el csoportidentitásuk, részvételi arányukhoz képest visszaesik hozzászólási arányuk, jelen esetben azonban majdnem a felére csökkent (6%).

◆◆ Politika

A HGY és a politika közötti összefüggést egyértelműnek tartják a fórumozók.¹⁶⁵ Emellett legfőbb gyülekezési helyükön, a Hit Csarnokban – a kívülálló véleménye szerint – gyakori a politizálás, a pártok megátkozása vagy imádkozás értük.¹⁶⁶ Egy kívülálló hozzászóló szerint a közösség vezetője, Németh Sándor politikai pártot szeretne szervezni, hogy azzal megnyerhesse a választásokat, s gyakran tárgyal is politikusokkal.¹⁶⁷ A közösség tagjai nem

¹⁶¹ H-SZDSZ, Pixy (45)

¹⁶² H-SZDSZ, faithful (64), lujza (71)

¹⁶³ H-SZDSZ, faithful (64)

¹⁶⁴ H-SZDSZ, lujza (70),

¹⁶⁵ H-SZDSZ, SPENDER (topicnyitó)

¹⁶⁶ H-SZDSZ, SPENDER (29)

¹⁶⁷ H-SZDSZ, Patmore (9)

cáfolják politikai kötődésüket. Viszont egyikük különbséget tesz az államhoz és a pártokhoz kapcsolódó kötődések között:

„az állam igenis gyakoroljon felekezeti semlegességet és vallási toleranciát. S felekezettek se az államon keresztül akarják érvényesíteni ideológiájukat.”

de hozzá is teszi:

„az állam és egyház széjjelválasztásának elve nem azonos a pártok és egyházak széjjelválasztásával. Mert az államot nem csak vallásilag, de ideológiailag is semlegesnek vélem helyesnek. ... A pártok ideológiák, értékrendek mentén szerveződnek. Ha pedig egy felekezet politikailag rokon értékrendet tud magamögött egy adott párttal, miért ne kapcsolódnának ahhoz? Az országgyűlés az érdekvényesítés helye. Ha megfogalmazódnak olyan érdekek, melyek mások alapvető érdekeit nem sértik, és ezeknek egy politikailag rokon értékrend mentén szerveződő párt teret enged, mi azzal a probléma?”¹⁶⁸

Így egyetért azzal, hogy a kormánnyal szemben semleges legyen a HGY, viszont a politikai pártokhoz való kötődést igenli, mondván a közösség a pártokon keresztül képes érdekeit érvényesíteni, és értekeiket kölcsönösen meg tudják erősíteni. A felekezet politikai kötődése kapcsán merült fel még az imádkozás a politikusokért, de nem bukásukért, hanem a bölcs irányítás érdekében,¹⁶⁹ bár a vitafórum idején hatalmon lévő jobboldali koalíció nem támogatta a HGY-t.

◆◆ SZDSZ

A vitafórumban a HGY-vel összefüggésben leggyakrabban az SZDSZ jelenik meg a politikai pártok közül. A témában számszerűen 17 fórumozó nyilatkozik véleményéről, közülük 4-en tagjai a HGY-nek (25%), 11-en nem (64%), és 3 megnyilvánulásról nem dönthető el a besorolása (11%).

A HGY-vel szemben ellenséges megnyilatkozók szerint a párt és a közösség közti viszony egyértelmű, a kettő szét nem választható: a HGY beépült a pártba, az SZDSZ választási győzelméért imádkoztat, „az SZDSZ áll a HGY mögött”,¹⁷⁰ kopogtatócédulákat gyűjtenek¹⁷¹ a pártnak választási sikere érdekében. Ettől eltérő véleményt tükröz az a két hozzászólás, mely szerint

¹⁶⁸ H-SZDSZ, KRI (145)

¹⁶⁹ H-SZDSZ, Noahi (136)

¹⁷⁰ H-SZDSZ, SPENDER (topicnyitó)

¹⁷¹ H-SZDSZ, SPENDER (23, 27)

már az SZDSZ is negatívan áll a HGY-hez,¹⁷² illetve nincs teljes összefonódás a két csoport között, csak néhány SZDSZ-es politikus gyülekezeti tag,¹⁷³ de más pártokban is elképzelhető, hogy HGY-s tagjuk van.¹⁷⁴

A gyülekezeti tagok szerint az SZDSZ-szel csak azért foglalkozik a topic, hogy rágalmazhasson, és politikai téma kapcsán is kritizálhassák a HGY-t,¹⁷⁵ bár az SZDSZ és a HGY összefonódásából csak annyi bizonyítható, hogy Hack Péter a közösség tagja.¹⁷⁶ A HGY és az SZDSZ kapcsolatának nyilvánvalóságát kérdőjelezi meg az egyik kívülálló hozzászóló, mivel szerinte:

„Hangsúlyozom, NEKEM az a véleményem, hogy az SZDSZ szabad, liberális európai gondolat (talán sokaknak túl szabad), a HGY meg egy szellemi béklyó, modern rabszolgaság. (...) ... nem gondolnám, hogy ez a szellemi csapda rokon volna az SZDSZ által képviselt szabadsággal, gondolatokkal. Mégis, miért az állandó párhuzam?”¹⁷⁷

Ezzel teljesen ellenkező vélemény figyelhető meg egy másik kívülálló hozzászólásában:

„a gyüli és az SZDSZ, leginkább az első években, igen szoros kapcsolatban álltak, ez már elég sok topicban előkerült. A párhuzam természetesen nem ebben merül ki, elsősorban világnézeti és mélyebb filozófiai hasonlóságokról van szó, ha például a fórumokon tevékenykedő gyüliseket és szadeszosokat összehasonlítod, ez elég jól látható.”¹⁷⁸

Más hozzászólásban arról olvashatunk, hogy a HGY média szereplése illetve az SZDSZ-szel való összefonódás nem más, mint egy jól felépített kampány része.¹⁷⁹ Mások szerint az összekapcsolódást mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Németh Sándor találta ki a párt elnevezését.¹⁸⁰

◇◇ Jobboldal

Ez a kód a jobboldal, Fidesz, FKgP, Csurka szavak találatával alakult ki. A megszólalások 10 fórumozótól származnak: négyen tagjai a közösségnek

¹⁷² H-SZDSZ, Patmore (9)

¹⁷³ H-SZDSZ, Pixy (90)

¹⁷⁴ H-SZDSZ, Kristóf Istók (7)

¹⁷⁵ H-SZDSZ, Henger Tedi (15)

¹⁷⁶ H-SZDSZ, Patmore (9)

¹⁷⁷ H-ATV, Ugor (210)

¹⁷⁸ H-ATV, Christian Death (248)

¹⁷⁹ H-ATV, Jannake (296)

¹⁸⁰ H-SZDSZ, Kvanti_II (90)

(40%), hatan pedig nem (60%). Az SZDSZ 42 találati arányához képest a 16 találat jelentősen kevesebb.

A médiával kapcsolatos megállapítások egyike az, hogy hiába van jobboldali kormány, a médiában mégis balliberális túlsúly van.¹⁸¹ Ez felháborítja a fórumozót, mert nem elégedett az értékközvetítéssel, ő nem tagja a gyülekezetnek. Egy HGY tag erre érkezett válaszban kifejti véleményét erről az abszurd elképzelésről:

„Balliberális médiatúlsúly?! Hát a két közszolgálati TV-t a jobbos janicsárok egy az egyben megszállták. Egyébként a kereskedelmi TV-k nem balliberálisak szerintem, hanem csak valamelyest normálisabbak – ugyanis szerintem a magyar jobboldal egy ideológiai abnormalitás, betegség, abszurditás, neurózis, tehát már az is elképesztő blamázs, hogy egyáltalán ekkora súllyal mégis bírnak a magyar médiában.”¹⁸²

Vita kavarodik ezen írás alapján, melyben megfogalmazódik, hogy a jobboldal hívei vállalják politikai identitásukat, míg a balliberálisok nem.¹⁸³ Egy másik fórumozó azt kifogásolja, hogy a Hetek című közéleti hetilapban „*botcsinált politikai szakértőként*”¹⁸⁴ Hack Péter az MSZP-ről és a Fideszről ír, azonban elfogultságát támasztja alá, hogy az SZDSZ-t nem bírálja.

A jobboldal és a katolikus egyház összetartozásáról beszélhetünk a fórumozói megszólalások alapján: „*összeesküves elméleteket szövi a gonosz kat. egyházról és jobboldalról*”,¹⁸⁵ ennek egy másik árnyalata ez a megszólalás: „*ba jobboldali lapok és partok, valamint bigott valassos emberkek nem utalnanak minket mint a szart, és nem uszítanak ellenünk a közveleményt*”¹⁸⁶

Meg kell említeni azt az újságcikket, amelyet az egyik kívülálló¹⁸⁷ ollózott be, bár vitát nem váltott ki. Az eredeti írás a Magyar Fórumban jelent meg. MIÉP-es, illetve jobboldali érzelmű emberek által alakított szakértői csoportról szól, mely a szektakérdéssel foglalkozik. Egyik képviselője, Zárug Péter Farkas ugyan nem vonja kétségbe, hogy a történelmi felekezeteken kívül is léteznek valóságos egyházak, de a többi közösség inkább gazdasági társulás. A szövegben nem jelenik meg konkrétan a HGY, és sajnos nem tudunk következtetést levonni arra nézve, hogy milyen céllal másolta be a hozzászóló az ominózus cikket.

181 H-ATV, Gyorgyi (82)

182 H-ATV, steVe (91)

183 H-ATV, Gyorgyi (95)

184 H-SZDSZ, zsombi (147)

185 H-ATV, Gyorgyi (99)

186 H-ATV, bubis (101)

187 H-SZDSZ, Tiborc (30)

◆◆ Állam és egyház

A katolikus vallást államvallásként kezelik a fórumozók.¹⁸⁸ Emellett megemlítik a református egyházat is, de kifejezetten államvallásként nem kerül elő a hozzászólásokban.¹⁸⁹ A tradicionális egyházak összefonódtak az állammal, állami támogatással közpénzen működnek (az egyházfinanszírozás kérdéseiről a Pénz fejezetben olvasható), „közpénzen reklámozza magát”¹⁹⁰ jogtalanul, ezért az egyház ügye mindig közügy marad. Nem tesz meg mindent, hogy bibliai alapokon működjön.

A megoldásnak a következő javaslat merült fel:

„mivel abszolút bizonyossággal semmilyen kormányhatalom nem nyilatkozhat az objektív igazságról, ezért a legindokoltabb döntés az lenne, ha az állam kivonulna az egyházból, és a polgárookra bízna, hogy ízlésük szerint válasszanak az ideológiai vásártér kínálatából.”¹⁹¹

Ez a téma szervesen kapcsolódik az állam–egyház kérdéséhez, illetve a szólásszabadsághoz, amelyek összekapcsolódnak a topicban, mivel az állam elválasztása az egyháztól, valamint az, hogy mindenkinek jár nyilvánosság-hoz való jog, összefolyik a hozzászólásokban.¹⁹² A médiában való megjelenés jogának kérdését a Sajtótermékek fejezetben bővebben kifejtettük. Ahogyan azt megfogalmazzák:

„az állam igenis gyakoroljon felekezeti semlegességet és vallási toleranciát. S felekezetek se az államon keresztül akarják érvényesíteni ideológiájukat”¹⁹³

Az állam feladatát, a vallási közösségek felé irányuló megnyilvánulásait árnyaltabbá teszi az a megnyilatkozás, mely szerint „*az állam pedig addig tud kivonulni a szekták életéből, amíg azok nem csinálnak köztörvényes dolgokat*”¹⁹⁴ A hozzászóló a HGY-t szektaként definiálja, és a topicokban több helyen felmerülő, a Bartus-könyvből ismert gazdasági visszaágások felderítését csak állami segítséggel tudja elképzelni. Egy hozzászóló, akiről nem eldönthető, mi az attitűdje a HGY-vel kapcsolatban, rosszalja, hogy a katolikus és református templomokban politizálnak a választások idején, pedig inkább Jézussal kéne foglalkozniuk.

¹⁸⁸ H-ATV, Daikini (27)

¹⁸⁹ H-ATV, Daikini (27)

¹⁹⁰ H-ATV, kimoderált hozzászóló (11)

¹⁹¹ H-ATV, Sickboy (41)

¹⁹² H-ATV, Sickboy (41)

¹⁹³ H-SZDSZ, KRI (145)

¹⁹⁴ H-ATV, sinX (44)

A hozzászólások nagy része foglalkozik az állami szervek HGY-vel szembeni megnyilvánulásával, ezek egy része a Bartus-féle könyv kapcsán felmerült vizsgálatok véleményezése, ezekről a fórumozói megnyilvánulásokról fentebb, a Sajtótermékek fejezetben lehet bővebben olvasni.

A 2003-ban született hozzászólások, amelyek az állammal foglalkoznak, vitatják az állam anyagi és gazdasági szerepét az egyházakkal kapcsolatban. Ezt a kérdést bővebben a Pénz fejezetben részleteztük.

A HGY politikai üldözése is megfogalmazódik a hozzászólásokban. A tagok úgy vélik, a gyülekezetet alakulása óta figyelemmel kísérik az állami szervek.¹⁹⁵ Akik nem tagjai a HGY-nek, úgy vélik, a Nemzetbiztonsági Hivatal nem figyeli a HGY-t, ha egyáltalán figyeli valaki őket, az az APEH és a rendőrség.¹⁹⁶

◆◆ Hittartalmak

A hittartalmakkal kapcsolatos fejezetben az üdvösség 22 hozzászólás, a törvény 7 releváns hozzászólás, átok 20 hozzászólás, Pál 22 hozzászólás, bűn 56, a Biblia 26 és Isten 509 kulcsszavak alkotják. Ebben a fejezetben foglaltunk össze néhány olyan fórumtartalmat, amelyek nem fesztik szét e fejezet kereteit, valamint amelyek erősebben összefüggenek a gyülekezet társadalmi és vallási-egyházi státusával. Az 51 hozzászóló közül 19-en a HGY tagjai (37%), 27-en kívülállók (53%), 5 fórumozó esetében a kérdés nem eldönthető (10%). A hozzászólások megoszlása a következő: 179 származik HGY tagtól (42%), 229 kívülállótól (55%), 14 kétséges hovatartozású (3%).

◆◆ Üdvösség

Az üdvösség kulcsszóra 59 találat volt, 42 hozzászólásban, 18 fórumozótól. Ebből 8 a közösség tagja (44%), kilencen nem tagok (50%), egy fórumozó hovatartozása kétséges (6%). Ez a hozzászólások megoszlásában úgy mutatkozik, hogy 20 szólás érkezett tagoktól (48%), 21 hozzászólás olyan fórumozóktól, akik nem tagjai a HGY-nek (50%), és egy hozzászólás olyan írás, amelynek szerzőjéről nem dönthető el, melyik kategóriába sorolhatjuk (2%).

A HGY tagjai szerint „mindenki üdvözülhet, ha befogadja Jézust a szívébe, és elfogadja a megváltást, és Isten igéje szerint él”¹⁹⁷, azonban „Ha valaki a katolikus tanításoknak megfelelően él, az nem az igének megfelelően él, tehát kizárt, hogy üdvözüljön.”¹⁹⁸, mivel más Bibliai részeket megsértének, mint például:

¹⁹⁵ H-SZDSZ, Ariel (14), H-ATV, belll (47)

¹⁹⁶ H-ATV, sinX (48)

¹⁹⁷ 283

¹⁹⁸ H-ATV, steVe (126)

„egy bálványimádónak sincs örök élete”, vagy hogy „aki újra nem születik víztől és Szellemtől, nem mehet be Isten országába”.¹⁹⁹

Az egyik tag úgy véli, a HGY-nek erkölcsi kötelessége megismertetni az emberekkel az igazságot,

„különösen ha az emberek örök üdvössége is múlik ezen – fontos, hogy a köztudatban elterjedjen, hogy nem az az igazi kereszténység, amit tradicionálisan annak megszoktak, hanem pont az az eretnesség.”²⁰⁰

Ugyanez a hozzászóló jegyzi meg 2001-ben keletkezett bejegyzésében:

„úgy látom, hogy jelenleg nem a Hit Gyülekezete az, aki az államhatalommal karöltve korlátozni akarja az emberek lelkiismereti szabadságát.”²⁰¹

Az üdvösség kérdése árnyalható, hiszen Isten tudja,²⁰² ki az, aki valóban üdvözülni. Az nem szempont, ki mit tesz, mert a lényeg az, hogy a Biblia világos kritériumainak megfeleljen cselekedete. Az egyik fórumozónak, aki nem tagja a felekezetnek, illetve feltehetően katolikus pap, páter Piót és Teréz anyát²⁰³ említi példaként az üdvözültekre. A válasz szerint nem emberek döntenek el ezt a kérdést, válaszolta a HGY tagja.

„De ha ezek a személyek tegyék fel Máriához imádkoztak, vagy bálványok előtt hajoltak meg, bármennyire sok jót és karitatív dolgot tettek is (amelyek természetesen emberileg pozitív és követendő dolgok), még ha csodákat is, akkor sem üdvözülnek, mert semmilyen tettel nem tudja az ember magát az Isten beszéde fölé emelni.”²⁰⁴

Megfigyelhető, hogy a hozzászólók üdvösségről alkotott képe egységes a HGY tagjainál. A felmerülő logikai ellentmondásokat, amelyekkel megalkotásukat korlátozzák a tagok, a „de-szerkezet” jellemzi. A „de” után minden esetben Bibliai idézetet találunk, bár a használt idézeteket nem tüntetik fel. A nem tagok véleménye nem egységes, nem fogalmaznak meg komplex válaszokat. Nincsenek igazi reflexiók, amelyek megvédenék a katolikus egyházat. A válaszok többsége nem tartalmaz érveket, inkább ironikus megnyilvánulások. Jellemzően az alábbiakhoz hasonló válaszokkal találkozunk:

¹⁹⁹ H-ATV, steVe (126)

²⁰⁰ H-ATV, steVe (121)

²⁰¹ H-ATV, steVe (121)

²⁰² H-ATV, steVe (126)

²⁰³ H-ATV, satya (122)

²⁰⁴ H-ATV, satya (122)

„Ha csak az Isten tudja, hogy ki üdvözül, akkor hogy mondhatsz olyat, hogy aki katolikus, az biztosan nem üdvözül?”²⁰⁵

„Attól meg, hogy az a velemenyetek, hogy a katolikusok nem udvozulnek, higgyetek el, hogy nem fogok a kardomba dolni.”²⁰⁶

A fórum üdvösségre vonatkozó megnyilvánulásai között két érdekes összekapcsolódás fedezhető fel. Az egyik ez:

„az üdvösség szempontjából indifferens, hogy vajon lehet-e vagy sem bírálni Sándort. Ha Te megtértél és megkeresztelkedtél, akkor örök életed van. Ha így van, miért akarod bírálni Isten emberét?”²⁰⁷

A másik a megváltás és az anyagi jólét összekapcsolása, melynek igazsága jelen esetben is a Bibliából vett idézetekkel, de a pontos helymeghatározás megjelölése nélkül használja a szerző:

„A megváltás meg szerintem vonatkozik az anyagi életre is. Pl: „(Jézus)... gazdag lévén szegénnyé lett értetek, hogy ti az Ő szegénysége által meggazdagodjatok”, vagy „az én istenem pedig be fogja tölteni minden szükségéteket az Ő gazdagsága szerint dicsőségesen”, és van még pár ilyen. Tehát van összefüggés a hit és az anyagi állapot között. A megigazulás és az anyagi állapot között nincsen (közvetlen) összefüggés. (azért írtam, hogy közvetlen nincsen, mert ahogy fent említettem, bizonyos bűnök anyagi átkot hoznak).”²⁰⁸

Egy másik megszólaló:

„Én inkább továbbra is abban hiszek, hogy megváltott ember létemre, miután Őt befogadtam, hatalmat kaptam arra, hogy Isten fiaként éljek. Az én Istenem gazdag Isten. Övé a Föld és annak teljessége. Nem gondolom, hogy a királyfinak szűkölködni kellene.”²⁰⁹

Feltűnő, hogy bár nem nagy számban, de szinte minden kulcsszónál találkozunk a HGÝ-be tartozó fórumozók megszólalásaiban politikai utalással²¹⁰, Németh Sándor védelmével²¹¹, illetve az anyagi javak Isteni jutalomként való datálásával²¹².

205 H-ATV, satya (125)

206 H-ATV, Gyorgyi (127)

207 H-ATV, Spc777 (220)

208 H-ATV, Laci (331)

209 H-ATV, Spc777 (389)

210 H-ATV, steVe (121)

211 H-ATV, Spc 777 (220)

212 H-ATV, Laci (331)

◆◆ Átok

Az átkozódást a nem tag hozzászólók jellemzőnek tekintik a közösségre, egyikük szerint: „*Az átkozódás, a HGYben lévő politizálás nem egyszerű vád, hanem Tény.*”²¹³ Ezt a „tényként” kezelt vádat Pál apostol példájával²¹⁴ hártja ez egyik tag. Pál apostolt idézve ironikusan támasztja alá a hozzászólást egy kimoderált fórumozó:

„Aki más evangéliumot hirdet, legyen átkozott” – Pál apostol. Ő is destruktív szektás volt, mi?²¹⁵

A katolikus egyház elátkozása és a HGY szektázása egyszerre kap szerepet megnyilvánulásában.

Az átkozódás a politikai dimenzióban is megjelenik. Az SZDSZ-szel szemben álló politikai csoportokat és a kilépő tagokat átkozzák el, állítja a hozzászólás írója.²¹⁶

Vita is kibontakozik az átkozódás kapcsán, amelynek központjában az anyagi jólét áll. Az egyik állítás szerint Isten az embert átkozta meg²¹⁷: „*A bűnbeesés miatt Isten megátkozta az embert. Attól fogva az isteni ellátás helyett, kemény munkával kellett neki megkeresni a kenyerét*”, a vele szemben álló állítás szerint az ember miatt a földet²¹⁸: „*Nem talalom azt a sort, ahol az embert atkozna meg Isten. En ugy olvasom ki (es szerintem te is), hogy a foldet atkozza meg, hogy nehez legyen megmuvelni.*”

Egy volt tagnak²¹⁹ általában hosszú teológiai hozzászólásai vannak, megpróbálja rendezni a kérdést. Miszerint nem az ember, hanem csak bizonyos emberek átkozottak, a „szükölködés” nem az átok következménye.

Egy megszólalás szerint

„Átkozni bűn, de ha valaki a HGY ellen szól, azt meg lehet átkozni.”²²⁰

Egy tanítás miatt, amit Jézus mondott, a tulajdonképpeni önkéntes adakozás immáron kötelezővé vált a gyülekezetben:²²¹

„Malakiás prófétából rájukidézve: „Átokkal vagytok elátkozva, és mégis csaltok engem” – mondja Isten a próféta szájával. „Mivel csal-

²¹³ H-SZDSZ, Spender (118)

²¹⁴ H-SZDSZ, Noahi (136)

²¹⁵ H-SZDSZ, (13)

²¹⁶ H-SZDSZ, Spender (27)

²¹⁷ H-ATV, Spc777 (389)

²¹⁸ H-ATV, GORILLA (401)

²¹⁹ H-ATV, CSerfa(417)

²²⁰ H-Kérdések, Báthory Ödönke (98)

²²¹ H-Kérdések, Nemo (199)

„Juk mi meg Istent?” – kérdezi a nép. „A tizeddel és az áldoznivalóval” – feleli a próféta.”

◆◆ Biblia

A Biblia szó 58 topicban szerepelt 75-ször. 24 hozzászólóból 10 tagja a közösségnek (40%), 14 pedig nem (56%), 1 hozzászólóról nem dönthető el a hovatarozás (4%). Ez a gyakoriság is bizonyítja, hogy a Biblia közkedvelt hivatkozás. A hozzászólások aránya: 24 tagtól (38,7%), 36 kívülállótól (58,1%), kettő pedig kérdésez hozzászólótól származik (3,2%).

Minden fejezetben találkozzunk vele, idézik, hivatkoznak rá. Néhány példa ezekből:

„Pontosan fordítva van. Ő ugyanis nem belül bírálgat, hanem kijött és megmutatta, hogy lehet bibliai módon, igaz módon Istenre hagyatkozva, és nem az állam erejére támaszkodva az evangéliumot hirdetni és egyházat építeni.”²²²

„hamis es bibliaellenes tanokat hirdet”²²³

„Németh Sándor értelmesen, világosan adta vissza a Biblia tanításának szellemiségét, ugyanakkor a hívők többségének viselkedése erőltetett és ellentmondásos volt.”²²⁴

De találkozzunk olyan fórumozóval is, aki kifogásolja a dolgok Bibliával való alátámasztását, mert azt a többi közül csupán egy szakrális irodalomnak tartja.²²⁵ Magáról a Bibliáról mint könyvről ritkán esik szó.

Egyik ilyen eset, amikor a Bibliával mint könyvvel foglalkoznak az, amikor az egyik gyülekezeti tag a társadalom bibliaismeretéről ír:

„Elhiszem, hogy szürrealisztikusnak tűnik a bibliai nyelvhasználat, hiszen a magyar társadalom biblia ismerete erősen a béka hátsó fele alatt van.”²²⁶

Egy másik esetben a hozzászóló a katolikusok által használt Bibliát kifogásolja:

„katolikusok bibliája más, és ráadásul ők a „szent hagyományt” szintén autentikusnak tekintik, mégpedig a Biblia rovására”

²²² H-ATV, bell1 (196)

²²³ H-ATV, GORILLA (231)

²²⁴ H-ATV, Janneke (233)

²²⁵ H-ATV, Daikini (30)

²²⁶ H-ATV, bell1 (30)

◆◆ Bűn

A statisztika szerint a 12 hozzászóló fele tagja a gyülekezetnek, a másik fele pedig nem. Ebben a fejezetben a legkiegyensúlyozottabb a fórumozók megjelenése. A 18 bejegyzésből 10 származik HGY tagtól (56%), 8 pedig kívülállótól (44%).

A hozzászólásokban a bűn tematikája összefoglalható bizonyos témák köré, ilyen a katolikus vagy a HGY-t bűnösnek tartó megnyilvánulások, az anyagi jólét, a bibliai bűn, a bűn személyes megtapasztalása.

A HGY tagjai a katolikusok múltban elkövetett bűneiről²²⁷ beszélnek, illetve arról, hogy „*a pápaság legnagyobb bűne és sok más bűnnek a forrása a mérbetetlen hatalommal való visszaélés.*”²²⁸ Elmondható, hogy a tagok véleménye egységes abban, hogy a katolikusok bűnösök.

A másik téma, amelyben a bűn felmerül, az a HGY-t ért vádak. Az egyik tag úgy fogalmazza meg, „*hogy a vádlónak KELL bebizonyítani a vádlott bűnösségét – és NEM fodítva!*” tehát általánosságban a Bartus-könyv miatt ért támadások nem jogos vádak, amelyekkel bizonyítani lehet a HGY bűnösségét. Egy másik tag szerint a HGY-ellenes hangulat miatt, ha valóban bűnös lenne Németh Sándor, akkor azt már a sajtó nyilvánossága biztosan bemutatta volna.²²⁹ Az egyik tag szerint az ő „*bűne az, hogy nem igazítja helyre az ilyen beszédeket. Hogy nem mutatja meg, hogyan kell tisztességesen bocsánatot kérni. Kétség kívül egyszerűbb bibliákat küldözgetni, mint elismerni, hogy tévedett.*” Egy kívülálló szerint Németh Sándorral nem az a baj, hogy nem igazítja helyre a beszédét, hanem maga az egész személyisége.²³⁰

A harmadik csoport „*amely a bűn témájában felmerül, az a pénz, anyagi javak imádatának bűne.*”²³¹ A tagok szerint az anyagi jólét nem bűn, mert „*A megváltás meg szerintem vonatkozik az anyagi életre is.*”²³² és valóban van olyan passzus a Bibliában, ami szerint bizonyos bűnök anyagi átokkal vannak sújtva, de az anyagi jólét és bűn nem állnak ok-okozati kapcsolatban.²³³ Erre egy másik tag megfogalmazásában: „*Miért hadakozol ennyire Isten áldása ellen? Hidd el, nem bűn az sem, ha valaki éppenséggel nem nyomorog.*”²³⁴ de a „*vagyon mértéktelen felhalmozását*” ő is bűnnek tekinti. Utóbbit bibliai idézetekkel is alátámasztják:

227 H-ATV, Sickboy (114)

228 H-ATV, birs (117)

229 H-ATV, birs (301)

230 H-Kérdések, Don Vittorio (62)

231 H-ATV, birs (306)

232 H-ATV, Laci (331)

233 H-ATV, Laci (331)

234 H-ATV, nikola (359)

„Bibliában, hogy Isten előtt utálatos volt Salamon, mert meggazdagodott”²³⁵. Elmondható, hogy ebben a kérdésben a HGY tagjai egységes álláspontot képviselnek: az anyagi bővelkedés nem bűn, sőt Istentől jövő áldás. A nem tagok nem osztják ezt a véleményt.

A negyedik téma, amelyben a bűnről vitatkoznak, az maga az ember erendő bűnbeesése. Ez összekapcsolódik az átokkal, erről ott írtunk. Szóba kerülnek a személyes élmények a bűnről: „*bocsánatot kértem tőle minden olyan bűnért amiből még nem sikerült megszabadulnom, majd hatalmas békességet tapasztaltam meg, tudtam, Isten megbocsájtott.*”²³⁶ Itt találkozhatunk megtérés-élményekkel, „*úgy vélik, a gyülekezet tagjai valóban megtérnek bűneiből, és nem csak átfestik a cégtábláját*”²³⁷, és ezáltal visszatérnek „*az igazság szeretetéhez és a bűn gyűlöléséhez*”²³⁸. Itt megint szóba kerül az áldás, hiszen, írja fórumozó, „*találkoznak olyan emberekkel, akik megtértek, elbegták a bűneiket, és Isten megáldotta őket.*”²³⁹ Egy másik gondolat pedig a bűntől való megszabadulásról beszél: „*Szentség nem magától lesz, hanem a hibák, bűnök feltárása és megtérés által.*”²⁴⁰

◇ Attitűdök

A teljes mintában szereplő 812 hozzászólásból kiválasztottuk azokat, melyeket bizonyosan a gyülekezet tagjai írtak (294 db), majd ezeket újra kódoltuk négy szempont szerint: viszony a társadalomhoz, más egyházakhoz (vallásokhoz), saját gyülekezethez és a kilépettekhez. A legtöbb szövegszegmenst a más egyházakhoz / vallásokhoz való viszonyra találtuk (28 db), melyek döntő többsége a 2001-es évből való (23 db). A gyülekezet tagjai a saját egyházukat elsősorban a katolikus egyházzal állítják szembe.²⁴¹ Jellemző bell véleménye: „*Tudják ők, hogy legjobb a problémákat még a csirájában megfojtani, ezért a HGY-vel kapcsolatban a rómkat. mást sem tesz, mint csirát fojtogat, csak az mindig kibújik az ujjaiak közül, és egyre nagyobb fává növekszik.*” (45) A katolikus egyház a gyülekezetben konkurenciát lát, fenyegetettnek érzi magát, nem csupán

²³⁵ H-ATV, birs (365)

²³⁶ H-Kérdések, JUVEFAN (31)

²³⁷ H-Kérdések, elterito (59)

²³⁸ H-Kérdések, Báthory Ödönke (37)

²³⁹ H-ATV, Világos (394)

²⁴⁰ H-Kérdések, Báthory Ödönke (26)

²⁴¹ Birs ugyan azt állítja, hogy 12 év alatt nem találkozott olyan HGY taggal, aki azt mondta volna, hogy „jajjjj, ezek a katolikusok!”, hanem a tagság csak azt képviseli, hogy a katolikusoknak észre kell térnie időben, különben az üdvösségüket teszik kockára. (258)

Magyarországon – ahol a Hit Gyülekezete a „legdinamikusabban fejlődő egyház” (faithfull 85) –, hanem az egész világon, hiszen a (neo)protestáns karizmatikus újjászületési hullám mindenütt erőteljesen visszaszorítja a katolikus egyházat. Birs Brazíliára hivatkozik ezzel kapcsolatban (406), aki az ottani karizmatikus ébredés elleni hecckampányban világos párhuzamot lát arra, amit Magyarországon műveltek a Hit Gyülekezete ellen: a kormány összefogott a rendőrséggel, a titkosrendőrséggel és más hivatalokkal, és minden eszközzel próbálta megállítani ezt a folyamatot. A befolyása alá tartozó tv-csatornákon pedig félretájékoztatta a lakosságot, és rágalomhadjáratot indított az evangéliumi keresztények ellen.

A magyarországi katolikus egyházzal szembeni legfontosabb vádak részben politikai, részben teológiai természetűek. A politikai vádak lényege, hogy az egyház összefonódik a (jobboldali) hatalommal, pártokkal, és így őrzi meg társadalmi pozícióit, így tartja fenn magát a költségvetés terhére, s ebben a koalícióban próbálja visszaszorítani és jogfosztottá tenni a Hit Gyülekezetét. A teológiai kritika a Mária-tisztelet és a szentek tisztelete, ami bálványimádás, az evangélium erőltetett hirdetése, aminek következtében elzárják tagjaik elől a megtérést, végső soron pedig az üdvösséget is.²⁴²

Az üdvösség szempontjából az első nem az, hogy ki mit tesz, hanem hogy megfelel-e a Bibliában világosan leírt kritériumoknak az üdvösség szempontjából. Nem ismerem személyesen egyik említett személyt sem, így nem vagyok kompetens nyilatkozni, Isten tudja. De ha ezek a személyek tegyük fel Máriához imádkoztak, vagy bálványok előtt hajoltak meg, bármennyire sok jót és karitatív dolgot tettek is (amelyek természetesen emberileg pozitív és követendő dolgok), még ha csodákat is, akkor sem üdvözülnek, mert semmilyen tettel nem tudja az ember magát az Isten beszéde fölé emelni.²⁴³

Összefoglalólag megállapítható, hogy a gyülekezet fórumozó tagjai egyöntetűek abban, amit a katolikus egyházzal vallanak. Egyetlen olyan szövegsegmens sem található a vizsgált fórumokon, amelyben bármilyen pozitívumot is megemlítené egy gyülekezeti tag a katolikus egyházzal. A katolikusokról vallott nézetek, ha nem is olyan nagy lendülettel, más „történelmi egyházakra” is vonatkoznak a hites fórumozók szövegeiben. Más felekezetet vagy vallást pedig olyan elenyészően kevésszer említettek meg, hogy ennek elemzésétől eltekintünk.

A társadalomról és annak valamely intézményéről a hites fórumozók szintén nincsenek jó véleménnyel. A képet talán némiképpen torzíthatja, hogy a hozzászólások legnagyobb többsége 2001 decemberéből való, és a

²⁴² Vö. az üdvösségről írtakkal 244ff o.

²⁴³ steVe 123, valamint még kifejezettebben 262.

Vidám Vasárnap elindulásával kapcsolatos. A gyülekezet tagjai a tv-ben való megjelenést áttörésnek tartják. A társadalomban róluk tudatosan kialakított negatív kép az isteniszteletek közvetítésével tiszta forrásból ellensúlyozható lesz.

A HGy ellen évek óta folyik az „agyonhallgatás” hadjárata. Nem jelenhettünk meg sem rádióban, sem TV-ben. Ha mégis, csupán ocsmány vádak formájában esett szó a gyülekezetről. Most – Istennek hála – élő adásban láthatja mindenki, azt amit Te is, hogy olyan ember beszél itt az Igazságról, aki tudja, hogy mit beszél, nem csupán színészkedik. Ha azokon, akik őt hallgatták, mesterkéeltséget láttál, ne csodálkozz. Bár én nem ültem az első sorban, úgy gondolom, óriási lehetőséget kaptunk, hogy képernyőre került a Gyülekezet, nem szeretnénk rossz képet adni. Németh Sándor már felnőtt a feladathoz. Ő a mi pásztorunk, aki vezet minket. Vezetésével mi is, mindannyian fel fogunk nőni a feladathoz.²⁴⁴

A hozzászólások 2000–2001-ből valók, amikor a gyülekezettel szemben számos vizsgálat folyt, valamint a „Fesz van” c. könyv hullámai még idáig is elértek. Talán ez is indokolja, hogy a „nyomják Krahácsot” (Ariel 16) modell érvényesül a legtöbb hozzászólásban. A Kádár-korszakban azért, mert a gyülekezet nem paktált le a hatalommal, az Orbán-kormány idején azért, mert a fentebb már említett szövetség érdekeit sérti. A demokrácia Magyarországon még alacsony szintű, a társadalom nagyban előítéletes, az aktuális kormánykoalíció, illetve a mögöttük álló pártok ellenségesek a gyülekezettel szemben. A legpozitívabb megszólalás ebben a nagymértékben homogén szöveghalmazban a gyülekezet isteniszteletén megfigyelést végző („kukkoló”) nemzetbiztonságiakra vonatkozó olvasható: „Azokat sem bántja senki, csak azt szoktuk nekik mondani, hogy a jelentéseikbe az igazat írják le.” (belll 47)

A HGy-tagok hozzászólásaiban 14 olyan szövegszegmenst találtunk, amelyek a saját gyülekezethez való viszonyt taglalják. Nem meglepő, hogy a megnyilatkozó tagok a gyülekezet elkötelezettjei, akik számos szempontból nagyra értékelik azokat a javakat, melyekben ott részesülnek (JUVEFAN 104), s az alternatívákkal összevetve apologetikusan a saját közösségük mellett törnek lándzsát. A megszólalásokban a tagok Németh Sándorról, a gyülekezet vezető lelkészéről egyértelműen pozitívan nyilatkoznak. Követendő példának tekintik, mert Isten Igéjét követi (steVe 131), mert aligha követett el „bűnt”, valamilyen gazdasági vagy egyéb visszaélését, hiszen akkor telve lettek volna vele az újságok (birs 301), s mert el sem lehet róla képzelni semmilyen gonosztságot (Báthory Ödönke 51). A gyülekezettel szemben megfogalmazott vádakra adott válaszokban többször is megjelenik a katolikus egy-

²⁴⁴ Spc777 (347), vele egybevégezőan Noahi (156).

házzal történő szembeállítás, amire szemléletes példa steVe hozzászólása (260):

„A HGY-t ma miről ismerik az emberek? Sajnos részben arról, hogy:

1. szélsőséges bizonyos dolgokban
2. bírálja a katolikus egyházat
3. pénznyelő”

Ezekkel egyetértek, és így is van. Szélsőséges a langyossághoz képest, a katolikus egyházat tényleg bírálja, és pénznyelő is, de cserébe ad is valamit – szemben más adópénznyelő egyházakkal. De sokan a fentebb említett ismérvek mellett további jegyeket tudnak mondani, pl: – Úgy hirdeti az evangéliumot, hogy annak valami hatása is van. – Az emberek itt megtérnek, és betöltekeznek Szent Szellemmel, a Bibliának megfelelően.

Szerintem jó, hogy van egy közösség, ami végre felkavarja az állóvizet a keresztény világban, és képes felváltani minden olyan meghidegült, kiürült vallási közösséget, amely már szinte csak nagy fekete temetkezési vállalként funkcionál, de semmi többet nem nyújt.”

A saját gyülekezettel kapcsolatban tett kijelentések nagy fokban homogének és pozitívak, s jellemző rájuk egyfajta dichotomikus szembeállítás: a más egyházak hibásak, nem igazak, bűnösök stb., a saját egyház nem hibás, áldozat, valóban keresztény, fejlődő és eleven.

Mintánkban egyetlen olyan hozzászólóval találkoztunk, aki a gyülekezet tagja, és néhány kritikus felvetése is van, sőt majdhogynem elsődleges küldetésének tartja a gyülekezet hibáinak javítását, ellensúlyozását.

Ha Isten embere a gyülekezet érdekében hazudik (emlékezz: Camp David), akkor az OK. Egy tegnap megtért keresztényt ilyen dolgok miatt megintenek. Átkozni bűn, de ha valaki a HGY ellen szól, azt meg lehet átkozni stb., tudod a példákat egyedül is. A kettős mércét szeretném lebontani, az már fél győzelem.²⁴⁵

A szerző a kritikus hozzászólásai idején még a gyülekezet tagja volt (²⁴⁶), 14 éven át, ma már nem az. „14 évig a HIT gyűliben voltam. Most egy kis Messiás-hívő közösséghez tartozom.” – írja fórumos nickje aktuális bemutatkozásában. Hozzászólásaiból és két már korábban kilépett törzstag (vfo és Cserfa) válszaiból az tűnik ki, hogy a belső kritika, különösen ha az Németh Sándor

²⁴⁵ Báthory Ödönke (98).

²⁴⁶ Miért nem megyek el? Tartok tőle, hogy máshol se tökéletes szentek vannak. Ha meg igen, oda én nem mehetnék be. Továbbá ha elmegyek, attól még a rossz nem javul meg. Miben bízom? Jó az Úr. A meggörcbült fazekat nem dobja ki, hanem összegyűrja és újat formáz belőle. (20)

személyével is kapcsolatos, mintegy szükségképpen a közösség elhagyásához és a maradók általi megbélyegzettséghez vezet.

Amit leírtál, mind érthető, sőt én is hasonló stációkon mentem keresztül. De azért jobb lenne, ha nem várnád meg azt, amit én: hogy annyira megalázzanak, hogy utána önként menj el, és jó darabig még neked legyen büntudatod.²⁴⁷

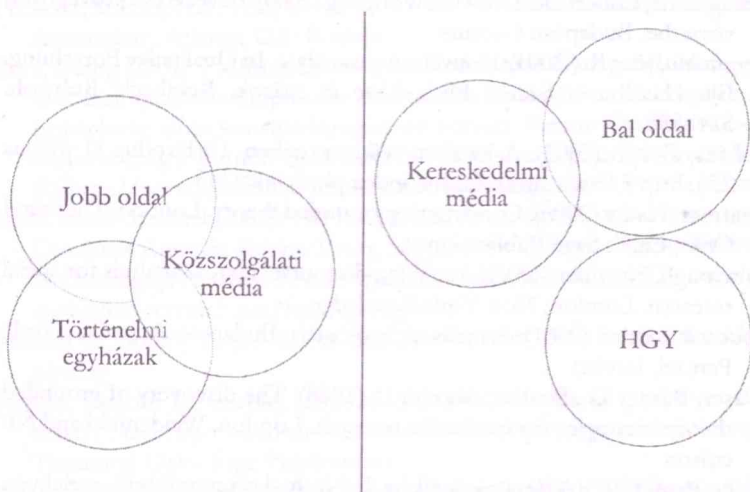
A gyülekezetből kilépett egykori tagokkal szemben a továbbra is tagok ellentétes hozzáállását két igen aktív levelező egy-egy szövegén szemléltetjük. CSerfát birs gyűlölködéssel vádolja, továbbá azzal, hogy számára saját magán kívül mindenki tévtanító, hogy a gyülekezetbeli szereplését túlértékeli, és hogy „*más talajon*” áll, mint „*mi*”. (430) JUVEFAN a saját, CSerfa tapasztalataitól eltérő pozitív élményeit ecseteli, ám utána ő is azt állítja, hogy a kilépettet nem érdekli a „*hitről való beszéd*”. (625) A legmegértőbb, a gyülekezettel szemben legkritikusabb és később maga is kilépett Báthory Ödönke, aki CSerfával tartalmilag egyetért, csak a kilépést nem tartja (akkor még nem tartotta) jó stratégiának.

Hagyjam ott a szektás embereket? Kinek lenne jó az? Ha eljönnek, akkor megjavulna a gyűli? Lenne prófétálás? Nyelvek magyarázata? Csodatévő erők? Ha biztos lennék ebben, akkor egy percig se maradnék. Ezek ajándékok, Kr osztogatja kinek-kinek, ahogy akarja. (620)

A négy csoporthoz való hozzáállás elemzésével megalapozottan állíthatjuk, hogy a vizsgált fórumozók nagyfokú véleményazonosságban vannak egymással, s azt is, hogy a kritikát megfogalmazók nehéz helyzetbe kerülnek, szélsőséges esetben a gyülekezetet el is hagyják.

Eredményeinket a következő sematikus ábra segítségével szemléltethetjük. A HGY-s fórumozók szemléletére leginkább a társadalom kettéosztottsága jellemző, amit az ábra közepén látható függőleges vonallal jelöltünk. A fórum topikjainak tematikájához igazodva legfőképpen három területtel találkoztunk, melyek e kettéosztott világ mindkét térfelén jelen vannak: a politika, a média és az egyház. A hozzászólásokból egyértelműen és homogén módon képviselve két, egymással szemben álló érdekcsoport rajzolódik ki. Egyik oldalon a jobboldali politika, kormány és pártok, amelyek szoros szövetségben, sőt átfedésben vannak a közszolgálati médiával és a történelmi egyházakkal, kiemelten is a katolikkal. Másik oldalon a baloldali politika található, amely a kereskedelmi médiában képviseli magát, s itt található a Hit Gyülekezete, amely hangsúlyozza szuverenitását, de megvallja és vállalja az ezen az oldalon található szövetségseit.

²⁴⁷ vfo (23)

3. ábra: A gyülekezet tagjainak társadalomképe.

Miközben a fenti összefoglaló megállapításokat a HGY tagjaira koncentráltan megteesszük, mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a topikokhoz hozzászóló, elkülöníthetően nem HGY-tagok szövegeiben – ha nem is olyan egyértelműséggel, mint a HGY-tagok esetében – szintén megmutatkozik a fenti sematikus társadalomkép. Minthogy a leggyakrabban hozzászólók vallási–felekezeti szempontból átlagon felüli elkötelezettségűek, megalapozottan vehető fel az erős összefüggés a vallási elkötelezettség és a társadalom dichotomikus szemlélete között. Ebből a szempontból az általunk vizsgált HGY-tagok nem különböznek el szignifikánsan a más, erős felekezeti elkötelezettségű vallásos fórumozóktól.

◇ Irodalom

- Bajomi-Lázár, Péter, Bajomi-Lázár, Dávid (2001): Újságírók és újságolvasók. Médiakutató (5).
- Banczerowski, Janusz (1997): A nyelvi közlés rejtett pragmatikai információiról. Magyar Nyelvőr 121. évf. 1. szám: 53–56. <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/alknyelv/aktualis/Bancerovszki01.htm>.
- Bartus, László (1999): Fesz van. A Hit Gyülekezete másik arca. Budapest: A szerző magánkiadása

- Beaugrande, Robert De, Dressler, Wolfgang (2000): Bevezetés a szövegnyelvészetbe. Budapest: Corvina
- Bergmann, Jörg R. (2004): Konversationsanalyse. In *Qualitative Forschung. Ein Handbuch*. Szerk.: Flick, Uwe és mások. Reinbeck: Rohwolt. 524–538
- Bohács, Zoltán (2002): A hatalom célkeresztjében. Új Exodus 11 (Május 25.). <http://www.ujexodus.hu/index.php?cikk=345>
- Charmaz, Kathy (2006): *Constructing grounded theory*. London; Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London; New York: Routledge
- Foucault, Michel (2001): *A tudás archeológiája*. Budapest: Atlantisz. Ford.: Perczel, István)
- Glaser, Barney G., Strauss, Anselm L. (1968): *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. London, Weidenfeld and Nicolson
- Grice, Paul (1997): *A társalgás logikája*. In *Nyelv–kommunikáció–cselekvés*. Szerk.: Pléh Csaba és mások. Bp.: Osiris. 213–227.
- Horányi, Özséb (szerk.) (1997): *Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*. Budapest: Vigília
- Kádár, Judit (2001): *A pusztába (sem) kiáltott szó. Három magyar országos napilap kulturális rovatának átalakulása*. Médiakutató (3).
- Kaposi, Ildikó (2001): *Napi Magyar Nemzet*. Médiakutató (4).
- Keller, Reiner (1988): *Müll – Die gesellschaftliche Konstruktion des Wertvollen*. Opladen: Westdeutscher Verlag
- Kiefer, Ferenc (szerk.) (2003): *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Kiss, Endre (1997): *Írott és íratlan demokrácia és a posztszocialista média-problematika*. In *Médiakritika*. Szerk.: Terestyényi, Tamás. Budapest: Osiris, MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport. 63–78.
- Korzenszky, Rihárd (1993): *Egyházi iskolákról – Dabas-Sári után. Távlatok* 14 (6).
- Kunczik, Michael (2001): *A demokratikus újságírás*. Médiakutató (3). <http://www.mediakutato.hu/cikk.php?i=20>
- Mayring, Philipp (2003): *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Weinheim: Beltz
- Moes, Johannes (2000): *Von der Text- zur Hypertextanalyse: Konsequenzen für die Qualitative Forschung*. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal]* 1 (1). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00moes-d.htm>

- Pêcheux, Michel, Hak, Tony és mások (1995): Automatic discourse analysis. Amsterdam; Atlanta, GA: Rodopi
- Peez, Georg (2001): Professionsbezogene Kommunikation mittels Mailingliste. Eine qualitativ-empirische Analyse von Mailinglisten-Beiträgen zur Entstehung eines kunstpädagogischen Servers. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal] 2 (2). <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-01/2-01peez-d.htm>
- Roth, Wolff-Michael (2001): The Politics and Rhetoric of Conversation and Discourse Analysis. Review Essay, Supplement V: Research and Writing as Contingent Activity. Forum Qualitative Sozialforschung (2). <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm>
- Stolmár G., Ilona (1994): A Dabas-Sári „iskolapéllda”. Sári: Szent János Alapítvány
- Strauss, Anselm L., Corbin, Juliet M. (2nd1998): Basics of qualitative research : techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage Publications
- Tomka, Miklós (1995a): Dabas-Sári tanulsága. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 191–203.
- Tomka, Miklós (1995b): Kereszténység és politika. In Csak katolikusoknak. Szerk.: Tomka, Miklós. Budapest: Corvinus. 129–174.
- Van Dijk, Teun Adrianus, Rodrigo Mendizábal, Iván (1.1999): Análisis del discurso social y político. Quito, Ecuador: Abya-Yala
- Verbi Software (2006): MaxQDA. Professional Software for Text Analysis. www.maxqda.de
- Yallop, David A. (1995): Isten nevében? I. János Pál pápa rejtélyes halála. Budapest: Magyar Könyvklub

X43643

OT, 20

A tördelést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.

Kiadja a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
<http://www.jate.u-szeged.hu/jatepress/>

Felelős kiadó: Dr. Máté-Tóth András egyetemi docens, tanszékvezető
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: 13,5 x 20,5 cm, példányszám: 300, munkaszám: 33/2007.

Researching

Religion

A könyv a tartalomelemzés modern irányzatának nyomvonalán, kvantitatív és kvalitatív elemzésekkel mutatja be, hogy a magyar nyomtatott sajtóban hogyan jelennek meg a hazai vallási közösségek. A két szerző részletesen elemzi, hogy mely egyházakkal, felekezetekkel, közösségekkel foglalkoznak az újságok, mit tartanak velük kapcsolatban érdeklődésre számot tartó témának. A könyv második részében három politikai napilap (a Népszabadság, a Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap) három évfolyamában nyomon követik a vallási témák előbukkanását, gyakorisági mutatóit és politikai meghatározottságait. Rávilágítanak arra, hogy mely tartalmi dimenziókkal kapcsolatban emlegetik a „történelmi” és a „kisegyházakat”, és a különböző lapok milyen jelentésmezővel tárgyalják a „szekta” szó fogalmi tartalmát. Szemléletes módszerekkel, elemzésekkel teszi nyilvánvalóvá, hogy a különböző lapok a politikai hovatartozásuk mentén nemcsak más-ként beszélnek ezekről a témákról, de még a kulcsszavak jelentéseit és konnotációit is különbözőképpen határozzák meg. A könyv a harmadik részben a Hit Gyülekezetének kapcsolatait és értelmezési terét vizsgálja a hívők és a kívülállók szemszögéből. A könyv különösen alkalmas példatár a tartalomelemzés oktatására, és megtanít a vallási témák média-jelenlétének értelmezésére.